

OLTART

Revistă de cultură

Nr. 2 (47) • Mai 2024

Slatina

OLTART

Redacția OLTART
Str. Acad. P. S. Aurelian nr. 44, Slatina, județul Olt
cod poștal 230076, tel: 0723 638 840
e-mail: voinescu.sandu@yahoo.com

Redactor-șef: C. VOINESCU
Redactor-șef adj.: Victor TIȚA
Secretar de redacție: Maria IONICĂ
Colegiul de redacție: Paul ARETZU, Aurelian Titu DUMITRESCU, Felicia FILIP,
Dorin POPESCU, Cornel NICULAE, Oana GLASU, Florian DUMITRESCU
Tehnoredactare: Florina GAVRILĂ
Corectura: Maria IONICĂ, Dumitru ȚICLEANU

Revistă editată de Biblioteca Județeană *Ion Minulescu*
cu sprijinul Consiliului Județean Olt

Tiparul realizat la imprimaria Editurii Hoffman

www.LibrariaHoffman.ro
Tel. 0740 984 910
ISSN 2285-598X
ISSN-L 2285 598X

Întreaga responsabilitate pentru conținutul articolelor aparține autorilor.
Revista publică articole conținând doar contribuții originale, din diverse domenii
ale culturii. © OltArt, 2023

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această ediție nu poate fi
copiată prin orice formă sau prin orice mijloace, electronic sau mecanic, incluzând
fotocopierea, înregistrarea sau orice alt suport de stocare-redare, fără acordul scris al
autorilor.

Coperta I: Mănăstirea Călui
Copertele a II-a și a III-a: Slatina – pe simeze –
Andreea GUZUN, Cătălin POPA, Natalia BICA și Andreea DOSINESCU
Coperta a IV-a: Cărți primite la redacție

Cuprins

5	Editorial	Dorin POPESCU	<i>România postelectorală – sfinți și infractori</i>
7	Semne	Dan ROTARU	<i>O boală aparte, scrisul</i>
9	E ușor a scrie versuri	Cornel NICULAE	<i>Mulți poeți, puțină poezie</i>
11	Contrapunct	A.T. BRANCA	<i>Poezia, încotro?</i>
17	Agora	Paul ARETZU	<i>Următorul – convorbiri cu Simona Dumitrache</i>
19	Poezie	Violeta PINTEA	
20		Daniel MARIAN	
22		Alexandru CAZACU	
24	Calendar		<i>Aprilie</i>
25	File de istorie literară	Răducu RUȘEȚ	<i>Petre Pandrea (1904-1968). O evocare biografică</i>
28		Adrian ADAM	<i>Petre Pandrea și calvarul concentraționar</i>
32		Ștefan DIMITRIU	<i>Petre Pandrea – o profeție împlinită</i>
37		Axente FODOR	<i>Petre Pandrea, conștiință lucidă și dramatică a epocii sale</i>
40		Cătălin MÎINESCU	<i>Petre Marcu, fratele lui Nea Iancu și al lui Nea Didă...</i>
41		Mariana IACOB	<i>Petre Pandrea – Portret în oglinda timpului</i>
43		Marinela PAȘCU	<i>Fețele timpului în jurnalul lui Petre Pandrea</i>
46		Mihaela-Gabriela PĂUN	<i>Petre Pandrea și Brâncuși. Memorii, amintiri, exegeze</i>
49		Paul ARETZU	<i>Fișă din Romanați redivivus. Enciclopedia personalităților</i>
52			<i>Încotro merge proza de azi</i>
57	Calendar		<i>Mai</i>
58	Un prozem de...	Radu ENACHE	
61	Proză	George DAVID	<i>Vanity fair trade</i>
66		George DIMITRIU	<i>Un altfel de drog</i>
68		Iulia STAVRE	<i>Bazinul din curte</i>
69		Ioan Mugurel SASU	<i>Bătrânul și lupii</i>
71	Soresciana	Maria IONICĂ	<i>Marin Sorescu. Addende biobibliografice (III)</i>
78	Calendar		<i>Iunie</i>

79	Raftul	Mariana ANGHEL	<i>În lumea marilor simboluri artistice</i>
83	cu cărți	Cornel NICULAE	<i>Ioan IOVAN și trăirea în artă</i>
85		C. VOINESCU	<i>Din cuvânt se zidește poezia</i>
87			<i>O poezie cu decolteul adânc până joi</i>
89		Florian COPCEA	<i>Zenovie Cârлуgea – „poeta natus, doctus et artifex”</i>
97		Mihai CĂLUGĂRIȚOIU	<i>Petru Pistol, o nouă carte: Diortosiri</i>
98			<i>„Râmnicul cultural-devenire și dezvoltare”</i>
101		Cristian Paul MOZORU	<i>În viziunea lui Gheorghe Deaconu</i>
105			<i>Albastru de Reșița sau Notele de Toamnă</i>
107		Felix SIMA	<i>ale unui oraș: Nicolae Sârбу și Reșița</i>
110		Mihaela RĂDULESCU	<i>Clipa cea repede a lui Nei Darie</i>
114		Ioan St. LAZĂR	<i>Cartografierea memoriei</i>
116		Victor RUSU	<i>Nei Darie – un autor nou, de talent</i>
117			<i>Vocația și voluptatea cugetării</i>
119	Poezie	Nicu BREZOIANU	<i>Voica Rusu: „Departee de Laguna Neagră”</i>
121		Adrian George ITOAFĂ	<i>Lucia Ileana POP: Trepte peste timp</i>
122		Cristina TRUȚĂ	
124	Universalia	Jean DUMITRAȘCU	<i>Irealitatea imediată la Max BLECHER</i>
130		Adrian George ITOAFĂ	<i>Alter-ego-urile lui Fernando Pessoa</i>
133	Eseu	Șerban DINGER	<i>Punctajul fericirii</i>
135	File de istorie	Florian COPCEA	<i>Urmuz, file de poveste</i>
140	literară	Serghie BUCUR	<i>Liviu REBREANU, zolist în romanul „Ion”</i>
142		Mihaela STANCIU	<i>Elena Văcărescu (1864-1947)</i>
143	Galeria de artă	Ioan IOVAN	<i>Gheorghe REISZ</i>
144	Haiku	Any DRĂGOIANU	
145		Constantin GEANTĂ	
147		Marin RADA	
149	Poezii pentru copii	Elena DICAN	
152	Eroi au fost	Cristina LOGOFĂTU	<i>Un destin ca-n filme</i>
155	Etnografica	Claudia BALAȘ	<i>De-a lungul firului de borangic</i>
160	Eveniment cultural	Adrian SIMEANU	<i>Flonta și Cioroianu. Pe scurt</i>
161	Muzica zilelor noastre	Cristian Ovidiu DINICĂ	<i>Niște ani la Paris</i>
164		Adrian SIMEANU	<i>Festival Brahms – la Vâlcea</i>
			<i>O baghetă de admirat oriunde, oricând</i>

Materialele pentru numărul 48 al revistei vor fi trimise pe adresa de e-mail voinescu.sandu@yahoo.com până la data de 1 iulie 2024, în Word, Times New Roman, 14, corectat, cu diacritice.

Editorial

România postelectorală – sfinți și infractori

Dorin POPESCU

Din nou gentilomi la cravată cu aer superior și distinse doamne în taior bombat ne bat decis la porți și ne bântuie spațiul public. Drumul – uitat de atâtea ori în anii din urmă – spre casele noastre se acoperă din nou cu pliante, gramatici și promisiuni. Din nou România și românii sunt în fața unui examen politic și electoral despre care ni se spune că ar fi unul major.

Cum anume va arăta România la sfârșitul acestui examen și cât de echipați pentru dezastre vom deveni după scrutinele parțial comasate (și construite după patul lui Procust) din vara, toamna și iarna acestui an? – aceasta este, desigur, miza mare a fotografiei electorale românești în 2024.

Suntem deja mult mai puțin echipați pentru dezastre, asta este sigur în momentul de față. Vulnerabili la mesaje și teme populiste, gata din nou să ne *vin-dem* pentru mititeii de sărbători, cu biblioteci din/de care fug copiii, cu pachete de mesaje gata împachetate, gata livrate de curierii veseli *social-media* pentru a îmbrăca în câteva secunde sufrageria noastră analitică, deposedată de urme proprii. Vulgul și violența, lenea și gustul pentru sânge și circ redevin reginele spațiului public, în care respirăm tot mai vinovat.

Mă simt *ghinionist* față de Dumneavoastră fiindcă nu am opțiuni în care să cred, opțiuni care să facă din drumul meu (etic) obligatoriu către secțiile de vot o

duminică a sufletului. Mă simt *ghinionist* că voi rămâne și în acest an, fără întrebări și ispite, captiv promisiunii mele romantice din tinerețe de a nu lipsi niciodată de la vot, în numele celor care vor fi murit pentru ca eu să evaderez periodic din comoditățile canapelei mele domestice spre a căuta în buletinele electorale oameni care să îmi semene, care să răspundă nevoilor mele (mai ales, evident, nevoilor copiilor mei) de a trăi într-o lume mai bună și de a o ajuta totodată să sporească prin numele pe care le aleg acolo. Voi merge la vot chiar și dacă voi fi sigur (și sunt deja!) că nu voi găsi pe buletine nici unul dintre răspunsurile pe care le aștept.

În egală măsură îi salut pe toți aceia care și-au păstrat candoarea sau luciditatea de a avea sau de a-și crea opțiuni reale de vot. De aici și *ghinionul* meu – modest, obscur, mediocru, fără *pedigri*.

Este cert că nu toate personajele care ne cerșesc votul sunt egal infame în fața noastră. Este cert că în țesăturile de interese care construiesc politici, partide și lideri mai există bună credință și oameni responsabili; deopotrivă în *cei ce sunt* și *cei ce vin*. Însă tot mai greu îmi găsesc timpul și interesul de a-i citi, de a-i filtra; de a-i susține, de a-i încuraja. Așa încât bătăile lor la poarta mea vor rămâne și de această dată fără ecou – din păcate, la fel de inutile ca și cele ale

ticăloșilor notorii și *deconspirați*.

Cartonașele noastre galbene de avertisment vor rămâne fără ecou și de această dată.

Vom rămâne și de această dată fără conștiință națională (sau cu una precară, conjuncturală, mimată, condiționată, episodică etc.) și cu etici incerte la nivelul marii majorități a elitelor noastre politice, la finele acestui test electoral. Un procent prea mic de oameni responsabili, cu bună credință și cinstiți vor intra pe porțile pe care le vor deschide voturile noastre multiple din iunie, septembrie și decembrie.

Vom avea o clasă politică împovărată cel puțin egal de tarele pe care le tot vedem într-însa de câteva decenii încoace. Vom avea un potențial redus de reacție alergică la minciuni, la firul ierbii, vom avea din nou instrumente precare de penalizare etică, socială și politică, instrumente precare de rezistență la aluviunile pe care le vor rostogoli în spațiul public, după ploile bogate în narațiuni din acest an, vechiul și noul val al politicii românești.

Vom fi și mai puțin echipați pentru dezastre, atât la nivelul de bază, cât și la vârful ierarhiei noastre politice/ sociale/ administrative/ publice.

Vom rata (și) acest examen. Din multiple cauze: numărul liderilor autentici și al oamenilor publici de calitate este în scădere ireversibilă; capacitatea noastră de a-i discerne se atenuază galopant; disponibilitatea lor pentru compromisuri îi face adesea nefrecventabili; instrumentele de discreditare și defăimare a acestora depășesc puterea lor (și a noastră) de a rezista într-o arenă de barbari: **noi înșine suntem tot mai săraci etic și cultural.**

Însă simpla ratăre a oportunității de a alege lideri mai buni nu trimite obligatoriu la drumul către iad, nu apropie dezastrele. Ratarea periodică a șanselor (electorale) a devenit de mult un semn derizoriu al societății contemporane. Populațiile din vestul Europei trăiesc de mult în paradigma relevanței reduse a actului electoral – act care și-a pierdut de mult, acolo, prestigiul său solid de odinioară.

Prea puține soluții și instrumente reale avem spre a putea opri cu adevărat marșul către putere al batalioanelor politice meprizabile. Forța votului este supralicitată cu bună știință și utilizată retoric tocmai pentru a ne manipula opțiunile, reducându-le, captiv, la una care ne pare fatal superioară celorlalte sau măcar suportabilă lor.

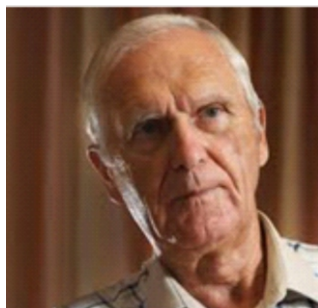
Aș crede că rolul pe care l-am putea avea pentru a construi în jurul nostru (și în noi înșine) o lume mai bună este, paradoxal, mai mare în zilele non-electorale, (zile) despre care autorii de manuale ale manipulării ne spun că ar rămâne banale și derizorii în raport cu forța exprimării unei opțiuni electorale la votul propriu-zis.

Am trăit de prea multe ori bucuria fabuloasă și fastuoasă a multora dintre aceste zile pentru a mă lăsa convins de presupusa lor pauperitate. Mă întâlnesc periodic cu tinerii, în clase, în școli și contruim acolo întâlniri de excepție ce pot schimba destine. Ne hrănim din bucuriile mărunte de a ne descoperi reciproc partea frumoasă din noi care împlânzește bestii. Cred în lumina și în miracolul unor astfel de întâlniri. **Fiecare zi din acest calendar este una mai luminoasă decât cele în care pun ștampile pe buletinele de vot cu nume mincinoase de sfinți.**

Din întâlnirile cu tinerii nu trăiesc tristeți ulterioare. Din întâlnirile cu tinerii nu am dezamăgiri *post-factum*. Fiecare aduce acolo o *frumoasă* și o *bestie* care se înfruntă spectaculos și adevărat. **Optimismul meu se hrănește din aceste lupte.** Ele mă ajută să merg la vot, periodic, fără a mă lăsa împovărat de tristețea de a nu (mai) găsi acolo răspunsurile pe care (încă!?) le caut.

Cum va arăta România la finalul acestor exerciții electorale din 2024?

Locuită la vârf de oameni în general impudici și șterși. Cu funcții și beneficii pentru câteva mii de familii *câștigătoare*. Cu vechi și noi figuri în spațiul nostru pu-

Semne

O boală aparte, scrisul

Dan ROTARU

Cu orice risc, chiar cu acela de a fi „catalogat” cu o expresie pe care n-o pot nicicum exemplifica – aceea de îngâmfat, de infatuat, de plin de sine – declar, afirm și încerc să impun, în cele ce urmează, ideea că „scrisul nu este la îndemâna oricui”, așa cum se încearcă să se inducă drept argument (din ce în ce mai des în ultimul timp) al „visului de a fi cu orice preț scriitor”!

A fi scriitor însemna cândva a scrie numărul de ordine pe vagoanele unei garnituri de tren. Nomenclatorul de funcții și de meserii nu cuprindea asemenea profesie a celor ce trudeau la litere. Dar să fii scriitor ține nu atât de funcție,

blic. Cu sfinți și infractori la vârful ei. Cu sfinți și infractori la baza ei. Cu sfinți și infractori pe toată verticala puterii. Frumoasă și spectaculoasă după forța noastră de a o păstra și spori așa cum am primit-o, așa cum am văzut-o, așa cum am visat-o.

După exercițiile electorale din acest an, forța noastră, alcătuită din gesturi etice modeste, mărunte sau exemplare, va păstra și perpetua o țară frumoasă și spectaculoasă, indiferent cum se va exprima ea la extemporalele de sinceritate din iunie, septembrie sau decembrie.

Oameni ca Dumneavoastră vor avea grijă să se întâmple asta!

cât de creație, de har.

A fi scriitor nu înseamnă nicidecum a scrie orice, cum se pare că au crezut cei care, după 1989, au umplut rafturile librăriilor sau tarabele chioșcurilor de ziare, cu „cărți”, golindu-și cu orice preț și de bunăvoie buzunarele...

Cartea, așa cum o gândesc eu, ține lumea în echilibru, nu o clatină, nu o înclină, nu o macină, nu o suprimă.

Cartea nu e un obiect, ci un subiect cu care stai de vorbă, cu care te „consulți” singur, între patru pereți sau pe o pajiște, susurul cuvintelor îngânând curgerea apei sau înflorirea florilor din apropiere...

Dacă, despre unele boli, Cioran scria undeva că sunt „indiscreții de intimitate ale cărnii”, cartea este chiar o boală care eternizează lumea.

Între copertile unei cărți se află teritoriul în care Dumnezeu se simte acasă. Între filele ei, timpul nu mai e timp, ci eternitate, simțământ, dimensiune a vieții. A încerca să faci din ea un mod, o cale de a înșela lumea, ce dulce amărăciune! (Dulceața e dată de determinarea pe care o provoacă tuturor celor care nu scriu, amărăciunea e dată de încremenirea celor care știu ce să citească și ce nu.) A scrie o carte este similar cu un act de sfințenie.

Când plictiseala te aduce la masa de scris, în fața unei coli albe, cazi în blasfemie, te afunzi în păcat, ucizi cuvintele, le dai foc, nu le arzi, le fâșâi, le lipsește dogoarea, nu rămâne pic de cenușă, ci doar scânteii de literă arsă pe rug, doar de dragul de a arde ceva... A scrie nu ține de „a te lecui de plictiseală”, ci de cosmogonia sufletului.

Scrii nu ca să scapi de plictiseală, ci ca să te îmbogățești cu suferință. Scrișul nu te obosește, ci te transcende în extaz și-n exultație. Numai scriind ajungi pe o treaptă dumnezeiască. Dar oare câți dintre cei care și-au văzut „numele adunat pe-o carte” gândesc astfel? Câți dintre cei pe care i-am auzit spunând:

„Mă plictisesc, că sunt la pensie, și m-am apucat de scris” știu asta?

Scrișul răsare și înflorește pe durerile vieții, nu pe strigările, pe exclamațiile ei!

Într-o carte, simbolic vorbind, semnele de întrebare se simt mai bine decât cele de exclamare!

Aceste gânduri mi-au fost declanșate de un articolaș citit undeva, în care cineva (nu contează numele!) încearcă să inducă ideea că scriitorul de azi e fericitul „profitor al unor avantaje pecuniare”, spre deosebire de ceilalți „muritori”.

Fals, fals, domnule cititor!

Singurul beneficiu al celui care trudește la Cuvânt e că dialoghează cu Dumnezeu, și asta doar atunci când „suferă de o neliniște cosmică”, nu când se plictisește!

Restul e treaba dumneavoastră ce credeți!

Important e că unii, spre a scrie o carte, se cheltuie pe ei înșiși, în timp ce alții, spre a trăi, își cheltuie ce au în buzunare sau în conturi bancare...

Scriitorii depind de carte, nicicum de avantajele pecuniare despre care – greșit și aproape grotesc – scrieți în articolul la care am făcut referire!

Cartea e un geamăt surd, din străfunduri, în care suferința nu este niciodată deliciu, ci plâns crescut pe ruinele vieții.

E ușor a scrie versuri

Mulți poeți – puțină poezie

Cornel NICULAE

„Trebuie să-ți dea, oricând în viață, un cutremur lăuntric, faptul de-a crede că ești poet. Gândindu-se la Socrate, oamenilor le-a fost rușine, pur și simplu, să-și spună filozofi. Credem că, la fel, trebuie să te încerce sfiala în țara lui Eminescu ori în țările altor mari poeți, să te numești poet”.

(C-tin Noica, *Eminescu – sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*).

Gândul de mai sus este consecința căutării de poezie adevărată, explorând, cu răbdare, numeroasele librării prin care am întârziat în ultima vreme. Libertatea de a trage cu condeiul a saturat lumea de „poeți”, dar nu de poezie. Există, cum știm, *libertatea de a trage cu pușca*. Dar acest atavism de războinic este îndiguit de anumite restricții, reguli. Nu oricine poate poseda și întrebuința o armă. Și nu oriunde, oricum.

Dar, în materie de producție culturală, recte literară, recte poetică, există extrem de puține restricții. Acestea se referă, mai ales, la pornografie și promovarea unor ideologii pe care legea nu le acceptă, ca valabile, în contemporaneitate. Și atunci, coala de hârtie, sărmana, îndură orice vocabulă neroadă, care îi pătează albul imaculat. Lipsa poeziei, în orice timp istoric, este, cel

puțin, tot atât de nocivă ca desfrâul armelor. Există o epidemie de poeți și, se înțelege, de non-poezie, favorizată de vodevilul revoluționar din 1989. Un fel de covid poetic, care alterează inexorabil cuvântul. O inflație: cu cât sunt mai mulți poeți și poetese pe metrul de prezent, cu atât mai puțină poezie! Iar contaminarea cu virusul iluziei poetice ia proporții gigantice, de parcă ar fi vărsat de suflet.

Cândva, erau instanțe critice onorabile, harnice, adevărate cordoane sanitare, care protejau creația literară (poezia), descurajând lipsa de talent. Non-valorile au umplut – parcă ar fi un fenomen natural – spațiul și timpul culturii românești. Se inițiază frenetic tot felul de concursuri, festivaluri cu caracter „poetic”, care se combină cu jurii ce evaluează după „gașcă”, din „cuțite și pahară”. O face acest fenomen de producție în gol parte din postmodernitate? Care nu mai are cine știe ce vitalitate în tot Occidentul. Într-o Europă bogată, poezia este săracă. Se experimentează vacuum-ul. Te întrebi atunci: ce înseamnă un poet? A fi poet presupune, cu deosebire, trei condiții, care funcționează fără lipsa niciuneia dintre ele. Și anume: Talentul, Cultura și Munca (exigentă).

Talentul, dacă e, și cât e, trebuie „căftănit” (Ion Barbu) cu înaltă cultură, care ridică orizontul înzestrării tale. Toți

poezii noștri majori știa carte: Eminescu, Bacovia, Minulescu, Coșbuc, Blaga, Arghezi, Barbu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Emil Brumaru ș.a. Studiul confrăților, măcar întru poezie, mai vechi și mai noi, din patrie sau din lumea largă, înnobilează talentul și aduce modestia, truda tenace, exigența, respectul pentru cultură și, mai ales, pentru dulcea limbă maternă.

Dar, cine mai ține cont, înainte de a pune febril și năuc mâna pe pană, de necesitatea culturii pentru isprava poetică? Așa cum spunea, și-l citez, din nou, Constantin Noica: „Cum cred ei că se pot numi poeți de limbă română fără să refacă întreaga experiență a lui Eminescu, o experiență care a fost deopotrivă una a cuvântului din limba noastră, una a gândului din mai toate lumile pământului și cerului? Cum cred ei că pot fi poeți fără să se fi adâncit în însăși conștiința lor mai bună (Eminescu – n.n.) și a neamului, și a patriei lor?”

Poeții majori, nemaivorbind de genii, sunt puțini într-un secol. Vorbind despre genii, Eminescu ne spune: „pământul nostru e mai sărac în genii decât universul în stele fixe și mai lesne se naște în văile nemăsurate ale chaosului un nou sistem solar, decât pe pământ un geniu” (manuscrisul 2255, p.256).

La noi, în prezent, sunt atâția „poeți”, încât se „sparie gândul”! Renunți pe loc la ideea că românul e frate cu codrul. Este, se pare, cu poezia. Bine, în treacăt fie spus, fratele codru este ucis în fiecare zi de fratele român. Un fel de Cain cu Abel. Când nu mai există poezie, ca medicament extins (vezi katharsis), codrul, de unde a început poezia, sălașul ei primordial dispăre. Vorba lui Nietzsche: „Noi l-am ucis” (Așa grăit-a *Zarathustra*). Da! Noi ucidem codrul

poeziei pentru că tolerăm iresponsabil trufia imposturii, cuvântul rău tocmit. Terorismul non-talentului.

Orice mare scriitor, poet în cazul nostru, se naște printr-o și dintr-o revoltă față de băierile limbii române. Față de limba prezentului, care îi constrânge sensibilitatea, talentul, inteligența. Toți marii poeți au fost „grei de inteligență”. Și, atunci, dacă individul are talent sau, mai rar, chiar geniu, „revolta” plină de suferința muncii creatoare, care mută bibliotecii în minte și inimă, schimbă limba, o pune ca pe o pasăre măiastră într-un acel Frumos, numai al său, într-o altă gramatică poetică a lumii și a Adevărului. Pentru că eu chiar îl cred pe Heidegger – incontestabil cel mai mare filozof al secolului XX – că în poezie survine Adevărul, înțelegând că toate artele înseamnă poezie: arhitectura, sculptura etc. Pentru că, în toate, este implicată „zicerea” (cuvântul, spunea).

Nu există poezie, cum nu există creație, în genere, fără inteligență, talent și cultură asumată. Fără ispita de a ști, fără tentația, atât de omenească și pătimășă a absolutului, nu poți accede la poezie.

Cultura te face modest, incultura însă nu poate forma un caracter desăvârșit, compromite și bruma de talent pe care un om îl poate avea. Cei săraci cu duhul culturii adevărate, profunde, bat cu bielele cuvinte la porțile largi ale nimicului. Nu pot spune nimic! Vorba lui Eminescu, cuvintele sună gol, n-au miez, n-au rod, idee.

Când „poeții” și cultura (în deficit) concubinează într-un divertisment ieftin (mahalaua creației poetice), Poezia tace. Dar noi?

Contrapunct

Poezia – încotro? (VI)

A.T. Branca

*„Totul e calm într-o lume totală și nemișcată
poate sunt un copac în parc lângă patinoarul luminat
nu mai e un azi sau mâine, nici n-a fost un altădată
timpul e aici aproape și parcă înstrăinat”*

Dan Sociu, cum reușești, viața mea

E de dorit și e neprețuit spiritul pătrunzător al criticului și cel al poetului, care să te întâmpine și să te însoțească, care să tălmăcească în simplitate și imparțial într-o „poetică a urmei”, nedeturnată, elementele de adâncime ale poeziei, să surprindă inovația în limbaj, autenticitatea, semnele sacrului în cotidian, să identifice corespondențele nebănuite, rafinamentul și spontaneitatea.

Wilhelm Dilthey, teoretician și istoric german, scrie în studiul său despre Hölderlin: „fiecare dintre acești oameni din mulțime este un individ, el este în străfundurile ființei sale un singuratic, separat de ceilalți. «Pentru sufletul tumultos al omului, nu există patrie». Ne mână parcă ceva să ieșim din condițiile noastre obișnuite și «să ne aruncăm în înstrăinarea rece a vreunei alte lumi», «în noaptea necunoscutului». Da, există în noi un impuls tainic, primejdios «de a ucide bucuriile înrudirilor». În sfârșit, din însăși legea individualizării rezultă contradicția profundă din sufletul nostru, între năzuința spre infinit și fericirea dată de limitare” (*Trăire și poezie*, ed. Univers, 1977, p. 388).

Dincolo de orice privațiuni și dezamăgiri, zi sau noapte, în momente bune sau mai puțin bune, în lumea nouă în care am ales să trăiesc, mi-am văzut mai departe de drumul meu. Cei mai mulți din preajma mea scriu. Fiecare trăiește conștient sau nu o poetică, expresie a sensibilității și acuității simțurilor sale în realitatea înconjurătoare. Unii sunt poeți veterani, alții poeți vedetă, între timp au apărut și poeții spectacol. Un poet pur și simplu, în spirit, în carne și oase, e însă rar de întâlnit.

Într-o lume completă, în care poezia e peste tot și în tot, poetul francez Max Jacob scria: „Omul își pierde în fiecare clipă sentimentele umane și expresia lor. Poezia i le restituie.” (Ion Biberi, *Poezia, mod de existență*, Editura pentru literatură, 1968, p. 319). Poezia depășește viața și condiția omului, care prin actul poetic recrează lumea. Mai cu seamă când viața de fiecare zi nu te mai surprinde, nu te mai amețește, nu te mai provoacă, prețuiești poezia care poate face asta și poeții care o scriu. Dar în ce fel ne provoacă poezia?

În pustietatea poetică a lumii mele, nici mai bună poate, cu siguranță mai puțin rea decât a altora, unde eu nu am fost singură, ci întotdeauna sigură de brațul ce mă sprijinea, l-am văzut de curând pe poet drept în fața mea „în carne și oase”. L-am văzut și l-am ascultat, și în mintea mea, în urma fiecărei fraze a lui ce pierrea erau cel puțin două întrebări, care le însoțeau în stins ecou ca să lase loc celorlalte fraze ale poetului, urmate îndeaproape de alte întrebări ale mele, care și ele se subțiau firesc parcă în vânt și în noapte și atunci m-am grăbit să îi iau cărțile înainte ca și el să se piardă în vânt și în noapte. Știam bine că aveam toate răspunsurile în paginile scrise cu caractere mari dintre copertele din brațele mele și nu-mi trebuia altceva mai mult decât o semnătură pe ele, dovadă a trecerii noastre atât de aproape, momente, deși speciale, nici măcar datate. Doar alte file dintr-o operă poetică cât o viață de om în desfășurarea ei încă. Dacă îți umpli ochii cu lumină, vezi sclipiri și stele și cu ochii închiși și chiar în întuneric. Astfel oricare chip poetic (Hölderlin) în care trăiește omul are relevanță aparte în poezie. În preajma unui creator de anvergură să ai sentimentul acesta e cutremurător. Cărțile sunt: *cum reușești, viața mea* (ed. Polirom, 2023) și *la gunoi* (ed. Polirom, 2024). Poetul este, desigur, Dan Sociu, iar ceea ce reușește el este să transmită o trăire poetică pură, în modul cel mai simplu cu putință. Iată versurile:
 „Totul e calm într-o lume totală și
 nemışcată
 poate sunt un copac în parc lângă
 patinoarul luminat
 nu mai e un azi sau mâine, nici n-a fost
 un altădată

timpul e aici aproape și parcă înstrăinat,
 pare ca suntem aceeași, eu, Octav și cu
 Alina
 vorbe par să vină dinspre ei și par că vin
 din mine
 cu adevărat știm însă că vorbește doar
 lumina
 ce lucește mângâiat pe oțelul din patine
 și pe șoaptele copilei, vie și surâzătoare –
 Cosmine mi-am luat botine ca tine – iar
 șuieratul
 îndelung al unui tren în cea mai veche
 depărtare,
 unde cândva ne-am cunoscut cu toți
 unul pe altul,
 ne absoarbe-ncet ca o ninsoare înapoi
 spre albul
 cerului înalt la care sufletu-și tânjește
 saltul.”

Una după alta, sclipiri de geniu care pătrund în mintea cititorului sau „...doar lumina/ ce lucește mângâiat pe oțelul din patine/ și pe șoaptele copilei”? Habar nu are, cred, și nu știu dacă se întrebă (poate că nici nu îi pasă poetului) unde ajung, când ajung, ce fac și ce efect produc versurile sale. El trăiește. El scrie. El publică. El transmite. Ceva lui însuși? Ceva celor apropiați? Ceva lumii întregi, ce o însemna ea pentru el! Dar nu mie... „că pân-la urmă cine-oi fi și eu”.

Pot să ghicesc, dar dacă vreau mai mult de la versurile – ce îmi aduc cheia cu care să mă deschid pe mine – să înțeleg ce îmi aduc ele dinspre și despre cel care le-a scris? Răspunsul e deopotrivă în poezia și în proza sa. O existență la marginea unei lumii decăzute, a sărăciei, a bolii, a neputinței, a damnării. Cum supraviețuiești în strâmtoarea unei vieți care te sugrumă în fiecare zi? Rătăcești printre resturile unei civilizații, fără responsabilități sociale și profesionale,

în delirul unei lumi declasate, prins în voluptatea acestei trăiri, scufundat în slăbiciunile umane. Fără criterii sau cu minime criterii morale, amoral sau oricum dincolo de bine și de rău. Ca un copil mare pierdut. Importantă o vreme e experimentarea vieții chiar în decădere ei, cât organismul rezistă. Există o exaltare a neînsemnătății, a prăbușirii din starea de luciditate și de verticalitate care face posibil și, mai mult, face mare din nou actul creator și totodată un anume vizionarism poetic. Apoi te trezești perplex, deprimat. Celălalt eu pe care credeai că l-ai atins nu e de (re)găsit și nu e de recuperat nimic din ceea ce l-ai alcătuit vreodată. „Fericirea din iad are o vibrație unică și cere o dedicație maximă pentru chin”, (Dan Sociu, *La gunoi*, p. 75). Aici e toată voluptatea prăbușirii! Puțini sunt cei în stare să se joace la nesfârșit cu moartea, dacă nu jocul în sine e important, ci altceva mai mult.

Spunea Alexandru Mușina că nu tot ce este important pentru poet este important și pentru lume. Cred că un poet e puternic sau forța unui poet e mare atunci când scrie atât de bine încât „lumea”, cititorii să simtă citindu-l ceea ce e important pentru ei. În stilul simplificat, confesiv, cu formule dezestetizate, fruste, aproape colocvial-cotidiene, ceea ce deja e o mare libertate de exprimare. Dacă o iei în direcția asta, trebuie să ai însă grijă la clișee, la formule înțepenite sau căutate de care poezia recentă abundă. Ca să scrii bine, trebuie să cauți să o faci direct cu sufletul și mintea celui care te citește. De aceea poezia sinceră, confesivă, nu are viitor decât dacă găsește vibrația sensibilității colective sau unei mulțimi cât mai largi de cititori, a unei generații, a unei categorii sociale, a unei vârste și dacă

exprimă astfel acea vibrație, emoție, trăire specifică. Poetul sincer trebuie să compenseze însăși nesinceritatea lumii, a unei epoci poate.

Dar ce e important în viața poetului? Să evadeze din starea de mizerie, de precaritate permanentă, încă o zi și încă una, cât se poate. Cum și cât îi sunt lui de apropiați poetul și prozatorul american Charles Bukowski (care a scris simplu și direct despre viața marginalilor, a antisocialilor) sau prozatorul scoțian Irvine Welsh (famos pentru descrierea vieții dependenților de droguri, a obiceiurilor, gesturilor, limbajului, stării alterate de conștiință, a părții întunecate a naturii umane)? Ce au cei trei în comun mai ales? Ceva mai mult decât revolta și neputința unei vieți, iar asta vom descoperi în întreaga operă și viață a lui Dan Sociu, de la debutul său din 2002, (cu volumul *borcane bine legate, bani pentru încă o săptămână*). Poetul te surprinde cu felul său direct în declarațiile sale: „Creierul meu, viața mea socială și familială au fost crăpate de atâtea scurtături și, dacă au ieșit câteva poezii frumoase, cu suflet, nu știu în ce măsură compensează. Unii ar zice că mă alint, că ... gloria, că ... avantajele, dar poate că nu au înțeles prea bine despre ce e vorba.” (Dan Sociu, *Abstenență și inspirație*, o anchetă cu trei scriitori, Scena 9, 2019). Vrem însă să înțelegem! Iată versurile din cartea publicată în 2023:

„Spăl și de-o mie de ori mistria
dacă-mi cere Meșterul meu
că pân-la urmă cine-oi fi și eu
să-i pun la îndoială măiestria
și fiindcă nu-i ies din vorbă defel
mi-a zis că-mi dă o altfel de mistrie
când o să ies de-aici din sihăstrie
și-o să vină să mi-o dea chiar El.”

(*cum reușești, viața mea*, p. 15).

Ne reîntoarcem la întrebarea în ce fel ne provoacă poezia? Anul 2007, 61 de poeme erotice ale poetului american în traducerea lui Dan Sociu și o mărturisire: „E foarte greu să faci o antologie din cele peste 30 de volume de poezie ale lui Charles Bukowski, îți pare rău pentru fiecare text pe care trebuie să-l dai la o parte. E ca și cum ai sta la căpătâiul unui muribund care-și povestește viața – cu umor și farmec – și l-ai asculta pe sărite, ca și cum ai tot intra și ieși ca nesimțitu' din cameră”... Dar:

„pe străzi – în sfârșit
oamenii-s ca florile” [...]
 „nimic în aer doar norii
nimic în aer doar ploaia
viața oricui e prea scurtă
ca să afle vreun sens și
cărțile-s risipă”...

(*oamenii ca florile*, Charles Bukowski)

Fiecare dintre noi, cei care citim și scriem, căutăm să evadăm din strâmtoarea realității proprii, să îndepărtăm cât de mult putem de noi sentimentul degradării și insignifianței existenței noastre zilnice. Prin exhibarea propriei degradării, Dan Sociu găsește salvarea și mântuirea în poezie cu efect mai îndelungat decât pot produce alcoolul și drogurile. Eliberarea și exaltarea devin o eliberare de sine, devin echilibru și acceptare, împăcare cu destinul și propria trăire.

Nu vom găsi frustrare în scriitura lui pentru că mizele literare nu sunt de autoritate sau de prestigiu (precum în cazul multor congeneri activi în rețelele sociale și în cercurile lor de prieteni și cunoscuți), ci profund personale, existențiale. Sentimentul cutremurării în fața poetului este acela pe care îl ai în fața oricărui om care a trecut prin cercurile infernului.

Expresia slăbiciunii și a derutei pe care o regăsești în versurile sale, a banalității vieții, a conștiinței și traumei narcomanului, a alienării minții sunt ceea ce te izbește. Și mai este în plus acel ceva mai mult decât la beatnici, ceva luminos și sacru, mai presus de mizeria oricărei vieți umane, ceva păstrat din Dumnezeu pierdut, de care, deși nevrednic, te agăți fără să te rogi, fără să îl chemi. Credința este cea mai puternică tensiune și calea de recuperare umană, căutarea cea mai înaltă, e salvarea celui pierdut în haosul lumii postumane printr-o supraconștiință emoțională. Și asta mai cu seamă atunci când cele mai importante ființe din viața ta au murit:

„În primele trei zile am auzit-o pe
mama
cum mă strigă ca de după un vânt
ce-i bătea împotriva
dar ce faci? m-a întrebat
nervoasă că n-o bag în seamă că nici
n-o văd
și-a doua zi m-a strigat pe nume
disperată
ca de undeva mai departe
de pe celălalt trotuar
și-n a patra dimineață am visat un
cântec

îl cânta o femeie
cu o voce crăpată
ca după ce-ai urlat mult și te-ai liniștit
zicea cum reușești cum reușești
viața mea să prinzi aripe
când credeam că nu se mai putea.
Am simțit ușurarea era soare
și când am dus gunoiul, resturi de lângă
patul
unde bolise înainte s-o duc de tot la
spital
am găsit pene colorate în zăpadă.”

(*cum reușești, viața mea*, p. 57)

Destrămarea de sine este și recuperare, riscul este moartea, dar este și o transcendere sau mereu năzuința ei. E momentul de evadare, de trecere deasupra, e actul creator profund când ai șansa, ești în măsură și nu poți să ratezi, să arzi toată mizeria, tot gunoiul și să îl transformi în artă dacă asta îți e menirea, dacă ai înzestrarea și capacitatea să o săvârșești.

Poezia înseamnă inspirație și dor al desăvârșirii. Ea se naște mai cu seamă în acele împrejurări mai puțin faste, uneori teribile situații de viață, care produc cutremurare și care se transformă în excitație a imaginației. „Dacă privim ființa noastră în ansamblul ei, ne dăm seama că plenitudinea vieții este legată de intensitatea suferinței. «Cu cât mai de neînțeles este suferința unui om, cu atât mai de neînțeles de puternic este el». Pentru Hölderlin există «un vechi și puternic cuvânt al destinului, potrivit căruia sufletul cunoaște o nouă fericire atunci când îndură și rezistă până în străfundul durerii» și «asemenea cântecului privighetorii în noapte, abia în suferința adâncă răsună divinusul cânt al lumii»” (Wilhelm Dilthey, *Trăire și poezie*, ed. Univers, 1977, p. 388).

Tot ce trăiește și suferă poetul capătă expresie literară pe măsura capacităților lui și se reproduce, uneori simplu și spontan, în rostire și limbaj poetic. Cizelarea poeziei în forme meșteșugite, însă, presupune muncă și timp și se învață de-a lungul întregii vieți literare. Poetul care se bazează pe inspirație e orb ca un îndrăgostit de sine, iar cel care mizează numai pe tehnici, oricât de elaborate, e sterp și previzibil ca un soft.

Mai trăiește omul poetic, într-un timp al afirmării și expansiunii în lumea

umană a inteligenței artificiale? Atât cât omul este încă ființa fragilă care simte, (iubește), se teme, speră și moare, răspunsul e evident: speranța, credința și dragostea – sunt suficiente pentru a naște poezia în orice suflet.

Marea slăbiciune a poeziei recente este lipsa ei de transpunere în forme minim cizelate – rostirea ei imediată și aproape liberă, cu măsura superficialității sau a unei spontaneități și extravagante care caută să impresioneze și chiar ultragiază. „Ca să devină formă poetică, o anumită simțire, un simptom profund, definitoriu al vieții trăite are nevoie de un limbaj pe măsură, adică de un instrument perfect articulat și indestructibil. Moartea formei poetice condamnă la uitare ceea ce este mai bun și sensibil în rostirea contemporană”, spunea profesorul meu la un eveniment literar într-o formulare „de bine” a câtorva gânduri despre poezie. Ca poet, el este sofisticat, șlefuieste, combină, construiește imagini, are o altă opțiune stilistică pentru idee și sens. Cum spune Dan Sociu: „... sînt artiștii neliniștii, dar sînt și artiști ai liniștii, care țin ca să țină fiarele liniștite, sînt șoptitorii, cei ce calmează. Se hrănesc cu puritate, nu cu droguri.” (*Abstinență și inspirație*, o anchetă cu trei scriitori, Scena 9, 2019). Desigur, există multe căi de a scrie bine poezie, iar când ai izbutit pe una din ele se simte. Simți și tu și cititorul: ai produs o anumită vibrație neașteptată a minții, sentimentul de uimire, de straniețate și de bucurie firească. E, cum spune tot profesorul meu „ca și cum ai vedea pentru prima dată o specie de floare nemaipomenită, neștiută până atunci. Și în sufletele poezilor e la fel, scot de acolo plante miraculoase, flori fără nume și fără

destin, pentru că apar rar, unele o singură dată.”

În mod evident Dan Sociu, pe care Mihai Iovănel îl consideră, ca poet și prozator, „probabil autorul douămiist cu cel mai ridicat coeficient de inteligență artistică.” (*Ideologiile literaturii în post-comunism*, p. 158) este și cel mai complex. În aceste din urmă cărți ale sale, Dan Sociu nu se mai ferește să fie meditativ, el vrea să reflecteze și nu se mai mulțumește să fie doar constatativ. Apoi, surprinzător, pare că refuză gravitatea, de parcă i-ar fi teamă. Acest concept de poezie l-a preluat, poate, și l-a însușit de la Charles Bukowski, pe care l-a tălmăcit în română. Este o cosmologie a cotidianului transformat în ceremonie, o căutare permanentă de a converti la sens poetic tot ceea ce este de nesuportat în sine și în lumea sa. Ca să poată suporta mizeria vieții personale,

ea trebuie să capete sens poetic, ori acel sens nu are cum să fie sublim, nici măcar solemn. Iar această desolemnizare a vieții umane prin spirit și autoironie este soluția poetică, și poate chiar terapeutică, printr-o antiestetică a vieții intime și cotidiene și printr-un rafinament al execrabilului și penibilului vieții. O estetică pe dos – voluptatea neputinței în fața mizeriei vieții și, chiar dacă poezia este „mizerabilă”, în ea sunt structurate datele esențiale ale conceptului, ostentația gestului penibil, lipsit de valoare în afara caracterului de revoltă, de manifestare a disprețului față de tot, ceva aproape copilăresc, amoral, ceva dincolo de bine și de rău.

În fond ceea ce contează nu este ceea ce sacrifică cineva de dragul artei, ci valoarea acelei arte. Doar ea rămâne. Cu sau fără sacrificii, calitatea literară e independentă de biografie.

Agora

Paul ARETZU: *Următorul* convorbiri cu Simona DUMITRACHE

Apar în viața noastră momente de revelație inopinate, ca și cum ni s-ar acorda o grație, ca și cum am fi lăsați să vedem ceva neștiut, o zariște. Desigur, ai trecut prin astfel de situații, știi despre ce vorbesc.

Așa este. Uneori suntem destinatarii unor stări de iluminare, trezindu-ne în miezul unei lucidități tulburătoare. De exemplu, de curând, am fost la o clinică pentru un consult medical. Am așteptat cam mult. M-am cam enervat, pentru că se atenta cu indolență la timpul meu unic. Deodată, s-a auzit vorba magică: „următorul“. Mi-am dat seama că eu sunt următorul, că eu urmez. Mi-am spus că aceasta este definiția mea și a tuturor oamenilor. În orice moment noi urmăm, la naștere, în toate clipele copilăriei, ale maturității, ale bătrâneții, la bucurie, la nefericire, la bogăție, la sărăcie, la frumusețe, la urâtenie, la speranță, la moarte..., pentru că viața este o rostogolire, o succesiune. Noi urmăm altora și după noi urmează alții și așa mai departe.

Ai înțeles că în orice moment ești următorul, că existența te pune continuu în această ipostază?

Da. Mi s-a confirmat (încă o dată) precaritatea noastră. Următorul înseam-

nă că nu suntem nici unici, nici stabili, nici eterni, așa cum ne place să credem, că nu suntem în centrul lumii, ci facem parte dintr-un șir, suntem interșanjabili, comutabili, că trebuie să ne așteptăm rândul (îmi amintesc de cozile interminabile din perioada comunistă). În momentul în care ne-am uzat, când ceva se defectează, când intervine ceva imprezvizibil, ieșim din scenă și apare următorul.

Există remedii? Putem fi titulari vreodată, pentru că, după cum spui, suntem un fel de suplinitori de serviciu, nu avem o stabilitate fermă?

Două sau poate trei ar fi soluțiile (suficiente și dramatice) vizate de cei care s-au născut: mulțumirea de sine, care este foarte greu de atins, presupunând și o anumită inconștiență, pentru că e complicat să fii mulțumit cu existența, și împăcarea cu sine, implicând un anume fel de nesimțire acceptată, constând într-un compromis cu moartea. S-ar adăuga și stăpânirea de sine. Aceste, să le zicem ținte, dar sunt doar niște paliative, se obțin odată cu trecerea timpului (când apare și sentimentul sfârșitului) și pot reprezenta, cât de cât, niște certitudini, adică niște repere (desigur, subiective). Mulțumirea de sine prezumă un bilanț, o judecată, adică

ceva retrospectiv. Suntem mulțumiți sau nu cu viața pe care am trăit-o. Foarte puțini se declară satisfăcuți (de regulă, cei aroganți sau cei atinși de un grad de senilitate), cei mai mulți și-ar fi dorit altceva, admit că nu au urmat calea corectă. Împăcarea cu sine ține tot de trecut și marchează o concesie, o acceptare a destinului, a fatalității. Stăpânirea de sine se manifestă în prezent, o putem avea în orice moment al vieții, reprezentând un control, o înțelegere a realității. Puțini sunt oamenii care își pot stăpâni stările, gândurile. Necesită continuu un efort de raționalitate. Astfel de oameni sunt potriviți pentru a îndeplini funcții de mare răspundere, conducându-i pe ceilalți (dar își pot controla, în primul rând, propria existență).

Ne putem rata cariera umană?

Cariera umană, cum foarte frumos o numești, este predispusă de la început ratării, pentru că trăim într-o lume a relativității, depinzând de multe improbabilități, de zestrea genetică, de timpul și locul în care ne naștem, de mediul în care ne dezvoltăm, de familia, de nașterea, de istoria cărora le aparținem, de starea de sănătate etc. Dar, ca ființe sensibile („în chip poetic locuiește omul pe acest pământ”, Friedrich Holderlin), orice existență este un triumf. Ceea ce putem rata este misiunea de îmbunătățire umană. Viața ni se dă în folosință, în administrare. Dacă nu suntem în stare să o cultivăm (să ne amintim de Voltaire: „trebuie să ne lucrăm grădina”), o ratăm.

Tot în *Candid*, găsim și afirmația: „Să ne punem pe treabă și să încetăm să demonstrăm lucruri pentru că e singurul mod de a face viața suportabilă”. Munca

este un panaceum?

Cu siguranță, activitatea (fizică, de creație, de gândire) ne justifică existența, dându-se astfel valoare timpului. Lenea denaturează omul, îl blazează, îl elimină din joc. Lenea este o boală de care nu se moare, dar se zace. Inactivitatea produce o degradare psihică, sentimentul inutilității, o stare depresivă.

Cum scăpăm de monotonie?

Foarte simplu, prin impulsivitatea și menținerea trează a cunoașterii, prin culturalitate, prin cultivarea sentimentelor autentice, prin recursul la reflecție, prin menținerea unei exigențe valorice.

Există, azi, oameni care amenință siguranța omenirii. Mă refer la Putin și la acoliții lui. Cum putem trăi sub presiunea acestui pericol?

Criminalii se exclud din calitatea umană. Putin este o aberație, o eroare, un abject, este deja unul dintre inferalii istoriei. Nu-l putem numi om, ar jigni specia. Conduc de instincte ideologice și imperialiste, lipsit de conștiință, de responsabilitatea cuvintelor și faptelor sale, de afectivitate, de înțelegere pentru semenii, el amenință cu distrugerea (atomică) nu numai omenirea de azi, ci mii și mii de ani de creație, de cultură, de evoluție. Un asemenea monstru conduce o țară. Sunt complici, sunt vinovați cei care l-au investit și-l mențin. El se adaugă sinistrilor homicizi autocrați.

Ce crezi despre viitor?

(*Va urma.*)

Violeta PINTEA

1.
ziua mă încui în casă
goală ca și trupul
unui donator de organe
după ce tot ce era bun
a fost împărțit contracronometru
necunoscuților.

vreau să-mi public tăcerea!

caut o editură fără prejudecăți
care să nu modifice nimic,
care să atașeze ultimei pagini
un film de lungmetraj
prin care să ofere
degustătorilor de singurătate
posibilitatea să-și doneze din când în când
emoțiile, autorului.

2.
alăturăm haotic
sentimente și fapte.

schimb o sută de lei
în monede de zece bani,
așa, ca o prelungire a unui gând,
când atenția trebuie concentrată
pe fiecare detaliu al întregului
care în forma finală
arată ca un somn întrerupt
de multe pahare cu apă.

ești previzibilă ca și mintea unui psiholog
care ți-a umplut sufletul de măgele
colorate

pe care trebuie să le înșiri singur
pe-o ață cu multe noduri.

probă de sunet!
2-10.
doi - zece.

contactat telefonic,
Dumnezeu te îndrumă spre barul din colț
cu o cerere de angajare temporară
sugerându-ți că el va fi
și primul
și ultimul client.

3.
și tu care ai iertat totul
vii și spui:
uite, acest om m-a iubit
mai mult decât pe câinele lui
care-a murit
într-un sanatoriu de câini.

- dezbracă-te să-ți fur hainele
spune cel care vine pe urmele tale.
să le vând și să bem amândoi, banii.

banii sunt reci și-i dizolvăm în vin.
ne privim ca și cum între noi
mai este doar o felie de pâine.

ne-au despărți jandarmii
care căutau alți asasini
și nu mai era timp,
chiar nu mai era timp
pentru altă iertare.

4.

pe însingurați îi recunoști
după felul în care trag fumul în piept
până ce acesta le iese prin tălpi.

te lasă cu impresia că-i cunoști după o
simplă atingere.

singurătatea presupune, impune
o eleganță perfectă,
ceva în total conflict
cu limbajul decadent
în momentele de luciditate totală.

întâlnirile lor sunt scurte
de cele mai multe ori
scăpate de sub control
ca o frână apăsată
cu o secundă prea târziu.

Poezie

Daniel MARIAN

run forrest run

fii sincer cu cele câteva vieți de pomană
descarcă-ți desaga cu tot ce insistă

dacă crește valoarea adăugată pe fiecare pas
e vremea trecerii la minus substanță

înfășoară-ți după călcâie depărtarea
adapă-te
din singura fântână rămasă în cer

5.

gesturi obsene
făcute cu grația unei balerine
și astfel câștigi
respectul șoferului de taxi
care în turele lui libere
te duce în locuri în care
nimeni, niciodată,
nu a făcut vreo comandă.

ravel.

nimic de ținut minte.
poate doar ultrajul asupra propriei biografii
când te-ai smucit din calea
unei îmbrățișări oarecare.

alchimia unui nebun
care te-a folosit ca și combustibil
pentru creația sa atât de absurdă
care privită cu teamă
chiar seamănă cu tine
din anumite puncte de vedere.

– dar unde te grăbești? moartea
așteaptă!
la bistrița am copacul meu din care am
picat morbid
alți copaci în care nu sufăr de înălțime
sunt la fornădie
și ce copaci vor crește în rând cu
rinoceri din sufletul
savanei iar alți și alți copaci odată cu
delfinii și cu marea
pe retina unui dumnezeu format numai
și numai din copaci

copaci

ăsta nu e cer este plumb topit
se arată mândru ca un maglavit

în cârca lui stau toate minunile
Dumnezeu le așează perciunele

vezi câtă frumusețe de probă
trece în fugă pe la garderobă

cu iarna cea mare

îmbracă-te**vremea în care Dumnezeu**

își ia în cerurile Lui pasărea vânătă
împiedecată de un fermoar de la haina
de iarnă îmbelșugată în care s-a sinucis
până și soarele preferat al eschimoșilor
rămâne de văzut câtă moarte mai patinează
la masa răsturnată în buricul târgului

acolo departe cerul se împărțea între
o focă și un pinguin

ce nu murea de glonț murea de
plictiseala imaginilor rupte din rai

speriată fluidă avea loc dimineața
deodată cu înserările

precum cărbunii aprinși
cineva se încrunta chiar fără noimă

acolo unde se sfârșește iubirea și tu
te trezeai rece și rătăcită

găseam un drum nefrecventabil**noi doi semănăm dar eu**

puteam fi avorton în țara cuvintelor când
ea era deja născută geamănă cu poezia

undeva ni se întâlneau fragile
secundele
și uite cum apoi drumul s-a înaripat de vrăbii

nici nu ne putem imagina prin viu grai
cât de fericiți suntem în depărtările noastre

ce-ai spune dacă toate cercurile

s-ar retrage în adevărul de la început
pe care n-au apucat să-l împartă ca
pâinile peștii și vinul marelui protocol
dacă întreaga înfățișare a lumii ar fi
lepădată ca o față străină de masă
pe care dansează strâmb bucatele
și privirea de lup a celorlalți monștri
ce au să mai vină – zace decapitată
încet ne ducem spre coliviile
pe care le-am părăsit ca pe niște
buzunare ruginite fără să știm
că în afara lor se află frumos și
bogat golul – cu un neam întreg de
frați surori veri mătuși arhioptere

totuși golul

***

intersecțiile defavorizate
din orașul nostru au furat toate luminile

prin grădini mici luminișuri
au rămas paranteze
și totuși undeva ne-am întâlnit
poate într-o formulă savantă
la o sesiune de socializare sau
de comunicări superștiințifice

în troaca unde înotau șerpi clopoței
cum ne băteam noi în material genetic
ca muștele pe bandă rulantă până la
oțet
pierduți în detalii exclusiviste despre
fericire

Poezie

Alexandru CAZACU

Martorii

Suntem martorii ce aduimecă
starea de asediu a serii
și culorile ei scoase dintr-o mare de neliniști
când despărțirea este o soră mai mică a neantului
iar răbdarea se rostogolește de-a lungul străzilor
la sfârșitul de sezon al urărilor de bine
prin cartierul construit în anii optzeci ai secolului trecut
ce stă prins în ghearele pisicii de Cheshire
Doar minunile fac eforturi să ne ajungă
în acest lung început de singurătate
unde ore par țigle de sticlă
peste care se aruncă
vrăbii cu aripile plumbuite
de o osteneală neștiută

Sfârșitul unui film scandinav

Ca și cum mâna unei actrițe ar ieși din ecran
pentru a primi florile unui admirator din public
la sfârșitul unui film scandinav
când îmi ceri să spun de ce nu pot să fiu în altă parte
în speranța că și eu te voi întreba același lucru
iar albul papal al dimineții ia în stăpânire ferestrele
și nu suntem convinși că istoria a început deja
printre metri cubi de lumină urbană
ce face să tremure piatra din unghiul inimii
în ultimele dimineți de toamnă
decise să-și regleze socotelile
cu poveștile de amor
așa cum își împart
prada jefuitorii de bănci ajunși la periferie
unde îi așteaptă o a doua mașină de fugă
cu care pleacă grăbiți după ce au incendiat
vehiculul ce i-a adus până acolo

Mi-e dor de tine

Mi-e dor de tine ca de o seară în care pierzi și ești fericit
prin kilometrice săli de așteptare și stații de tramvai
cu nume de galaxii ce ar putea chiar să existe
la ceasuri mici în această cetate latino-bizantină
ce-și etalează cupiditățile și superbia
lângă lucruri scăldate în privirea din ochii saltimbancilor
ce se vor naste a doua oară

Mi-e dor de tine ca de melancolia ce se ascunde
în oglinzile din cabina unui teatru la sfârșitul spectacolului
dîncolo de piețele civile străjuite de arbori
și de bustul înaintașilor iluștri
unde lacrimile sunt masca de crimeur
al oricărui chip aflat în așteptare
și te îndemni să crezi în sinceritate
ca în răpăitul de tobe care la circ
anunță salturi mortale

Incertitudine

Înaintea noastră incertitudinea
ca un câmp de maci la începutul verii
când dorul de ziua trecută te strânge
ca o frânghie de stâlpul micilor infamii ale zilei
Respirația artificială a lucrurilor
este praful și pulberea unei nopți plecate
de aici în altă parte
într-un punct de vedere
devenit punct de visare
de unde tot ce se va spune
va fi făcut cu vehemență
când păsări fermecate
ne adorm la piept
și fiecare acoperă cu mâinile
sentința celuilalt

Calendar

Aprilie

- 1 aprilie 1917 – s-a născut, la București, pianistul, compozitorul și pedagogul Dinu Lipatti (m. 2. 12. 1950, Geneva)
- 3 aprilie 1893 – s-a născut, la Dobrotinet (Curtișoara), Olt, prozatorul DAMIAN STĂNOIU (m. 8. 07. 1956, București)
- 4 aprilie 1949 – s-a născut, la Gârcov, Olt, poeta MARIETA MARANCEA
- 6 aprilie 1984 – a murit, la București, poetul VIRGIL CARIANOPOL (n. 29. 03. 1908, Caracal)
- 8 aprilie 2012 – a murit, la Slatina, prozatorul, poetul și publicistul PAUL DOGARU (n. 5. 07. 1944)
- 8 octombrie 1951 – s-a născut, la Slatina, profesorul universitar, artistul Zen și savantul DANIEL MEDVEDOV
- 9 aprilie 2022 – a murit, la Piatra-Olt, actorul și regizorul NICU IOAN POPA (n. 3 mai 1957, Piatra-Olt)
- 11 aprilie 1942 – s-a născut, la Corabia, poetul, eseistul și traducătorul VIRGIL MAZILESCU (m. 10. 08. 1984, București)
- 11 aprilie 1944 – a murit, la București, poetul și prozatorul ION MINULESCU (n. 6 ianuarie 1881, București)
- 14 aprilie 2015 - a murit, la Slatina, cantautorul MARIUS OVIDIU PREDA (n. 21. 08. 1967, la Slatina)
- 17 aprilie 1935 – s-a născut la Negreni, Olt, publicistul, eseistul și antologatorul literar AUREL TINCA
- 18 aprilie 1970 – s-a născut la Tufeni, Olt, eseistul, criticul literar, diplomatul și profesorul universitar DORIN POPESCU
- 18 aprilie 1974 – a murit, la București, compozitorul NICOLAE BUICLIU (n. 16. 09. 1906, Corabia)
- 19 aprilie 2008 – a murit, la Pitești, publicistul, cercetătorul și arheologul PAUL DICU (n. 01 august 1926, Topana, Olt)
- 23 aprilie 1922 – s-a născut, la Corabia, prozatorul, eseistul și istoricul de artă PAVEL CHIHAIA (m. 18 iunie 2019, München, Germania)
- 23 aprilie 1960 – s-a născut, la Obârșia, Olt, pictorul GHEORGHE DIACONU
- 23 aprilie 1964 – a murit, la București, filosoful MIHAI UȚĂ (n. 14. 11. 1902, Caracal)
- 24 aprilie 1989 – a murit, la București, criticul și istoricul literar MARIN NIȚESCU (n. 25. 08. 1925, Perieți)

Anul acesta se împlinesc 120 de ani de la nașterea ilustrului avocat, publicist, eseist și pamfletar român Petre Pandrea, Petre Marcu pe numele său adevărat, trăitor pe meleagurile Olteniei.

Viitorul avocat, scriitor și eseist Petre Pandrea s-a născut la 26 iunie 1904, în Balș, într-o familie numeroasă, cu mulți frați. După ce a urmat clasele primare în localitatea natală, definitive în anul 1915, s-a înscris la Liceul Militar „Nicolae Filipescu”, aflat în proximitatea Mănăstirii Dealu, lângă Târgoviște. La această mănăstire binecuvântată de Dumnezeu a fost înmormântat capul lui Mihai Viteazul, adus în acele vremuri tulburi de Frații Buzești (Radu, Stroie și Preda). Târgoviște

File de istorie literară

Petre Pandrea (1904-1968).

O evocare biografică

Răducu RUȘEȚ

a fost prima capitală a Țării Românești, sediul Curții Domnești, ulterior capitala Valahiei fiind mutată la București. Târgoviște reprezintă și astăzi un oraș încărcat de istorie, mult modernizat față de anul 1997, parcul arată mult mai bine, cetatea a fost renovată, iar Turnul Chindiei și Statuia lui Vlad Țepeș străjuiesc și astăzi Parcul Central, ca un simbol al luptei de cruciadă a voievozilor din Evul Mediu, cât și a formării și consolidării statalității românești.

După absolvirea liceului, Petre Pandrea s-a înscris la Facultatea de Drept din București, dar a urmat și cursurile altor facultăți umaniste, fără a le termina însă. Lucrarea sa de licență, în științe juridice, a purtat titlul: „Filosofia politico-judiciară a lui Simion Bărnuțiu”. A fost cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu, s-a căsătorit cu Eliza, sora aceluia care a ținut un discurs în fața studenților la Cluj, în timpul grevei studențești, transformată în grevă antirevizionistă maghiară, din anul 1946, mișcare studențească în cadrul căreia viitorul Mitropolit Bartolomeu Anania, vâlceanul născut în satul Glăvile, a avut un rol foarte important. Vrednicul de pomenire Bartolomeu Anania a fost cel care l-a ajutat pe Rectorul Daicoviciu să părăsească căminul „Avram Iancu”, actualul sediu al Facultății de drept, din Cluj, din fața maghiarilor care au asediat și distrus căminul, saltelele fiind aruncate pe geam.

Episodul este detaliat în monumentală carte apărută la Editura Polirom (*Bartolomeu Anania, Memorii*). O carte profundă, esențială, plină de substanță și conținut, ca de altfel și autorul ei, acel „Zimbru al Ardealului”, trecut prin sistemul concentraționar românesc, Aiud, Gherla, Jilava, Mitropolitul Valeriu (Bartolomeu) Anania.

Avocatul și eseistul Petre Pandrea a fost, dacă ne este permis, un adevărat „condotier al culturii și justiției românești”. I-a apărat în procese pe legionari, apoi pe comuniști, a pledat în favoarea măicuțelor de la Mănăstirea Vladimirești, anchetate de Securitate (Vezi: Petre Pandrea, „Călugărul alb”), a fost printre puținii, dacă nu chiar singurul, care a avut curajul să afirme că Radu Gyr a fost un mare poet și om de cultură, în acele timpuri când autorul celebrei poezii „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane”, era anchetat. În marea majoritate a proceselor, avocatul oltean Petre Pandrea a pledat gratuit, fără a solicita vreun onorariu.

Plasat pe aceeași linie directoare cu alți intelectuali și avocați de prestigiu, ca Cincinat Pavelescu (1872-1934), avocat o perioadă în orașul Corabia, și Constantin Dissescu (1854-1932), un alt avocat, născut la Slatina, Petre Pandrea a debutat în revista „Gândirea” (Nichifor Crainic, Constantin Stere, Constantin Dobrogeanu Gherea, Constantin Rădulescu-Motru cât și discipolii lor fiind reprezentanții de seamă ai gândirismului sau trăirismului, ideologii și filosofii intelectuale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până târziu, în perioada interbelică). Dintre lucrările mai importante ale lui Petre Pandrea amintim: „Manifestul crinului alb”; „Filosofia politico-

judiciară a lui Simion Bărnuțiu”; „Psihanaliza judiciară”; „Soarele melancoliei”. Menționăm faptul că o mare parte dintre lucrările sale au fost publicate post-mortem, de către familia sa, după desecretizarea arhivei familiei, încoace, târziu, după 2000, din ce știu eu. Mai enumerăm: „Memoriile mandarinului valah”; „Helvetizarea României”, „Călugărul alb”; „Reeducarea de la Aiud. Jurnal penitenciar: 1961-1964”; „Soarele melancoliei” ș.a.

În cadrul „Conferințelor Criterion”, Petre Pandrea a susținut, la 15 februarie 1933, lucrarea „Literatura proletară”. Printre alții care au conferențiat în cadrul acestui simpozion, prezidat de Eugen Lovinescu, amintim pe: Ionel Jianu, „Sinceritatea”; Mircea Eliade, „Subiectivismul”; Mihail Sebastian, „Obiectivismul”; Șerban Cioculescu, „Tehnica literară”; Anton Golopenția, „Literatura țărănească”; Dan Botta, „Purismul”. În același an, 1933, Petre Pandrea a susținut și alte prelegeri „Cultura de clasă”; „Statul proletar”. (Vezi: Constantin Mihai, *Spațiul public între dezbatere și control: grupuri intelectuale, politice și instituții represive*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopșor”, (XIII/2012), Editura Aius Printed, Craiova, 2012, pp. 48-49).

Pentru luările sale de poziție și pledoariile din timpul proceselor, a fost întemnițat la Ocnele Mari și Aiud. Spiritul său pamfletar și sarcastic se poate observa ușor în toate scrierile sale, dar cel mai sugestiv mi s-a părut următorul citat: „Degeaba, nu vine niciun fin cu țuică, cu zahărul, cu pâinea alba și cu cocoșul grăsan. Toți cer, nimeni nu dă. M-am retras și eu. Vor veni după prânz, la vizită, și la consumație, și la prăjituri, cafele, vin,

țigări. Cum dracu` nu-și aduc niciodată țigări în buzunar? Zgripturoaicele mele de fine devin mondene pufăind cu nerușinare în ochelarii nașului. Am să le fac aspre observații de naș-cavaler. Le iubesc pe toate, global și nediferențiat. În loc să-i molipsească de oltenită, m-am îmbolnăvit eu de ilfovită”. (Petre Pandrea, „Helvetizarea României”, p, 13).

Iată cum descria avocatul Petre Pandrea demersul definitivării unei lucrări: „Trebuie să stau trei-patru ani în sihăstria fermei mele de la Periș-Cocioc sau prin zăvoaiele Oltețului pe la Mărgăritești, cu ceva în traistă din literatura imensă populară românească, strânsă în hârțoaie ilizibile, de la Mihail Kogălniceanu până la Nicolae Iorga, pentru a termina acel Cod etic în 2000 de proverbe, aranjat pe materii, ca un cod civil și ca un cod de procedură penală”. (Petre Pandrea,

„Helvetizarea României”, p. 14).

Spirit justițiar, tenace, hotărât, când trebuia și sarcastic când o cerea situația, avocatul oltean Petre Pandrea, Petre Marcu-Balș, cum îi plăcea să semneze articolele de presă, a murit în anul 1968, la București. Biblioteca Orășenească din Balș, un liceu și o stradă îi poartă numele în semn de prețuire pentru cel care avea să rămână în mentalul colectiv al iubitorilor de cultură „Soarele melancoliei”.

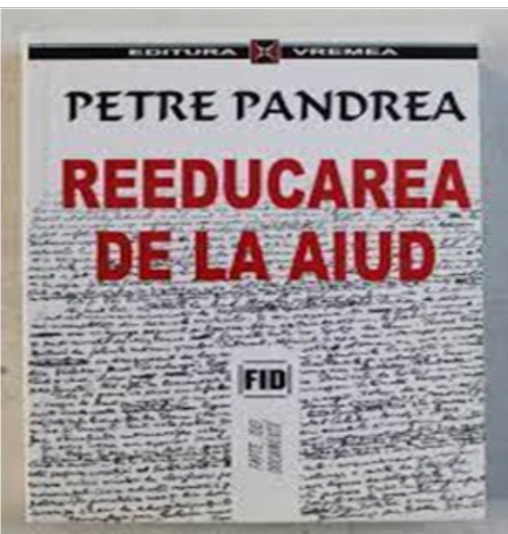
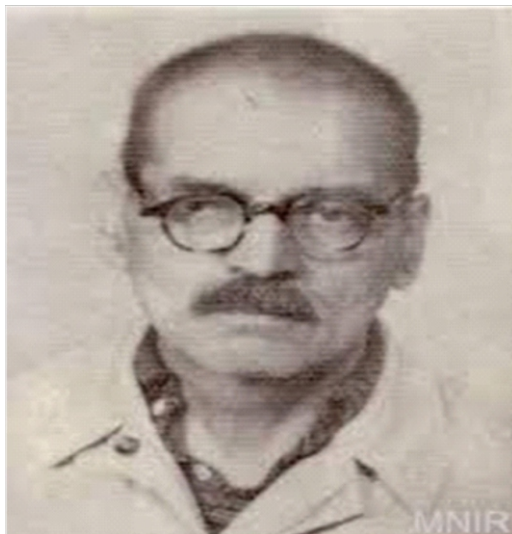
Prin aceste câteva rânduri am dorit să aducem în actualitate o personalitate parcă uitată de toți cei de astăzi, rămasă în penumbră. Petre Pandrea este la fel de important prin activitatea literar-filologică, umoristic-pamfletară și juridică (expertiza sa juridică a fost esențială în multe cazuri), ca alți intelectuali contemporani cu „Mandarinul Valah”.

Bibliografie orientativă:

- 1) Neagoe, Stelian, *Petre Pandrea în pușcăriile comuniste*, Editura Machiavelli, București, 2001.
- 2) Pandrea, Petre, Epure, Gheorghe, *Atitudini și controverse*, Ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Gh. Epure, Editura Minerva, București, 1982.
- 3) Pandrea, Petre, Dragu-Dumitru, Victoria, Marcu-Pandrea, Nadia, *Călugărul alb*, Ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, Editura Vreamea, București, 2020.
- 4) Pandrea, Petre, Marcu-Pandrea, Nadia, Dimitriu, Ștefan, *Crugul mandarinului: jurnal intim (1952-1958)*, Ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, prefață de Ștefan Dimitriu, Editura Vreamea, București, 2002.
- 5) Pandrea, Petre, *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu: monografie*, Editura România Press, București, 2007.
- 6) Pandrea, Petre, Marcu-Pandrea, Nadia, *Helvetizarea României: jurnal intim, 1947*, Ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, Editura Vreamea, București, 2001.
- 7) Pandrea, Petre, Dimitriu, Ștefan, Marcu-Pandrea, Nadia, *Memoriile mandarinului valah: jurnal, 2 Vol.*, Ediție revăzută și adnotată de Nadia Marcu-Pandrea, Editura Vreamea, București, 2011-2012.
- 8) Pandrea, Petre, Marcu-Pandrea, Nadia, Dimitriu, Ștefan, *Soarele melancoliei: memorii*, Ediție îngrijită de Nadia Marcu-Pandrea, Editura Vreamea XXI, București, 2005.
- 9) Constantin, Mihai, *Spațiul public între dezbatere și control: grupuri intelectuale, politice și instituții represive*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopșor”, (XIII/2012), Editura Aius Printed, Craiova, 2012, pp. 48-49.

Petre Pandrea și calvarul concentraționar

Adrian ADAM

Petre Pandrea, pe numele său adevărat Petre Ioan Marcu, s-a născut în 1904, la Balș, devenind o figură extrem de bine conturată și o inteligență marcantă a perioadei interbelice. Om de factură multivocațională, a fost avocat, scriitor, publicist, eseist, traducător și memorialist.

Absolvent de liceu „magna cum laudae”, a urmat Facultatea de Drept din București, obținând titlul de doctor. A urmat o perioadă când a plecat la specializare în enciclopedia Dreptului la Berlin, fiind concomitent atașat al Legației Române din capitala Germaniei. Acolo l-a cunoscut pe Lucrețiu Pătrășcanu, viitorul lider comunist, cu a cărei soră, Eliza, se va căsători și cu care va avea cei doi copii, Andrei și Nadia.

A avut o consistentă activitate publicistică (debutul în 1923, autor al *Manifestului Crinului Alb*, eseuri la „Viata Românească”, colaborator la publicații precum „Veac nou”, „Azi”, „Adevărul”, „Adevărul literar și artistic”, „Dimineața”, „Universul”, „Minerva”, „Dreptatea”). A editat reviste precum „Viitorul social”, „Stânga”, „Cuvântul liber”. În 1934 a scris prima lucrare din lume împotriva lui Hitler, numită „Germania hitleristă”, pentru care Legația Germană a vrut să cumpere manuscrisul cu două milioane de mărci pentru a nu fi publicat. Refuzând, a intrat în atenția specială a Gestapoului.

Avocat erudit, cu har și inteligență, a fost specialist în psihanaliză judiciară, dar a demonstrat în același timp spirit de

solidaritate și generozitate umanitară, pledând pentru organizații și oameni pe care îi considera nedreptățiți. Conform propriilor mărturii, între 1933 și 1944 i-a apărat pe comuniști (arestat de patru ori în perioada 1940-1944, perioada maximă de detenție fiind de opt zile), între 1947-1948 pe unii membri PNT, între 1953-1958 anumite comunități călugărești persecutate, precum mănăstirea Vladimirrești (deși se declara agnostic religios). A salvat de la sentințe grele până în 1944 peste 1000 de comuniști, fiind, de altfel, prieten cu Ioan Gheorghe Maurer. A oferit ajutoare bănești deținuților antifasciști de la Văcăreștiși a contribuit la finanțarea Frontului Popular Antifascist. A fost prieten cu Gheorghe Dimitrov (acordându-i asistență juridică în timpul procesului incendierii Reichstag-ului din 1933), Jean Cocteau, Constantin Brâncuși, Nicolae Titulescu, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga, Virgil Madgearu, G. G. Mironescu ș.a.

După 1944, când comuniștii au preluat puterea și au început comunitizarea țării, a început calvarul lui Petre Pandrea. A fost arestat pe 14 aprilie 1948 pentru implicarea acestuia în așa-zisul „complot Cambrea” și închis la Ocelele Mari, în perioada 19 decembrie 1948 - 3 martie 1952, fără a fi cercetat și condamnat, ci internat și uitat în închisoare. „Cu Dumnezeu, cu misterul, cu infinitul, cu soarta omului și a cosmosului au isprăvit-o dintr-o dată” spunea Pandrea. Adevăratul motiv pentru care a fost închis a fost altul, după cum a mărturisit în memoriile sale:

„Pentru că, între 19 decembrie 1948 și 3 martie 1952, am fost trimis acolo (n.n. Ocelele Mari) de ex-amica mea Ana Pauker, din triumviratul fatal Teohari

Georgescu-Ana Pauker-Vasile Luca, pentru pledoarii fulminante în procesele țărăniștilor, în cap cu Ghiță Pop (cosemnatar al armistițiului de la Moscova, din septembrie 1944) și pentru a fi implicat (după o lungă cercetare) în lotul cumnatului meu, Lucrețiu Pătrășcanu”... „Cu începere din februarie 1938 m-am prezentat în fața curții marțiale și am scăpat israeliți, sectanți și comuniști persecutați până în 23 august 1944. Când comuniștii s-au transformat din persecutați în persecutori, promovând și provocând ura de clasă, m-am ridicat vijelios. Am avut altercații cu <<amica>> mea Ana Pauker. M-am certat ca la ușa cortului, prin ziare, cu cumnatul meu, ministrul de justiție. Am scris trei articole împotriva lui Iosif Chișinevschi, care a dat ordin să nu se mai publice nimic scris de mine și să nu mi se mai pomenească numele vreodată... Din toamna 1947, când nu am mai avut acces la presă și edituri și până în 14 april 1948 (când am fost arestat) am vorbit la bară.”

Între 1952-1958 (anul eliberării și anul celei de-a doua detenții) a scris „Memoriile mandarinului valah”, acest jurnal și alte mii de pagini fiind confiscate și depozitate în Arhiva Securității Uranus și Arhiva Penitenciarului Aiud.

Sentința nr. 126 din 15 iunie 1959 - dosar 1457/1959, pronunțată de Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militară l-a condamnat pe inculpatul Marcu Petre Pandrea la 15 ani muncă silnică și 8 ani degradare civică, plata a 600 lei cheltuieli de judecată și confiscarea totală a averii. Motivele erau de natură politică, anume acelea că „a ponegriț și calomniat în modul cel mai grosolan, tot ceea ce este în legătură cu Partidul Muncitoresc Român și cu statul democratic popular”. „Între anii 1948-1952, pe când era

deținut în diferite penitenciare, inculpatul a avut o serie de manifestări dușmănoase împotriva regimului, față de alți deținuți. După ieșirea din penitenciar, inculpatul a cultivat legăturile pe care le-a avut în locurile de deținere, în special cu legionari și elemente contrarevoluționare. În discuțiile purtate cu cei care-l vizitau, a făcut dese afirmații cu conținut dușmănos la adresa regimului, a cărui schimbare a preconizat-o și a calomniat în mod grav caracterul relațiilor dintre statul nostru și Uniunea Sovietică. Astfel, inculpatul, în martie 1956, a afirmat că în țara noastră comuniștii au ajuns servitorii Moscovei și că nu se dau în lături de la cele mai odioase crime pentru ca să-și ajungă țelurile... În permanență a calomniat înfăptuirile din țara noastră și a afirmat că a sfătuit pe conducătorii partidelor burghezo-moșierești să se coalizeze împotriva regimului... Inculpatul nu s-a mărginit doar la atât, ci a materializat în scris ideile și concepțiile sale contrarevoluționare. În numeroasele sale scrieri, pe care intenționa să le facă publice, a făcut nenumărate afirmații cu conținut contrarevoluționar la adresa orânduirii sociale și de stat din țara noastră, a PMR, a conducătorilor de partid și de stat, a Uniunii Sovietice.”

A fost închis la Aiud în perioada 23 octombrie 1958 - 18 aprilie 1964, fiind eliberat în baza Decretului nr. 176/1964. În perioada Ocnele Mari și Aiud a trăit experiențe traumatizante, cărora le-a făcut față cu demnitate: „Directorul Alexandrescu a vrut să mă bată din primul moment al izolării noastre fiindcă ieșeam lent din celulă. Am privit de sub cravașa lui și i-am arătat cu degetul: - Niet kultur! A mârâit printre dinți în fața gardienilor și a deținuților izolați: - Ție îți

trebuie un glonte. Pe urmă îți ridicăm o statuie. – Am repetat: Niet kultur! Și am adăugat: Cine va îndrăzni să tragă un glonte în mine va avea o spânzurătoare în fața palatului regal de două ori mai înaltă decât statuia pe care vreți să mi-o ridicați dom-ni-a-voas-tră”... „Director tânăr, 23-24 ani, sever, încruntat... Vine la Turnu Alb la izolare. Pandrea, ca de obicei, în celula nr. 1... O primă altercație. Pandrea i-a spus-o verde: – Ești pe un drum greșit. – Dă-ți demisia! – Nu-i așa... – Niet kultur!...Primul gardian Vișan se apăra în vremea de cruntă înfometare a lagărului: – Ce pot face? Sunt prea mic. Eu execut ordinele. – Ce poți face? Dă-ți demisia. A raportat directorului, directorul a cercetat. I s-a repetat: Dă-ți demisia! A venit Securitatea Vâlcea. I s-a repetat: Dați-vă demisiile, fiindcă vă faceți culpabili de crime împotriva umanității, înfometând un lagăr cu deținuți politici. S-a raportat la București. Ministerul de Interne a hotărât izolarea pe trei luni la Turnul Alb.”... „Zidar cu ritm de melc. Târâncopar la canalizare... De Crăciun, intensificarea vigilenței, înăsprirea regimului: cazarmă - pușcărie. Culcări în noroi, umilințe înjurături. – Unde-i Pandrea? – Present! Ce zici? – Sunt surdo-mut! <<Surdomutismul>> a făcut înconjurul lagărului”...„Se apropia moartea prin tortură. Se strecurase, nălucă neagră, în incinta pușcăriei, prin aceste echipe, denumite <<Makarenko>>. Erau formate din studenți legionari arestați în 1948 – se afla în toamna lui 1951. Echipele făcuseră instructaj la Pitești și operaseră acolo și la închisoarea Gherla, lăsând în urma lor șiraguri de sinucigași și oameni stâlciți... Izolarea și tortura durau minimum trei luni. Bătaia și anchetele se făceau numai după miezul nopții. Bătaia

era aplicată sistematic, ca să nu omoare, ci numai să chinuie, în trepte.”

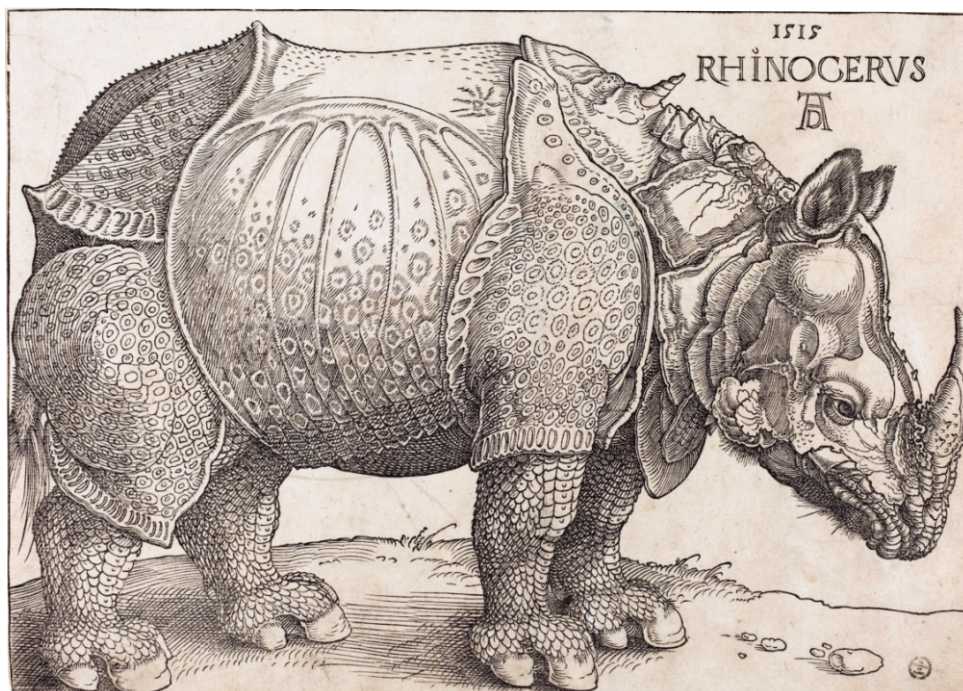
A suferit prin urmare chinurile închisorilor ca mulți alții: înfometare, bătaii cu ciomegele, muncă istovitoare, umilințe, boli (hepatită infecțioasă, gastrită, avitaminoză, paradontoză). La sfârșitul vieții (1968) suferea, pe lângă afecțiunile contactate în detenție, de angină pectorală, hipertensiune, decalcifiere.

Conform Deciziei nr. 28/20 august 1968, hotărârile judecătorești în baza cărora a fost condamnat au fost casate, iar Petre Pandrea achitat post-mortem. Tot post-mortem a fost ales membru al Academiei Române (în anul 2014).

Din miile de pagini de jurnal care au fost confiscate de Securitate în anii de teroare, o parte au fost recuperate de

familie după descretizarea anevoioasă a acestora. Astfel, începând cu anul 2000, opera sa a început să fie valorificată prin republicare sau publicarea unor manuscrise inedite. Apariția operei sale a constituit o surpriză și o revelație, impunându-l ca pe una dintre cele mai tumultuoase personalități și ardente inteligențe din anii interbelici și postbelici.

„Eu am crezut în Verb, în Condei și Lumina rațiunii. Huliganismul de stânga este tot atât de pernicios și demn de disprețuit ca și huliganismul de dreapta. Huliganismul se luptă în istoria universală cu umanismul. Mie nu mi-a fost frică. Am făcut zece ani bașcă, dar n-am devenit unealta tiranilor sub dictaturi. Nici nu voi deveni.”

Albrecht Dürer: *Rinocerul*

Petre PANDREA **– o profeție împlinită**

Ștefan DIMITRIU

Fiu de orășeni cu origini rurale și cu o casă de copii, PETRE PANDREA (pe adevăratul său nume, Petre Marcu) a văzut lumina zilei în orașul Balș, județul Romanați (azi, Olt), la 26 iunie 1904. Urmând pilda unui văr mai mare, Neica Tudor, mort din nefericire în Primul Război Mondial, frecventează mai întâi cursurile faimosului Liceu Militar de la Mânăstirea Dealu, unde se bucură de șansa de a-l avea ca director de studii pe cunoscutul filosof Nae Ionescu, într-o vreme de entuziasm cărturăresc al acestuia, când încă nu fusese contaminat de ideologia extremei drepte.

Dar cariera de militar nu-l atrage pe tânărul Petre Pandrea, astfel că pentru ultimul an de liceu și bacalaureat se transferă la Colegiul Național „Regele Carol I” din Craiova. Urmează apoi, timp de trei ani (1923-1926), cursurile la zi ale Facultăților de Drept, Litere și Filosofie din București, ca și cursul de Istorie Antică și Arheologie al lui Vasile Pârvan, obține licența în drept cu Magna cum laude și, după un fructuos stagiu de practică (șase luni), în calitate de secretar al cabinetului de avocatură al profesorului Anibal Teodorescu, unul din cei mai cunoscuți și mai respectați maeștri ai barei românești, pleacă pentru șase ani (1927-1933), cu o bursă de studii obținută prin concurs.

La renumite universități din

Germania, Franța, Italia, Austria, Cehoslovacia, Varșovia, se concentrează în primul rând asupra Enciclopediei Dreptului, dar urmează în același timp și cursuri de Economie Politică, Metafizică și Sociologie, întorcându-se în România cu un prestigios Doctorat în Drept, obținut la Berlin, cu un bagaj cultural academic de invidiat și cu o mare dorință de a se implica în rosturile cele mai adânci ale țării.

Toată această perioadă a studiilor universitare este marcată de nenumărate activități științifice sau publicistice de o impresionantă consistență și diversitate, care încep să dea măsura alcătuirii complexe a acestui tânăr studios, cu o mare rigoare în ceea ce privește cheltuirea timpului, cu o imensă capacitate de efort intelectual, cu o fenomenală ușurință de asimilare a limbilor străine, cu o nestăvilă poftă de lectură și cu o puternică personalitate creatoare.

Astfel, în 1928, împreună cu alți doi colegi de studenție berlineză, publică, în revista „Gândirea” din Cluj, Manifestul Crinului Alb, care, dincolo de teribilismul vârstei, este încercarea de găsire a unui drum autentic, neconvențional, în gândirea, literatura, arta și cultura românească, ferit de servituți și ipocrizii tradiționale sau de conjunctură, un drum mai curat și mai drept, corespunzător cu aspirațiile tinerei generații de cărturari

români, în perspectiva unui viitor încărcat de promisiuni, dar și de grave amenințări.

Tot în acea perioadă, în paralel cu activitățile studențești, îndeplinește o vreme și funcția de atașat de presă al Legației române de la Berlin. În această calitate, face un voiaj la Paris, pentru a-l cunoaște pe Brâncuși și a-i propune să deschidă o expoziție personală în capitala Germaniei. Demersul oficial nu-i reușește, dar Brâncuși îi oferă în schimb tânărului de 24 de ani, „cobilițar și european” ca și el, prietenia și inima sa pentru o viață. Așa se va naște, peste câteva decenii, trilogia critică și memorialistică închinată marelui sculptor român.

În 1929, la cererea expresă a lui Nicolae Iorga, Petre Pandrea descoperă, după adevărate aventuri prin tainele marilor biblioteci apusene, Cronică germană a lui Ștefan cel Mare, întocmită de Albertus Schendl, unul din medicii domnului moldovean. Este vizitat la Berlin de profesorul G.C. Mironescu, care l-ar fi vrut continuatorul său la catedra de Enciclopedia Dreptului, ca și de profesorul Vasile Pârvan, care văzuse în el un strălucit urmaș în domeniul studiilor arheologice. De altfel, în mediile cărturărești ale vremii, pe o plajă extrem de largă, de la Nae Ionescu ori Nichifor Crainic la Zaharia Stancu ori Geo Bogza, Petre Pandrea este văzut ca „noul Iorga” al culturii românești.

Întors definitiv în țară în vara anului 1933, el renunță însă la ideea unei cariere diplomatice sau universitare, și se dedică profesiei de avocat, cât și îndeletnicirii de jurnalist de stânga, performând pe ambele fronturi. Ca avocat, ca slujitor al dreptății, se

consideră din capul locului „un medic de leproși penal”, intrând ca apărător în cele mai complexe și mai primejdioase cauze și punându-și în joc chiar și libertatea sa, atunci când are convingerea că sunt amenințate capetele unor nevinovați. În același fel este tratată și jurnalistica sa: ca un crez și ca o misiune. Ani la rând, Petre Pandrea și-a scris zi de zi editorialele și articolele sale de atitudine, avertizând continuu opinia publică asupra ascensiunii fascismului și nazismului.

Dar visul său era acela de a se realiza ca scriitor, printr-un roman-fluviu, printr-o Patetică valahă - cum o numește el, care să adune „în brocartul ei” toată istoria vremurilor cumplite pe care le-au trăit marii noștri înaintași, începând de la anonimia anticelor pietre funerare și până la George Enescu, Ștefan Luchian, Constantin Brâncuși sau Mateiu Caragiale. În așteptarea momentului când avea să-și găsească răgazul de a da viață acestui monumental proiect, Petre Pandrea adună cu migală un vast material documentar și, în același timp, își exersează stilul în renumitele sale „Portrete și controverse”, dar mai ales în jurnalele intime, care aveau să-i aducă, în cele din urmă, faima sa de neîntrecut cronicar al timpului său, plătită cu grele detenții în închisorile comuniste.

În 1944, când România intra în întunericul comunismului de tip sovietic, Petre Pandrea avea 40 de ani, o vârstă a împlinirilor și-a certitudinilor. Înțelegând foarte repede deosebirea fundamentală dintre socialismul teoretic, pentru care militase ani în șir, și socialismul real, adus de tancurile sovietice, el refuză să colaboreze în vreun fel cu regimul politic instaurat samavolnic în țară, deși foștii săi asistați juridic, ajunși la pârgurile de

comandă ale Puterii, îi propun demnități dintre cele mai înalte, printre care și aceea de ambasador al României la ONU. Intrînd însă în conflict deschis cu autoritățile vremii, chiar cu cumnatul său, Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul comunist al Justiției, el rămâne credincios principiilor sale de om liber, militînd mai departe, atît în sălile tribunalelor, cît și în viața de zi cu zi, pentru libertatea de gândire și de acțiune, pentru emancipare politică și socială, pentru dreptate și adevăr.

Toate acestea aveau să-i aducă două ruinătoare stagii de închisoare politică: primul, fără încadrare juridică și fără condamnare, între 14 aprilie 1948-19 noiembrie 1952; al doilea, între 23 octombrie 1958-19 aprilie 1964, parte a unei condamnări la 15 ani de muncă silnică, pentru un pretins complot împotriva orînduirii socialiste. În total, peste zece ani de prizonierat politic, în unele din cele mai cumplite temnițe comuniste: Ocnele Mari, Pitești, Aiud, Uranus etc.

Dar nimic nu-i poate frînge conștiința sa de om liber. Chiar și în acele îngrozitoare condiții, el rămîne un portdrapel al umanismului judiciar, ca și al umanismului, în general. Astfel, timp de patru ani, între decembrie 1948-noiembrie 1952, la propunerea fostului prim-ministru Mihail Manoilescu, este ales în unanimitate „Președinte al Academiei de sub Pămînt” de la Ocnele Mari, o instituție constituită ad-hoc de floarea intelectualității românești ajunsă la ocnă, printre care și mulți academicieni cu state vechi de serviciu. În această calitate, el organizează rezistența prin cultură și spiritualitate, însuflețind prin exemplul său personal furtunoase

dezbateri academice, în care, alături de el, se remarcă în mod deosebit prietenul său, Petre Țuțea.

Mai târziu, după 1962, când condițiile de detenție se mai relaxează, scrie în închisoare două din cărțile sale fundamentale: „Reeducarea de la Aiud” și „Garda de Fier” (aceasta din urmă, ca rezultat al asistării la spovedania căpeteniilor legionare, la care fusese chemat să participe, ca neutru, împreună cu părințele Dumitru Stăniloiaie).

Tot atunci concepe și așterne pe hârtie și primul volum, *Neica Ioniță Pașoptistu*, din mult-visatul roman-fluviu *Patetica Valahă*, pe care-l trimite, din închisoare, Editurii de Stat Pentru Literatură și Artă. Editura nu publică însă romanul pușcăriașului. Ba, mai mult, îi pierde unicul exemplar al manuscrisului. Nu ni s-a păstrat, ca mărturie a acestui moment, decât scrisoarea de însoțire, adresată lui Alexandru Balaci, director-adjunct al ESPLA, dar rămasă în custodia Securității. Din ea aflăm că volumul *Neica Ioniță Pașoptistu*, a cărui acțiune era plasată în perioada 1833-1877, se situa oarecum în mijlocul „fluviului” său romanesc, întrucît, cronologic vorbind, înaintea acestuia, după definitivarea grandiosului său proiect, ar fi urmat să fie așezate romanele *Neica Ioniță Clăcașul* (1504-1539), *Ioniță, Căpitan de Plai* (1601), *Ioniță, Cavaler Floare de Crin* („epoca Brâncoveanului”), iar după *Pașoptist* aveau să urmeze *Tragedia de la Mărgăritești* („momentul agrar 1880”), și *Popa Ioniță, nepotul pașoptist* (1880-1907). Mai departe, spune Petre Pandrea în scrisoarea sa, „strănepotul” este prezent în *Monografia Mandrainului Valah* (1 volum) și în *Universitatea din Aiud (Jurnal intim, 1961-1964)*, ceea

ce ne indică faptul că acest „strănepot” era chiar el.

Din nefericire, romanul său fluviu, așa cum îl concepuse el, nu va avea niciodată răgazul să-l ducă la bun sfârșit. Dar iată că, în ciuda a tot ce trăia și credea despre sine, în ciuda umilințelor și a deznădejdelor de tot felul, între care cea mai cumplită era aceea de a nu-și fi putut realiza, în scris, opera vieții sale, miracolul se produce, fără ca el să-l vadă.

Astfel, fiecare rând jurnalier sau memorialistic pe care el îl înghesuie, zi de zi, în caietele sale de dictando, fiecare mărturisire pe care-o face, fiecare întâmplare pe care-o evocă, fiecare gest pe care și-l analizează, fiecare atitudine pe care și-o afirmă, fiecare personaj pe care-l descrie, fiecare eveniment politic la care se referă, fiecare colț de natură pe care-l fixează în cuvânt se constituie până la urmă într-un veritabil roman-fluviu, de o neasemuită profunzime și de o stranie frumusețe.

Un roman cu sute, dacă nu cu mii de personaje, al căror erou principal este autorul însuși. Un roman șlefuit, asemenea diamantului, pe nenumărate fețe. Un roman dramatic dar și duios, sarcastic dar și sentimental. În cele din urmă, un roman grav. Un roman scris arareori „în dulcele stil clasic”, cum ar fi spus Nichita Stănescu, având cel mai adesea înfățișarea unui jurnal, al unor însemnări zilnice, al unor note grăbite, pentru mai târziu, dar, de foarte multe ori, un dosar-de-existențe-umane, un roman epistolar, un roman „petițional”, un roman portretistic.

Pe de altă parte, un roman social, istoric, politic, psihologic, de epocă, de moravuri, de creștere, de viață adevărată, de dragoste, de ură și de revoltă.

Dar, în cele din urmă, de victorie împotriva uitării! Un roman al cărui titlu nu poate fi altul decât Patetica Valahă! Unul din cele mai originale, mai solide și mai complexe romane ale literaturii române. Care nu respectă niciunul dintre canoanele genului. Dar tocmai de aceea de neîntrecut. Pentru că el se încheagă, cu geometria sa variabilă, în mintea fiecăruia dintre noi, cu fiecare pagină, cu fiecare rând, cu fiecare cuvânt.

Într-o lume „de amurg și de viermi”, când, așa cum spunea la un moment dat, „pe un umăr se uită Securitatea, pe altul Istoria”, în scurtele perioade de libertate relativă și provizorie, Petre Pandrea se retrage în turnul său mandarină de ivoriu, de unde are privilegiul să privească departe, în urmă sau înainte, dincolo de hotarele timpului său, pentru a ne striga cu durere, de-acolo, de la înălțimea conștiinței sale de trist învingător: „Sunt singurul și ultimul om liber din țara valahilor!”

*

Când, în toamna anului 1998, primeam în casa noastră, pentru o lungă găzduire, cele 7-8 mii de pagini de manuscris ale lui Petre Pandrea, recuperate prin Serviciul Român de Informații de la fosta Securitate, nu-mi imaginam cât de mare va fi implicarea noastră, a mea în primul rând, în deschiderea către lume a acestei uriașe comori. Tocmai sosită de la Paris (unde primise refugiu politic în 1988), pentru a lua în primire această impresionantă moștenire de familie, Nadia Marcu-Pandrea, de care ne lega o veche prietenie de familie, ne alesese pe noi pentru a-i fi alături în scurtul ei sejur în România, primul după

zece ani de înstrăinare. Explicația pentru această atât de târzie revenire în țară este și ea de domeniul fantasticului, dar, în contrast cu minunea recuperării acelor neprețuite manuscrise, al unui fantastic sumbru, perfid, tâlhăresc (este vorba despre deposedarea, prin înșelăciune, de către niște așa-ziși prieteni din țară, de Vila de la Poiana Țapului, moștenire de la bunicul domniei sale, marele scriitor D. D. Pătrășcanu).

Îmi aduc bine aminte ziua aceea, când merseserăm împreună în strada Negustori, într-un bloc dintre cele două războaie, la domnul avocat Costi Rătescu, fostul secretar al cabinetului de avocatură al lui Petre Pandrea și fin de cununie al acestuia, pentru a intra în posesia manuscriselor pe care avusese înputernicire de la Nadia de a le ridica de la SRI. Geanta de piele în care le depozitase, scorjită, crăpată, roasă și neobișnuit de mare, de fapt, un fel de valiză, părea la fel de bătrână ca și proprietarul ei, care se apropia vertiginos de 90 de ani. Și, cu toate că încă nu știam nimic despre conținut, de cum am ridicat-o de jos am avut dintr-odată nu numai sentimentul greutateii ei în kilograme.

Fapt ce avea să ni se confirme în foarte scurtă vreme când, ajungând acasă și înșirând pe patul nostru dublu prețioasa-i încărcătură – câteva zeci de caiete, de registre și de dosare, mii de alte pagini legate cu sfoară sau pur și simplu disparate – am luat absolut la întâmplare foaia aceea de hârtie în care Petre Pandrea își notase uluitoarea sa previziune:

„În anul 2000, vor veni biografii care vor cerceta enigmatică figură a lui Petre Pandrea, avocat, scriitor, jurnalist, sociolog, economist, moralist și filosof. Biografia lui va fi mai simbolică decât opera, fiindcă ideile de umanism au fost pecetluite cu patru arestări burghezo-moșierești pentru PCR, și cu șapte arestări PCR în epoca 1946-1964, cu avertismente, sfaturi, propuneri de posturi de ministru plenipotențiar la Paris, Bruxelles, universitar și academician, toate respinse pentru a-și păstra autonomia și lupta pentru umanismul judiciar.”

Din acel moment, viața Nadiei și, într-o mare măsură, și a mea și a soției mele aveau să se desfășoare sub semnul unei imperioase urgențe. Nu mai erau decât un an și câteva luni până la termenul pe care Petre Pandrea îl prevăzuse ca fiind acela al redescoperirii sale, și Nadia, în primul rând, dar și noi, care nimeriserăm prin hotărârea destinului în această uluitoare poveste, trebuia să facem tot ce ne stătea în putință pentru ca profeția lui să se împlinescă.

Restul – pregătirea pentru tipar, împreună cu fiica scriitorului, și tipărirea (cele mai multe din volume, prefațate de subsemnatul) întregii opere postume a lui Petre Pandrea, surpriza colosală pe care au produs-o memoriile sale și receptarea lui în societatea românească de astăzi, titlul de Membru de Onoare acordat scriitorului de Academia Română etc. – toate acestea sunt de acum istorie.

PETRE PANDREA, conștiință lucidă și dramatică a epocii sale

Axente FODOR

Cultura noastră actuală este o acumulare a valorilor create de-a lungul istoriei de către înaintași, cărora le suntem datori cu firești gesturi evocatoare, dar, mai ales, cu efortul de a redescoperi și repune în circulație ideile perene pe care le-au formulat și idealurile nobile pentru care au militat. Rândurile de față sunt închinată lui Petre Pandrea, deținătorul unei bogate culturi umaniste și o personalitate activă în planul vieții social-politice din perioada interbelică.

Mandarinul valah a fost un intelectual angajat energetic și responsabil în amplul proces de emancipare a culturii naționale pentru a ține pasul cu dezvoltarea țării în plan economic, politic, administrativ, juridic. Cu toate că a avut opinii, atitudini sau opțiuni contrare unora dintre fruntașii ideologici, politici sau artistici ai epocilor prin care a trecut, nu s-a angajat în polemici sterile, preferând să-și motiveze cu rigoare de tip germanic, cu judecăți raționaliste și dovezi practice propria poziție. De altfel, P. Pandrea nu s-a lăsat ispitit de aspecte nesemnificative ale vieții sociale sau culturale. Pregătirea sa vastă și diversă, dobândită la cele mai prestigioase universități din Apus, materializată în cunoașterea doctrinelor celor mai de seamă filosofi, sociologi, economiști, juriști, esteticieni l-a determinat să se raporteze la chestiunile de bază ale timpurilor, să ofere soluții la problemele care își căutau răspuns. Fin observator al lumii și oamenilor, a fost călăuzit de ideea armoniei, a respins excesele și s-a

ferit de riscul alunecării spre o anumită opțiune față de aspectele aflate în dezbateră.

A urmat, în acest sens, modelul consacrat de pașoptiști prin binecunoscutul principiu formulat de Heliade Rădulescu: „echilibru dintre antiteze”. Educația aleasă și spiritul elevat guvernează eleganța și simțul măsurii dovedite în disputele de idei, grosolană și vulgaritatea fiindu-i complet străine. Edificatoare este controversa avută cu Nae Ionescu, fostul său profesor, cel care ar fi vrut să fie recunoscut ca maestru și cu care Pandrea a început o relație „sub semnul notei 10”, relație care ulterior s-a deteriorat, exclusiv din cauza autorului *Rozei vânturilor*.

Pentru a-și delimita în mod precis locul în contextul destul de amalgamat al confruntărilor de idei și metode de investigare din deceniile al treilea și al patrulea din secolul trecut, părintele Călugărului Alb a ținut să-și definească în termeni foarte clari apartenența la o școală de gândire filosofică, ceea ce ne scutește de greșeala de a-l socoti un eclectic.

„Care este metoda și cum se definește momentul istoric? Metoda noastră este cea a dialecticii hegeliene, cu implicațiile din materialismul istoric.”

De aici rezultă concepția sa, conform căreia o creație spirituală este produsul și oglinda mediului și epocii în care a apărut. Ea poartă, așadar, pecetea momentului istoric. Teza aceasta, preluată de la H. Taine, asociată cu

metoda de cercetare enunțată mai sus, a fost îmbrățișată de mai mulți teoreticieni, istorici și critici în acea perioadă în care se confruntau orientarea tradiționalistă cu cea modernistă.

Sociologul Petre Pandrea se detașează de ceilalți confrăți contemporani prin observațiile și analizele sale asupra vieții sociale și a celei politice din țara noastră, dar și din principalele țări europene. În viziunea sa, Occidentul are statutul superiorității, se caracterizează prin agresivitate elegantă de cuceritor, prin conservarea structurilor ierarhice. Notele lui afective se înșiră pe axa vânătorului. În schimb, condiția existențială a Orientului este cea a animalului vânat care încearcă din răspuțeri să se salveze. Orientul trăiește spaima căprioarei încolțită de ogari, frica iepurelui, indolența ursului, dar și acea șiretenie a vulpii ascunse în vizuină.

Cât de pertinente și de actuale sunt aceste observații! - ceea ce îl aduce pe Pandrea aproape de zilele noastre.

Aruncând o privire istorică asupra poporului român, autorul *Atitudinilor și controverselor* ne plasează în rândul celor vânați, puternic animați de a trece în rândul vânătorilor.

„Destinul nostru istoric ne încadrează, însă, în Orient și Peninsula Balcanică. Oricâte eforturi am făcut de a ne îngloba în Occident au dat – din nefericire – până acum faliment.” Perpetuarea acestei situații este determinată de comportamentul pe care l-au avut conducătorii românilor din Muntenia și Moldova care au subordonat nevoile țării poftelor de a-și păstra privilegiile și au practicat donarea de biruri și „pâra la sultan”.

Aducând analiza la condițiile societății contemporane lui, Petre Pandrea subliniază integrarea unor gânditori români în orientarea pe care o cunoștea filosofia europeană. Dramele unor națiuni, ale unor clase sociale sau ale unor generații au generat o anumită

stare de tragism, teoretizat de Nietzsche, Kierkegaard sau Unamuno. Dintre gânditorii români, Pandrea îl apreciază pe D. D. Roșca, autorul lucrării *Existența tragică*, dar nu agreează ideile lui Emil Cioran din *Pe culmile disperării*, pe care îl numește un utopist incurabil.

Se pune, firește, întrebarea cum a reușit P. Pandrea să se impună ca o voce puternică în atmosfera culturală și în spațiul public dintre cele Două Războaie Mondiale. Răspunsul trebuie să fie atotcuprinzător pentru a fi convingător și se susține prin mai multe argumente.

În primul rând, el a colaborat la foarte multe publicații, ceea ce a făcut ca mesajele sale să aibă o adresabilitate largă, nefiind, așadar, focusat pe o anumită categorie socială sau intelectuală. O simplă enumerare a periodicelor indică marea audiență de care se bucura: *Adevărul*, *Cuvântul liber*, *Dreptatea*, *Viața românească*, *Adevărul literar și artistic*.

În al doilea rând, articolele sale abordează o paletă diversă de teme de mare actualitate și de interes pentru societatea acelor vremi: viața politică națională și internațională, soarta culturii, condiția țărănimii sau a muncitorimii, problemele justiției.

În altă ordine de idei, textele sale atestă rezervele uriașe de informații deținute de autor, care se dovedește a fi un spirit rațional, obiectiv și militant pentru biruința adevărului.

Bogata publicistică uimește prin varietatea temelor și a domeniilor în care Petre Pandrea simte nevoia să-și expună propriile opinii. Nu exagerăm dacă îl considerăm un adevărat enciclopedist, care ne impresionează prin analizele sale pe teme literare, istorice, sociologice, filosofice, juridice, etice. Articolele sale sunt consacrate operelor unor titani ai culturii universale, precum Goethe, Sofocle, Leonardo da Vinci, Montesquieu, Ehrenburg, Kant, Hegel,

Nietzsche. În același timp, Petre Pandrea elaborează studii de critică literară despre mari scriitori interbelici – Sadoveanu, Bacovia, Rebreanu, I. Pillat, D. Stănoiu – într-o epocă dominată de corifeii ai cercetării literare.

Fără a fi critic de artă, P. Pandrea a realizat cele mai consistente analize ale personalității și creației lui C. Brâncuși, subliniind geniala îngemănare dintre autohtonism și universalitate, pe care o realizează marele gorjean. Despre aceasta, Pandrea afirmă un amănunt care, din păcate, este ignorat. Anume că autorul Coloanei infinitului nu a fost „un primitiv de geniu”, ci un intelectual rafinat „cu o cultură enciclopedică și o lectură imensă.” „Acest om de omenie și filosofie olteană – afirmă Pandrea – a trăit pentru opera sa, între cărți și între capetele cele mai strălucitoare și mai rafinate ale generației sale.”

Bun cunoscător al limbii, obiceiurilor și tradițiilor, comportamentului cotidian, psihologiei individuale și colective, al relațiilor cu semenii și cu colectivitatea, al idealurilor de viață ale românilor din regiunea Olteniei, cărturarul pornit de pe malurile Oltețului a dedicat spiritului oltean cel mai minuțios studiu analitic de sociologie și psihologie etnică – *Sociologia și metafizica Olteniei*. Despre moldovenii scriseseră D. Cantemir și M. Sadoveanu, la ardeleni se referiseră Gh. Șincai și I. Budai-Deleanu, însă în consemnări foarte succinte. Oltenii sunt acei dintre români care, datorită lui P. Pandrea, beneficiază de cea mai consistentă descriere și evaluare a locului pe care îl ocupă în spațiul cultural și spiritual românesc.

Lectura printre rânduri a studiului menționat dezvăluie motivele care l-au determinat pe Pandrea să atace acest subiect fierbinte: unul de ordin cognitiv – relevarea notelor definitorii ale oltenilor – și unul afectiv, nedeclarat – reconside-

rarea orgoliului rănit al acestora în raport cu ceilalți români. Mândria de a fi oltean a lui P. Pandrea este „bine temperată”, nu alunecă pe panta vanității, iar aserțiunile sale au o bogată cazuistică. Susținerea factuală este incontestabilă și se materializează prin rolul jucat în cultura noastră de personalități emblematice din acest spațiu: Tudor Arghezi, Constantin Brâncuși, Elvira Godeanu, Iancu Jianu, principesa Brâncoveanu.

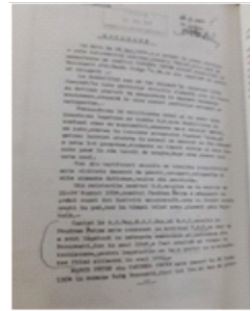
După ce definește Oltenia, ca o „mare realitate a României și rezervorul ei de energie de unde se aprovizionează în mod constant”, Pandrea surprinde notele de caracter ale olteanului, fiindă bipolară, „spirit speculant și spirit speculativ”, la care trebuie alăturată, deopotrivă, cobilița și pasărea măiastră, latura faustică, cea demiurgică și cea creatoare: „S-o păstrăm ca pe un testimoniu sacru, această Pasăre măiastră, care însemnează aspirație arzătoare spre infinit, spre bine, spre adevăr, spre iubire, spre caritate și spre frumos, spre feeric. Pasărea măiastră este dorința de perfecțiune, nostalgia spre paradisul adamic. E însăși icoana spiritului tânăr pururea creator.”

În afara valorii de analiză sociologică, acest studiu este și o reală provocare pentru oamenii de știință din alte regiuni ale țării de a-și prezenta comunitățile din care provin.

Un arc în timp și peste timp asupra eseisticii, publicisticii sau practicii juridice ale lui Petre Pandrea relevă un corpus de valori etice, artistice, sociale, politice sau diplomatice care își conservă perenitatea. Marele cărturar venit pe lume la Balș a înfruntat cu demnitate vremuri istorice tulburi și nu s-a lamentat nicodată de nedreptățile pe care a trebuit să le îndure. Generațiile de astăzi își pot hrăni personalitatea din ideile cuprinse în scrierile sale și din modelul său uman inconfundabil.

Petre Marcu, fratele lui Nea Iancu și al lui Nea Didă...

Cătălin MÎINESCU

...dacă ai norocul să te naști provincial, una dintre „consolări” ar fi ca o personalitate să se fi născut și ea în acel loc! Acest lucru ar putea nu doar să-ți îndulcească obișnuințele provinciale, ba chiar să te determine să te simți un pic superior altora care nu au avut această șansă!...

În cazul meu, egoul este cu atât mai inflammat cu cât o astfel de personalitate (de fapt, două!) au fost chiar în lista de prieteni ai familiei mele! Mă refer aici la Mihail Drumeș și la Petre Pandrea!

Da, Petre Pandrea! Acela despre care mulți nu știu (sau nu știau până acum) nimic, despre care unii vorbesc cu mândrie, iar alții îl așază în alaiul marilor personalități culturale ale țării! Vreau să vă spun că am cunoscut români care vorbeau despre Petre Pandrea cu același respect cu care vorbeau despre Petre Țuțea! Cert este că Petre Pandrea este un motiv de mare mândrie al nostru, al bălșenilor care am rămas pe aceste meleaguri!

Petre Marcu, născut în Balș, frate al lui Nea Iancu (cel cu cârciuma din „dosul” gării Balș) și al lui Nea Didă, care locuia în primă casă de lângă piața de peste pod, când cotești spre Mîinești...

Nea Iancu era vecinul alor mei – casa construită de străbunicu' a fost prima casă de pe strada care ducea la gară! - și era un tip de treabă! Și el și tanti Nuța,

soția lui! Era amic al unchiului Ionel Mihăescu, fratele bunicii mele!

Petre Pandrea a copilărit aici, lângă gară. Erau câțiva copii – puțini!... – dar aveau atâta frumusețe în jur că nu puteau să își dorească mai mult: grădina imensă, plină de pomi și de flori, zăvoiu, lacul (căruia i s-a zis mereu „balta gării”), gara cu câteva trenuri care fascinau și impingeau imaginația dincolo de limite! Aproape, se poate spune, că nu duceau lipsă de nimic....

...din nefericire, copilăria are un termen după care, fără să ceară voie sau să se uite în urmă, pleacă... încet... și totul se modifică: locurile, oamenii, gândurile...

Sufletul, însă, pare să se schimbe cel mai puțin, iar nostalgia pune stăpânire pe oameni odată cu trecerea timpului!

Astfel că nici Petre Marcu – devenit între timp Petre Pandrea – nu scapă de trecutul său și vine des în Balș. Se plimbă pe străzile din centrul orașului, „orașul vechi” cu câteva clădiri moderne pentru acele timpuri, cu trăsuri, cu câteva autoturisme Ford, se plimba prin zăvoi, pe malul „bălții”, admira trenurile... și își vizita prietenii vechi...

Așa s-a întâmplat odată să ajungă la bunicii mei. Au stat la masă împreună (Steinhardt vorbea despre „comesenie” ca fiind starea aceea minunată când oamenii stau laolaltă, în jurul mesei și se

simt bine, trăiesc!), au povestit, au râs. Se întâmpla după ce ieșise din pușcărie... era obosit și afectat..., detenția își lăsase urme nu doar pe fruntea lui...

Dar era fericit, avea în ochi un licăr pe care vechii amici îl remarcaseră și îi făcea să îl privească plini de emoție... Povestea despre București și despre lucruri frumoase din viața lui... A fost o seară frumoasă...

Bunicii i-au dat – așa cum era obiceiul atunci, chiar și pentru bărbați! – o cămașă de noapte țesută de bunica în casă, o adevărată bijuterie din lada cu țesături din „camera de la drum”: era albă, cu dantelă, lucrată cu iglița tot de către bunică, la guler și la manșete. Un împătimit al tradiționalului românesc, un însetat de tot ce însemna portul

popular și obiceiurile românești, Petre Pandrea a contemplat cămașa îndelung și apoi, cu emoție, a vorbit, cu meșteșugite cuvinte, despre ea. Era complexit de admirație!

Și ce se întâmplă într-o astfel de situație? Ce hotărăsc imediat, tacit, gazdele? Evident că i-au oferit-o, creându-i astfel o mare bucurie....

A doua zi a plecat cu trenul spre București, către familie... L-au petrecut până în gară, ocolind puțin pe malul „bălții” unde s-a oprit puțin, cu privirea pierdută, fără expresie; era ceață pe baltă și în privirea lui... și poate că i s-a părut că aude voci de copii... căci s-a întors către însoțitorii săi și le-a spus scurt: „Să mergem!”

PETRE PANDREA
– Portret în oglinda timpului
 Mariana IACOB

„Aș vrea ca aceste boabe ale mele, strânse cu sudoare și suferință într-o jumătate de secol, să încolțească în sufletul copilei mele sau al flăcăului meu... Pentru ei scriu, având în față lampa și oglinda eternității.” P. Pandrea

Eseist, jurist, sociolog, criminolog și publicist înzestrat cu o solidă pregătire filosofică, elev al lui Nae Ionescu și admirator al lui Vasile Pârvan, Petre Pandrea ocupă un loc special în sfera spiritualității românești din secolul al XX-lea.

Alături de Sorin Pavelescu și Ion Nestor, Petre Pandrea, semnând cu

pseudonimul Petre Marcu Balș, a publicat în revista „Gândirea”(1928) *Manifestul crinului alb*, prin care se cerea pentru tânăra generație o libertate limitată doar de zei. Desfășurând o bogată activitate politică și publicistică, multe articole încărcate de savoare plastică i-au apărut în revistele vremii: „Bluze albastre”, „Veac nou”, „Stânga”,

„Viitorul social”, „Azi”, „Cuvântul liber”.

După cinci ani de studii în Germania, Petre Pandrea a obținut doctoratul cu o teză publicată în limba germană: „Contribuții privitoare la Montesquieu”(1932). Prima carte publicată, „Psihanaliza judiciară”(1932) a reliefat orientarea juristului oltean spre o metodologie modernă. În 1930, Petre Pandrea a publicat în revista „Viața românească” studiul *Contribuții la „Chestia Stere”*, iar în ziarul „Adevărul” au apărut fragmente din volumul *Germania hitleristă* (1933), primul document publicistic european antinazist.

P. Pandrea s-a afirmat în cultura românească îndeosebi prin cele două volume de *Portrete și controverse* (seria I, colecția „Meridian”, București, 1945; seria a II-a, 1946), care îl situează în calitate de critic literar, în descendența mărturisită a lui H. Taine și G. Brandes.

Ca sociolog, P. Pandrea a pus în discuție problema evoluției sociale, intenționând să dea o altă explicație dezvoltării societății românești și să propună o formulă de stat nouă.

Conceput ca un studiu asupra momentului 1944, jurnalul său intim *Pomul vieții* (publicat în 1946) cuprinde reflecții asupra vieții, politicii, eticii, a condiției umane, în general, evidențiind un moralist original. Din această perspectivă, *Pomul vieții* este o carte de înțelepciune, cu sfaturi de mare interes, în domenii din cele mai diverse, fixând definitiv personalitatea lui Petre Pandrea în activitatea critică de natură eseistică.

Talentul eseistic al lui P. Pandrea a fost valorificat la cote înalte în volumul consacrat lui C. Brâncuși în 1967: *Brâncuși: Amintiri și exegeze*. Această carte s-a ivit din admirația sinceră pentru creația marelui sculptor, despre care

Pandrea afirma că ar fi primit la naștere un har deosebit, capabil să înfrunte timpul și spațiul: „Ursitoarele au pus în leagănul lui Brâncuși alături de ghemul cel mare și negru un ghem mare și alb. A fost ghemul osârdiei brâncușiene și al artei moderne, cu firul cel mai lung pentru un prunc al plaiurilor gorjene și al plaiurilor românești. Cu firul lui, sculptorul român a înconjurat globul pământesc, a înfășurat arta lumii, după ce l-a tors din Orient până în Occident.”

Fin analist al epocii sale, Petre Pandrea s-a remarcat și prin activitatea de avocat, unele dintre studiile sale fiind prezente și în bibliografia specialiștilor de azi: „Procedura penală”(1938), „Doctrina modernă a pedepsei” (1941), „Nota criminologică despre cinci regularități în materia sinuciderilor” (1941), „Aur și sabotaj” (1943), „Criminologie dialectică” (1946).

În calitate de avocat, cu vederi spre stânga, aprigul oltean a apărut sute de deținuți politici. A pledat în procesele comuniștilor din al patrulea deceniu al secolului trecut, fapt care însă nu l-a scutit de cei zece ani de închisoare, efectuați în două rânduri: 1948-1952; 1958-1964. Comuniștii n-au putut accepta, fără să riposteze în stilul specific, că era cumnatul lui Lucrețiu Pătrășcanu, cel care afirmase cu fermitate, la Moscova, în 1944, că înainte de a fi comunist este român. Astfel, i-a fost dat să cunoască varietatea regimului penitenciarelor naționale, precum cele de la Malmaison (Penitenciar din București), Uranus, Văcărești, Ocenele Mari, Pitești, culminând cu Aiudul... Condamnat pentru delict de gândire, „complot împotriva securității statului, uneltire și agitație”, P. Pandrea a suportat umilitoare corvezi, torturi și o prelungită însingurare în „Celula 295” sau la „Zarcă” (celula de

cumplită izolare). Într-o asemenea reclusiune chinuitoare, scrisul era singura șansă de a rezista. Manuscrisele din închisoare, ca și o serie de documente, care i-au adus încarcerarea, confiscate de Securitatea statului, au fost reunite în volumul *Reeducarea de la Aiud (Jurnal penitenciar:1961-1964)*, publicat în anul 2000, la editura Vremea din București, sub îngrijirea Nadiei Marcu Pandrea (fiica lui P.Pandrea)

Spiritul său lucid l-a condus către o evaluare corectă a realității crunte, căreia i-a făcut față prin intermediul ideilor îndrăznețe: „A fost o documentare de prim rang, cu oamenii cei mai vii ai epocii mele din toate sectoarele. A fost o experiență de viață. Ca documentare și

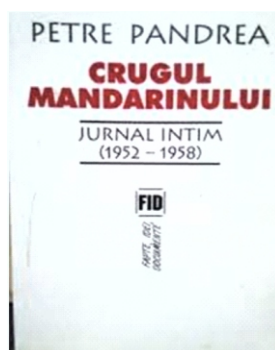
contemplare de filosof-artist, nu regret acest deceniu trăit prin pușcării.”

Alături de alți esești interbelici, Petre Pandrea s-a remarcat printr-un stil nervos ce construia imagini memorabile, încărcate de neologisme expresive și de repetiții sugestive, numit de Eugen Simion „stilul pandrist”, ce reunește pamfletul cu reflecția morală. Apărând libertatea cugetării și valorile civilizației moderne, Petre Pandrea a devenit o figură emblematică a urbei de pe malurile Oltețului, numele lui fiind purtat de Biblioteca orașenească, de o stradă (vechea stradă a gării), iar din anul 2010, liceul teoretic din Balș, situat pe strada Nicolae Bălcescu, la nr. 25, l-a ales ca patron spiritual.

Bibliografie

Florea Firan, Petre Pandrea în *Profiluri și structuri literare. Contribuții la o istorie a literaturii române*, vol.2, Editura Scrisul Românesc, Craiova,2003

Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. 3, Editura Cartea Românească, București, 2020

Fețele timpului în Jurnalul lui Petre PANDREA

Marinela PAȘCU

Petre Pandrea n-a avut o viață ușoară și nici prea lungă. Raportarea sa la timpul *kairós*, timpul universal, este fulgurantă și tranzitorie, întrucât nu prea i-a fost lasat răgazul să negocieze cu el. Însă impactul zguduitor cu timpul propriu, *krónos*, este de o forță greu de imaginat pentru contemporani, atenuată totuși prin moștenirea culturală de care a avut parte și prin educație: contactul cu filosoful Nae Ionescu încă din timpul

studiilor la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, cu Vasile Pârvan al cărui curs de Istorie Antică și Arheologie îl urmează, cu profesorul Anibal Teodorescu, căruia îi va fi secretar de cabinet, cu G. C. Mironescu, profesorul care l-ar fi vrut urmaș la catedra de Enciclopedie a Dreptului. Avocat și jurnalist redutabil, sociolog, filosof, moralist, economist, P. Pandrea și-a câștigat un loc de onoare și în

memorialistica românească prin splendidele pagini de jurnal pe care le-a scris, parte dintre ele adunate în *Memoriile mandarinului valah, Jurnal (1954-1956)*.

La primul contact cu textul ai impresia că biografia acestui *mandarin valah* este mai semnificativă decât opera sa. Ca avocat, a pledat pentru nume celebre din elita politică a vremii, ajungând, paradoxal și absurd, să fie el însuși condamnat de către chiar partizanii celor pe care i-a apărat, deși nu a fost înscris niciodată în vreun partid politic. Perioada cuprinsă în *Jurnal* este aceea în care „s-a bucurat de belșugul culinar comunist pentru a-și ucide poftele visate de la Ocnele Mari” - cum notează, cu amară ironie, un cititor contemporan. (I.Țene, 2023). Petre Pandrea a avut o viață zbuciumată, în ciuda educației de o calitate excepțională și a curajului de a se exprima liber de-a lungul unei activități jurnalistice consistente și remarcabile, în decursul căreia a apărat principiile umanismului, indiferent de ideologiile politice cu care a fost contemporan. Marile lui pasiuni au fost jurnalismul și avocatura, despre care a mărturisit, în chiar paginile acestui jurnal, că a privit-o „ca pe un sacerdoțiu, o cumințenie a pământului, o pasăre de foc, un martiraj și o ostășie. Avocatul este cel care apără cu știința, arta și pieptul său.” (Pandrea, *Jurnal*).

Principiile jurnalului sunt, înainte de toate, sinceritatea, autenticitatea și verosimilitatea. Uneori însă, scriitorii de jurnale încalcă principiul sincerității. Imaginea omului din jurnal este deseori un fel de camuflare a scriitorului, chiar și în paginile de memorialistică scriitorii asumându-și rolul de personaje. De pildă, Mircea Eliade mărturisește că „Romanul adolescentului miop” *trebuie* să conțină viața unui adolescent. Însă

principiul sincerității pare ilustrat în fiecare cuvânt al jurnalului lui Petre Pandrea: „Am încălcat legile represive, apărând libertatea altora. Pentru mine nu am nevoie de libertate, pentru că nu sunt un profet religios, propagandist politic sau scriitor amator de glorie. Am vrut să dovedesc că și românii au eroi.” În numeroasele observații metatextuale pe care le face de-a lungul jurnalului, acest neobosit apărător al măsurii, toleranței și umanității mărturisește că „a urmat bunul obicei al autoanalizei și consemnării în jurnal, rapid, fără pretenții stilistice, fără a te privi în oglinda nemuririi.” (Pandrea, *Jurnal*). Apoi, când libertățile i-au fost chiar lui îngrădite, confiscându-i-se averea, fiindu-i interzis să pledeze la bară sau să publice, mărturisește cu obidă împotriva vremilor tulburi pe care le trăia, considerându-se profet al națiunii sale, pe care a slujit-o cu credință: „Îmi doresc un an, un singur an de jurnalistică, să fiu iarăși pe amvonul meu și să predic zi de zi” (Dumitru, Șt. 2011, p. 12). Statutul autobiografului, funcția documentar-istorică a jurnalului, raportul identitate/alteritate, rolul cathartic al mărturisirii și al scrisului, al suferinței surprinse cu o cruntă luciditate, valoarea estetică, deși cu modestie negată, a însemnărilor sale compun secvențe de o profunzime literară unică: „Aceste caiete, scrise la iuțeală și la întâmplare, pot fi utile spre documentare asupra meandrelor epocii. Eu sunt deasupra învălmășagului. Când vorbesc de mine, vorbesc de alții oglinziți în mine. Suferința altora se răsfrânge imperios în mintea și în sufletul meu, inoculându-mi suferințe cumplite. Eu nu mai sunt eu în aceste caiete intime.” (Pandrea, *Jurnal*).

Ca jurnalist, nu s-a sfiit să ia atitudine, e drept că de pe poziția pamfletarului ludic, chiar împotriva propriului cumnat,

Lucrețiu Pătrășcanu, atunci când au fost condamnați politic oameni fără vină: „Am scris câteva mici pamflete împotriva titularului justiției, propriului meu cumnat, pe care l-am considerat principalul vinovat al dezmățului judiciar care trimitea, cu forme ipocrite, în ocne și penitenciare, pe oamenii cei mai cinstiți și mai străluciți ai țării mele.” (*Ibidem*).

A plătit scump, cu ani îndelungi de temnițe și suferințe, această constantă integritate morală și aderența sa permanentă la principiile universale umane ale adevărului și dreptății, conștient din capul locului că luptă cu morile de vânt ale tuturor dictaturilor, în calitate de cronicar al unor vremuri „tulburi și încâlcite.” Deși s-a declarat ateu, s-a regăsit totuși în destinul biblicului Iov, identificându-se cu tragismul acestuia în timpul detenției sale la Aiud: „Sunt mai sărac decât Iov, bolnav ca și Iov, deznădăjduit și fără credință neclintită ca a lui Iov în creator.” (Pandrea, *Jurnal*).

În pagina dedicată grupului Crinul Alb, din care Petre Pandrea a făcut parte în tinerețe, alături de Sorin Pavel și Ion Nestor, G. Călinescu remarcă stilul lor cam baroc, dar și reproșul pe care acești tineri îl făceau vechilor generații de scriitori care, în opinia lor, „nu luau nimic în serios” și căroră „voiau să le toarne o picătură de neliniște” și le recomandau entuziast „varietatea și pasiunea, reînțorcerea spre trecut spre a descoperi rădăcinile străbune, revolta creatoare și abnegația” (G. Călinescu, 1993, p.954). Ca o ironie a sorții poate, parcursul vieții acestui ilustru gânditor a demonstrat că tocmai gratuitatea de care s-a dezis i-a fost pavăză și scut în lupta cu vremurile tulburi. În fața unei istorii crunte, Petre Pandrea a ales ironia, anecdota, pamfletul, distanțarea ludică drept

forme de supraviețuire față de ororile comise de oameni împotriva altor oameni. Aceasta i-a fost salvarea și garanția păstrării echilibrului minții și al sufletului. Înscenările, minciuna, ideologia fără fundament a colegilor de breaslă sunt contracarate constant prin râsul conștient. Avocatul onest și iscusit nu diluează mesajul, ci îl îmbracă în haina jocului inteligent al cuvântului care erodează din temelii, desființează toată construcția unui regim politic opresiv, mașinăria persecuției și a torturii îmbrăcate în haine omenești. Portretele făcute contemporanilor sunt de-a dreptul savuroase, deși incisive: Arghezi este „rubicond și borțoșel, cu mustăcioară neagră, stufoasă, ca un vrăbioi gospodar și măscărici în stil”, Nae Ionescu „era, în fizionomie, țigan tătarăsc, în îmbrăcăminte avea ceva tipic de lăutar de lux, garderoba lui era plină de culori galbene și roșii”, Mihai Ralea „patronează totul, orice, numai ca să aibă auto, titlu, bani, brânză. Este un vierme în brânza anticameriei, a tuturor anticamerelor” (Pandrea, *Jurnal*).

În jurnal există o permanentă alternanță între secvențele prozaice și cele grav-meditative, îmbrăcate adesea în haina ironiei: „Nu ne putem ploconi la Occident în materie de morală. Ne vâram căciula brumărie jerpelită sau de astra-han duminical pe urechi și vom pași înainte, arătându-le drumul milenar al umanismului”. Autorul mărturisește că unele detalii de fină analiză a mediilor sociale pe care le frecventa au fost consemnate inițial cu funcție exclusiv pragmatică, cu delicatețea discreției și a bunului-simț, atrăgându-i atenția avocatului Pandrea în efortul de a-și găsi clienți. Dar ele ar putea fi extrem de utile cuiva interesat de o istorie contemporană pe care avea chiar el intenția de a o scrie la un moment dat: „Voiam să

recoltez tezaure pentru memorialistica vremii, să cunosc în amănunt culisele epocii, oamenii și geneza fenomenelor, adunând material pentru o eventuală istorie contemporană.” (Pandrea, *Jurnal*).

Comentând relațiile cumnatului său cu monarhia și implicarea acestuia în actul de la 23 August, P. Pandrea face o observație esențială privind extremismul, de orice natură ar fi el, dar și privind faptul că istoria este, la rândul ei, o chestiune de interpretare: „Plutim în plină dramă politică, de fapt, în *interpretarea* dramei politice! Din punctul de vedere al comunistului intransigent, comunistul român trebuie să trăiască asemeni fiarei hăituite care nu mai iese din bârlog sau zace muced în pușcărie. Trebuie chiar să te lași condamnat. Până în 1933 a fost epoca romantică a insultării judecătorului la curțile

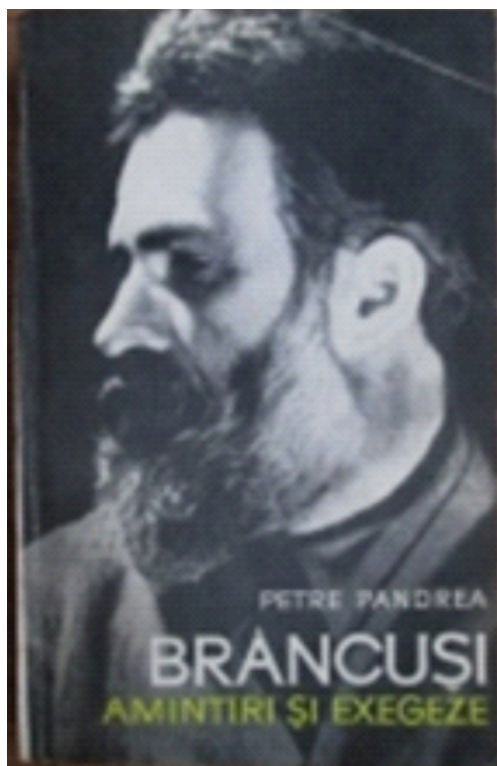
marțiale [...] Acum leii firoși au devenit miei candizi. Înainte, comuniștii ermiți stăteau în grote, acum înaintau în saloane, pe parchetele lucioase. Mulți și-au spart capul.” Servilismul este condamnat invariabil, în aceleași accente ludice: „Când mănânci așa iahnie, nu mai face gălăgie.” (Pandrea, *Jurnal*).

În concluzie, viața lui Petre Pandrea a fost plină de provocări, dar spiritul ludic, umorul și ironia i-au însoțit permanent trecerea prin această lume, salvându-l și apărându-i demnitatea. Spiritul ludic este dovada inteligenței, a sănătății mintale, dar și a autenticității. Și nimic nu ar putea fi mai autentic decât o viață trăită în integritate morală, o operă monumentală, cu valoare de document istoric și literar, cum însuși mărturisește, „realizată prin sânge, sudoare și suferință” (Pandrea, *Jurnal*).

Petre PANDREA și BRÂNCUȘI. MEMORII, AMINTIRI ȘI EXEGEZE

Mihaela-Gabriela PĂUN

În perioada interbelică, Petre Pandrea s-a remarcat ca un cunoscut umanist, avocat și eseist. Pseudonimul „Pandrea” îl adoptă, după câteva alte nume, în memoria bunicii sale din partea mamei, Baba Stanca. Ea remarcase preferința copilului de a face baie în Balta Gării și îi spunea în glumă: „Petre, iar te-ai scăldat în Pandra? Așa o să te strig de acum încolo.” (cf. Andrei Lupu, 2014).

Primele manifestări științifice și publicistice le are în timpul studiilor universitare de la Berlin. Referitor la perioada studiilor, mama sa era foarte bucuroasă pentru faptul că „era singurul din oraș plecat la studii în străinătate” după cum se afirmă în „Monografia orașului Balș”.

În 1928, împreună cu Sorin Pavel și Ion Nistor, publică în revista „Gândirea” din Cluj Manifestul *Crinul Alb*. În aceeași perioadă, ca „atașat de presă al Legației Române la Berlin, face un voiaj la Paris pentru a-l cunoaște pe Constantin Brâncuși [...] care îi oferă tânărului «colibițar și european» ca și el, prietenia și inima sa pe viață”. (Băcăoan, A., p. 10)

În „Memorii”, Petre Pandrea afirmă că a fost interesat de „omul Brâncuși, umanistul polivalent, moralistul Brâncuși risipit în aforisme ca un nabab, nu numai estetica lui, de înțeleptul Brâncuși, cu filozofia sa [...]. La el am găsit o teorie a cunoașterii, o morală, o pedagogie, o psihologie, o sociologie, o estetică, o politică”, prin care depășește lipsa unui țel, a unui sistem de gândire și a unei credințe adânci (Pandrea P., 2000, pp. 192-193).

Într-o discuție cu Petre Pandrea, marele sculptor spunea despre artă și artist: „Arta este altceva decât redarea vieții: transfigurarea ei. [...] Ar trebui ca fiecare să fim artistul nostru, artist pentru noi, iar nu pentru alții. În fiecare om zac energii nebănuite, asemeni diamantelor ascunse sub pământ. Fiecare își are diamantul lui. Care este rolul artistului? Artistul prelucrează diamantul brut, îl tratează și îl taie în zeci de fațete, după forma pe care a vizionat-o în măruntaiele diamantului și după visul interior al artistului” (Moisa M., 2008, p. 224). Era un adept al seninătății și al bucuriei și deseori afirma: „ – Nu cred în suferința creatoare. Misiunea artei este

să creeze bucuria. Nu se poate crea artistic decât în echilibru și în pace sufletească. Pacea se obține prin renunțare” (Moisa M., 2008, p. 241).

Referitor la omul Brâncuși, Petre Pandrea identifică la acesta un fond sufletesc de o profundă spiritualitate românească, chiar dacă el a plecat la o vârstă fragedă din ținutul natal: „Echilibrul său sufletesc sădit pe o biologie rurală plenitudinală reprezintă un adevărat miracol spiritual, față de destinul social atât de agitat. Pacea lăuntrică și bucuria de care vorbește mereu sunt semnele sigure ale unei etici bine conturate [...] pentru că, etic, Brâncuși a rămas mereu un țăran și proletar artistic, adică un om pentru care valorile vieții contează și pe care le respectă cu fidelitate. [...] Evident avem de-a face cu un țăran trecut prin școli înalte de belle-arte, cu o lectură și o reflexie de intelectual consumat, trăit în mediul celor mai rafinați artiști ai continentului” (Moisa M., 2008, pp. 238-239). Având ca sursă de inspirație arta țărănească, Brâncuși se interesa frecvent de soarta artiștilor populari, de mediul în care-și desăvârșesc operele și, nu în ultimul rând, de sufletul acestora. Reținem memorabila discuție dintre cei doi referitoare la meșteșugul cruceritului și al iconarilor, discuție despre care amintește și Mircea Moisa, ardeleanul cu suflet de oltean, în cartea sa: „Craiova lui Petre Pandrea”:

„Povestesc lui Brâncuși despre un cătun din nordul județului Romanți, unde toți țăranii sunt cruceri și iconari. Se ocupă aproape exclusiv cu această artă. [...] Confecționează cruci și icoane pe care le vând pe trei județe: Dolj, Vlașca și Romanți. Cătunul se află cam la o intersecție de trei districte. [...] Regiunea este săracă. Un sat vecin se cheamă Vârtop. Sunt numai hârtoape, viroage și coclauri, coline și terenuri

nisipoase. Alături este o pădure a statului, de unde cumpără sau fură lemne pentru troițe și cruci [...] țărani sunt trimiși cu zecile pe sezon la penitenciarul județean. [...] Înfruntând pușcăria, crucerul se strică și prinde gustul orașului. Pe urmă pleacă din sat și pornește să negustorească... Brâncuși întrerupe: „Pădurea statului a fost, evident, de mii de ani, pădurea cătunului crucerilor și a acestor artiști în lemn prin ereditate. [...] Nu vă e rușine? Ar trebui să schimbați codul silvic. Nu se poate face nimic pentru cătunul crucerilor? Zâmbesc. Brâncuși este gata să părăsescă drumul și plecarea lui la Amsterdam, ca să rămână în România pentru a lupta pentru cauza crucerilor romanațeni. Se simte solidar cu acești blestemați artiști și frați care intră la pușcărie pentru obținerea materialului plastic în care lucrează” (Moisa M., 2008, pp. 243, 245-246). Chiar dacă Petre Pandrea are meritul de a-i explica marelui artist, din perspectiva avocatului ce-și cunoaște bine meseria, că în momentul relatării sale meșterii populari sunt „ocrotiți” de un bun judecător, Brâncuși este neliniștit în ceea ce privește distincția între artiștii autentici și negustori: „Și crucerii fură lemne pentru a confecționa cruci? [...] Mă interesează sufletul crucerilor. Fură oare lemnul și cioplesc crucile, apoi fără remușcări? N-ai întrebat pe țărani și pe judecători?” (Moisa M., 2008, p. 245). Dilema artistului este lămurită de avocatul Pandrea care-l asigură că furtul are în vedere doar lemnul de foc și nu pe cel destinat a deveni operă de artă. Cruceritul, ca meșteșug, valorifică în mod autentic bogăția sufletească a celui care cioplește lemnul, după ce, în prealabil, s-a pregătit pentru a intra în dialog cu Divinitatea. Acest dialog începe în timpul vieții și se continuă în veșnicie. Existența unui „ritual” izvorât

din evlavie este remarcată de Brâncuși care spunea: „Înainte crucerii și iconarii lucrau pentru plăcerea lor personală și din evlavie, aveau un meșteșug sacru: plăcerea intimă și conștiința unei misiuni. [...] Mi-amintesc că un iconar înainte de a începe să picteze sau crucerul înainte de a ciopli, posteau câteva săptămâni în șir. Se rugau întruna ca să le iasă icoanele și crucile frumoase” (Moisa M., 2008, p. 243).

Revenind la „Amintiri și exegeze”, remarcăm stilul caracteristic jurnalului, fără sistematizare („temperament dezordonat”), cu incursiuni în alte momente și locuri, abateri neașteptate de la subiect, cu repetarea aceluiași aspecte în fraze asemănătoare, urmând fluxul amintirilor.

Muzele lui Constantin Brâncuși fac obiectul unor capitole din carte. În articolul „Constantin Brâncuși în viziunea lui Petre Pandrea”, Constantin Ungureanu trece în revistă femeile frumoase care l-au inspirat pe maestru în realizarea celor mai reprezentative opere: „D-ra Poganyi”, „Muza adormită”, prima versiune a „Sărutului”.

În „Amintiri”, Petre Pandrea readuce în atenția cititorilor corespondența sculptorului cu Aretia Tătărescu referitoare la monumentul eroilor de la Târgu-Jiu; de asemenea, este evidențiată întâlnirea lui Brâncuși cu D. Gusti. Un capitol este dedicat celor care au contribuit la promovarea artei sculptorului român: Marta Bibescu, Paul Morand, Ana de Noilles și Elena Văcărescu.

Regăsim, în cuprinsul cărții, principalele mituri ale lui Brâncuși: patria și moșnenia oltenească de care a fost foarte mândru marele sculptor, „boieri de la facerea lumii” după cum remarcă F. Smarandache în *Popasuri scriitoricești pe Olt și pe Olteț*. (Smarandache, F. 2016, p. 48).

În paginile „Amintirilor” este relatată recepția Maharajahului Obar de Indore (India) care, în 1933, îi cumpărase 3 „Măiestre” din marmură albă, neagră și bronz. Maestru oferă câte un trandafir celor 1000 de invitați. Dintre aspectele mai puțin cunoscute, reținem: voiajul lui Montesquieu printre români în 1729; invitația lui Anton Bibescu pentru Marcel Proust la podgoria sa, Corcova din Mehedinți, neonorată din cauza războiului, bolii și morții romancierului.

În ceea ce privește Ansamblul de la Târgu Jiu, mai precis, „Coloana infinitului”, Petre Pandrea afirma că este coloana pomenirii fără sfârșit a eroilor morți în Primul Război Mondial, „Poarta sărutului”, un arc de triumf, o poartă a victoriei, iar „Masa Tăcerii” - masa cinii

nuțiale pentru soldatul anonim, reînțors acasă victorios.

Finalul „Amintirilor” conține o sinteză asupra vieții și operei lui Brâncuși, pe care o realizează Pandrea din perspectiva prietenului-cunoscător al sufletului marelui sculptor: Brâncuși, în cei 81 de ani trăiți în slujba artei, a dăruit acesteia 720 de lucrări: desene, statui, fresce, pictură și aforisme prin care se considera „rupt de această lume”, „departe de sine”, „printre lucrurile esențiale” (Pandrea, 2000).

Dincolo de cuvinte, ca reprezentant al urbei natale, îmi afirm admirația și respectul pentru scriitorul, publicistul și eseistul Petre Pandrea, un promotor al culturii române din perioada interbelică și postbelică.

Fișă și texte din volumul Romanaiți redivivus. Enciclopedia personalităților, aflat în curs de apariție

Paul ARETZU

Petre Pandrea [pseudonimul lui **Petre I. Marcu**] (n. 26 iunie 1904, Balș, d. 8 iulie 1968, București). Memorialist, eseist, publicist, filosof, sociolog, avocat. Fiul Anei și al lui Ion Marcu (proprietar funciar, viticultor, cărăuș, poștaş, cârciumar). A fost al nouălea dintre cei 12 copii ai acestora (născuți de-a lungul a 33 de ani, mama având 16 când s-a căsătorit). Clasele primare le-a urmat la Balș, între 1911 și 1915. A fost gimnazist și licean al Liceului Militar „Nicolae Filipescu”, de la Mânăstirea Dealu, Târgoviște (1915-1922), unde l-a avut profesor de filosofie

și limbă germană pe Nae Ionescu, și unde a primit o educație severă, însă distinsă, cosmopolită. A terminat liceul (clasa a VIII-a și bacalaureatul) la Colegiul Național „Carol I” din Craiova (1922-1923). Încă din perioada școlarității, a publicat eseuri în revistele „Gândirea” (debutează cu articolul *Literatura care ne lipsește*) și „Viața Românească”. Este licențiat al Facultății de Drept a Universității din București (1926), susținându-și doctoratul în 1928 (cu teza *Filosofia politico-judiciară a lui Simion Bărnuțiu*). Face secretariat de avocat la prof. Anibal

Teodorescu (1923-1926). În perioada 1926-1933, se specializează în domeniile juridic și filosofic la Berlin, Heidelberg, München, Paris, Roma, Praga, Budapesta. Îndeplinește, în acest timp funcția de atașat de presă al Legației Române din Berlin (1928-1931). Semnează în „Gândirea”, în 1928 (nr. 8-9), cu numele Petre Marcu Balș, alături de Sorin Pavel și Ion Nestor, *Manifestul Crinului alb*, revendicând libertate deplină, trăire frenetică, inconformism. Manifestă o simpatie pentru ideologia de stânga. În 1930, devine membru al Partidului Comunist German și colaborează la revista bilunară „Die Linke Kurve”, organ al Kommunistische Partei Deutschlands (KPD). Face o deplasare la Paris, ocazie cu care îl cunoaște pe Constantin Brâncuși, de care îl va lega o strânsă prietenie. Se vor întâlni de mai multe ori la Paris, la București (când sculptorul va lucra la ansamblul monumental de la Târgu-Jiu), vor schimba scrisori. Se alătură ideologiei de stânga a Partidului Comunist Român, cunoscându-l pe Lucrețiu Pătrășcanu, delegat la Congresul Tineretului Comunist de la Leipzig și la Bauerkongress de la Berlin (1930), cu a cărei soră, Eliza, se va căsători, peste trei ani. A fost jurnalist la Trustul democratic „Adevărul” (1933-1937). În 1933, îi apare volumul cu atitudine antifascistă *Germania hitleristă. Trei luni la Berlin. Documente – Idei – Oameni*. În anul următor, *Psihanaliza judiciară*, iar în 1935, *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu* (domeniu din care își susținuse doctoratul). Competențele lui sunt multiple: sociologie, criminalistică, antropologie, chiar critică literară. A pledat, ca avocat, pentru cauza celor fără șanse, apărându-i pe comuniști în perioada interbelică (1938-1944, având

relații apropiate cu Ion Gh. Maurer, viitor prim-ministru al României în perioada 1961-1974) și pe cei victimizați de comuniști, în vremea regimului totalitar. Este el însuși victima justiției, fiind arestat de mai multe ori, în regimul capitalist (neseemnificativ) și în cel comunist. Căsătorit cu fiica scriitorului D. D. Pătrășcanu, devenit cumnat cu liderul comunist Lucrețiu Pătrășcanu (care fusese arestat și executat), face pușcărie în două reprize, între 14 aprilie 1948 și 19 noiembrie 1952, fiind reținut la Ocnele Mari (perioadă în care este anchetat, fără a fi judecat), și între 1958 și 1964, condamnat la 15 ani muncă silnică, închis la Aiud, amnistiat prin Decretul nr. 176/1964. Pandrea este un polemist vitriolant, ironic, veșnic pus pe harță, cu un deosebit simț plastic al limbajului, pitoresc dar și cultural, inteligent, cu relaționări livrești, moralist justițiar, atacând abuzurile și relele moravuri, portretist cu o paletă neobosită, mereu autentic, orgolios și infailibil, trecând cu ușurință de la un domeniu la altul, familiarizat cu orice, politică, drept, estetică, sociologie, filosofie, dispus la speculații teoretice, dar și la concretizări elocvente, șarjând necruțător, recomandând exportul de localism, pentru împropiata europenismului. Este un spectator exigent al realității, al istoriei, dar și un exaltat al resurselor umane regenerative. A fost implicat total în toate momentele de viață prin care a trecut. Expresia memorabilă, evocarea și confesiunea reunite, evoluția imprevizibilă a discursului, aplombul comunicării, verva clevetitoare, aspectul eseistic și subiectivitatea, rețetele sociologice, avalanșa verbală și factologică, impetuoșitatea, modelul pe care l-a urmat, al *mandarinului* (intelectual, moral, cu

surse în civilizația rurală) sunt coordonate ale scrisului său, căruia îi dau o savoare specifică. „Mă simt oltean, european și cetățean al lumii”, susține cu toată convingerea. Galeria personajelor care apar în memorialistică (politice, culturale) este grotescă, uneori, de-a dreptul sinistră, vehemența autorului mergând până la cinism. Este necruțător cu monarhi (Ferdinand, Carol II), cu exponenții canibalismului politic de la începuturile comunismului (Iosif Chișinevschi, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker etc.), cu personalități culturale obediente (Mihai Ralea, C. I. Parhon, Mihai Roller, Nicolae Titulescu, P. P. Negulescu, Miron Constantinescu, Petru Dumitriu etc.). Animizitățile, umorile pline de sarcasm țin de firea cârcotașe a memorialistului (existentă, la o asemenea intensitate, poate numai la Paul Goma, mai târziu). Pe de altă parte, evocările vieții din penitenciarele comuniste este de un dramatism zguduitor. În scrisul său, Petre Pandrea a valorificat la maxim toate resursele de care a dispus (lingvistice, culturale, comunicaționale), *nec plus ultra*. A editat revistele „Viitorul social”, „Stânga” și „Cuvântul liber”.

A publicat, în timpul vieții: *Die Verwaltungsreform in Rumänien* (Breslau, 1931), *Germania hitleristă. Trei luni la Berlin. Documente – Idei – Oameni* (1933), *Psihanaliza judiciară* (1934), *Beiträge zu Montesquieus deutschen Rechtsquellen (Eine Untersuchung der 2 hinterlassenen Manuskripte)* (1934), *Filosofia politico-juridică a lui Simion*

Bărnuțiu (1935), *Procedura penală* (1939), *Criminologia dialectică* (1945), *Portrete și controverse*, 2 vol. (1945-1946), *Pomul vieții. Jurnal intim 1944* (1946), *Brâncuși. Amintiri și exegeze* (1967). Postum, au apărut: *Eseuri* (antologie, pref. G. Ivașcu, 1971), *Atitudini și controverse* (pref. Gh. Epure, 1982), precum și, prin grija fiicei sale, Nadia Marcu Pandrea, ineditele (cele mai multe confiscate de Securitate și recuperate) *Memoriile Mandarinului valah* (2000), *Reeducarea de la Aiud* (pref. Barbu Brezianu, 2000), *Helvetizarea României. Jurnal intim 1947* (pref. Florin Constantiniu, 2001), *Garda de Fier. Jurnal de filosofie politică. Memorii penitenciare* (2001), *Crugul mandarinului. Jurnal intim 1952-1958* (pref. Ștefan Dimitriu, 2002), *Călugărul alb* (pref. Victoria Dragu-Dimitriu, 2003), *Turnul de ivoariu* (2004), *Soarele melancoliei. Memorii* (2005), *Noaptea Valahiei. Jurnal intim 1952-1968* (2006), *Brâncuși. Pravila de la Craiova. Etica lui Brâncuși* (2010), *Brâncuși. Amicii și inamicii. Sociologia lui Brâncuși* (2010). A tradus din limba germană Aurel C. Popovici, *Die Vereinigten Staaten* (cu titlul *Stat și Națiune*, 1938), precum și Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae* (*Descrierea Moldovei* - 1956), și a descoperit la Berlin, la rugămintea lui Nicolae Iorga, *Cronica lui Ștefan cel Mare* (*Cronica de la München*), scrisă de medicul personal al voievodului, Albertus Schendl (între 1500 și 1502). A fost ales, post mortem, membru al Academiei Române (2013).

Critice

Încotro merge proza de azi

Paul ARETZU

Nu știm dacă în literatură există o cale, bună sau rea, dacă nu cumva aceasta este cea care este, alcătuită din succesiunea unui canon pe care toți se simt datori să-l încalce sau să-l corecteze, o direcție virtuală formată din dezordinile textelor unor autori diferiți și care are mai degrabă aspectul unui labirint. Imperceptibil, literatura reprezintă totuși unul dintre cei mai sensibili și mai complecși senzori sociali, morali, geografici, estetici. Ordonarea ei în istorii literare nu face decât să impună rigoare într-un domeniu al neasemănării și al nonconformismului, să simplifice taxonomic singularități, altfel ireductibile. Dar istoria literară este instrumentul cel mai util evaluării unei arte care se întinde pe câteva mii de ani. O antologie exhaustivă a literaturii, imposibilă, deși ar oferi, fără îndoială, multe revelații, ar fi monstruoasă și impracticabilă.

În literatura recentă, în care nu se poate opera încă din perspectivă diacronică, putem observa fenomenalități ale ei, convergențe și divergențe, stratificări de diferite naturi, influența magnetismului paradigmatic, conflictele dintre generații, recursul la strategii ale popularității, manevrele de evadare din pluton sau de preluare a conducerii, experimentele incomode etc.

Proza de azi marchează două atitudini, una de raportare la perioada

comunistă, prin continuitate sau prin respingere, și alta, pragmatică, răspunzând unor cerințe de piață imediate și unor vanități. Cu siguranță, momentul 1989 a fost unul de despărțire a apelor, schimbând cu totul statusul literaturii în societatea românească. Deși proza din perioada totalitară, marcată de nume importante, Marin Preda, Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Nicolae Breban, Constantin Țoiu, Dumitru Radu Popescu, George Bălăiță, Alexandru Ivasiuc, Mircea Horia Simionescu, Mircea Nedelciu, Ștefan Agopian și alții, părea una robustă, bine ancorată, drama ei tocmai de aici pornea, din încremenirea într-un model puternic, cenzurat tematic dar compensat prin virtuozitate stilistică. Este o epică densă, realistă sau evazionist-alegorică, foarte rar avangardistă. Raportată la orizontul european, suferă de un anacronism specific literaturilor închise din regimurile riguroase.

De aceea, când se mai lărgeste șurubul, toată scriitorimea se bulucește spre (pseudo)dezvăluiri ale abuzurilor din perioada proletcultistă sau spre imitarea unor modele în vogă, cum era cel sud-american. Totuși, deși mentalitatea politică era una colectivistă, prozatorii s-au manifestat izolat, ca individualități, adesea în poziții conflictuale, excepție făcând, poate, gruparea mai solidară de la Târgoviște. Cu toate că expresivitatea stilistică este performantă, paradoxal, eul este foarte slab reprezentat. Mai mult, textele fac, parcă, efortul de debarasare de subiectivitatea autorului, menținându-se un ton neutral. Vreau să spun că foarte rar se recurge la experiențele unice. De obicei, prozele sunt sociale, caracterologice, tipizate, lipsite de indiscreție. Se știe că în literatura din vremea dictaturii era impusă prohibiția pe abisalitate, psihanaliză, reacționism, sexualitate, valori negative, destructivism. Proza, mai ales, avea condiționarea, indusă ideologic, de a construi. În acest sens, mersul ei trebuia să fie festiv, să conțină o anume pozitivitate programatică.

Anul 1989, al dezinhibărilor, năruie, o dată cu dogma politică, aproape toate restricțiile și prejudecățile, în toate domeniile (constituind inevitabil altele). Are loc o adevărată beție a libertății. Se dă năvală, în primul rând, spre zonele refulărilor. Ies la suprafață, din plin, frustrările, o înverșunare existențială. De aceea, anii nouăzeci sunt foarte eclecticici. Funcționează exhibările cele mai insolite, dorința de a exprima adevăruri, de a face dreptate, de a epata. Există o sete, care merge până la indiscreție, pentru dezvăluiri șocante, se caută așa-zisele texte de sertar, orice semn al autenticității. Se reeditează cărți nostalgice, nu

de bună calitate, și se citește cu aviditate memorialistică. Există, în această etapă, o mare foame de eu. În dictatură fusese admis un singur Eu. Scriitorului i se refuza acest drept, având însă voie să vorbească despre el, care, evident, era El. În democrație, scriitorii își asumă și ei eul dictatorial. Excesul de libertate este decadent. Acest fapt se manifestă în întregul sistem axiologic al societății. Puterea scrisului se diminuează. Revoluția televizată în direct instituie și acreditează un nou mod de comunicare, nemijlocit, mai expresiv, mai convingător, fiindcă pare mai fidel realității, mai comod, devenit peste noapte opiumul poporului, cel al canalului vizual. Pierzându-și încrederea în realitate în vremurile autoritarismului, românii își tratează scepticismul devenind fanatici exploratori ai multiplelor/infinitelelor realități ce li se revelează la tot pasul. Literatura devine pentru acești viețuitori grăbiți, o cale de comunicare greoaie, obositoare (necesitând efortul de citire), consumatoare de timp. Sătui de înlocuitorii/erzațurile din comunism, nu mai acceptă nici jocul secund al literaturii. În frenezia lor, mai mult senzitivă, hedonistă, pierd însă elementele de esență, care umanizează, adică tradiția/continuitatea culturală, spiritualitatea, perenitatea simbolică, alegorismul funciar, avantajul rafinamentului, factori care au valoare gnoseologică. Aceste aspecte caracteristice întregii societăți sunt înregistrate, prin reacție rezonantă, de mersul literaturii în această perioadă. Crește obsesiv indiscreția, interesul pentru memorialistică, mai ales pentru aspectele ei îngrozitoare, terifiante. Nu mai interesează în prea mare măsură calitatea literară, ci felia de viață, cât mai frustă, cât mai în sânge. Este, desigur, un

moment de pervertire masochistă a cititorului, dublat de altul, complementar, al senzualității exacerbate. Se scrie, în acest sens, o literatură lubrică, pornografică, deopotrivă de înfloritoare și în poezie. Simptomatic este și faptul că, în cele mai multe cazuri, autorii nu sunt deloc niște adolescenți curioși, cum s-ar presupune. De altfel, situațiile tipice, clișeele sunt destul de limitate, înscriindu-se într-un rețetar artefactier, homosexualitatea, prostituția, sexualitatea extravagantă.

Un alt aspect îl constituie proza de tip colocvial, bavardajul presărat cu termeni argotici, folosind discursul oral, confesiv, lipsit de pretenții, licențios. Miza acesteia este drama mică, sentimentalismul, pitorescul, naturalismul și, desigur, exhibarea eului, a instinctelor și a reacțiilor necenzurate.

Fenomenele acestea nu sunt nicidecum noi. Ele reiau, la distanță, momente de căutări, efervescențe din perioada interbelică. Sunt situații de tatonări discursive, impozații necesare limpezirii vocilor.

Între timp are loc și redresarea autorilor cunoscuți, de dinainte de 1989. Ei depășesc impactul schimbării și hiatul metodic și de imaginar, și, prin ajustări de rigoare, se întorc la arta lor. Nu au loc schimbări spectaculoase, epifanii, s-ar putea spune că nu-și depășesc performanțele de altădată.

Un aspect al eforturilor de a surmonta o prejudecată îl constituie proza poezilor. Se anulează astfel o convingere (provincială) a literaturii române privind exclusivitatea speciilor și omogenitatea scrisului. Mulți dintre autorii lirici au devenit poligrafi, abordând cu toată determinarea proza, iar realizările lor sunt notabile.

O caracteristică semnificativă a prozei actuale o reprezintă egografiile, texte complexe, eseistice, conținând experiențe personale, contextualizate cultural, social, istoric. Deși sunt nonficionale, sunt omologabile domeniului literar, având identitate stilistică și urmând de cele mai multe ori trama (autenticistă) a unui roman subiectiv. Egografia nu este scriere biografică, în sensul cunoscut. Ea reprezintă o prizare a realului (exterior și interior), trecut printr-o grilă sensibilă. Exprimă cu mult rafinament o experiență existențială, actantul fiind autorul. De aceea, egografiile nu sunt la marginea literaturii, ci chiar în centrul ei, sursa și (auto)reflecția acesteia. Modelul lor cel mai marcant este Livius Ciocârlie, dar cazul cel mai dramatic, traversând timpul, îl reprezintă Petre Pandrea. Concurat poate de I.D. Sârbu, este autorul cu cea mai spectaculoasă evoluție postumă, situație produsă, în mod iarăși singular, de editarea, după anul 2000, a unui număr impresionant de volume aflate, *nota bene*, în custodia insolită, am spune în siguranța Securității. Cazul lui constituie unul dintre cele mai impresionante destine literare, început în perioada interbelică și încheiat după 1989, care poate fi socotit paradigmatic în foarte multe privințe.

Scriitorul, ale cărui competențe multiple uimesc, avocat, criminalist, eseist, memorialist, publicist, moralist, a fost urmărit de o soartă cu totul paradoxală (împărțită, de altfel, de cea mai mare parte a literaturii române): o minte strălucitoare, cu studii doctorale în străinătate, ajuns în regimul comunist un muritor de foame, trăind realmente din produsele sporadice ale răzoarelor de pe lângă casă și din expediente, un om cu

puternice convingeri de stânga, încă din tinerețe, devenit chiriașul pușcăriilor din perioada dictaturii proletariatului, un avocat temerar care s-a bătut fără prejudecăți pentru libertatea altora (fie comuniști, fie politicieni țărăniști, fie măicuțele dintr-o comunitate monahală), ajuns să scrie, cu o tenacitate de neînchipuit, în reclusiune, sub supravegherea strictă a poliției politice, demascând-o, omul principiilor, obsedat de adevăr și de dreptate, trezit pe neașteptate într-o societate absurdă pe care o profetea ideală, prozatorul nativ înzestrat cu o intuiție rară a spiritului limbii și structurilor semantice, nevoit să comunice cu agramații, cu mediocrii care îl supravegheau. Recunoaștem în acest caz, al unui rafinat constrâns să se reflecte în anamorfozele grotești ale lumii ideale din jur, o doză considerabilă de donchihotism, însoțită de tragismul aferent, constând, în ciuda evidențelor, în credința neclintită în perpetuitatea valorilor umane.

În opera sa postumă, Petre Pandrea se dezvăluie ca un autentic scriitor, un narator captivant și un rafinat stilist. De altfel, el și-a revendicat mereu această vocație, proiectând schița unei opere epice cuprinzătoare, un roman ciclic derulat pe mai multe secole, urmărind caracteristici istorice, sociale, prin prisma unui călător în timp. Având, în general, aspectul aleatoriu al însemnărilor memorialistice, textele lui Petre Pandrea sunt de o diversitate pasionantă, foarte bine ancorate în real. Opera este a unui contemplativ, nu lipsit însă de fervoarea existenței. Calitatea ei de bază este capacitatea de a esențializa, de a surprinde aspectele definitorii, nu pe cele aflate la vedere, ci pe cele îngropate în arhetipuri, mărci ale

entităților, adică ale intimităților. Trăsăturile literare constau într-o intuiție a evenimentelor tipice, camuflate în anecdotică narativă, în talentul/știința portretizării succinte (ca la Caragiale), adică în arta de a citi oamenii prin grile psihologice, prin improvizarea unor mici scene, unor dialoguri, în umorul și în atitudinea ironică de finețe și, implicit, în viziunea moralistă, adică a unei referențialități axiologice, fără să minimalizăm singularitatea scriiturii sale, stilul său aforistic, dens și spiritual, apropiat de vivacitatea și directetea lui Petre Țuțea.

Prin profesiunea sa de avocat, Petre Pandrea a cunoscut o mare diversitate de caractere, fiind în măsură să introspecteze firea umană, să observe metehne ale acesteia, duplicitatea, prostia, insensibilitatea, mizantropia, asistând la metamorfoze uimitoare. Galeria sa de portrete este abundentă, tratată cu acuitate, cuprinzând politicieni, artiști, juriști – comilitoni sau adversari. Autorul devine astfel unul dintre cei mai interesanți martori ai epocii sale, ai evoluției mentalității într-o perioadă de frământări și schimbări politice dramatice, ai suprimării unei întregi categorii intelectuale. Deși rămâne devotat până la sfârșit convingerilor sale de stânga, a căror victimă ajunge, atitudinea sa își păstrează nealterată obiectivitatea, spiritul său este tot timpul echilibrat, moralismul său rămâne principial, curajul său aproape ingenu îi creează o imagine insolită printre contemporani. Năpăstuit, nu-și pierde umorul și nici independența, nu încurcă adevărata scară a valorilor. Are prieteni, are opțiuni culturale, este un om cu o mare mobilitate intelectuală și cu o atitudine lucidă. Atunci când părăsește biroul de lucru sui-generis al celulei, se retrage

virgilian/voltaireian printre straturile de zarzavaturi, în mijlocul naturii regenerative. Nu este un utopic, este un om activ, practic, soluționându-și o problemă existențială. Cărțile lui Petre Pandrea alcătuiesc un puzzle enorm, reconstituind din fragmente decupate o societate plină de contradicții, efervescentă, bolnavă, debusolată, poetică, tragică. Sunt anticipate în scrisul său tehnici postmoderniste, a colajului, a fragmentului, a deconstrucției, a reducției metonimice, care îi intensifică expresivitatea. Se folosește evocarea unor fapte cotidiene, neînsemnate, dar elocvente narativ.

Din numeroasele texte postume se desprinde, tot mai intens, portretul mandarinului valah, adică al intelectualului implicat, al observatorului inteligent și cultivat, al scriitorului cu rafinate intuiții stilistice, al cărui turn de fildeș a fost celula pușcăriei (centrul lumii, eul

ascuns), loc ideal, se pare, al redactării memoriilor/egografiei și din care se poate exercita cu adevărat vocația moralistă. Prin cărțile sale, de condamnat politic dar și la scris, Petre Pandrea și-a transformat viața plină de silnicii, de nedreptăți, într-un triumf (postum).

Ca și Blaga, Pandrea a scris fără orizont, știind că opera sa, adunată cu grijă de Securitate, nu va vedea lumina tiparului. Cazul lui este totuși special, el fiind realmente stors, golit de comuniști de darurile minții sale. Petre Pandrea realizează prototipul egografiilor de azi. Cărțile sale prezintă un real spiritualizat, o literatură neliteraturizată, având un grad redus de ficționalitate, fiind însă substanțială prin tensiunea autoscopică, prin onestitatea și acuitatea cu care este proiectată lumea, dar și prin savoarea stilului personal. În proza de azi, încă destul de eclectică, Petre Pandrea poate fi un început stabil.

*N. B. Articolele din acest grupaj au fost strânse prin grija profesorului bălșean Axente Fodor, inițiator și sponsor, împreună cu primarul Mădălin Teodosescu, al realizării bustului lui Petre Pandrea din fața liceului ce poartă numele scriitorului.

Calendar

Mai

1 mai 2006 – a murit, la Slatina, gazetarul și poetul AUREL GAGIU (n. 25. 12. 1937)

2 mai 1935 – s-a născut, la Nicolae Titulescu, Olt, poetul și prozatorul ION GEORGESCU (m. 24 aug. 2018)

2 mai 1960 – s-a născut, la Lădești, Vâlcea, poetul, epigramistul și ezoteristul NICOLAE ZĂRNESCU

3 mai 1957 – s-a născut, la Piatra-Olt, actorul și regizorul NICU IOAN POPA (m. 9 aprilie 2022)

3 mai 2011 – a murit, la București, scriitorul, publicistul și omul de radio IOAN ION DIACONU (n. 6. 10. 1937, Balș)

5 mai 1944 – s-a născut, la Cornățelu - Poboru, meșterul popular Constantin Nițu (m. 24 martie 2024)

10 mai 1998 – a murit, la București, poetul ION POTOPIN, pe numele adevărat ION MAGNEA (n. 2. 09. 1916, Potopinu-Dobrosloveni, Olt)

14 mai 1881 – s-a născut, la Caracal, pictorul MARIUS BUNESCU (m. 31. 03. 1971, București)

15 mai 1926 – s-a născut, la Slatina, poeta, prozatoarea, eseista și traducătoarea VENERA ANTONESCU

15 mai 1938 – s-a născut, la Diaconești-Corbu, Olt, prozatorul și gazetarul IOAN M. BARBU

15 mai 1941 – s-a născut, la Slatina, doctorul MIRCEA ȘERBU, colecționar de artă și de carte rară, publicist, realizator de filme documentare despre Slatina.

16 mai 1949 – s-a născut, la Corabia, poeta, prozatoarea și gazetara MIHAELA DUMITRESCU (m. 05. 01. 1991, Slatina)

17 mai 1909 – a murit, la București, etnologul IOANA CRĂCIUNESCU (n. 1845, Castranova - Dolj)

18 mai 1954 – s-a născut, la Poboru, Olt, poetul MARIN RADA

20 mai 1950 – s-a născut, la Slatina, criticul de artă și traducătorul MARIA PALEOLOGU

21 mai 1836 – a murit, la București, poetul BARBU PARIS MUMULEANU (n. 1794, Slatina)

21 mai 1968 – s-a născut, la Calafat (Dolj), poetul și gazetarul A. C. MIREA, pe numele adevărat COSTEL MIREA

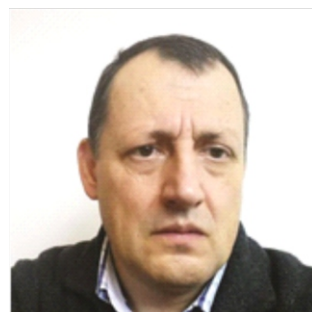
29 mai 1940 – s-a născut, la Bobicești, Olt, artistul plastic OVIDIU BĂRBULESCU

29 mai 1949 – s-a născut, la Caracal, poetul și criticul literar PAUL AREȚU, pe numele adevărat PAUL AREȚU

30 mai 1929 – s-a născut, la Slatina, interpreta de muzică populară ILEANA CONSTANTINESCU (m. 24 mai 2018)

Un prozem de...

Radu ENACHE

*Prozem: o specie care se naște
legînd, pe la partea inferioară,
un strop de poezie
și balastul corespunzător de proză.*

Mecanica Agricolă

Atît de simplu e!

Atît de simplă-i Mecanica Sferelor Celeste
(prescurtat, mesecè)!

E pentru oricine, e pentru fiecare!
Iată:

Omul – Hercules! – priponește Carul Mic
de Steaua aceea fixă,
mereu la-ndemînă.

Înjugă, la Plugul curat, de cristal,
Leul și Taurul – focul și pămîntul.
Și ară, măsurat, de-a lungul eclipticii,
brazda perfectă, albastră-neagră,
printre stelele care clipesc cumînți,

mereu la aceeași declinație
și ascensie dreaptă.

Ar putea întinde mîna
să mîngîie

Părul Berenicei,
ar putea să tragă cu ochiul,
zîmbind, la Spica Virginis,
ar putea fluiera după Cîinele
cel cu Sirius la gît,

Dar nu!

El merge neabătut înainte, dincolo de
Antares,
spre punctul vernal,

iar Vărsătorul, în urmă,
toarnă pe boltă lumina
viitoarei primăveri...

Așa este Hercule-Omul, mereu
egal cu el însuși, exact,
calculat, calculabil,
de la Primum Movens
încoace...

Mecanica Sferelor Celeste, coviltir pentru
singurătăți, pentru
elevi corigenți, pentru frica
de timp
și setea de spațiu.

Eeei, cu Mecanica Agricolă
(prescurtat MeA, cu hiat),
e cu totul altceva!

Mai întîi e strigătul Cocoșului,
care sfîșie noaptea
și alungă Potrivnicul...

Pe urmă,
se mai foiește unul, mai sforăie altul,
în timp ce, undeva, privighetoarea
apasă visele, le înghesuie
în cutiile noastre mărunte
și deodată te zgîlțîie mama:
- Scoală, să mergi la tren!

Și pornești, prin întunericul
luminat de lătrăturile domestice
din vecini, te uiți o clipă în sus, la
bolta spuzită, „pe unde-o fi steaua mea?”,
gîndești răzleț și grăbești pasul pe
poteca de lîngă calea ferată,
vezi deja halta unde e
un bec chior și se-aude
semnalul de la barieră.

- Tu ești a' lu' Plugaru?,
vine de sus o voce și-n brațe
îți cade o paporniță.

- Da, nenea, săru' mîna! Servici ușor!

- Hai noroc! Și trenul pleacă șuierînd
și droncînd din încheieturi...

„Acu' las papornița la tușa Aneta”, îți spui,

știi că te așteaptă cu o cană de lapte
proaspăt muls, „Săru' mîna!”, din nou,

„Să trăiești!” și-ți pune în buzunar

un pachetel cu două felii de pîine,

o ceapă, brînză și-o bucățică de slănină,

„să ai la școală”, zice, „în ce clasă mai ești?”,

„trec a șasea”, și pleci, că se varsă zorii...

Pîină ajungi la Remiză e lumină bine,

băieții-și fac de lucru, verifică motoarele

în primul rînd, p'ormă utilajele: pluguri,

grape, discuitoare, mai iau o piesă

de la una rablagită s-o pună la una mai

nouă, „salut, ai o țigară?”, „ia de-aici!”

„a venit inginerul?”, „încă nu!”, „ce bine!,

nu vă e foame?”, „ba, da”, și unul

întinde un plastic pe bancul de probă,

fiecare scoate, de prin genți, sacoșe,

de-ale gurii și mîncăți într-o tăcere pestriță,

cu mormăieli, ca îngerii lui Dumnezeu,
conserve de pateu și fasole cu costiță.

„la și un gît de țuică!”, zice Fane, „cu ce

ocazie?”,

„uite-așa, s-avem spor!” și sticla trece,

cuminte, de la unul la altul.

Soarele răsare și dom' inginer apare,

chinuit de nesomn după partida

de cărți, „hai, băieți, c-avem treabă” și

scoate carnetul și-ncepe cu tine:

„Plugarule,

nea Titi a ieșit la pensie, iei tu tractorul lui...”

și-ți amintești că nea Titi era încă flăcău

cînd ai terminat profesionala, „bine,

dom' inginer”,

„te duci pe tarlaua de la stîna veche,

ari adînc, patruj' de țenti, e clar?! cînd

termini,

da' să nu te lungеști, la două ești gata!,

cînd termini, treci peste șosea, la refugiul

cu fîntînă,

și-i faci și parcela lu' dom' primar,

aia care coboară la rîu, că mă rupe

în fiecare seară!”, „bine, șefu', da'

motorina?,

că la patruj' de țenti e consum, nu glumă!”,

„lasă, că

tu ești băiat deștept...” „ba, nu-s

așa deștept!”,

„bine, te duci la pefê, la Mitică, e-n tură

de la două pîină la zece, și-i spui

că te-am trimis eu, în numele primarului,

ai înțeles?!” „am înțeles!” și ieși la muncă,

așa cum ai pluti pe ocean, peste valuri,

și auzi cucul în crîng și ciocîrlia și

te întrebi „ce dracu'-mi trebuie mie casă

cu etaj și piscină și mașină și plasmă,

cînd lumea mea e aici, stăpînind

pămîntul ăsta negru, brazda pe care

o duc pîină la cer, dacă vreau!”, și gîndul

zboară la Maria lui Conțu, pe care o duceai

de mînuță la școală, în clasa întîi, cînd tu

erai deja a patra și pionier.

„Nu se uită ea la mine, e la oraș, termină liceul
sanitar, nu mai vine ea înapoi, la coada vacii”,

ce ți-o fi plăcînd la ea?, e ca o scîndură!,

„da, dar are privirea aia serioasă și părul,

pletele negre care-i dau chipului ceva

de-ți vine să spui, ca fraierii, „te iubesc!”

- 'Tu-ți dumnescrișii cui te-a făcut!”, sudui,

și sari de pe tractorul înclinat pe-o rîină,

„asta-nseamnă să muncești în dorul lelii!”

Na! Ce te faci?! Redresezi, patinezi...
 Of! Vine cîinele lui nea Matei și udă roata
 și ți-aduci aminte că la el acasă e șantier,
 mergi, fluierînd după cîine, vreo două sute
 de metri,
 „Bre, dă-mi și mie, o țîră, bucata asta
 de plasă,
 să ies din șanț”, „Da' o aduci înapoi cu
 o bere!”
 Dacă tot te-ai întrerupt, dai o fugă pînă
 la pefè, cu două canistre, „Nea Mitică...”,
 începi, „Da, bă, mi-a zis dom' inginer,
 treci în spate, în șopru!”, bine că nu mai
 trebuie
 să explici nimic, treaba lor cum se descurcă.
 E trei, ai pierdut aproape o oră,
 da' recuperezi,
 faci o sută de metri pe margine,
 să se curețe roțile de noroi, și intri pe
 șoseaua națională, din față vine încet,
 cu geamul deschis, și te claxonează,
 coana preoteasă, „Săru' mîna, tanti Nuți!
 Cînd mă-mpărtășești și pe mine?”, bagi
 un rînjet și o glumă de autobază, și
 femeia rîde gîlgîit și-ți flutură pe geam
 mîna cu un deget ridicat. „A dracu',
 scorpia!”

zîmbești și intri pe tarlaua primarului, noroc
 că începe o ploicică, nu se mai ridică praful,
 merge treaba, iar se aude cucul, miroase
 a reavăn,
 la șapte ai băgat utilajul la Remiză și te abați
 pe la cîrciumă, „Să trăiești, vere!” sare în sus
 Costică, venit din Italia, „Aud că te-ai însurat,
 casă de piatră, nu faci cinste?”, „Acum,
 numai c-o bere,
 treceți duminică pe la noi, ce să vă fac
 dacă plecați și nu vă mai știe lumea?!”
 Acasă, strîngi gunoiul de la animale, bați
 două leături în gardul din spate, tai mărunt
 crăcile
 scurtate de la pomi, te speli pe mîini
 și pe picioare în ligheanul emailat, rămas
 de la bunica, arunci apa în bătătură, intri
 în casă, îți faci cruce și mănînci o strachină de
 ciorbă cu mămăligă și ceapă verde.
 „Săru' mîna pentru masă!”, „Să-ți fie
 de bine!”
 Tîrziu, pe prispă, ascuți zvonul de clopot
 de la Cel de Sus
 și dai deoparte pătura țîrîitului de greieri:
 - Dormi, Mărie?!
 - Nu...

Proză

Vanity fair trade

George DAVID

– Te-ai calificat în finală, Serena! răsuflă ușurat Manu, coach-ul ei de voce. Ce-o fi mai departe... mai vedem noi!

Serena nu știa cum să ia vestea asta: să se bucure că trecuse de semifinală? Să se îngrijoreze pentru ceea ce avea să urmeze, pentru finala în care reușise să intre, dar pentru care simțea cumva că nu are suficiente atuuri? Să se teamă de un eventual eșec care ar putea s-o coste foarte mult?

Într-adevăr, mizele erau foarte mari pentru concurenți: era un concurs de voci ce se bucura deja de mare notorietate, care depășise cu brio de ceva vreme granițele țării, iar evoluția într-o asemenea întrecere putea să aibă consecințe profitabile pentru participanți, mai ales pentru cei care se calificau în etapele superioare. Pe lângă faima de moment, te puteai alege cu un loc bun sub soarele industriei muzicale și de entertainment, fiindcă în aceste etape mișunau prin preajmă tot felul de impresari, manageri culturali, angajatori, scouteri care căutau vocaliști pentru diverse band-uri, artiști deja lansați care își căutau coechipieri, PR-iști, producători, ingineri de sunet, DJ-i, jurnaliști, publiciști, bloggeri, influenceri, promotori, organizatori de evenimente. Erau, așadar, multe oportunități, dar, în același timp, o greșeală făcută în finală îți putea

compromite reputația definitiv sau, în cel mai bun caz, pentru multă vreme, și nu doar în industrie.

Nici timpul nu lucra în favoarea Serenei. Peste cinci zile, finaliștii urmau să se înfrunte pe scenă. Duelul final. Cu prezența scenică n-avea mari emoții, arăta foarte bine, iar o costumație de spectacol bine aleasă putea da valoare deplină corpului bine proporționat, chipului (cum altfel?) seren, părului blond bogat și ondulat exact cât era necesar. Dar vocea... Când să te mai antrenezi, când să te mai străduiești să-ți pui la punct ambitusul, tranzițiile, melismele, să-ți consolidezi stilul propriu, să-ți perfecționezi capacitatea de a intra în starea cea mai potrivită, de a transmite și toate celelalte? Când?

„S-ar putea să mi-o iau la greu, își zicea în sine ea, parcă din ce în ce mai des. Și-atunci, goodbye Sirena!”

(Cu ceva timp în urmă, la unul dintre antrenamente, Manu, mulțumit de cum suna glasul Serenei, îi spusese: „Ai putea să faci lucruri în muzică într-un mare fel, Serena! Și-atunci ți-ar trebui un nume de scenă mai beton, așa. Nu că Serena n-ar fi bun, dar cred că Sirena ar fi și mai și...” „Cum adică, Sirena? dăduse ea să râdă, crezând că Manu e pus pe glume. Ca la poliție sau la pompieri?” „Nu, nici vorbă, se grăbi Manu. E altceva, o poveste din antichitate, cu ceva ființe jumătate-

femeie și jumătate-pește care cântau atât de ca lumea de se aruncau corăbierii în apă după ele când le ascultau... Și se cam înecau până la urmă, dar erau super-fericiți de performance-ul sirenelor, adăugase el. Da, chiar cred că povestea e mișto, dar ea trebuie construită o dată cu numele de scenă, vei avea nevoie de un PR creativ pentru asta... cred că știu eu pe cineva”).

Încolțită de îndoieli și de temeri, Serena se plimba prin curtea interioară a campusului unde erau cazați toți concurenții, precum și o bună parte din personalul auxiliar: cameramani, mașiniști, operatori, sunetiști, make-up artiști, hair styliști, costumiere, gardero-biere, regizori de platou...

Copleșită de gânduri albastre, era cât pe ce să dea peste o doamnă care traversa grăbită curtea interioară. O cunoștea vag, era o doamnă care ajuta pe la machiaj, probabil era un fel de asistentă sau ceva. O ființă a cărei imagine îți dispărea din memorie în mai puțin de cinci minute: nici prea bătrână, dar nici îndeajuns de tânără; nici slabă, nici corpolentă; înălțime medie, chip anonim, păr nici cărunț, nici șaten... Ochi cu o privire inexpressivă, dar despre care Serena nu apucase să observe că, din când în când, atunci când nu-i priveai, în ei fulgera scurt ceva ca două blitzuri arctice.

– Pardon, mă scuzați, zisese absent Serena, dându-se la o parte și căutând să-și vadă de drumul ei. Dar doamna anonimă nu părea să aibă de gând să plece așa de repede.

– Vai, dragă Serena, spusese ea cu o nuanță de bucurie. Felicitări că ești finalistă, mă bucur și îți țin pumnii! Dar văd că ești îngândurată, ceea ce nu-mi

place! Dacă pot să te ajut cu ceva...

– O, mersi, dar nu e cazul, doamnă...

– Doamna Szkarlatoczky, se grăbi ființa insipidă, ca și când era sigură că va fi nevoie să se prezinte. Știu, dragă Serena, un nume greu de pronunțat și imposibil de scris, dar ce să-i faci? Nu noi ne alegem numele, ci el ne alege pe noi...

– Da, așa e, încuviință neutru Serena. Mi-a părut bine, doamnă Ska...

– Szkarlatoczky, știu, e greu, dar poți să-mi spui pur și simplu doamna S. Pe viitor, când ne mai întâlnim...

– Da, bine, doamnă S, acum să mă scuzați, dar...

– Nu te grăbi așa tare, dragă Serena, fiindcă s-ar putea să te pot ajuta cumva...

– Oh, doamnă S, nu despre machiaj îmi fac eu probleme...

– Știu, știu, dragă Serena, știu care-ți sunt îndoielile. Și, chiar dacă nu crezi asta, sunt sigură că aș putea să te ajut. Nu oricum, ci să iei premiul cel mare, garantat.

Serena nu numai că nu credea o iotă din ceea ce-i tot balmăjea ciudata doamnă S, dar începuse chiar să se simtă agasată, dând semne din ce în ce mai evidente că vrea să pună capăt discuției pe care nu și-o dorise. Doamnei Szkarlatoczky nu-i scăpaseră aceste semne, așa că se grăbi să încheie:

– Uite, dragă Serena, după repetiția de mâine, dacă ți se pare că totul a mers bine, poți să mă cauți. Mă găsești la cabinele noastre, știi unde. Îți țin pumnii!

Prinsă în propriile neliniști și frământări, Serena uitase foarte repede întâlnirea cam ciudată cu acea doamnă S, a cărei înfățișare îi dispăruse rapid din memorie. Însă, la repetiția de a doua zi dimineața, după ce Manu rămăsese pur și simplu stupefiat („vai, Sereno, unde-ai

fost până-acum? N-ai cântat niciodată așa! Păi, dacă mergi în felul ăsta, finala e-a noastră fără discuție! Awesome!”), își amintise timp de o secundă de întâmplarea din curtea interioară, dar o abandonase imediat, super-încântată de felul în care îi ieșise melodia pe care o pregătea pentru finală.

Din păcate, la repetiția de după-amiază, minunea nu se mai repetase, vocea îi era albă și inexpresivă, Manu o privise întrebător, dar fără să scoată un cuvânt, și totul se încheiase într-o dezamăgire evidentă. Și cât de bine îi ieșise cântarea de dimineață!

În acel moment, întâlnirea stranie din ajun îi revenise în memorie cu aproape toate amănuntele. Doar un detaliu îi scăpa, nu reușea să-și reamintească chipul doamnei S, în rest toată discuția și toate celelalte detalii îi apăreau cu toată proșpețimea.

Brusc, se decise. Plecă la cabinele de machiaj.

Nici nu fu greu să dea de doamna Szkarlatoczky, s-ar fi zis că aceasta chiar o aștepta.

– Doamnă S, îi spuse Serena, mă las în grija dumneavoastră. Învățați-mă ce am de făcut.

– O, cât mă bucur că ai venit, draga mea Serena („E-te, nu-mi mai zice dragă, observă Serena în gând. Ba chiar accentuează cumva ciudat când spune draga mea”...). Să știi că nu trebuie să faci nimic, doar să cânti cât poți de bine. Vei ști din timp tot ce trebuie să faci, cum să ataci, ce tonalitate îți trebuie, vei ști totul, te asigur că vei reuși sută la sută. Eu mă ocup de asta, ai toată încrederea!

– Bine, doamnă S, vă cred și mersi. Am să mă revanșez, să știți, veți avea o parte din premiul meu, numai să-mi spuneți

cât mă costă. Și să știți că o să vă recomand și altora...

– A, nu, mulțumesc, draga mea Serena, dar nu fac eu asta pentru tine în schimbul banilor sau alte alea... Nu-mi trebuie mie așa ceva...

– Atunci, cum facem?

– Uite cum facem, zise doamna Szkarlatoczky. Știu o altă fată care scrie, scrie poezie într-un stil incredibil, ceva ce ar putea scutura zdravăn temeliiile poeziei de până acum. Din păcate, înfățișarea ei n-o avantajează deloc, ba așa spune că e chiar o mare piedică pentru ea, fiindcă simte lucrul ăsta ca pe o mare frustrare. Eu îmi doresc foarte mult s-o ajut, așa că, în schimbul măiestriei pe care ți-o voi da, te rog să-mi cedezi din frumusețea ta fizică. Nu pe toată, se grăbi doamna insipidă, tu hotărăști cât vei da. Ori de câte ori vei folosi puterea pe care ți-o dau, o părticică din frumusețea ta se va transfera către fata de care ți-am vorbit, biata de ea... Fair trade. Ce zici, o facem?

Serena rămase fără cuvinte. Nu numai că n-auzise niciodată de un asemenea deal, dar nici măcar nu-și imaginase că vreo minte omenească s-ar putea gândi la așa ceva (nu auzise nimic despre un tip pe nume Goethe). Necrezând așadar că poate fi real, își zise: „ce pierd dacă-ncerc? Chestia aia cu frumusețea nici măcar n-are cum să meargă, așa că...”

– O facem, doamnă S, exclamă ea, decisă. Batem palma. Fair trade, cum ziceți.

– Mă bucur, draga mea, îi întinse mâna doamna Szkarlatoczky, de-a dreptul încântată. Vei vedea ce bine va fi!

A doua zi, sesiunea de training mergea destul de bine, dar Serena

simțea că parcă n-ar fi dat tot ce poate. Așa că se hotărî: „ce-ar fi să-ncerc rețeta doamnei S?” Își propuse să întrecă cu o notă întreagă limita de sus a ambitusului ei, aproape sigură că n-o să-i iasă, dar nu era nicio miză în joc, era doar o simplă repetiție.

Spre plăcuta ei surprindere, nota îi ieși perfect. Parcă o și vedea cum plutește, cristalină, înălțându-se grațios, fără grabă, către tavanul sălii de repetiție. Manu rămăsese împietrit, cu gura întredeschisă mai mult decât era cazul și cu pupilele mărite ca ale pisicii pregătite de vânătoare. Asta îi dădu Serenei un sentiment confortabil de triumf, nu mândrie, ci doar mulțumirea caldă a reușitei după un efort peste puteri. Îi era atât de bine, încât nici nu dădu importanță micului dezechilibru pe care îl resimți imediat, ca urmare a faptului că acum îi lipsea degetul mare de la piciorul stâng. Pur și simplu îi dispăruse, fără vreo cicatrice, fără durere, fără nimic. Doar atât, nu mai era acolo.

Serena nu mai știa ce să creadă. Oare exista într-adevăr o legătură între cele două întâmplări? Sigur nu fusese o simplă coincidență inexplicabilă? Ca să verifice, încercă un glissando dificil, pe care-l mai încercase și în alte rânduri, dar fără succes. De data asta, glissando-ul îi ieși dumnezeiește („Dumnezeiește?! Oare ce-ar zice doamna S despre asta?” se întrebă ea fără voie), dar, în timp ce trecea superb de la o notă la alta, simți cum și celălalt deget mare, cel de la piciorul drept, îi dispărea ca și cum s-ar fi topit o ceară.

Era clar acum, ceea ce îi ceruse doamna Szkarlatoczky nu era o glumă, chiar se întâmpla în viața reală. Bun, și-atunci ce era de făcut pentru finala concursului?

Rezultatul acesteia i se părea atât de important, încât răspunsul nu putea fi decât unul singur.

Anunță pe organizatori că se va ocupa singură de ținuta ei de scenă, precum și de regia propriului performance. Făcu o schiță pentru o rochie neagră sobră și elegantă, lungă până la podea, cu mâneci lungi și cu – element inedit – glugă ca de hanorac. Cumpără de la un magazin de bricolaj câteva tije de aluminiu subțiri, ușoare, dar rezistente, și realizează din ele un fel de armătură prin care rochia se putea susține chiar și în absența corpului. Totul fu făcut în deplin secret, astfel încât organizatorii și ceilalți concurenți începură să aibă unele bănuieli în legătură cu acest mister. Toți însă erau convinși că Serena pregătea doar o surpriză scenică, în dorința de a-și asigura un avantaj în concurs, și-atât.

Veni și seara cea mare, seara finalei. Întâmplarea făcuse ca la tragerea la sorți Serena să iasă ultima, așa că ea avea să fie cea care încheie spectacolul.

Concurenții își susținură rând pe rând piesele pregătite pentru marele duel final. Splendoarea pieselor cântate pe scenă era incontestabilă, asta se vedea și din intensitatea și durata aplauzelor, precum și din avalanșele de mesaje și postări de tot felul din online. Încă o dată, acest concurs se dovedea a fi unul de mare audiență și de bună calitate interpretativă. Spectatorii, telespectatorii, organizatorii, participanții erau cu toții entuziasmați și așteptau cu mare freamăt surpriza despre care apăruseră ceva zvonuri: ultimul performance din concurs, cel al Serenei.

Aceasta își făcu apariția pe scenă în pas ușor, măsurat, în eleganta ei rochie neagră. După scurtele aplauze de

întâmpinare, luminile de scenă fură stinse, rămânând doar un singur reflector Fresnel, cu lumină difuză, molatică și calmă, care părea s-o mângâie tandru pe cântăreață.

Serena își trase cu un gest melancolic gluga peste bucele blonde și, pe neobservate, ea și microfonul deveniră o singură ființă. Cântecele începu cu tonuri joase, șoptite, revărsând o tristețe duioasă, nepământească, care îi făcu pe toți cei prezenți să-și țină suflarea. Melodia continuă astfel într-o liniște deplină, înfiorată, vrăjită.

În penumbra moale, din care nu i se vedeau decât buzele revărsând acea incantație splendidă, Serena reușea să nască în cei care o ascultau sentimente și senzații nemaitrăite. Și, în acest timp, fără ca nimeni să știe, corpul i se risipea pe nevăzute, bucățică cu bucățică, la adăpostul imobilei rochii negre: dispărea ba o gleznă, ba un antebraț, ba un șold, ba chiar organe vitale, precum inima sau plămânii, dar glasul ei de dincolo și mai presus de lume continua să picure ca într-o chintesență de fado-uri.

Pe măsură ce melodia îi învăluia magic pe toți cei care o ascultau fascinați, unul dintre concurenți postă un mesaj prin care anunța că se retrage din concurs, deoarece considera că prestația lui e mult prea slabă față de cea a Serenei și, prin urmare, ar fi nedrept să concureze cu ea. Unul câte unul, ceilalți finaliști își anunțară și ei retragerea, omagiind fără reținere cântecele ultimei concurente.

În cele din urmă, melodia sfârși într-un piano mișcător, care făcu să curgă multe lacrimi emoționate. Ultimul sunet se stinse ușor, iar tăcerea deplină îi învălui pe toți cei de față timp de câteva momente. Apoi ropotul de aplauze

izbucni ca o erupție vulcanică, revărsându-se îndelung către scenă.

– În seara asta s-a scris istorie! strigă prezentatorul, cu glasul puternic marcat de emoție.

Pe scenă, rămasă în nemișcare, Serena primea ropotul de aplauze și urale, rostind când și când mulțumiri înfiorate. După multe minute, la rugămințile insistente ale prezentatorului, ovațiile publicului se mai domoliră, iar prezentatorul o invită pe Serena să vină la rampă, unde membrii juriului o așteptau să-i înmâneze premiul atât de râvnit.

Serena însă nu se grăbea deloc, murmurând din când în când mulțumiri către public, astfel încât prezentatorul decise că e cazul s-o conducă el însuși către juriu. Însă în momentul în care încercă s-o prindă de braț, eșafodajul de tije de aluminiu cedă și rochia, care nu mai găzduia pe nimeni, se prăbuși moale pe scândura scenei, în vreme ce, rămase cumva la vedere din gluga rochiei, buzele cântăreței continuau să mulțumească spectatorilor.

În acest timp, în culise, doamna Szkarlatoczky părea să aibă o conversație cu o tânără. Lumina cădea din spate asupra fetei, punându-i astfel în valoare silueta superbă, perfectă, precum și bucele blonde, ondulate doar atât cât era nevoie. Examinând-o cu satisfacție atentă, doamna Szkarlatoczky concluzionează:

– Ei bine, draga mea, după cum vezi, mi-am ținut promisiunea. Cât despre problema cu gura, o rezolvăm și pe asta, săptămâna viitoare va fi un concurs de miss și găsim acolo marfă pe alege. Așa că acum te întreb din nou: ai să-mi cedezi talentul ăla liric, care oricum nu te va ajuta la fel de mult ca noul tău look? Nu-i pentru mine, întreb pentru o cunoștință.

Proză

Un altfel de drog

George DIMITRIU

GO este un joc strategic, pentru doi jucători, asemănător cu șahul însă mult mai complex, cu originea în China antică. Se juca pe o masă care avea desenat un caroiaj, iar piesele (discuri albe sau negre) se lăsau plasate, pe rând, în intersecții de către împărații chinezi și partenerii lor de joc, în așa fel încât să scoată un zgomot specific. Jucătorul mai puțin experimentat primea până la 9 piese, dispuse în avans pe tabla de joc, în puncte cheie (numite „de handicap”).

În România GO s-a răspândit în anul 1982, atunci când revista „Știință și tehnică” a publicat o serie de articole de inițiere. În acel an, licean fiind, l-am învățat și eu, ba chiar mi-am făcut un „Caiet de GO”, care conținea regulile și exemplificări ale diverselor situații. Pentru a-l juca aveam nevoie doar de o foaie dintr-un caiet de matematică și de un creion cu radieră.

Primul adversar mi-a fost Călin, vecinul blond și căpos de aceeași vârstă cu mine. După ce a citit caietul, am început partidele...

Jucaserăm vreo 50 însă, chiar și cu 9 piese primite în avans, reușise performanța de a pierde de fiecare dată în mai puțin de 20 minute.

– Băi Căline, nu mai are rost să joc cu tine - nu progresezi deloc. Hai mai bine să jucăm table!

– Vom juca până când te voi învinge! Nu mă las! m-a înștiințat în timp ce-mi

arunca o privire roșie.

– Fără să fiu prezicător, asta nu se va întâmpla niciodată! E un joc greu, de strategie.

– Să schimbăm locația: hai la mine acasă - au cerut buzele sale strânse.

Așa că ne-am strămutat în curtea casei lui, unde a continuat să piardă. La un moment dat, am tunat:

– Gata! Nu mai am nicio motivație să joc, de vreme ce știu cine va câștiga.

– Hai să jucăm pe ceva! Încearcă să mă tenteze fața rotundă a blondului.

– Pe ce?

– Pe mâncare! Dacă învingi, poți să alegi între plăcintă, friptură ori sarmale. Dacă pierzi, mergem la tine și-mi dai tu haleală.

Era o zi superbă, iar Soarele rotund părea că-mi face cu ochiul, așa că m-am lăsat înduplecat. Bine, și formația mea de gurmand a avut un cuvânt de spus...

– Fie! Da' de unde ai mâncare, că mama ta nu gătește?

Nu mi-a răspuns. După două ore dispăruseră toate cele enumerate, însă le înfulecaserăm împreună. Abia în ziua următoare am aflat că lăsaserăm niște bieți chiriași flămânzi!

Timpul a trecut iar eu am fost încorporat, însă nu după multă vreme m-a cazat un Spital Militar - cel din Timișoara. Trecuseră vreo câteva zile de când doctorul Vultur mă operase și mă plectiseam îngrozitor, așa c-am decis să-i învăț pe colegii de suferință GO. Mi-a fost ușor să

găsesc un caiet de matematică și un creion cu radieră iar clienți erau din belșug, căci oricum pacienții n-aveau nimic de făcut. Ba chiar se răspândise vestea că ncepe un joc nou, așa că veniseră și din saloanele învecinate. Prin urmare, am prezentat onoratei asistente regulile și am început meciurile. După câteva partide până și cei mai răbdători renunțau - ba chiar, unul a recunoscut că nu va putea învăța niciodată GO. Există însă-n salon un soldat timișorean, un individ nu prea'nalt, cu o față calină.

– Eu voi reuși să câștig, mi-a spus c-un dispreț suveran, ținând ridicat unul dintre degetele mici.

Asta pentru că era pansat, căci Vultur îl operase de cinci ori.

– Ultima oară mi-a spus că dacă nu-i reușește nici acea operație, o să-mi taie degetul - îmi povestise el.

Așa că pornise către Sala de Operații cu o carte în mână.

– Ce ai de gând să faci cu ea? îl întrebase cu voce aspră Vultur, un tip cu o față rotundă, brăzdată de linii ascuțite, față care se lăsase ornată c-o mustață țanțoșă și c-un nas disprețuitor.

– Vreau să citesc în timpul operației, ca să nu-mi fie frică!

– Ești nebun! Dar o să fac tot posibilul să-ți salvez degetul.

Și i-l salvase! Iar acum, bănățeanul și-l expunea cu mândrie. Asta nu l-a ajutat însă să câștige. Timp de vreo 15 partide!

– Nu mai joc! Nu vei reuși niciodată să mă învingi!, am declamat, înciudat.

– Te rog! Vreau să continuăm până câștig. Hai să jucăm pe mâncare - îmi cere, cu fața roșie de furie și cu ochii scăpărând văpăi.

Adevărul e că-i aducea mumă-sa tot felul de bunătați, ce nu se găseau pe vremea celui care avea să devină Întâiul Executat al Neamului: pateu, cârnați, salam, cozonac.

– Dar sunt operat în zona rectală, prin

urmare n-am voie să consum decât supe!

– Oferta-i valabilă doar acum. Gândește-te bine! fornăi timișoreanul.

Pân' la urmă am cedat și, evident, în scurt timp m-am îmbuibat. Cum n-am mai vrut să joc, a început o bătaie cu perne, bătaie care s-a generalizat, asemenea celor cu frișcă din filmele de odinioară. Fusesem nevoit să mă retrag strategic (dar în grabă) spre încăperea cu tronul, unde însă am avut parte de chinuri groaznice, așa c-am pătruns, cu sfială, în temuta Sală de Pansamente. M-am lăsat, cu vinovăție, măsurat din cap până-n picioare de privirea cutezătoare, de șoim, a lui Vultur...

– Grijania mă-tii! De ce-ai mâncat, mă? Acum trebuie să-ți scot copcile, croncăne el în timp ce meșterea la dosul meu.

– Gata! Opriți-vă! zbier după scurt timp.

– Ce-i?, întreabă ițindu-și nasul disprețuitor.

– Lăsați copcile-n pace! Nu mai suport durerea. N-ați vrea mai bine să vă'nvăț GO?, apuc s-arunc printre urlete.

Răspunsul lui a fost colorat, dar mut – cel puțin așa am avut impresia. Poate de la stelele verzi apărute instantaneu în câmpul meu vizual, ca urmare a unui scurt dar intens contact al capului cu mânerul foarfecelui...

Fiul meu cel mare era deja bărbat atunci când, într-o zi, am decis să-l învăț GO. Jucaserăm zilnic șah, timp de aproape un an, însă nu mai avea motivație căci începuse să câștige. Ba chiar își clădise o reputație printre cunoscuți, aceea de învingător al tuturor jocurilor, chiar și al celor cu care lua contact pentru prima dată. Așa că i-am propus să-l învăț ceva mai greu. A acceptat cu bucurie, dar, din păcate, reputația lui s-a lăsat știrbită. Se dovedise însă a fi primul adversar redutabil! Nu s-a lăsat nici el - a cumpărat un joc de GO...

Proză

Bazinul din curte

Iulia STAVRE

Am nouăzeci de ani. Este vară, stau pe un șezlong, la soare, lângă bazinul din curtea casei părintești. Am închis ochii. Este prea multă lumină și uneori îmi simt pleoapele grele de povara amintirilor.

Tata meșterește ceva la sistemul de pompare al apei. Se află în bazin, iar eu îl privesc așezată în genunchi, cu coatele întinse pe marginea lucioasă și rotunjită. Mi-a promis că îl transformă în fântână arteziană. Bazinul este asemenea fântânii arteziene din parcul orașului, mai mic ca dimensiune, perfect rotund, doar că ceva mai adânc. Fix în mijloc se află o bucată mare și neregulată de piatră, asemenea unui munte în vârful căruia se găsește o țâșnitoare ca cele din care bei apă, în oraș.

— Mi-ar fi plăcut ca în loc de bazin să avem o piscină.

— Da, scumpo, ar fi fost tare, dar nu cred că aveam loc. Stai să vezi ce-o să ne răcorim acum.

— Mi-ai spus că ai putea să îl umpli și mă lași să stau cu picioarele în apă. Te rog, te rog, l-am implorat eu.

— Să văd dacă reușesc să dau drumul la fântâna arteziană și mai vedem. Pe locuri, fiți gata....

— Staaart! am zis cu ochii plini de uimire.

Din mijlocul bucății de piatră, apa țâșnește haotic, stropindu-l pe tata care este încă în bazin. Tata oprește apa și atașează în vârful țâșnitorii o sită cu câteva găuri. Acum a reușit, avem o fântână arteziană. Tata mă ia în brațe și

mă coboară în bazin, apa ne răcorește pe amândoi, pe haine, pe fețe, râd fericită în brațele tatei.

La insistențele mele, tata umple bazinul cu apă. Îmi văd dorința împlinită. Să stau pe marginea bazinului cu picioarele goale în apă. Tata îmi aduce o înghețată.

Am numai cinci ani, mănânc înghețată, clipocesc cu picioarele în apă, îmi privesc chipul în oglinda de la suprafața apei. Atmosfera de afară este fierbinte. Sunt spre patruzeci de grade. Mă las să lunec pe marginea rotunjită a bazinului, îmi place răcoarea apei ce îmi atinge pielea, mă gândesc că mă joc, ca la mare sau la piscină. Acolo am colac, aici nu, iar eu nu știu să înot. Alunec ușor, mă scufund ca atrasă de un magnet, înghețata cade, cornetul plutește deasupra apei, înghețata se topește în apă, iar eu nu mai simt deloc căldura, parcă mă dezinterez în răcoare, lumină și apă. O secundă, două, trei, cinci...

Deodată, două brațe puternice mă prind de subsuori, mă trag afară din bazinul cu apă, tușesc, mă ustură nasul și gâtul, respir, simt aerul cald care mă sufocă, cu toate acestea trag adânc aerul fierbinte în piept. Îl văd pe tata lăcrimând și mă întreb de ce nu mai râde, când adineaori era atât de bine dispus.

Deschid ochii și privesc dimineața, pe fereastra camerei de cămin.

Pare a fi o zi de toamnă târzie cu soare și cer senin, la aniversarea mea de douăzeci de ani.

Bătrânul și lupii

Ioan Mugurel SASU

Culesul ciupercilor are și o parte bună, parte care se realizează cu siguranță și indiferent de rezultatul activității principale, adică presupune neapărat o plimbare prin pădure. Omul și natura, parte reintrodusă în întregul din care face parte, fiul păstrat la sânul mamei, deplin și pentru totdeauna, ocrotitoare. Omul mai puțin tânăr are și mersul mai puțin grăbit, este obișnuit cu ideea că destinația finală nu este în toate cazurile de dorit, nici măcar de anticipat. Veverițele nu conștientizează că există diferențe de păreri, dictate de obiceiurile specifice fiecărei vârste, asupra jocului și nu se sfiesc să arunce conuri de brad în spinarea culegătorului de ciuperci aplecat asupra prăzii sale vegetale. Omul se ridică, privește mirat, identifică vinovatul, îi aruncă o privire interogativă și rămâne nedumerit. Mica vietate aflată pe cracă, spijină coada pe lemnul orizontal și îl invită, din priviri, la joacă. Cine s-ar putea supăra? Mai ales dacă ținem seama de obiceiul bătrânilor de a se bucura de bucuria și joaca copiilor, ai lor, ai altora, în cazul de față ai naturii, cea care, cu tot răul pe care i-l provocăm, ne suportă, chiar ne iubește. Dacă cineva nu crede, să renunțe la beton în favoarea ierbii și va avea motive să se convingă. Omul mergea încet, atent să nu deranjeze cu sunetul pașilor liniștea pădurii, când a observat

iminența unei întâlniri. Lupul. Cine cunoaște pădurea și animalele știe mai multe despre obiceiurile locului. Era o lupoaică, una vârstnică, probabil șefa unei haite încă neîmprăștiată, care îl privea fără ură, nu lăsa să se înțeleagă vreă intenție de atac, parcă voia ceva. Distanța scădea fără ca omul să simtă frică, iar animalul fără să dea semne că ar vrea să plece. Aproximarea s-a produs în asemenea măsură încât până și culegătorul de ciuperci putea să simtă mirosul celei care îl aștepta. Lupoaica a ridicat botul, țintind cu nările înaltul, ca pentru urlet, dar nu a scos niciun fel de sunet. Ochii îi erau rugători și cu nasul a făcut un semn de indicare a unei direcții, pe care apoi a urmat-o; după câțiva pași, s-a oprit pentru a verifica dacă are pe urme însoțitorul; văzând că omul a înțeles și că vine după ea, începu să aibă un mers mai sprinten, dar tot privea în urmă neîncrezătoare; se convingea că nu rămâne singură, după care se întorcea pentru a merge în direcția dorită. Pentru a cunoaște pădurea trebuie, mai întâi, să o iubești; știi că o iubești cu adevărat atunci când, aflat între copaci, te simți la locul tău, nu în vizită. La mică distanță unul față de celălalt, omul și lupoaica, intrau tot mai adânc în pădurea deasă și cu teren accidentat; ceea ce începea să se contureze era o întrebare referitoare la scopul și natura acestei activități.

Călătoria se termină brusc, un grup de lupi stăteau pe stâncile care străjuiau o mică intrare în subteran, calmi, cu urechile ciulite, parcă erau acolo de când lumea și tot de atunci așteptau omul. Lupoica își conduse musafirul printre fiarele care nu lăsau să se vadă că sunt prevăzute cu gheare și dinți. Așezat pe iarba dintre pietre se afla un pui. Ochii triști și parcă înlăcrimați dovedeau că cei mici, indiferent de specie, au nevoie de un plus de ocrotire, comparativ cu generația părinților. Amfitrioana s-a ferit lăsând cale liberă omului spre puiul care avea o rană la picior, o așchie metalică îi provocase infecție. Omul a luat în mână lăbuța rănită, a privit rana și apoi la asistență; trebuia acționat în forță, așa ceva provoacă durere și nu știa cum vor reacționa, toți, cel mic din cauza suferinței sale, iar maturii din cauza celei a semenului. Perechile de ochi îl priveau, dar făpturile lor încremenite arătau că îi acordă încredere deplină, așa se și explică măsura extremă de a chema în ajutor omul. Altă cale nu era, așchia a fost smulsă, rana curățată, pe cât posibil, cu frunze de pătlagină, învelită cu scoarță de brad și fixată cu coajă de mesteacăn. Pentru moment era gata.

Or fi înțeles lupii intenția omului? Dar a doua zi, când acesta a revenit având asupra sa alcool sanitar, feșe și alte materiale necesare, lupoica îl aștepta la locul primei întâlniri. Rana a fost, din nou, curățată, s-a folosit și alcool iodat, niște atele meșterite cât de cât pentru eficiența care li se dorea, pansat, mângâiat pe frunte și scuturat puțin de o ureche, gata, restul urmează.

Prietenia a durat și după ce piciorul puiului de lup s-a vindecat, se cumpărau resturi de la un prieten care avea un abator și din când în când, apăruse și un

semnal sonor de recunoaștere; se aduna tot grupul de prieteni și sărbătoreau momentul. Omul, care la prima întâlnire dusese mâna la șoldul unde avea cuțitul, nu mai avea, de multă vreme, motiv pentru astfel de atitudini. Totul se întâmpla în cel mai deplin secret, nu este bine ca despre astfel de fapte să ajungă cuvinte la urechi nepregătite pentru așa ceva.

Chiar și poveștile mai puțin obișnuite au sfârșit, bătrânul prieten al lupilor a murit.

Căsuța aflată într-o mică localitate montană a devenit loc de adunare pentru cunoscuții care se simțeau datori să privegheze ultimele clipe în care fostul locatar mai era, cel puțin în oarecare măsură, pe pământ. Bărbații erau în curte, gustau din pahare pentru sufletul celui pe veci adormit și fumau, de la o vreme mai spuneau și glume, iar femeile discutau, așezate pe scaune, de regulă despre persoane care nu erau prezente; fereastra era deschisă pentru ca incinta să primească aerul curat al serii. Deodată s-a auzit lătratul câinilor de la casele vecinilor, în curte s-a făcut liniște, în casă de asemenea, pe uliță a apărut o haită de lupi. Lupoica bătrână mergea în față, iar ceilalți o urmau solemn și fără să le pese de câini. Au ajuns în dreptul geamului, lupoica a ridicat botul și a scos un urlet prelung, dar atât de dureros încât s-a făcut liniște totală, nici câinii nu au mai avut glas. Al doilea urlet a fost susținut de toata haita, lung, sfâșietor, mai trist decât toată tristețea provocată de pierderea tuturor prietenilor din lume. După acest moment, lupii s-au încolonat după lupoaică și au plecat, la fel de solemn precum veniseră, lăsând în urma lor o liniște perfectă.

Soresciana

Marin Sorescu.
Addende biobibliografice (III)

Maria IONICĂ

În continuarea celorlalte două articole cu *Addende soresciene*, din numerele 40 și 42 ale revistei „OltArt”, apare aici o a treia secvență cu aspecte biobibliografice, mai puțin cunoscute cititorilor interesați de viața și opera lui Marin Sorescu. Dacă în precedentele insistam pe misterul datei nașterii scriitorului și perioada formării sale spirituale, respectiv, debutul atipic și originalitatea creației, care l-a impus în lumea literară românească și nu numai, am considerat că, pe lângă mărturisirile autorului (v. interviurile și paginile de jurnal), merită consemnate și anumite detalii aflate din documente apărute ulterior, din emoționante amintiri ale unor membri ai familiei, literați, prieteni, foști colaboratori ori simpli cunoscuți, cu toții dezvăluind o imagine luminoasă a acestuia. Așa se face că, în pofida celor circa trei decenii de la dispariția sa fizică, transpar încă amprente ale scurtei sale treceri prin lume, fiind exprimate și unele suspiciuni în legătură cu boala și evoluția ei galopantă, inexplicabile pentru o viață atât de cumpătată.

Marin Sorescu provenea dintr-o familie de țărani din Bulzești Doljului, isteți și spirituali, pasionați de lecturi spre care-i călăuziseră cei câțiva ani de

școală urmați pe atunci. În modesta căsuță a văduvei Nicolîța Sorescu se citeau și se memorau cu plăcere versurile unor poeți ce înfiorau sufletele sătenilor (Eminescu, Alecsandri, Coșbuc ș.a.). De amintit că și tatăl scriitorului compusese în metru popular poezii apărute, prin grija lui George Sorescu, sub titlul *Versuri de pe front*¹ (Editura Eikon, 2014). În romanul sorescian postum *Japița* (1999) este surprinsă mama, cu carul tras de boi aducând provizii copiilor care se școleau în Craiova. Strădaniile ei n-au fost în zadar, trei dintre băieți (în ordine cronologică: George, Marin și Ionică) vor absolvi apoi filologia, devenind și cunoscuți scriitori. O adevărată *Dinastie Sorescu*²!

Predestinat să rămână sprijin în gospodărie, ca și sora lui Marioara, fiul cel mare nu a fost dat la școală mai departe. Moștenind și acesta atribute din zestrea spirituală a neamului (memorie excepțională și sensibilitate poetică), Nicolae se va remarca îndeosebi la vârsta senectuții, nu doar ca neobosit recitator al poemelor eminesciene, ci și prin publicarea câtorva cărți cu versuri proprii, amănunt demn de cartea recordurilor, având în vedere vârsta de debut a octogenarului care, în tinerețe fiind nevoit să-și ajute

¹ Ștefan Sorescu luptase pe frontul Primului Război Mondial.

² v. nota 3.

mama și frații mai mici, „foarte târziu a avut revelația scrisului”³.

Faptul că aparținea unei asemenea familii va contribui la perpetuarea și nuanțarea imaginii scriitorului prea devreme condus pe Aleea Academicienilor, din Cimitirul Bellu. Cât i-au supraviețuit, frații nu au conținut să-l evoce și să-i promoveze opera, George Sorescu publicând zeci de cărți cu postume soresciene. Cel ce s-a autodefiniț *singur printre poeți* și-a prefigurată de la primul său volum unicitatea prolificului univers artistic, creat în doar 60 de ani, cât a trăit. Aparținea unui neam înzestrat spiritual, dar și longeviv. Totuși, deși în neamul Soresților predomină longevitatea (bunicii, mama și frații s-au stins octo-/nonagenari), o altă nefericită excepție este cea a tatălui, care murise la doar 44 de ani, din cauza unei peritonite⁴. Pornind de la ideea autonomiei esteticului, sunt critici literari care susțin primordialitatea operei, unii chiar excluzând rolul biografiei creatorului, pe când regretatul exeget oltean Ovidiu Ghidirmic afirma răspicat: „biografia luminează opera!”. Subscriind acestei idei și beneficiind, cum recunoșteam și altădată, de prețioasele aduceri-aminte ale profesorului George Sorescu (care mi-a coordonat și lucrarea de doctorat despre viața și opera autorului *Liliecilor*), am aflat multe amănunte, inclusiv despre neamuri, vecini, amiciții/ inamiciții, tabieturi, preferințe culinare⁵ etc.

³ Marian Barbu, *Dincolo de timpuri, Dinastia Sorescu*, în „Gorjanul”/9.02.2015.

⁴ La cele mai vagi suspiciuni, mai toți bărbații din familia lui, inclusiv Marin, s-au operat de apendicită.

⁵ La o lansare a uneia dintre cărțile sale (prilej, totodată, de a marca cei 86 de ani pe care unchiul său i-ar fi împlinit la sfârșitul lui februarie 2022), Beatrice Silvia Sorescu își amintea că Virginiei, care era o foarte bună gospodină, nu-i reușeau, totuși, macaroanele cu brânză, iar scriitorul o ruga pe nepoată să i le gătească.

Marin Sorescu și soția, nași la nunta fratelui Ionică și a Nataliei (fotografie din casa părintească, situată peste drum de Casa memorială Marin Sorescu din Bulzești)

Am subliniat în mai multe rânduri că, pe lângă harul nativ, moștenit de la părinți, oameni simpli, dar iubitori de lectură (tatăl – și versificator, mama – fină observatoare a universului rural și bună povestitoare), un rol important în formarea viitorului scriitor l-a avut George, fratele cu 9 ani mai mare, profesorul și scriitorul de mai târziu, recunoscut de Marin drept „mentorul școlit”. Dintre ceilalți cinci frați (doi băieți și două fete), cel mai apropiat ca vârstă i-a fost profesorul și poetul Ion Sorescu, pitorescul Ionică în poezii ca *Momâile, Bâr, bâr!* și-n multe *Scrisori de familie*, volum apărut în 2001, la Editura „Alutus”, din Slatina. Cu ocazia lansării în acest oraș a cărții, mezinul familiei, tovarășul de joacă și de năzdrăvănie din copilăria lui Marin Sorescu, a vorbit cu emoție, lăcrimând la destăinuirea unor bănuieli privind prematura stingere a genialului său frate.

Un aspect asupra căruia nu poți insista într-o lucrare științifică este viața de familie sau cea sentimentală. Respectând valorile țaranului român, cu simțul lucrului bine făcut, pe lângă faptul că a păstrat o legătură strânsă cu mama, frații și meleagurile natale, Marin Sorescu va căuta să aibă și în București un cămin și o familie adevărată. Renunțând la idila cu Elena Pădure (studentă la Iași, în anul II), se va căsători cu fosta prietenă Virginia Șeitan, așezându-se gospodărește la casa lui și devenind proprietarul unei părți din imobilul situat lângă Spitalul „Grigore Alexandrescu” (cealaltă parte fusese cumpărată de o soră a mamei, profesoara de italiană Dumitra Moțoescu).

Sorin, cum îl alintă *Vigi*, nu-și ascunde satisfacția că a reușit s-o atragă pe soție în ceea ce Eugen Simion numea „grup literar” (*familial*, adăugăm noi). Neputând adera la *cercuri* și *cerculețe*, îndreptându-se „serios și chiar grav [...], încrezător în puterea talentului său [...], direct spre altarul artei despuiate de idoli și de pastori improvizați”, Marin Sorescu spulberă „mitul boemului pușlama” (petrecând înconjurat de amici), considerând „rolul corului încheiat încă din antichitate”, nemaivorbind de „epoca hârtiei⁶”. Virginia ar fi ceea ce reprezenta George odinioară. Repartizată la Întreprinderea Poligrafică, transferată apoi la Casa Scânteii, inginera chimist revine în ianuarie 1964 la primul loc de muncă („Acum e ocupată cu tipărirea cărții mele, apare chiar la tipografia ei”). O scrisoare (din 8.01.1967) arată că și ea cocheta cu muzele: „Eu scriu poezii și *ăia* (*s.n.* relevă tresărirea

de orgoliu moromețian) mă laudă. Și *ăia* și *ăia*. Și *Vigi*. Da’ ea nu le citește. Mă laudă în virtutea căsătoriei. Dar nici eu nu citesc ce scrie ea (că a început și ea să scrie poezii...)”. Nu știm cum scria Virginia și dacă a perseverat. Marin Sorescu nu era, însă, chiar ultimul care substituia anturajul cu familia. Adrian Păunescu era căsătorit cu poeta Constanța Buzea, ca să dăm numai un exemplu de cuplu... *literar*. Tot ca o excepție în lumea literar-artistică, Marin Sorescu nu a mai trecut altă dată pe la ofițerul stării civile, mariajul lui rezistând până la sfârșit. Ideea soției de a-l atrage în activități domestice îl amuză și-l intrigă: „De-asta mi-ardea mie acum, când am atâta treabă la serviciu și *Vigi* vrea să-i fac și piața!”.

Poate-au existat (ca-n mai toate familiile) și alte motive de neînțelegere (v. rugămintea către mamă, de a nu răspunde/ mulțumi pentru... suta de lei trimisă prin poștă. „*Vigi* nu știe, nu că s-ar supăra, dar nu e bine să le știe pe toate⁷”). Neștiind/ nedorind să spună prea multe *din casă*, George Sorescu preciza doar că salariile tinerilor căsătoriți erau, totuși, mici. Însă epistolelor semnate *Marin și Vigi* le iau locul, după o vreme, acelea trimise de la... redacție. S-ar părea că Virginia nu agreea apropierea fraților și nepoților lui, invocând diferite pretexte. Spre a nu tulbura liniștea căsătoriei, craiovenii își răresc drumurile la București, mulțumindu-se cu vizitele făcute lor de autor. Cu atâtea femei în preajmă (soția, mătușa, menajera, vecina chiriașă Marta), puțin probabil să fi fost armonie deplină în casa și în micuța curte din „Grigore Alexandrescu”, nr. 43.

⁶ Eugen Simion, *Postfață la Tinerețea lui Don Quijote*, pp. 150; 152.

⁷ Sorescu, George, *Marin Sorescu în scrisori de familie*, pp. 266-274

⁸ Cf. George Sorescu

Dar capul familiei era mai mult plecat și foarte ocupat, iar când scria nu suporta pe nimeni aproape. Până și mama trecea în camera alăturată.

Virginia (1937-2001) a înțeles, probabil, că nu poate avea un trai obișnuit lângă un astfel de creator. Să fie cauza pentru care evită experiența maternității? „Frumoasa doamnă” din *Viziunea vizuinii* îl amenința pe Urs: „– Să știi c-o să fiu totuși mamă!” *Într-o doară*, cum e și romanul, *soțul* analizase lucid acea posibilitate: „ce-ar fi dac-aș avea un copil? Locuința, de bine-de rău, i-ar fi asigurată, povești, de bine-de rău, i-aș spune. Dar... restul? [...] un copil, un ursuleț mic [se ascunde iar autorul în parabolă *n.n.*] și simpatic foc, care să-i zgârie mobila și să-i răstoarne lucrurile”... La fel gândea Tudor, unul dintre cei *trei dinți din față*: „Când va fi el însuși tată, poate va avea alți ochi pentru copii [...]; deocamdată nu putea să-i sufere. Îi erau dragi, desigur, dar teoretic”. Auzind că va fi tată, personajul din piesa *Luptătorul pe două fronturi* intră în panică: „Sunt un om distrus... Mi-ai întins o cursă... Toată viața am fugit de profesia de tată”. Vine și cu argumente: „N-aș putea fi un tată fanatic. N-am timp, înțelegi? Orele îmi sunt numărate [...]. Sunt ros de vibrațiile ceasului ca țărnul mării de val”.

Deși nu a avut copii, pare-se că scriitorul a fost fascinat de ideea maternității și s-ar putea urmări în opera lui *motivul femeii gravide*, prezent încă din originala *Ctitorie*⁹ (volumul *Poeme*, 1965): „Așa cum stai,/ Dreaptă,/ Cu

brațele moi/ Pe pântecul plin,/ Pari o soție de voievod/ ținându-și ctitoria./ [...] / Noi, Ion și Ioana,/ Cu puterile noastre/ Am durat acest sfânt/ Copil/ Întru veșnica pomenire/ A acestui soare/ Și-a acestui pământ”. Un personaj din piesa *Desfacerea gunoaielor* este Femeia cu copil în brațe), iar tulburătoarea *Elegie* (vol. *Apă vie, apă moartă*) poate fi alăturată poeziilor emblematice pentru iubirea de mamă¹⁰: „Mamă, întâia zăpădă/ Începe deasupra-ți să cadă,/ [...] / Tu toate voi ai să le știi,/ Izvor pentru verbul a fi,/ Tu care născut-ai în chin,/ Această ninsoare ți-o-nchin,/ Sfințind cu prohod de nămeți/ Prea multele tale peceti”.

Nu putem ști dacă scriitorul a fost cu adevărat fericit în viața de familie. I-ar putea fi interpretate cele câteva reveniri la Iași și plimbările mână-n mână cu Elena Pădure, care-i simte, uluită, verigheta pe inelar... A fost, poate, doar un gest cavaleresc, ideea de atenuare a suferinței despărțirii, dar, mai presus de nostalgii și de neîmplinirile unui destin, modul cum ne-a scris și ne-a vorbit profesoara din Stulpicani-Suceava despre Marin Sorescu, interesul cu care i-a urmărit, din umbră, ascensiunea, emoția cu care i-a vizitat casa și evlavia de la Bellu nu admit îndoieli: „Eu singură printre femeile din viața lui [...]. Pe Marin cel cu părul zbârlit, cu cravata veșnic câș și singurul costum, bej, veșnic pătat, în canadiana lui gălbuie ori în paltonul ponosit de la Asociație, prea lung și prea larg (n-avusese bani să-l ajusteze), l-am iubit sincer, dezinteresat, mai ales că știam că nu putem fi împreună¹¹”. Numai

⁹Poem inspirat de soția lui G. Sorescu – Gina, care-l purta în pânțe pe fiul lor Radu (prin iunie 1964 – Cf. George Sorescu).

¹⁰v. eminesciana *O, mamă...*, *Mama* lui Coșbuc, poemul *Întâlnire cu mama* al lui Nicolae Labiș sau tulburătoarea *Scrisoare* a lui Blaga. Și singuraticul Iona i-ar fi trimis mamei blagiană scrisoare...

¹¹ Cf. Elena Pădure (2004 - scrisori către Maria Ionică).

insistența noastră și dorința de a contribui la elucidarea unor aspecte din studenția scriitorului au convins-o să renunțe la autoimpusul anonim. Elena Pădure a înțeles și ea că *nimic* nu prevalează unei mari creații artistice! Poate olteanul și-a făcut unele calcule spre a-și asigura tihna propice creației, contrazicând percepția obișnuită care asociază artistului *boema*! Tonalitatea unor epistole trimise de el *acasă* denotă o stare de spirit excelentă, mulțumirea că are și acum alături pe cineva care-i înțelege și-i apreciază munca.

Nu știm nici dacă poetul a întâlnit idealul feminin, dar superbele lui poezii de dragoste trebuie să fi avut o sursă de inspirație. „Câteva idile, discrete, mărturisirea George Sorescu, au existat. Dar, în constelația muzelor, el rămânea același: prudent, echilibrat, stăpânit de daimonul creației”.

Cum îl portretiza Vasile Iancu, fost camarad la Școala Medie Militară „Dimitrie Cantemir”, în romanul său *Pământul negru*, Marin Sorescu nu avea înfățișare de cuceritor. Nici în fotografiile și înregistrările video de mai târziu. Totuși, se pare că, pe lângă soție și Elena Pădure, au mai existat câteva „muze” sau aspirante la acest rol, atrase, desigur, de sensibilitatea artistului și de farmecul creației lui. Șarjând malițios, nu întâmplător „mormăia” Ursul din romanul *Viziunea vizuinii*: „Cu fiecare femeie frumoasă ne iubim puțin și patria, nu-i așa? și cu cât mai multe femei, și cu cât mai frumoase, cu atât iubirea ta devine aproape una cu poporul”.

În colaborare cu profesorul George Sorescu am publicat mai multe volume cu documente soresciene. Un proiect de mai multe ori amânat¹² ar fi avut un titlu incitant: *Marin Sorescu în constelația muzelor*. În pritorul apartament de pe Calea București, unde scriitorul era bine-venit oricând în familia fratelui, am citit din mai multe scrisori de dragoste, expediate în Craiova, unele în limba franceză. Senzuale, chiar pătimase, acestea aparțineau unei foste „realizatoare de emisiuni culturale tv¹³”, pe care Marin Sorescu a dus-o și la Bulzești, dar mama s-a opus cu fermitate intenției lui de a divorța de Virginia. Căci în lumea satului căsătoria era unul dintre cele trei momente, unice, din viața omului și nu fără rost se zburlise Nicolita la duduile (ziariste, redactori, reporteri) care-l solicitau pe tot mai cunoscutul ei fiu: „Aici e casă de om însurat!”

Documentându-mă, am aflat că N.-O.G. este autoarea unui roman publicat în 1991 la Editura „Eminescu” (în colecția „Romanul de dragoste”) și colaborase, în calitate de critic de film, la revistele „Luceafărul” și „Ramuri”, funcționase și pe la „Animafilm”... Am înțeles mai apoi că idila era cunoscută și în mediile literare centrale!

Între postumele cu inedite soresciene, păstrate și publicate de profesorul George Sorescu în ultimele sale decenii de viață, se află foarte multe scrisori și ilustrate expediate, din țară și nu numai, de autori cu nume sonore, dar și de tineri dornici de afirmare. Parcurgând sute de pagini din vasta corespondență și chiar

¹² Eu am avut anumite rețineri, mai ales după citirea unor pasaje din corespondența Eminescu-Veronica Micle...

¹³ Profesorul George Sorescu mi-a spus că într-o vreme scriitorul și-ar fi dorit o căsătorie cu aceasta.

contribuind la publicarea unora, am observat că redactorul-șef al prestigioaselor reviste și edituri „Ramuri” și „Scrisul Românesc” primea sute de epistole, însoțite de rânduri admirativ-măgulitoare, inclusiv de la poetese nerăbdătoare să le fie publicate creațiile. Astfel, într-o scrisoare din octombrie 1988, slătineanca Marinela Iacob/Preoteasa le cerea scuze scriitorului și soției pentru că i-a deranjat, „acasă”, profesoara de matematică reușind să-i atragă atenția președintelui comitetului de selecție, care i-a facilitat debutul cu o proză inclusă într-un volum apărut în același an, la Editura „Scrisul Românesc”¹⁴.

Au fost și cazuri când s-au forțat limitele firescului, elocvente fiind misivele expediate din Rotterdam de misterioasa care-și crease o siglă romanțioasă într-o inimioară cu inițialele ES. În vara anului 1984, doar într-o lună (pe 20, 23, 29 și 30 iulie) nonconformista olandeză Els Van Dick trimitea o avalanșă de ilustrate, sugerând ipostaze vechi și noi ale masculinității. Cele patru cărți poștale expediate în doar 10 zile sunt scrise cu litere mari de tipar într-o română ce nu pare a fi limba maternă a autoarei care făcuse, parcă, o obsesie pentru scriitor. Dincolo de puerile declamații și unele greșeli de exprimare (*propii, al teu ș.a.*), de versuri folclorice cu rol de captatio benevolentiae (*Inima și sufletul/ Bate ca ceasornicul*¹⁵), corespondenta dă semne de

nerăbdare la tăcerea idolului pe care-l somează încheind cu diminutivul pueril *Sarutiță!* Cu aceeași inconfundabilă grafie, aceasta revine în 1986, continuând cu o „urmare a basmului”?! despre un purcel, cu o soție „geloasă și foarte dornică de a domni de care era bătut îngrozitor” etc., menționând că basmul va fi continuat, nu înainte de a se interesa dacă destinatarul avea la îndemână „destule batiste”¹⁶!

Ar putea fi speculată singurătatea scriitorului în momentul fatal, dar fosta menajeră a familiei Sorescu, nonagenara Maria Iliescu mi-a povestit, prin 2002, cu ce restricții s-au confruntat încercând să-i fie aproape, mai ales că poetul aprecia masajul pe care ea i-l făcea la picioare. Faptul că a văzut pe-acolo persoane aflate *pe cai mari* în viața publică de atunci a făcut-o să creadă că regimul de excesivă strictețe fusese instituit la „Elias” special pentru el..

La un an după decesul lui, în 8.12.1997 a fost înființată Fundația Culturală *Marin Sorescu*, organizație juridică (și apolitică), cu scop nelucrative, care să perpetueze memoria marelui scriitor, având ca bază materială moștenirea ce revenea soției și fraților ambilor soți. În actul constitutiv sunt înregistrați ca membri fondatori: Virginia Sorescu - președinte pe viață, George Sorescu, Mariea Sorescu, Alexandrina Cheie, Ioan Sorescu, Elena Ulmeanu, Octavia Bogdan, Tudorița Ionescu, Niculai Șeitan și Dimitrie Predescu.

¹⁴ G. Sorescu, Emil Istocescu, *Marin Sorescu în scrisori și documente inedite*, Ed. „Autograf”, 2017, pp. 117-124. Peste ani, Marinela Preoteasa (1952-2020) a publicat mai multe cărți de poezie, proză, dar și lucrări de specialitate (culegeri și teste de matematică), din 1994 fondând și devenind redactor-șef al revistei „Scurt Circuit Oltean”.

¹⁵ Scrise în două zile consecutive, ilustratele din 29 și 30 iulie 1984 reproduc aceleași versuri cu *Of, dor, dor, dor...*

¹⁷ George Sorescu, Emil Istocescu, *Op. cit.*, p. 103.

Virginia Sorescu și-a făcut un veritabil cult din editarea postumelor soresciene, sub frontispiciul Fundației conduse, cu acceptul fraților și cu sprijinul lui George Sorescu, mandatarul lor, până în august 2001, când se stinge și ea din viață. Notele editoriale precizează că și Virginiei i se datorează unele postume, inclusiv *Puntea*, apărută în 1997, la Editura „Creuzet” a Fundației, carte pentru scrierea căreia poetul a avut efectiv nevoie de ajutor. În cei cinci ani cât i-a supraviețuit soțului, Virginia Sorescu a reușit să publice 12 volume cu o parte din manuscrise (v. fascinatele pagini de jurnal, romanul *Japița*, tulburătorul volum *Puntea* ș.a.).

Într-un amplu interviu, profesoara Octavia Bogdan, sora Virginiei Sorescu, arată că în 6 august 2001, înainte de a pleca spre cel care i-a fost soț¹⁷, aceasta i-a dictat ultima dorință a lui *Sorin: În casă, să rămână totul neschimbat. Casa să reflecte atmosfera lui de creație; cărțile care merg la Biblioteca din Bulzești sunt cele din garaj (amenajat anume pentru a adăposti cărți și pictură). Această bibliotecă nu va fi folosită ca o bibliotecă de comună, ci va fi consultată pe loc de cercetători. Nu se înstrăinează manuscrisele publicate și nepublicate din casă. Casa din București*

va deveni Casă memorială [...].

Suverană la Bulzești va fi Cartea. Intenționăm ca aici să se desfășoare seri de poezie, întâlniri ale tinerilor poeți, expoziții de fotografii, expoziții din creația plastică a lui Marin Sorescu. Unele obiective s-au atins o vreme, apoi nu s-au mai organizat *Zilele Marin Sorescu*, casele din București și Bulzești ale scriitorului rămânând închise¹⁸.

Sunt câteva semne bune în anul bisect 2024, când Marin Sorescu ar fi împlinit 88 de ani. În perioada 1-29 februarie, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” a găzduit expoziția de carte *Scriitorii lunii februarie*, un loc important având volumele soresciene. Reprezentată o vreme de Sorina Sorescu (d. 2016) – fiica lui Ion Sorescu, Fundația *Marin Sorescu* este în prezent condusă de un alt nepot al scriitorului, Radu – fiul lui George Sorescu. În fine, Marin Sorescu a fost omagiat în perioada 27-29 februarie la Teatrul Național din Craiova, care-i poartă numele, prin recitaluri de poezie și reprezentări teatrale (cu *Iona* și *Viziunea vizuinii*). Să sperăm că șirul unor asemenea manifestări omagiale anuale nu va mai fi întrerupt, cel puțin în Oltenia – pe care Marin Sorescu chiar *a scos-o în lume*, a doua oară – după Brâncuși.

¹⁷ Elena Solunca Moise, *O perpetuă descoperire*, în „Curentul”/11 mai 2003.

¹⁸ Câtă vreme au trăit George și Ion Sorescu, se mai putea vizita Casa memorială din Bulzești. Nici la București lucrurile nu par încă a fi ca-n acel „testament”, mai ales după dispariția unor personalități ca Eugen Simion, Răzvan Teodorescu și-n perpetua criză economică. Vizitând prin 2000 casa în care „a trăit, a creat și a sperat Marin Sorescu între anii 1969-1996” (v. placa de marmură), se putea zări cușca unui câine lângă poartă iar dincolo de ea era abandonată „Lada” roșie, pe sub roțile căreia crescuseră buruieni.

Calendar

Iunie

- 1 iunie 1909 – s-a născut, la Slatina, prozatorul și traducătorul IONEL MARINESCU (m. 28. 10. 1983, București)
- 1 iunie 1952 – s-a născut, la Bârza, poetul MARIN LANGĂ
- 1 iunie 1958 – s-a născut, la Căluși, poetul GHEORGHE TRUȚĂ
- 2 iunie 1964 – a murit, la București, criticul, istoricul literar și folcloristul DUMITRU CARACOSTEA (n. 10. 03. 1879, Slatina)
- 3 iunie 1950 – s-a născut, la Corabia, etnograful, etnomuzicologul și pedagogul NICULINA MERCEANU
- 6 iunie 1941 – s-a născut, la Strejștești, Olt, filosoful și logicianul ILIE PÂRVU
- 6 iunie 1948 – a murit, la București, prozatorul și gazetarul MIRCEA DAMIAN, pe numele adevărat CONSTANTIN MĂTUȘA (n. 14. 03. 1899, Izvoru-Găneasa, Olt)
- 9 iunie 2014 – a murit, la Slatina, istoricul PAUL MATIU (n. 15. 08. 1951, Râmnicu Sărat)
- 10 iunie 1896 – s-a născut, la Slatina, istoricul de artă, eseistul, poetul și publicistul ALEXANDRU BUSUIOCEANU (m. 26. 03. 1961, Madrid)
- 11 iunie 1939 – s-a născut, la Perieți, poetul, prozatorul, publicistul și traducătorul ION ANDREIȚĂ
- 14 iunie 1970 – a murit, la București, GRIGORE (NIFON) CRIVEANU, primul mitropolit al Olteniei (n. 20. 02. 1889, Slătioara)
- 15 iunie 1939 – a murit, la București, scriitorul și gazetarul NICOLAE M. CONDIESCU (n. 15. 10. 1880, Craiova)
- 15 iunie 1998 – a murit, la Slatina, poetul și gazetarul GEORGE ENACHE (n. 30. 10. 1936, Ungheni - Argeș)
- 16 iunie 1944 – s-a născut, la Stoilești (Vâlcea), prozatorul VIOREL DIANU
- 17 iunie 1932 – s-a născut, la Dobriceni, Olt, pictorul SABIN BĂLAȘA, (m. 1. 04. 2008, București)
- 18 iunie 2012 – a murit, la Orlea, Olt, poetul și publicistul GIL PĂSCULESCU, pe numele adevărat GICĂ PĂSCULESCU (n. 3. 03. 1945)
- 23 iunie 2000 – a murit, la Craiova, poetul, prozatorul și folcloristul ION NIJLOVEANU (n. 27. 09. 1913, Oprelu, Olt)
- 24 iunie 1913 – s-a născut, la Băraștii de Vede, Olt, tenorul IONEL TUDORAN (m. 28 octombrie 1979, București)
- 24 iunie 1940 – a murit, la București, muziciana și poeta DOINA BUCUR, pe numele adevărat FLORICA E. IONESCU (n. 18. 08. 1896, București)
- 25 iunie 1949 – s-a născut, la Caracal, publicista, poeta și traducătoarea CRISULA ȘTEFĂNESCU
- 25 iunie 1957 – s-a născut, la Caracal, poetul și prozatorul PAUL SÂRBU
- 26 iunie 1904 – s-a născut, la Balș, scriitorul și eseistul PETRE PANDREA, pe numele adevărat PETRE IOAN MARCU (m. 8. 07. 1968, București)

În lumea marilor simboluri artistice

Mariana ANGHEL

Volumul POEME/DESENE, semnat de doi autori, poetul Eugen Dorcescu și artistul plastic Ioan Ioan, apărut în 2023 la Editura Waldpress din Timișoara, în condiții grafice de excepție, prezintă o selecție de poezii însoțite, la fiecare pagină, de DESENE ale lui Ioan Ioan, cunoscut de timișoreni pentru activitatea sa prodigioasă pe tărâm cultural și academic: profesor universitar la Facultatea de Arte Plastice din Timișoara, artist plastic, critic de artă, redactor de revistă, organizator de expoziții, scriitor, membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, distins cu numeroase premii și titluri academice.

Volumul cuprinde 23 de poeme ale poetului Eugen Dorcescu și tot atâtea desene ale artistului Ioan Ioan. Cele două forme de expresie comunică între ele, cuvântul și grafica se completează și se adâncesc reciproc, într-o simfonie a artelor. Eugen Dorcescu nu este la prima colaborare pe tărâm publicistic cu artiștii timișoreni. Pe lângă participarea la vernisaje și expoziții, unde a prezentat lucrările unor foarte apreciați pictori și sculptori, Eugen Dorcescu a mai publicat, în colaborare cu Emil Grama, un volum de format similar, intitulat „Synaisthesis”. Într-o încercare de hermeneutică plastică aplicată versurilor dorcesciene, acest volum a reunit poeziile poetului Eugen Dorcescu și tablourile pictorului-poet

Emil Grama. Volumul „Synaisthesis” a apărut în 2021, la Editura Eurostampa, a fost lansat și la Școala de literatură, dar și în aceeași zi cu vernisajul expoziției pictorului Emil Grama, la Casa Artelor, din Timișoara (în 14 iunie 2022). Cu volumul „Poeme/Desene” (2023) putem spune că se continuă seria „sinesteziilor”, a acestor veritabile dialoguri hermeneutice dintre imagini și simboluri din poezie și desen.

Sub cerul Genezei deschide volumul POEME/DESENE. Această poezie celebrează miracolele din „lumea creată de Yah Elohim”. Imaginea cheie este „fânul uitat/ din Poiana uitată”, care capătă însemne paradisiace: „fânul, greu de/ rouă, de flori/ traversat de raze și/ de triluri, în zori”. Armonia începuturilor este redată prin atributul purității propice revelării slavei divine: „fânul pur, ne-nceput,/ pe al cărui covor/ mi s-a părut/ a zări, când și când/ urma Lui” (*Sub cerul Genezei*). Poemului inițial i se asociază desenul artistului Ioan Ioan intitulat *Apa*, în care intuim perechea originală, amplexarea aripilor și a zborului. Izvorul, ca principiu al vieții, susură și oglindește. Zărim în jumătatea simetrică a desenului reflexiile în apă. Pictorul a imprimat pe desen un text miniatural, un text hermeneutic despre apă și origini: „cunoaștem că-n natură apa este/ propria oglindă... unde inseră ca-ntr-o poveste/ rădăcini în cer, coroane în

pământ”. Este o referire implicită la Narcis, cel care își admira în apa izvorului propriul chip, „...Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul”, în viziunea lui Mihai Eminescu. De atunci, apa aceasta, a izvorului, „noi o vedem cu văluri / când sus, când jos” (Ioan Ioan), semn al căutării revelației, dar și al nestatorniciei firii omenești. De la „fânul pur/ ne-nceput”, precum apa de izvor, Eugen Dorcescu ne trimite în istoria trăită, „pe aleile acelea solitare” ale Parcului Botanic, unde s-a plimbat adeseori, pentru a savura „Din loc în loc, răspântii largi de soare./ Din timp în timp, celeste adieri”. Asocierea iubitei cu florile parcului și cu armonia edenică încheie apoteotic poezia: „Edenic parc! Edenică uitare!/ Iubita mea de astăzi și de ieri,/ În zăriștea eternei primăveri,/ Ești numai fericire și splendoare...” (*Parcul Botanic*). Acestei poezii graficianul Ioan Ioan îi asociază *Aerul*, o lucrare în care se întrezăresc nori, păsări, siluete umane și un text minuscul deasupra. De altfel, în același registru al cronografiei spirituale propus de poezia dorcesciană, își ordonează și artistul Ioan Ioan lucrările. Titlurile acestor creații grafice sunt elocvente, sugestive prin raportarea la elementele primordiale sau la simboluri culturale de mare forță: *APA, AERUL, FOCUL, PĂMÂNTUL, DRUMUL, FÂNTÂNA, MITOLOGIE, IUBIREA, DESTINUL, SPIRITUL, COPACUL, LUMINA, MATERIA, OMUL, CUPLUL, ASPIRAȚIE SOLARĂ, ARCADE, SUCCESIUNE, ICAR, GRUP, AER ȘI IARBĂ, TRAIECT VERTICAL* (I și II).

Avatarul dorcescian al trubadurului, al luptătorului îmbrăcat „în grea armură”, este ilustrat în poezia *Reminiscentă*. Oștenii, hieratici mucenici sau viteji tru-

baduri, care au depășit lumea aceasta prin eroismul și chiar jertfa lor, se recunosc între ei „După privire!” Acestei poezii îi corespunde lucrarea *Focul*, simbol al jertfei și al purificării, având și un text în versuri al lui Ioan Ioan despre viteazul Prometeu, cel care a furat zeilor focul din Olimp și l-a dăruit oamenilor. Textul lui Ioan Ioan se încheie cu un avertisment: „Și te așteaptă singur la cules/ Și singur, singur mai ales” Pe pagina alăturată, Eugen Dorcescu se identifică total cu acest neam ales de viteji și trubaduri: „... el și eu vom fi de-a pururi,/ Cu bărbătească-ne singurătate”.

Capodoperei lirice dorcesciene, intitulată *Montségur*, poezie cu rezonanțe istorice – aluzie la catarii albigenzi din fortăreața Montségur din Franța secolului al XIII-lea –, dar și cu reflexii erotice, cavalești, îi corespunde lucrarea lui Ioan Ioan intitulată *Pământul*. Artistul explicitează această vocabulă printr-un text suprapus desenului: „Numim pământul humă și nici nu s-ar putea/ Altfel să-i spunem: Din pământ venim/ Și în pământ ne ducem”. Poezia *Montségur*, capodoperă a stilului și a construcției poetice, „piatră de hotar” a liricii dorcesciene, este o veritabilă *ars poetica*. Fortăreața este pentru poet „natalul *Montségur*,/ biruitor în orișice înfrângeri”. Asemenea catarilor, ce au și murit pentru crezul lor, îndrăgostiții se ridică, prin iubirea evocată în acest poem, deasupra mundanului și a materiei: „Eram atât de puri,/ Încât păream mai îngeri între îngeri./ Desprinși de lume, ruptți de elemente,/ De apă, de văzduh și de pământ,/ Ne-am fost iubit aievea-n trup și-n gând”. Iubirea îndrăgostiților a ignorat „vrăjmașu-așezământ/ Al omenirii purea demente”, iar destinul

cuplului, aidoma dezastrului istoric de la Montségur, a culminat într-o jertfă totală, urmată de renaștere: „Și-am renăscut în două flori de plasmă” (*Montségur*).

Drumul este desenul lui Ioan Ioan care creionează, în mai multe planuri, câte două siluete umane, perechi, cu o anumită perspectivă. Această lucrare însoțește poezia *Ermitaj*, ce evocă un traseu ascetic, încununat de împliniri spirituale: „Eram și eu? Eu, scribul preasmerit,/ Transfigurat de trudnice asceze./ Etern învins, etern nebiruit./ Trecusem de-ale morții metereze/ Și-acum, pe-aceeași cruce pironit,/ Străluminat de sacre anamneze,/ Eram nespus de viu, de fericit!” (*Ermitaj*). În continuarea ideii de drum, asemenea unui hronograf, Eugen Dorcescu inserează poezia *Dies Martis*, evocând venirea primăverii, curgerea vremurilor, ciclicitatea lucrurilor, vremelnicia făptuirilor omenești: „E jos, e sus frumosul carusel?/ Porți prin oraș o mască de armindeni-/ Mereu la fel. Și rimele-s la fel: Prieteni, caruselu-i pretutindeni”. În deșertăciune, în ipocrizia lumii, adevărata știință este una ascunsă: „Totu-i să fii în stare să-L găsești/ Pe-Acela care e. Pe –Acela care/ E dincolo de cruguri, de povești,/ De curgere, rotire și uitare...”

Volumul POEME/DESENE așază alături bijuterii poetice și grafice între care se ivesc punți ideatice și semiotice. Vom prezenta câteva dintre titlurile lucrărilor celor doi artiști, tocmai pentru a evidenția cât de emblematic sunt aceste asocieri/ corespondențe: *Ioanitul/ Mitologie, Visul sacru/ Iubirea, Absența/ Destinul, Diacul/ Spiritul, Salcâmiile sacri/ Copacul, Elegiile de la Bad Hofgastein 23/ Lumina, Ecclesiast/ Aspirație solară, Pavilionul/Traiect vertical II*.

Iubirea, evocată în versuri de o admirabilă profunzime, devine substanță poetică. Doamna Mirela-Ioana Dorcescu, soția poetului, recunoaște în *Salcâmiile sacri* „o declarație de dragoste durabilă, de o puritate și de o spiritualitate magnifică”. După ce enumeră o întreagă istorie glorioasă și sacră totodată, poetul evocă în acest poem puritatea unei lumi pe care doar iubirea poate să o instituie: „Și-mi amintesc de Țarigrad, de Râm,/ De-oștiri, și de Scripturi și de odoare, (...)/ Îmi amintesc și magicul tărâm./ Al întâlnirii noastre. Știi tu oare?/ Iubirea-i o pădure de salcâm...” În conexiune cu *Salcâmiile sacri*, Ioan Ioan înfățișează, în simetrie, două lumi, care au ca ax unificator copacul/ copacii, *axis mundi* și simbol al vieții, al omului în continua sa ascensiune spre cer.

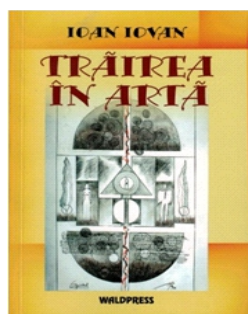
Temele majore ale creației dorcesciene sunt ilustrate simbolic în acest volum: *cavalerul, lupul, Templierul, râul* apar ca avatari ai poetului, sunt modele de masculinitate și noblețe (v. *Ioanitul, Templierul, Reminiscență, Avatar*). Iubirea ca liman al celor aleși și împlinire deplină a umanului o regăsim în poeziile *Salcâmiile sacri, Miozotis, Elegiile de la Carani, Clopotiva, Visul sacru*. Contemplarea divinului și căutarea neîncetată a Domnului atotprezent, dar Care Se ascunde pe Sine pentru ascetul care-L caută cu ardoare, dau naștere unor trăiri exprimate sublim în versuri care-l situează definitiv pe Eugen Dorcescu între poeții mistici ai literaturii române: „Absența e-o prezență negativă,/ E-un gol, o așteptare, o latență./ E moarte și viață deopotrivă-/ Chiar Domnul, pentru simțuri, e-o absență”. După ce a experimentat toate stările „părăsirii divine” (v.

Sfinții Părinți), numite aici de poet *neputință, așteptare, gol, jale, frustrare*, concluzia la care ajunge cel care s-a îndeletnicit cu asceza este covârșitoare prin claritatea duhovnicească a exprimării: „Absența e-o prezență mult mai cruntă,/ Mai greu de îndurat decât prezența” (*Absența*). La polul opus acestor experiențe inefabile, Eugen Dorcescu exprimă deșertăciunea lucrurilor cu care omul se trudește sub cer în poemele *Eclesiast, Miozotis, Diacul, Dies Martis*. O confesiune lirică, un autoportret matur citim în poezia *Diacul*, în care se desprinde imaginea dascălului-profet. Zenovie Cârlușea consideră acest poem o veritabilă „ars poetica”, iar Mirela Ioana Dorcescu propune câteva inspirate alăturări: „Până la un punct, *Diacul* admite o lectură intertextuală. Mie îmi amintește imaginea argheziană a „serii răzvrătite care vine de la strămoșii mei...”. Atâta doar că, în acord cu propria operă, cu propriul crez, Poetul își mărturisește condiția de Diac-Luptător perpetuu, al cărui suflet e „o sală a armelor” (în acea sală a armelor, cea mai „oțelită”, ce-l însoțește permanent pe oșteanul din trupele de elită ale lui Hristos, este condeiu). Cât curaj al dezvăluirii, atâta artă a rostirii!” (evocări din cursurile *Școlii de literatură Eugen Dorcescu – 80*).

Poeziile din finalul volumul POEME/ DESENE evocă comuniunea cu Cel ce este și împăcarea deplină cu El: *Zefirul, Orașul fericit, Ermitaj* sunt mirabile poeme ale beatitudinii. În poemul-capodoperă *Pavilionul*, chilia Poetului devine un loc sacru care reface spațiul paradisiac; aceasta comunică cu întreaga creație și cu Cerul – „deschis în patru zări,

spre cer și soare” – și orientează poetul spre vocația sa originală: „spre altar și amvon”, adică spre slujire și (bună)vestire a Cuvântului. În aceste cadre, natura își recuperează armonia și devine „rai de trandafiri...”, parcul plin de zvonuri... purtat pe-a înnoptării adiere”. În această stare de senină contemplație, Poetul devine profet și augur, întrezărindu-și sfârșitul. Asemenea psalmistului David, Poetul-Diac își continuă până în ultima clipă profesiunea de credință: „Scriu psalmi de-argint pe-un pergament de-azur,/ Mai dulci decât un „fagure de miere/ Știind că în curând voi fi augur/ Și domn peste-un imperiu de tăcere”.

Volumul de POEME / DESENE este inedit prin corespondența pe care autorii lor o stabilesc între arte. Demnă de reținut este actualitatea acestei viziuni integratoare, despre care artistul Ioan Ioan mărturisește: „Mă antrenează și acum preocuparea începută cu ani în urmă de a descoperi concordanța între un text versificat și o imagine desenată” (coperta a IV-a). La rândul său, Eugen Dorcescu valorizează această colaborare și explică ce aduce ea nou în receptarea poeziilor sale: „Domnul Ioan Ioan ilustrează, prin creația sa, în ansamblul ei, conceptul de *inteligentă emoțională*, concept considerat, de renumiți cercetători moderni, ca fiind definiția însăși a talentului (talentul este manifestarea inteligenței emoționale)”. Cu alese gânduri de prețuire, salutăm această distinsă colaborare și sperăm ca anii care vin să așeze acest volum în seria cărților de referință din creația poetului Eugen Dorcescu, precum și din seria operelor grafice vizionare ale artistului Ioan Ioan.

Raftul cu cărți

Ioan IOVAN și trăirea în artă

Cornel NICULAE

Profesorul, istoricul și criticul de artă Ioan Iovan a publicat în anul 2023, la Ed. WALD PRESS, Timișoara, cartea *Trăirea în artă*, „după o viață de trăire în artă”. Este vorba despre legătura de o viață cu arta, în general, cu artele vizuale, în special. Autorul se prezintă nu numai ca teoretician al artei, dar și ca practicant al picturii, ceea ce, în opinia mea, îl face mai credibil, mai autorizat să aibă „considerații” despre pictură și actul artistic propriu-zis, care naște opera artistică.

Este o carte-bilanț, deși nu „conceptuală”, în sensul strict al cuvântului. Nu este o estetică propriu-zisă a artelor vizuale, nici nu și-a propus așa ceva – după cum mărturisește autorul. Fiind o carte a experienței, care, nu neapărat, se vrea precipitată în legi, canoane, tratate, este o excelentă socratizare a actului artistic, numai bună să se afle pe masa liceenilor și studenților dedicați acestei arte complexe: pictura. Cu alte cuvinte, este o propedeutică. Fără a face exces de fenomenologia creației artistice, Ioan Iovan împărtășește „credința în existența unei ordini, în înțelegerea operei de artă, în funcție de nivelurile care o alcătuiesc” – fizicalitatea și obiectualitatea, limbajul artistic, expresia, stilistica și valoarea artistică. Mai exact, precizează autorul: „Mi-am asumat precum în tot ce am

teoretizat și am scris, responsabilitatea semanticii, în mod preponderent și decisiv, pentru înțelegerea și interpretarea operei de artă și, evident, cât mai aproape de adevărul ei”.

„Trăirea în artă” este urmarea logică a unei alte cărți scrise de I. Iovan, *Existența în artă*. Pentru că, susține autorul, există o diferență fundamentală între „existența în artă și trăirea în artă”; amândouă fac parte din „realitatea artei” și, între aceste regiuni fundamentale ale ontologiei, cea a existenței (în artă) și cea a trăirii (artistice) – ca ontologii regionale – cum spunem, există raporturi complexe.

Așa stând lucrurile, autorul bănățean („că mi-s bănățean, cu căruță din oase ale străbunilor mei, în cimitirele din...”) oficiază dezinvolt în cele două mari capitole ale cărții, și anume:

1. Artă și simbolică
2. Reflecții fragmentare

Volumul ne îmbie, în partea finală, să privim desene proprii, grupate în „Mitologii”, precum și o serie de fotografii realizate cu ocazia numeroaselor vernisaje la care a participat autorul. Așa cum există o „poveste a vorbei”, există și o poveste (escurs) a artei picturii, cu precădere, pentru că multe dintre considerațiile autorului se pot extinde și spre celelalte arte.

Această poveste a frumosului este narată de I.Iovan, începând cu „viața în artă”, „lumea aieva și lumea artei”, „inevitabilul iubirii”(de reținut!), „ipostaze ale frumuseții”, „realizarea artistică”, „creatorul și creația”, „opera de artă”, „permanența simbolurilor”, „actul de creație”, „rolul afectivității, materia și tehnicile artei”, „viziunile în artă”, „specificul receptării”, centrându-se apoi pe arta românească – versus arta din Banat.

„Reflecțiile” teoreticianului I. Iovan sunt, de fapt, adevărate „fărăme” filozofice despre fundamentele artei, prezentate accesibil și pentru publicul larg: materie, formă, spațiu, timp, lumina, energia, spiritul, sufletul, mintea, chipul, mâna. Parcă am citi un tratat de Aristotel, de care autorul, cred, nu este străin (ca teoretician al artei).

De altfel, cred că „trăirea” în lumea artei o putem partaja astfel:

1. Trăirea autorului operei de artă în fața Realului, care îl duce către realizarea

operei. Viziunea sau cum expune realul trăit și internalizat în sufletul său este o altă problemă extrem de importantă. Deci, artistul trăiește realul, îl cerne și-l pune în artă cu talent mai mare sau mai mic, sau cu geniu.

2. Trăirea receptorului care, de când e lumea, poate fi „educată” sau la nivel „comun”.

Dacă suntem de acord cu Aristotel (și nu putem să nu fim!), receptarea operei trebuie să ducă la katharsis, la purificarea spirituală: arderea negativului din om și înălțarea valorilor naționale și universale. Frumosul și Adevărul coincid aici și transformă omul într-o ființă estetică, adică ființa, ea însăși frumoasă sufletește și trăitoare într-un adevăr și frumos!

O carte scrisă în dulcele stil bănățean, așezat, sobru, dar deloc plictisitor, care incită la lectură și chiar la visare. Un om, un artist, o viață, o carte. O carte frumoasă! Mulțumim, Ioan Iovan!

Raftul cu cărți

Din cuvânt se zidește poezia

C.VOINESCU

Ritmul susținut în care Virgil Dumitrescu a scris și a publicat poezie probează o gândire lirică suplă și de profunzime, îmbrăcată întotdeauna în haina de gală a unei estetici particulare. N-aș zice că tehnica sa poetică n-a evoluat de la primul volum, *Fiul soarelui*, până la *Titluri fără titluri*, că limbajul poetic nu s-a priment de fiecare dată sau că mesajul transmis nu a fost receptat pe lungimi de undă vibrând de aceeași nereținută emoție, însă ceea ce trebuie prioritar remarcat este că forța de expresie a întregului său edificiu liric vine din cuvânt. Din excepționalul și incorozibilul material de construcție a poemelor – cuvântul care zidește –, în lăuntru cărui meșterul zidar a coborât pentru a descoperi secretul creației artistice: *am îmblânzit metafora vorbindu-i calm și de-a dreptul,/ învățând-o mersul pe bicicletă și alergarea/ prin iarbă cu picioarele goale. am pus transparentă/ în multe formule ermetice în care autorul/ părea a-și fi pierdut suflul*. Poezia lui Virgil Dumitrescu este făurită din așezarea în vers a noimei, din tâcul nou ce țâșnește din neașteptate asocieri de vorbe, din aura diafană a metaforei ce le acoperă doar cât să nu li se risipească aroma.

Și acest nou volum relevă o poezie a existenței, a interogației expiatoare, a neliniștii metafizice, tulburătoare și răscolitoare, strunită însă temeinic de

chingile rațiunii, ale acceptării împinse doar până la marginea fatalității: *Te-am pierdut, vreme,/ cum atâtea am pierdut, ca oricare./ le-am risipit, le-am dat cu piciorul,/ sunt ratangiul de la punctul cu var al generației mele/ de betoniști orășeni*. Nici inexorabila trecere a timpului, iată, nu este pusă sub funeste semne, ci clamată doar ca regret al unui șir de neîmpliniri.

Virgil Dumitrescu reia teme privite din perspectiva vârstei traversate cândva, dar în a căror proiecție lirică de acum se simte încărcătura altei filozofii de viață, se identifică amprenta unei experiențe existențiale îndelungi, se nasc alte neliniști, alte interogații: *Gândurile nu erau ale mele. începeau cu mine/ și se duceau până într-o galaxie spiralată/ sau cam așa ceva. astăzi, trebuie/ să termin ce am început ieri și cu acest gând/ m-am trezit devreme,/ ca să constat că lucrurile sunt în matca lor,/ doar imaginația mea le rânduise altfel,/ adică riscant*. Și parcă nu atât răspunsul imediat, obiectiv sau subiectiv, este așteptat în discursul liric al poetului, ci ținta pare, mai degrabă, stârnirea cititorului, provocarea unei stări reflexive dătătoare de neliniști lăuntrice: *gol ca o țeavă de pușcă, raportează: sunt prezent,/ satisfăcut că m-am desfăcut! de-o mai fi,/ ca-n orice afacere, mă desfăc/ după facere*.

Înainte de a purcede la transfigurarea artistică a ideii poetice, oricât de gravă ar fi ea, Virgil Dumitrescu săvârșește o voită detașare de substanța intrinsecă, mediativ răscolitoare a ei, o desprindere de concret, o transcedere în ludic.

De extracție reflexiv-interogativă, lirismul poetului beneficiază de o bine stăpânită artă a brevilocvenței, ideile fiind comprimate într-un spațiu discursiv definit cu precizie aritmetică, ce vine astfel în sprijinul unei receptări netulburate de emoția intrinsecă. Evitând ornamentații stilistice redundante, parcursul de la premisă la concluzie este linear, scurt și neted: *între amar și dulce câtă floare./ ceva ne cheamă și ceva ne-alungă:/ un fluture care-a uitat să zboare.* Asta nu înseamnă că lirismul e mai puțin profund sau mai puțin cerebral, că neliniștea e închingată de un traseu rigid. Și în acest nou volum se simte truda poetică, meditația îndelungă asupra temei, esențializarea ei, selecția potrivită a motivelor, strălucirea discretă a metaforei: *Mi-e frig de parcă vita ce mă luase pe contul ei/și-a mutat botul în altă parte,/ doar coarneau iernii răsfiră fân pe deasupra,/ drept puloverul meu despletit la vremea/igliței inverse.*

În această poezie a realului (de sorginte optzecistă?) dăinuie obsesiv căutarea, scormonirea cu rost mediativ în lăuntru lucrurilor, în lăuntru sufletului, al minții, al lumii și al devenirii ei în timp, chiar dacă răspunsul nu vine de fiecare dată. Tocmai de aceea poetul pendulează între revoltă reținută și acceptare înțeleaptă, între explicabil și inexplicabil. De unde și cea detașare emoțională de real, cea stare ludică a jocului său cu cuvântul: *s-au înmulțit*

orbii și s-au împrăștiat ca atotvăzătorii/ până la moleculă, până la atom, ei da,/ până la om.

Spiritul inventiv, imaginația bogată, comunicarea poetică ingenioasă, aura intelectuală așază creația lirică a lui Virgil Dumitrescu într-un perimetru elevat, de originalitate și naturalețe, îi conferă fast și sobrietate. Deși se vrea obiectivă, reflectarea realului cotidian se subiectivizează de cele mai multe ori în poemele sale, favorizând astfel un spectacol liric capabil să provoace emoții de înaltă vibrație. Între real și imaginar poetic, între logic și liric, cuvintele dobândesc o aură nouă dătătoare de trăiri adânci: *Umbă de colo și până colo prin casă,/ lucrurile vechi îi repugnă, cele noi îl surprind,/ le dezbracă de sensuri și le analizează/anatomic.*

Tematic, volumul se circumscrie sensibilității proprii cu care este percepută lumea, poemele se disting prin mijloace prozodice originale, prin formulări sentențioase, meditative, dar și ludice, motivistica susține ideatic tema, iar contrapunctul dă efecte stilistice pe care, cu siguranță, autorul a contat: *am aflat târziu de ce glezna dreaptă îmi face figuri/ și am încercat s-o pun pe picior de egalitate/ cu glezna stângă. prețul – o tensiune mărită/și o involburare de vise/ pe care abia așteptam să le povestesc/ dimineața.*

Un volum care reconfirmă valoarea artistică a creației lirice a lui Virgil Dumitrescu, un volum ce provoacă cititorului autentice emoții artistice, un volum ce dovedește că poezia se zidește din cuvânt. Cu prisosință merită zăbavă asupra-i!

O poezie cu decolteul adânc până joi

Constantin VOINESCU

De poezia Corinei Dașoveanu m-am apropiat întotdeauna cu emoție, numărându-mă printre cei care au întrezărit în versul ei, încă de la debut, acea forță de expresie consolidată de un talent temeinic cultivat, acea capacitate de transfigurare artistică a interogației existențiale.

Creația ei lirică este rodul unor îndelungi acumulări culturale, al unor stări meditative de profunzime, al unor nelișiți lăuntrice și deprinderi estetice exercitate pe texte literare clasice de referință.

Este și motivul pentru care – am spus-o și altădată – Corina Dașoveanu a debutat târziu, dar fertil, prudent, însă nu îndoielnic, urcând treptele consacrării auctoriale printr-o permanentă și binefăcătoare autocenzură. Stăpânind nu doar formal, ci și creativ, canoanele unei tehnici literare impuse de formația ei de filolog, poeta a așezat la temelia zidurilor sale lirice logosul, înțelegând nu doar primordialitatea divină a acestuia, ci și trebuința strict sufletească de a se exprima artistic prin el. Poate că și din aceste pricini poemele sale poartă o nedisimulată pecete livrescă, cu substanța ideatică toarsă din procesarea ideilor desprinse din lecturi dătătoare de meșteri ai frumosului literar.

Titlul volumului duce cu gândul la ziua lui Jupiter, zeitatea romană supremă, dar și la personificarea, ca temă lirică, a frumuseții și neprihănirii feminine, din credința populară, cu multe și diverse

rituri străvechi pierdute în timp. La rându-i, cifra 4 (*exact obsedantul patru/ al tuturor noțiunilor/ cu care vorbesc*) poate fi, simbolul echilibrului spiritual, al căutării acelei atât de greu de găsit, uneori, liniști lăuntrice: *în fiecare limbă,/ la ora 4,/ jupiter trece pe comandă automată,/ verifică tandru valoarea codului de bare/ al jointului înfășurat/ într-o rochie/ cu decolteul adânc până joi.*

JOI 4 continuă seria ascendentă a devenirii poetice a Corinei Dașoveanu printr-o reflexivitate accentuată ce captează emoțional interesul receptării mesajului, strecurat de cele mai multe ori într-o metaforă, implicit deci, specific modernismului temperat, echilibrat, al poeziei contemporane: *sunt un om de închiriat.../uneori mai plimb o ploaie prin oraș/ ca pe un râu legat cu lanțul de gât./ o moarte/ cu păsări nevândute prin buzunare/ nu e de trăit într-o singură zi.*

Interogațiile provocatoare de neastâmpăr, meditațiile privind condiția omului, precaritatea existenței lui, nu sunt așezate într-un registru sobru, grav, nu devin încercări de descifrare filozofică a realului imediat, ci rămân confesiuni lirice expiatoare, inducând, mai degrabă, prin imagini artistice relevante, o deconcentrată stare ludică: *vorbeam despre asta/ în timp ce îți puneam umbra pe umeraș/ lângă a mea,/ deși încă le mai băteau inimile.*

Corina Dașoveanu crede într-un ideal de creație, crede în poezie ca miracol, ea construiește conștient versul pe o structură de rezistență ideatică, niciun cuvânt nu se așază întâmplător lângă altul, noimele lor se întretes născând metafore, proiectând un imaginar surprinzător prin prospețime și un discurs liric de un modernism echilibrat. Construcția lirică a poetei este solidă nu doar prin structură, ci și prin ornamentația subtilă și de finețe, prin stucaturi lucrute cu mână de meșter cuvântător: *am o porțiune dintr-un gând/ cu care nu mă înțeleg./ e ca o creangă adoptată de un copac./ crește altfel și se încăpățânează/ către imagini incorecte sau probabile/ de cer.*

Poeta rămâne fidelă și în acest volum unor teme mai vechi, dragoste, viață, singurătate, dezgust, moarte, adevăr, revoltă sau chiar exultare, ce dau diversitate universului liric, dar și coerență, prin limbajul poetic propriu, prin originalitatea mijloacelor de expresie artistică. Dezvoltate printr-o motivistică la fel de diversă și bogată, ele transcend realul, se convertesc în emoție, resimțită estetic de cititorul căruia îi este lăsată pe deplin libertatea interpretării proprii. Eul subiectiv este străbătut totuși de luciditate, prin înlăturarea măștii de pe fața de multe ori contorsionată a realului: *patria este nesigură/ pentru ireal./ La parter,/ o generație de camere închiriate/ își tunde scurt boala de ochi./ un orașchel/ într-o caniculă vizuală.../ nu.*

Corina Dașoveanu scrie o poezie aparent spontană, dar, în fond, atent și cu cădere elaborată, cursivă, bine articulată ideatic și de un autentic rafinament artistic, în ciuda vivisecției făcute, fără ezitare, cotidianului, în multiplele-i forme existențiale de manifestare. Viața extrasă din tiparele șocante ale prezentului este sondată pătrunzător până în ultima ei moleculă componentă, pentru ca adevărul prezumat să fie mutat în

poezie spre o cât mai veridică receptare: *am intrat cu tancurile bărbătești/ într-o cârciumă, era cald/ un televizor,/ se tânguia ca un câine bătut pe un perete./ ni s-au moleșit instantaneu sentimentele,/ cred c-am și plâns.*

Dincolo de stările apăsătoare generate de cusururile vieții și de frustrările ei, volumul *JOI 4* relevă un sentiment al eliberării, al desprinderii de sinele alterat de o lume în derivă, al speranței, chiar firave, de grabnică revigorare interioară. Din cuvântul așezat în vers țâșnește lava fierbinte a frământărilor lăuntrice, se revarsă uneori bacovian magma răului din noi: *orașul,/ după o oră, după nicio primăvară cu ruj pe stradă, a-nceput să ningă./ ningea degeaba, grăbit,/ cu bucăți de apă nehotărâtă de ger,/ ningea tâmpit,/ să stea timpul înmurat printre lumi.*

Predominantă și recurentă totodată rămâne la Corina Dașoveanu iubirea ca formă de cunoaștere a lumii, cu un eu dezgolit de orgoliu, dar pățimaș, cu un neîmplinit drum al căutărilor, cu răspântii ale ezitărilor și ale repetatelor întoarceri și deziluzii: *vezi tu, dragostea mea,/ aici s-au scumpit ultimele drumuri,/ umblu în zile rupte, dar curate,/ într-un ieri sărac,/ mi-am cusut pe tălpi/ două liniști.// poate/ se vor întâmpla secunde simple, fără tiv,/ când ne vom săruta pe sfârșite...* Așadar, un sentimentalism liric aparte, reținut și sobru, venind dintr-un spirit intelectual și dintr-o incontestabilă inventivitate lirică, spre a sublima gândul și a conferi versului emoție lirică intrinsecă.

Poemele acestea, cu noimă și idee, rod al propriilor trăiri și al unor solide acumulări intelectuale, puse pe un portativ liric original, relevă o sensibilitate deosebită a percepției realului obiectiv, a lumii spirituale pline de zbucim, fără de care nu poți deveni zbor spre înalt. Iar Corina este zbor.

Raftul cu cărți
**Zenovie Cărlugea –
 „poeta natus, doctus et artifex”**

Florian COPCEA

Voce distinctă, iconoclastă și cognitivă, lucid și insistent angrenată în actul de înnoire/reformare a mitopo(i)eticii românești, Zenovie Cărlugea își etalează cu dezinvoltură, în volumul *Ochiul înrouat* (Editura TipoMoldova, Colecția „Opera Omnia”, 2013, 665 p.), disponibilitatea ludică de a circumstanția lumea în construcții scripturale insolite. Privite din această perspectivă, rostirile poetului par sublimate de neodihna absolută a cuvintelor, ele legitimând capacitatea sa empatică de a augmenta temeinicia sensurilor referențiale ale creației în care se dezvăluie abisurile ființei: „Cuvintele – văzduh de privighetori peste o mare/ de cristal ori poate doar smoală ce înne-grește/ pe cel ce o cară și topește pentru acoperiș/ au poate salcie picurândă pe valurile/ Vavilonului unde șezum și plânsul/ la atingerea lor zeița cu iruri și veștminte/ scumpe se arată într-un portal viu/ împodobit cu cornalină – vestită cu fluire/ de lăpiază lucind la gâtul ei/ șiraguri de perle când tuburile înaltei/ orgi hidraulice se desmărginesc în ether” (*Cuvintele*); sau: „«in principio erat verbum...»/ a găsi Cuvântul salvator,/ a spune/ lucrurilor pe nume/ (a le smulge din inerția roză)/ așa cum/ Perceval le simple/ -Idiotul, Marele Nărod –/ brusc fu lovit/ de fecunda iluminare –/ Graalul și îndumnezeirea...// asemenea poetul/ numește iarăși și iarăși/ și mântuie totul/ în translucida

ogindă a Logosului/ (Demiurg în puzderia cioburilor/ multiplicându-se).../ chip – închipuire – întruchipare/ și din nou Lumea/ în întregul ei/ încăpătoare și plină de moarte/ cum trufia amnezicilor cavaleri/ ademeniți/ de Regele peștilor alunecoși// și iarăși Poetul/ zornăind/ traista miraculoasă/ precum omulețul lui Pascal/ prostindu-se...// Și din nou o dimineață brutală,/ o izbire/ și-o înzeire...” (*Epifania logosului*). Imaginația auctorială, livrescă, pusă în mișcare de „roata/ dințată a Poemului” (*Din nou...*), aduce în contextul reflecțiilor meditative, cu vigoare artistică, viziuni atemporale despre viață și moarte, motive poetice care, într-un fel, dinamizează „jocul vălurit” (*Perspectivă*) de-a (ne)murirea în „lunga poveste a zidirii în înzeire” (*Ca faraon...*), vădit sugerat, pare-se, de eseul „Ființa și neantul” lui Sartre: „funigiei Poemului joacă/ în gherghef de raze/ cum măciulii de puf înstelat/ sub cleștar de văzduhuri –/ simt ochiul gâtlejului învolburat/ de lacrimi,/ Magma Cuvântului și Culoarea realității...// (...) / Nebănuț de aproape/ în craterele Adevărului/ se mistuie ghiftuite secunde –// mocnește în năiera transparentă/ un Neant al obârșiei și al Ajunsului...” (*Aproapele*), și: „Cum m-aș putea înzei/ când în toată această paragină cosmică/ adie Neantul?/ Cum m-aș putea legăna/ în al iluziei hamac de-ametist?/ Și, totuși,/ Mângâietorul,/ lumina lumii/

picurând-o prin șapte morți/ și o înviere- / Moartea și Iadul – în râul de foc! / Cheamă, Doamne, la tine/ Divina Eroare- / s-o scalde/ în lezerul-de-Foc/ îndumnezeirea,/ de păcat/ purificând-o!” (*Divina eroare*, 5); sau: „Daimon al meu/ Luminător/ în fabula rășfrântă –/ dormitezi/ asemenea zeului în muguri/ picurânzi –/ Ether în pădăia/ risipindă/ de adieri stelare...// Miracol al vieții,/ Neant al tuturor,/ abur preexistent ființei mele/ și care-mi vei supraviețui –/ ca o Reamintire/ a celor ce-au fost/ pentru a reveni...” (*Anamnesis*).

Se poate observa că Zenovie Cârlegea, un autentic alchimist al cuvântului, într-o pornire demiurgică, „pre limba poemului” (*Lansare*), excedat de golul lăuntric, își asumă destinul și explorează sinestezic bivalența imaginarului în dialectica unui eu stihial care transfigurează artistic, fără rest, trăirile provocate de prezența imediată a poeziei, atitudine de o amploare proiectivă care, în manieră proustiană, deconspiră sacralitatea iminentă a timpului irosit/investit întru creație: „Pe o scăriță de aur/ cobor/ în craterile Iluziei,/ o liniște prăfoasă mă-nvăluie/ și-n pâcla translucidă/ Zeul care coboară/ și Omul care se înalță!/ Carte/ bătând din file/ scuturându-se de nisipul/ trufiei/ și de vânzoleala gloriei –// triluie în abisuri de cleștar/ o pasăre de noapte/ și-n tremur de onix/ Timpul –/ fir de păianjen grăbit,/ împutinat în eroarea de-a fi!” (*Zbor suav*), și: „Ego Zenovius votum posui ca toți să vadă/ că zava Cuvântului/ se prinde de Duhul care rămâne viu// (leacul scrierii, el să aducă oare cu sine/ uitarea în suflete?/ la umbra mitului doarme filosofia)” (*Apocalipsa după Zenovius*, II).

Poemele lui Zenovie Cârlegea, trecute prin „ecoul țipătului în prelarg de suflet” (*În Siracusa poemului*), încorporează în substanța lor organică, în aparență cu

irizări clasiciste, „roșu/ de atâta zbatere între/ gratiile Coliviei” (*Captiv*), „mitul/ întoarcerii la viață și fervoare” (*Fervoare*), întărind ideea ireversibilității ființei ontologice, categoric coagulată în „armăturile” conceptuale, palimpsestice, ale multitudinii de teme predilecte, proprii prozodiei universale. Efectele imagistico-sintactice activează imprevizibil la nivelul reducăției stilistice, certamente, prin exercițiul comprehensiunii tipice actului de (re)producere a scriiturii paradiziace, sentimentul ancestral că avatarul creației poetice echivalează cu un catharsis, justificând astfel un defetism de circumstanță vis-a-vis de „șipotul clipei” (*Dialectică*): „Învață să vezi/ că nu Poezia neagă realitatea/ ci Fantezia/ Visul,/ Iluzia –// că toate ar putea fi/ precum le-am vedea,/ că însăși viața/ – precum pre moarte călcând –/ în brâu de clepsidră ar subția fuiorul/ Cuvântului –/ Lumină din Lumină/ Dumnezeu învăluind” (*Învață să vezi*).

În consecință, formulele lirice, pronunțat eliptice, impuse liricii contemporane românești de Zenovie Cârlegea în ceea ce am putea numi „cartea cărților” – Ochiul înrouat, condensează mesaje ideatico-estetice copleșitoare, încărcate de semnificații explicite, existențiale/parabolice. „Cheia” ascunsă, de decriptare a enigmelor semantice, la un prim impuls de explicitare a lor, poate fi cu ușurință identificată în făptura discursului care nu numai că vorbește despre „surgerea statornică a Timpului” (M. Heidegger), dar este și impetuos ancorat în vertijul radioactiv al meditației: „Tot prefirând nisipul Veacului în clepsidra/ trupului meu mi-am zis: Lumea asta/ trebuie să aibă o cauză (știi tu, Doamne?)/ și un țel (încotro mă îndrept?) atunci/ pe taborica zare tâșni soarele/ dimineații sorbind cu nesaț roua/ din livadă – s-au

luminat la față atâtea/ chipuri sub acoperișul cu turle..." (*Filocalice*).

Din toate aceste exemplificări, se poate ușor deduce că poezia lui Zenovie Cârlușea este o meditație profundă asupra lumii și existenței, între care, de o realizare artistică aparte, sunt de menționat artele poetice. De la volumul de debut, *Fericirile* (1994), în care meditația trimite la spiritul liturgic, ba chiar mai în profunzime, la „Zalmoxiile” dacice, până la volumul *Ochiul înrourat* (1999), această poezie cunoaște mai multe etape, nu atât sub raportul fondului de idei, care circulă firesc de la un volum la altul, cât al configurării artistice. Grație unui acut simț filologic și unui real talent de a „ipostazia” liric trăiri și idei, poetul trece, după experiența „fericirilor” păgâno-filocalice (interesant fiorul de transcendență care le leagă), într-o nouă ipostază a meditației, aceea a „Deseninarilor de cleștar” traducând sentimentul dolorific al lucidității extreme, în muzicalizări experimentând fie versul sapho-adonic, fie iambul ori metrica populară, totul codificând o reflexivitate acută și ideea de impas existențial (*Gheață la mal*, 1997). Al patrulea volum, *Foișor în Heliopolis* (1997), marchează o nouă etapă, poezia rezultând din prelucrarea unui fond lexical ce amintește de vechile hrisoave, cronici și scrieri religioase. Prezente și aici, artele poetice dau măsura acestui lirism, plin de noutate și substanță precum în ciclurile: *Herbul valah*, *Lumină lină*, *Călimara de jasp*. De reținut că în toată această glisare a poeziei dinspre registrul arhaic religios spre ipostaza jucăuș-neoanacreontică, poetul („deseninatul domn al ideii, principe serenissim al poeziei”) transfigurează artistic nu numai o experiență de viață, dar și o lume a ideilor, a culturii, a spiritului. *Ochiul înrourat*, renunțând la

accentele clasiciste ori la savoarea prelucrărilor lexical-sintagmatice, aduce în pagină o meditație gravă și de larg orizont ideatic, specifică, de altfel, poeziei cultivate de autor (a se vedea ciclurile „Armagedon” și „Rugul de celestină”).

Antologia *Ochiul înrourat* ne oferă, la un loc, toate aceste „ipostaze” ale liricii lui Zenovie Cârlușea, ilustrând un demers poetic crescut organic și inspirat sub forma unei meditații riguroase asupra universului lăuntric. Permanent autorul se dovedește un „inspirat” și deopotrivă un „artist al cuvântului”, să utilizăm o expresie consacrată, cu alte cuvinte el fiind foarte atent și meticulos la plasarea lexemelor în context cu incidența lor asupra imaginilor semantice. Vizibilă este și propensiunea pentru ceea ce îndeobște numim „arta poetică”, autorul înfățișându-ni-se și sub acest aspect de autoreferențialitate creatoare, uneori acut postmodernist precum în „Foișor în Heliopolis”.

„Rareori o carte de poezie propune o asemenea strictă, coerentă, provocatoare structură a temporalității”, observa într-o prezentare detaliată a antologiei criticul ieșean Ion Holban (în *Un dicționar al scriitorilor români contemporani*, Editura TipoMoldova, Iași, 2016, pp. 93 - 102) unde conchide pe drept cuvânt: „Zenovie Cârlușea e un poet despre care se vorbește nemeritat de rar”.

Cu volumul de poeme *Lythiada* (2014), Zenovie Cârlușea, făcând trimitere directă la epopeea în piatră a lui Brâncuși, se concentrează pe o meditație, oarecum contemplativă, a statuarei brâncușiene, dar în același registru de reflecție elevată, cu o simbologie metaforică inefabilă, de elaborări cu adevărat inspirate, ceea ce, de fapt, constata și criticul Gheorghe Grigurcu: „Închinându-și producția poetică lui Brâncuși, Zenovie

Cârlugea privește de jos în sus, ca și cum ar contempla bolta ceaștă, «universul statuarii» acestuia, care constituie în cuvintele d-sale «o veritabilă epopee cosmo-ontică și simbolică». Dintr-o, prezumăm, pietate totală nu se apropie de sculpturile brâncușiene ca atare, ci le dă târcoale, preferînd a consemna mediul care le-a făcut cu puțință înfăptuirea. Mediu care e atît de cuprinzător încât ar conține toate cele ale lumii din trecut pînă azi, lăsând totuși impresia inepuizabilului. (...) Momentele biblice apar montate cu solemnitatea cuvenită. Oare Moise n-ar putea fi un precursor al geniului de la Hobița? Chiar dacã ne-ar putea surprinde, autorul rãspunde pozitiv: „N-a vrut sã vegeteze la umbra/ marilor arbori a nãzuit la trecerea/ Mării Roșii (oricând drumul prin apã/ te curățã de impuritatea deșertului)/ ieșit dintr-o itinerantã robie intra/ într-o delungã cutreierare a pustului/ bătut de manã și de cuie solare pe/ crucea fãgãduinței” (???)

Creștinismul intrã la rãndul sãu în sacralul alai: „În snopul de flori pe care Pia/ Mater îl ține la piept o corolã/ de nu-mã-uita abia se mai vede/ o primãvarã cu toate petalele/ la locul lor anunțã cu tulfice/ o varã plinã de miere și roade” (???)

Fãrã a absenta antichitatea cu mitologica-i aurã: „Ar putea veni unul purtãtor/ de chihlimbar mare mîncãtor/ de lotus unul cu sandaua strãnsã/ uitãnd de foarfeca drumului și cu mîna/ la ochi s-ar minuna nu atît/ de vãlul Artemisei cãt de treptele/ mausoleului de granit tot astfel/ cum Macedoneanul ajuns/ la Halicarnas l-a tratat cu respect” (???)

Li se face loc și barbarilor care au constituit un liant între credințe de-a lungul și de-a latul continentului (e semnalatã și partea sa nordicã): „Un ritmic plescãit între stabilopozi/ face ca noaptea sã fie mai aproape/ de stele și zeul din ape de om/

pe aici barbarii au luat în copite/ lanuri și pajiști/ (valul vine/ vãlãtucind o zornãire de scoici)// Sus pe terasã farul cu toți/ salcãmii aprinși jos scarabeul/ în valpurgice valuri...” (???)

Dar lucrurile n-au mers doar pe un fir ascendent. Vechile zeitãți au ajuns obiecte de decor. Civilizația a cunoscut momente de impas, iar cultura a indus un scepticism care pare a nu mai ceda, întruchipãndu-se într-o pletorã de forme ce configureazã arta modernã. Fapt care nu favorizeazã expresia esteticã, nutritã predilect din tensiunea contrariilor: „putea fi însãși zeitã/ ovoindu-și polisatul chip/ în oglinzi de nori ducãuși/ peste abisuri și ape primordiale...” (???)

Iatã și o variantã intimã a acestui declin generic: „Cineva a mãzgãlit cu cerneala cenușii/ pereții copilãriei cineva a furat larii/ penații icoana de argint din perete/ o pulbere de cariu s-a așezat/ în toatã casa”. Ce s-a pãstrat totuși din trecutul abolit? Negreșit reperatele siderale, „cum pe un cadran nevãzut/ minutarul exact al anotimpului” (???)

Dar și peisajul rustic autohton, cu misterul sãu perceptibil „ca numele sãpat în scoarța mesteacãnului/ cu vremea ieșind din litere lãrgindu-se” (???)

Scriptorul simte un fior cosmic ce-l consoleazã: „O peanã în gurã/ de cãlimarã/ ca o flacãrã întețindu-se/ înainte de a se stinge/ și țãșnind spre cer” (???)

Parafrazãndu-l pe Marin Sorescu, de ce sã nu spunem în cazul de față cã, dacã toate acestea trebuiau sã poarte un nume, acesta trebuie sã fie Brâncuși? (Gheorghe Grigurcu, *Semn de carte: Închinare la Brâncuși*, în „România literarã”, nr. 32/ 22-29 iulie 2016). Sau, cum bine sesiza Genoveva Logan în cronica *Epifanii în piatrã* („Lucaefãrul de dimineațã”, 8 iunie 2015): „Zenovie Cãrlugea, descendent și el din pãmântul care l-a rodit pe marele sculptor,

numește această epopee *Lythiada*, așa cum bardul lusitan Luis de Camoes își intitula epopeea *Lusiada*, ca să dăm doar un exemplu din cultura universală, fără a omite încercări sau reușite ale genului pe plan autohton (recent, am citit cu mult interes o încercare a genului numită, cu dulcea ironie a moldovenilor, *Lupaniada*, aparținând lui Ion Druță). Dacă am analiza *Lythiada* după rigorile speciei literare, am constata o întrunire aproape majoritară a însușirilor clasice care definesc epopeea. Întâmplările legendare cântate în cele trei capitole sunt opera unui erou cu recunoaștere internațională, verificată în timp. Curajul lui supraomenesc a fost o condiție a realizării artistice (l-a refuzat pe Rodin, și-a distrus singur lucrări trudite îndelung care nu-i satisfăceau exigențele, a dat în judecată vama americană ș.a). Cât despre forțele supranaturale care iau parte la acțiune, pe acestea și le-a creat însuși sculptorul, ciopland muze, vrăjitoare, țestoase și păsări măiastre.

Lectura *Lythiadei* se poate face în mai multe chei, dar, pe înțelesul tuturor, o propunem pe cea mai la îndemână, oferită de însuși Brâncuși, inspiratorul din eternitate al epopeii în discuție. Se cuvine mai întâi subliniat modul în care Zenovie Cârlegea insistă asupra momentului supraîncărcat energetic, similar unei noi întrupări, cel al desprinderii eroului de solul natal. În pregătirea merindelor de cale lungă, altele decât cele necesare unui drumeț oarecare, pentru Brâncuși care și-a definit atât de sugestiv patria nu puteau lipsi din bagaj menhirii „ieșiți din ierburi ca mugurii/ de rosa canina” (???), horbota de nori împietriți sau bulboana unui râu ce mai întâi își rotește apele și multe altele. Împlinirea acestui ritual este doar un preambul, dar absolut necesar: „abia atunci poți sta far/ cu

toate oglinzile aprinse/ dinaintea cutremurului din ape –/ nicio grijă să n-ai: creastă polară/ din uriașele gheare spumoase/ corabia se va ivi” (???)

Purificarea („oricând drumul prin apă/ te curăță de impuritatea deșertului”), trecerea prin apele lustrale, ale morții și învierii, cu participarea infiniteilor țărături deschise, spre a acoperi în urmă carele faraonului, vine ca o încununare: „Se înnora la orizont/ veacul marilor măceluri din umerii/ lui creșteau nevăzute aripi uriașe/ un bestiariu întreg din pietrele râului/ secat la drumul mare ieșea cerându-și/ dreptul la diligența întârziată gata/ să treacă prin defileu la ceas de seară” (???)

Impulsionat de „un dor verde”, Brâncuși își continuă drumul spre *Grădina cu vietăți de piatră*, titlul celui de-al doilea capitol din carte. Unui autentic pământean din ținutul Gorjului, cum este autorul acestor versuri, nu-i sunt străine ritmurile de doină atunci când pornește la drum, iar drumul transcende în epopee. Citabilă în întregime ar fi pagina 64, din care extragem acest fragment: „Soare soare albă pată// într-o noapte-adevărată/ fulg de iarbă călătoare/ fulgerată de ninsoare//...// șină caldă-n gară tristă/ fluturare de batistă –/ toate vin de nicăire/ și se pierd în amintire” (???). Asistăm aici la un ceremonial sublimat de înscăunare a stării de grație. Pe pârția de lumină urcând spre flacăra zborului final, truda artistului ni se înfățișează epopeic, în toată grandoarea gestului creator. Nu o dată, captivat de cântecul depărtărilor sau febra forjelor încinse, călătorul martor al acestui marș triumfal se poate lăsa ademenit de mirificul paix et joie, pace și bucurie, climatul propice prin excelență muncii artistului. Urmărim, astfel, cu uimire ivirea din conglomeratul

lythic a unui mirobolant șir de vietăți care au a popula pământul nou al sculptorului, promis și dăruit din belșug conform făgăduinței. Iată numai câteva, personificate încă o dată în epopée, prin adaosul de har al poetului Cârlegea: Puiul de măiastră: „Abia ieșit din miezul marmurei// lăptoase, acest pui lustruit de măiastră// adastă pe masa de ipsos// tot mai copleșit de întruchipările// desfășurate în lentori de amiază// de nourii sirius peregrini.../ Rumoare de cuib// în tinda casei și-n ogradă stupi în roire” (???) ; Muza adormită: „În somnul zeiței amuțesc toate// patimile inimii și durerile lumii// nimeni nu poate spune mai mult decât// se poate vedea, nimeni nu crede mai mult...” (???) ; Fiul risipitor: „Se lăsa un amurg plictisit peste// o priveliște de toamnă cu spulberări// de frunze și ciorchini îmbrumați// de roadele păduratice/ Un fiu mult și devreme// risipitor adăsta îndărătnic pe ghizdurile// fântânii cu cumpănă adâncindu-și// ochii în zarea scămoasă acolo// unde câțiva nori călători se închegau/ în feți frumoși și balauri...” (???) . Pentru ca în cea de-a treia parte a volumului, *Terasa delfică*, să ne extaziem în fața triumfului final al artistului, închiderea cercului, dar în spirala gloriei, urcând în „Văz-Duh” și „împietrind lumea”. Lăsăm în seama cititorului libertatea de a interpreta, după puterile proprii, multiplele semne ce se arată în cale, cât timp rămânem înăuntrul sanctuarului, știind oricum că în final „Pe roți de care faraonice/ suntem aduși piatră cu piatră/ și stivuiți într-o piramidă/fatală”.

Sau această prezentare de copertă a criticului literar Lucian Gruia (cf. *Lythiada*, în „Portal-MĂIASTRA”, Anul X, nr. 3 (40)/2014, p. 44), văzând în Brâncuși un creator de Lume, un Demiurg, și în poetul care meditează asupra statuarei sale un

poet destul de acut al artei brâncușiene, evocând spiritul sculptorului-demiurg: „Hotărât lucru, Brâncuși a vrut să realizeze un univers după modelul biblic./ În Prima Zi a genezei, artistul a creat sculptura ovoidală *Începutul lumii*, care închide în sine întregul său univers artistic./ În Ziua a Doua și a Treia, sculptorul a șlefuit ovoidul până când acesta s-a mântuit în lumină. Suprafața mată a marmorei o numim uscat, zonele din care lumina reflectată irumpe constituie apa, iar lumina incident solară, reprezintă cerul brâncușian. Apoi a acoperit suprafața uscatului cu Plante exotice./ În Ziua a Patra, cioplitorul a instituit în universul său două legi fundamentale: prima înalță formele pe verticală, făcându-le imponderabile – această tentație a luminii și zborului constituie „luminătorul cel mare”; a doua, concentrează volumele până la împăcarea cu sine, eliberându-le interior - este „luminătorul cel mic”, tentația somnului. Din liniște, seninătate, blândețe, bucurie și puritate, artistul a făcut Muzele – „stelele” sale./ În Ziua a Cincea, Brâncuși a făcut viețuitoarele chtoniene: Animalele nocturne; viețuitoarele mării: Peștii; pe cele amfibii: Focile, Țestoasele, Pinguinii; pe cele ale văzduhului: Păsăruicile, Măiestrele și Păsările în spațiu. În Ziua a Șasea, ca să vestească apariția omului, Brâncuși a sculptat altarul soarelui, *Masa tăcerii*. Apoi a modelat *Cumințenia pământului* și primul cuplu uman – *Adam și Eva*, din care va descinde întregul șir de copii, bărbați și femei care vor popula lumea. Cum totul în universul artistului se naște din iubire, Brâncuși nu l-a așezat pe om stăpân peste celelalte viețuitoare, ci toate își ocupă locul firesc la masa tăcută a armoniei lumii. A mai făcut *Poarta sărutului* ca oamenii să se cunune și o *Coloană fără de sfârșit* ca sufletele lor să

urce la cer.// În Ziua a Șaptea, construcția universului a fost încheiată. Brâncuși și-a contemplat creația, a văzut că totul era armonie și a binecuvântat-o să aducă ființelor care o populează bucurie pură și veșnică.// Pe toate acestea, precum și biografia fabuloasă a sculptorului-demiurg, le-a evocat Zenovie Cârlușea în *Lythiada*, adică epopeea brâncușiană.” Memorabile sunt și aceste considerații finale din cronică „O viziune epopeică: *Lythiada*”: „Zenovie Cârlușea mai amintește de sculptura brâncușiană *Căucul*: «De aceea zic nu pentru libații/e polonicul acesta lăsat plin/ din rindea îl poți găsi pe ghizdul/ fântânii din câmp sau ca măsură/ la hambarele faraonului –/ niciodată plin așa/ cum l-a lăsat El...» (III. *Terasa delfică*, 9). Concluzionându-și demersul epopeic, poetul îl numește pe marele sculptor, Mângâietorul: «Biruitoare a toate celor căzute/ din stele în noi pe vălurita mare/ gloire de la paix et de la joie!/ Mângâietorul/ atot amarul!» (III, 33) Apelativul fiind utilizat în cântul 33, vârsta pământeană a lui Iisus Cristos, înseamnă că poetul i-a asemănat prin mesajele lor mântuitoare. În epopeea *Lythiada* impresionează nu numai cunoașterea statuarei brâncușiene ci și fantezia lirică prin care topește în același flux energetic: date biografice, peisaje natale, sculpturi și legende. Stilul, deși elaborat, pare limpede. Autorul creează cuvinte noi ca un adevărat demiurg, înnobilând expresia. Între copertile *Lythiadei* vorbesc sculpturile brâncușiene trezite la viață de fantezia poetului. Este un mod original de a ne apropia de universul marelui sculptor, elaborate de Zenovie Cârlușea. Să-l ascultăm”.

Un alt critic literar atent la discursul poetic al autorului, Monica Grosu sesizează legătura dintre judecățile de valoare ale „exegetului” brâncușolog și

meditația lirică pe marginea statuarei brâncușiene: „Eseist și poet înzestrat cu mai mulți talanți, devotat om de cultură și admirator al lui Lucian Blaga, coordonator de nădejde al trimestrialului Portal-Măiastra și neobosit cercetător și editor, profesorul Zenovie Cârlușea publică la intervale mici de timp câte o carte. Una dintre aceste ultime apariții este *Lythiada* (Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2014), volum de versuri dedicat epopeii sculpturale brâncușiene. Pe de o parte, acest volum completează o traiectorie poetică, asumată încă de la debut cu *Fericirile* (1995) și continuată prin poemele din *Deseninări de cleștar* (1995), *Gheață la mal* (1997), *Foișor în Heliopolis* (1997), *Ochiul înrouat* (1999), iar, pe de altă parte, transpune în sfera sensibilității lirice mai vechile preocupări exegetice pentru creația și destinul artistului din Hobița, concretizate în numeroase articole sau eseuri și în cele două lucrări: *Brâncuși – orizonturi critice* (2009), *Brâncuși – studii și eseuri* (2009). *Lythiada* brâncușiană, așa cum o vede de această dată poetul, cuprinde trei trepte pe care marele sculptor a poposit în urcușul său spre desăvârșire. Transpuse în trei părți ale volumului, acestea sunt: *Carele Faraonului*, *Grădina cu vietăți de piatră* și *Terasa delfică* – o cale de sanctuar, toate precedate de motto-uri semnificative, fie din Biblie, fie semnate de Constantin Brâncuși. Așadar, un templu liric brâncușian ce se ridică pas cu pas, vers cu vers, însumând toată truda, dar și experiența folclorică, credința în forța creatorului, zbaterea, contem- plarea misterelor lumii, cum ar zice Blaga, odiseea căutărilor, desăvârșirea. (...) Intertextualitatea și un anume aer de sacralitate definesc ultimele poeme ale *Lythiadei*, unde polifonia simbolurilor înclină tot spre un

decor bucolic, ancestral, peste care se suprapune un amurg blând, biruitor: „O ploaie ne-a sinistral pe dealul/ bisericii și acum începe/ să bată piatra – acoperișul de tablă/ un ciur de cernut mălaiul poveștii/ adamice...” sau „În Rugul Amurgului/ trăgând perdeaua blând/ Mângâietorul” (???)”. Poezia lui Zenovie Cârlușea din acest volum materializează liric momente și etape din „biografia fabuloasă a sculptorului-demiurg” (Lucian Gruia), printr-o încercare adâncită de identificare și numire a sensurilor profunde, metafizice, neconvenționale ce se desprind din epopeea sculpturală brâncușiană.” (cf. Monica Grosu, *Terese și sanctuare brâncușiene*, în „Portal-MĂIASTRA”, Anul XII, nr. 3 (48)/2016, p. 19).

„Era de așteptat – scrie scriitorul gorjan Nicolae Dragoș (în *Metafore din cuvinte pentru Grădina lumii* – „Portal-MĂIASTRA”, nr. 2(47)/2016, pp. 35-36) –, ca eminentul intelectual, cum s-a dovedit a fi prin studiile sale de critică și istorie literară, scriitorul Zenovie Cârlușea, autor și al unor importante cărți consacrate operelor brâncușiene („Brâncuși azi”, 2000; „Brâncuși – Orizonturi critice”, 2009; „Brâncuși – studii și eseuri”, 2009) să se apropie de creația magului de la Hobița și prin mijlocirea metaforelor lirice. Este ilustrată astfel și vocația sa poeticească, afirmată edificator, începând din 1995, prin întâia sa carte de poeme, „Fericirile”, căreia aveau să-i urmeze într-o ritmicitate deloc grăbită volumele „Deseninări de cleștar”, „Gheață la mal”, „Foișor în Heliopolis”, „Ochiul înrourat”. E de văzut, în această atent controlată parcimonie lirică, că poetul cărturar are, într-un înalt grad, conștiința că poezia care aspiră la durată se refuză inflației metaforice, ea fiind

mod al momentelor rare, de sărbătorească lumină a spiritului. Cum o dovedește cu deplinătate recenta sa carte de versuri, *Lithyada*”.

Lăsând la o parte dificultatea de a (tran)scrie a întregii țesături arhitectură a universului lui Zenovie Cârlușea, poet de excepție adâncit în „ciobita Oglindă a sinelui/ învrescuindu-și iluziile/ desenându-și imaginea// purificat/ în Cleștarul Cathartic” (*Cleștar Cathartic*), putem concluziona că inovațiile întâlnite în canoanele sale imagiste, sporite în „fior galvanic” (Baudelaire), accentuează pur și simplu „demonia” poeziei și totodată năzuința sa funciară de a-și motiva prin cuvânt existența și eternitatea: „Poezie, tu m-ai scos pe mine/ (ariadnic tors, caier de boală)/ ca un nufăr din adânc de smoală,/ funie de raze din nălțime!” (*În nacelă*), și: „Să vină ea, poezia, aici, pe mal/ să ne spună/ câtă indignare se pietrifică pe sub vălurelele/ adorației/ cât de măsliniu era gustul/ libertății și câtă înălțare de sine/ rămase în cenușa iluziei// să vină ei înțelepții și în pleșuvia/ Utopiei să desfacă firul în patru trifoai/ să zică: piatra e dinaintea-vă iar noi/ în cornul abundent al clipei” (*Salvatorul pe tăcute*, 32); sau: „Am înșfăcat poemul de călcâiul/ descriției și-l strâng cu zel până ce/ mâna mi se albește de-atâta strângere/ ai zice că sângele s-a retras în măruntaiele/ trupului lăsând întregă amiaza Cuvântului/ să rodească...” (*Rodire*). Autorul antologiei *Ochiul înrourat* și al *Lythiadei* ilustrează, fără îndoială, tipul de poeta natus și doctus, chiar de poeta artifex, un liric de larg orizont ideatic, un vizionar cu propensiuni abisale, revelând dramele sufletului creator într-o năzuință redemptivă, cu o specială deschidere soteriologică.

1. Petru Pistol, o nouă carte: Diortosiri

De curând, a apărut lucrarea *Diortosiri*, a domnului Petru Pistol, la Rm. Vâlcea, Editura „Antim Ivireanul”, în anul 2023.

În „Cuvânt înainte”, la novissima carte, „Petru Pistol, grămătic modern de limbi clasice (latină și greacă)” (p. 5), aduce îndreptări, corecturi unor texte viciate, prin „puterile cuvântului între confinii și dezmarginiri” (ibidem), combătând „re-ua folosire a cuvintelor” (p. 7) și propunând „acordul între cuvânt și suflet” (p. 8).

Opriindu-se și încercând să lămurească „Paternitatea incertă a cuvintelor mari” (pp. 15-19), universitarul Petru Pistol optează pentru „ideea circulației libere a produselor spirituale” (p. 18).

De asemenea, Domnia Sa ne propune: „Acomodarea simțurilor la Adevăr” (p. 25) și recomandarea lui Lucrețiu, privind administrarea medicamentelor - amare, uneori - prin aplicarea, pe buza paharului, unui strat de miere (idem).

Tot așa, autorul ne reamintește Avertismentul Sfântului Grigorie Teologul: *tot răul să ne fie învățătură, să nu neglijam prinusul științei dobândite cu prețul suferinței noastre* (p. 36).

Îndemnându-ne „Să vorbim despre ceea ce știm și să nu ne băgăm unde nu ne fierbe oala” (p. 57), autorul aduce

unele diortosiri/ îndreptări/ lămuriri unor parimii (proverbe, pilde, aforisme, cugetări, zicale, maxime, parabole), cum sunt: *Alea iacta est*, cunoscut ca „Zarurile au fost aruncate”, „ar trebui să traducem, ad litteram”, «zarul a fost aruncat» (p. 45); Et in Arcadia ego, „Și eu am fost în Arcadia”, ne propune „o altă tălmăcire: «Chiar și în Arcadia eu exist»”, luând în considerare „ținutul muntos... greu accesibil” al Arcadiei (p. 47); *Habent sua fati libelli*, „Cărțile au soarta lor”, „dar pro captu lectoris, «în funcție de receptarea lectorului»” (pp. 49-50); *Tabula rasa*, apelând la *Tabula cerata* (acoperită cu ceară) și apoi netezită pentru a fi refozosită, și „compararea tăbliței rase cu memoria” (p. 51); *Carpe diem*, „Bucură-te de ziua prezentă!”, este îndemnul lui Horațiu (65-8 î.Hr.), de la care s-a revendicat „varianta galiardică... pe care Evul Mediu a lăsat-o moștenire modernității” *Gaudeamus igitur* (p. 53).

De remarcat, este aserțiunea Domniei Sale, referitoare la existența lui Ovidiu: „Măsura unei vieți poate fi dată și de suma cuvintelor de spirit care roiesc în jurul acelei vieți” (p. 62), găsim de cuviință să aducă lumină asupra speciilor gnomicalui: proverb (expresie, învățătură morală), sentință, maximă, apoftegmă (pp. 58-65).

Într-o vreme, când accesul la „Cartea cărților” ne-a fost restricționat, am fost

tentați să acordăm paternitatea spuselor: *Cine nu e cu mine, e împotriva mea!*, „dictatorului cu știință ticăloșită (I.V. Stalin, fostul seminarist)” și ne reamintește versetul biblic: *Cine nu e cu mine, e împotriva mea*, Luca, 11, 23; Matei, 12, 30, specificând că: Nu este același lucru când doi spun același lucru – Non idem est si duo dicunt idem! (pp. 66-68).

În „Cuvânt de întâmpinare” (pp. 91-100), oprindu-se asupra cărții domnului Gabriel Liiceanu: *Isus al meu*, Humanitas, București, 2020, Petru Pistol îl citează: „Important nu e să existe Dumnezeu... Important e că există Isus. E singurul exemplar în carne și oase al speciei umane în jurul căruia s-a creat cea mai frumoasă mitologie a lumii (apud G. L. - p. 70). „Îl avem pe Fiul și, din el, îl deducem pe Tatăl (apud G. L.- p. 78).” Din punctul de vedere al Domniei Sale, cartea lui Gabriel Liiceanu, *Isus al meu*, este „riguros alcătuită, insuflată rațional... Gratulând-o, dar distanțându-te, vei zice: *Che bella voce!*” (p. 97)

Printre termenii lămurii de autor se află și fanum, templu, loc sacru; fanaticus, „insuflat de zei”, „inspirat”, dar și „furios” și profan, profan, rămas în fața templului, necunoscător al misterului, și regretul Domniei Sale că, în timp, „vocabula fanatic a cedat însă din ansamblul lingvistic și de sensuri... reducându-se la fan = admirator entuziast” (p. 171).

În concluzie, cartea universitarului Petru Pistol, *Diortosiri*, ne propune și aduce intus legere = înțelegere, „citire din interior” (p. 232) asupra mai multor opere, „spre limpezire de sens” (p. 181).

Respectându-i alegerea: *Horas non numero nisi serenas* - Nu număr decât orele senine (pp. 116-117), îi dorim: Să aibă parte de serenitate!

2. „Râmnicul cultural - devenire și dezvoltare” în viziunea lui Gheorghe Deaconu

Lucrarea „Râmnicul cultural-devenire și dezvoltare”, apărută la Râmnicu-Vâlcea, Editura Fântâna lui Manole, în 2023, a lui Gheorghe Deaconu, ca rod al cercetării autorului de-a lungul a mai multor ani, martor și actant, mai mult de o jumătate de veac, s-a încadrat perfect într-un proiect al Forumului Cultural al Râmnicului, sub egida căruia a și apărut, proiect coordonat de Ioan St. Lazăr, „Râmnicul tradiției-Râmnicul modern și contemporan, Râmnicul în viitor.”

Totodată, lucrarea și proiectul, la care ne-am referit mai sus, se îngemănează cu un alt proiect, mai larg, asumat tot de Forumul Cultural al Râmnicului, în anul 2015, „Frescele Vâlcii-program cultural-științific și editorial pentru cunoașterea și promovarea valorilor identitare ale spațiului vâlcean pe plan național și în context european” (p. 297).

În această lucrare, „Râmnicul cultural-devenire și dezvoltare”, autorul ne propune „Să urmărim... triada moștenire-realitate - perspectivă” (p. 14), recunoscând că „Atașamentul meu pentru Râmnic... este mai mult rațional decât afectiv” și regretând, parcă: „Nu sunt fiu al Râmnicului, obârșia mea fiind dincolo de Olt, în Argeșul istoric” (p. 9).

„Lucrarea de față... nu este o «istorie», o carte despre trecut. Este o lucrare despre prezent și, mai mult, este o carte despre viitor... o istorie «cu fața spre viitor» (apud Titu Georgescu)” (p. 231).

„Ce a fost Râmnicul cultural - știm cu aproximație... Ce este Râmnicul cultural actual, vedem... Dar, ce ispitor, ce

provocator este să ne imaginăm cum va arăta Râmnicul cultural...” (ibidem).

Conștient de subiectivitatea oricărei concepții, oricât de obiectivă s-ar vrea, autorul se destăinuie: „Viziunea mea despre cultură... include, obligatoriu, subiectul creator... omul producător și receptor de cultură, parteneri ai actului cultural...” (p. 25).

Cercetând trecutul cultural al Râmnicului, autorul s-a bazat pe cunoașterea actelor, faptelor și instituțiilor culturale (epistemologie) și, plecând de aici, face o sinteză a valorilor și valorizarea acestora (axiologie) (pp. 231-232). Continuând, domnia sa ne propune creativitatea, convins fiind că „Una din șansele reale de viitor ale Râmnicului este cultura” (p. 242).

Ca în orice demers științific, autorul găsește de cuviință să precizeze, de la bun început, ca-ntr-un veritabil prolegomen, conceptele cu care intenționează să lucreze și sursele, pe care se vede că nu numai le-a studiat, ci le-a și însușit, citând și comentând, opere și autori, atât de notorietate națională, cât și locală: Nicolae Iorga, Alexandru Piru, Alexandru Dușu, George Ivașcu, Răzvan Teodorescu, Atanasie Mironescu, Melete Răuțu, Petre Drăgoiescu, Costea Marinoiu, Corneliu Tamaș, Constantin Mateescu, Nicolae Bănică-Ologu, Gherasim Cristea, Ion Soare, Emilian Frâncu și Ion Măldărescu, Gheorghe Dumitrașcu, Ion Gavrilă, Laurențiu Rădoi și Titi Mihail Gherghina. Prezentându-le, pe scurt, operele legate de topos și etos, autorul evidențiază contribuția fiecăruia la istoria culturii: „Câțiva dintre «zugravii» Râmnicului cultural” (p. 68)... cărora, cu sinceritate, le împărtășește „Admirația și prețuirea mea pentru strădania cercetătorilor” (p. 69).

Citându-l pe Răzvan Teodorescu, autorul le reamintește tuturor că nimeni nu ne-a interzis firea și simțirea identitară: «În Vâlcea, atunci când vin, mă simt foarte român și n-am niciun complex când mi-aduc aminte că sunt european» (p. 32).

Lucrarea ne prezintă, apoi, „geneza” culturii locului, strâns legată de istoria sa, de atestarea documentară a Râmnicului ca „oraș al domniei mele”. Sigur, autorul este conștient de existența materială și spirituală a unei culturi mult mai vechi, din păcate neconsemnată ori foarte puțin reprezentată prin inscripții în piatră sau lemn, picturi murale ori pe lemn. Cele pe lemn, deși puține, s-au păstrat și mai puțin. Amintim, de asemenea, creațiile spirituale orale care, neconsemnate, fie s-au pierdut, în timp, fie s-au modificat.

Continuându-și discursul științific, autorul ne prezintă „acumulările” și „edificările” culturale și ne propune „paradigmele” sale (pp. 69-94).

În continuare, autorul își propune și realizează gruparea elementelor care concură la generarea valorilor în patru categorii: structuri de viață culturală; programe și producții culturale; personalități fondatoare și creatoare și opere de știință și artă (p. 98).

Referindu-se la structurile de viață culturală, domnia sa se oprește asupra Arhiepiscopiei Râmnicului, cu tipografia și editura sa, la Seminarul Teologic „Sfântul Nicolae”, la „Școala de la Râmnic”-chiar dacă n-a fost o instituție în sine, ci, mai de grabă, un curent cultural, „duhul” activităților culturale desfășurate într-o perioadă de timp, societățile culturale și de lectură din județ, ale cadrelor didactice, muncitorilor ori preoților, casa de cultură, teatrele episcopiei ori ale orașului, coruri, orchestre, muzee,

Biblioteca județeană „Antim Ivireanul”, Arhivele Naționale Vâlcea, Palatul Copiilor și Școala/Liceul de Arte „Victor Giuleanu”, cenacluri și case memoriale, instituții coordonatoare, librării, edituri, fundații și multe altele. Toate acestea, enumerate sau nu, au în comun cultura, geneza, evoluția, creația, receptarea, însușirea și promovarea ei în spațiul vâlcean, mai ales, în arealul râmnicean.

Spre finalul lucrării, autorul surprinde și ne propune o axiologizare a valorilor culturale vâlcene în patru modele: modelul brâncovenesc, (model multidimensional-politic, artistic, uman); modelul antimian (bivalent spiritual - sacru și profan); modelul antonpannesc («spirit popular») și modelul haretian («luminator») (pp. 242-253).

Am citit, am văzut, am aflat... Și ce-i cu asta?!, ne putem întreba ori exprima nedumerirea. Autorul nu ne abandonează, însă, și ne propune șase proiecte culturale: „Centrul Municipal de Memorie Culturală” (pp. 254-255); „Școala de la Râmnic” (pp. 255-257); Festivalul „Artele

Râmnicului-Anton Pann” (pp. 257-258); Zona Culturală Metropolitană Râmnicu-Vâlcea (pp. 258-259); Strategia Culturală Estivală „Vacanțele Râmnicului” (pp. 259-262) și Râmnicul – viitoare Capitală Culturală Europeană (pp. 262-263).

În Epilog, autorul ne întreabă și se întreabă dacă „Are Râmnicul cultural un viitor?”

Analizând „lectiile” trecutului și recunoscând că „Am alunecat deja pe povârnișul utopiei... ar putea (totuși, *n.n.*) deveni realitate...” (p. 268).

Ca orice lucrare științifică, demonstrând, încă o dată, acribia cercetătorului Gheorghe Deaconu, lucrarea cuprinde o impresionantă „Bibliografie selectivă” (pp. 269-289).

Modestia autorului este, încă o dată, reliefată plasând, la sfârșitul lucrării, „Fișa bibliografică (selectivă) a autorului” (pp. 291-296), amintindu-ne că în acest an, 2024, domnia sa va fi încoronat „octogenar”, ocazie cu care îi dorim: Sănătate în longevitate și inspirație în creație!

Mulți ani viitori!

Raftul cu cărți

***Albastru de Reșița sau Notele de Toamnă ale unui oraș:
Nicolae Sârbu și Reșița***

Cristian-Paul MOZORU

*„Locul natal este patria princeps”
Toma George Maiorescu*

Mult timp după apariția volumelor *La o vânăre de dinozauri* (2019) și *Cum am ajuns „Conte de Ohaba”* (2020) am trăit cu sentimentul că următoarea carte semnată de Nicolae Sârbu va fi o carte de poezie, cea mai recentă carte de versuri – *Muza nu urcă la etajul trei* (Editura Limes, Florești/Cluj-Napoca) – datând din 2017, interval de timp care ar fi justificat o alegere în acest sens. S-a întâmplat însă ca seria de cărți care îi compun cea operă despre care însuși autorul, în registru ludic, spune că „nu o are”, să continue prin volumul *Albastru de Reșița* (Editura TIM, Reșița, 2022), un volum deloc atipic, dar unul asamblat din frânturi de timp, din evenimente și întâmplări, un recurs la memorie, un album din imagini care construiesc, la rândul lor, un om, un oraș, o istorie a lor, cititorul observând, odată cu parcurgerea „poveștii”, cum istoria și povestea orașului se împletesc cu istoria și povestea scriitorului Nicolae Sârbu devenind una singură.

Fără a apela la o scriere cu iz confesiv și, totodată, fără să ocolească sursele ori efectele nereușitelor, Nicolae Sârbu scrie această carte care, vrând-nevrând, contribuie la întregirea imaginii orașului

căruia, în felul său, i s-a dedicat și care îi curge prin vene devenindu-i nemuritor, *Albastru de Reșița* fiind de fapt o carte-poveste, o carte cu dublă desfășurare fiindcă în timp ce autorul spune povestea orașului, orașul spune povestea autorului. Și nu numai. Fiindcă Reșița, la fel ca orice alt oraș, este construită din povești ale unor oameni care și ei la rândul lor au construit Reșița. Fie că vorbește despre Octavian Doclin, Ion Chichere, Bebe Cojocariu, Gheorghe Zincescu, Mircea Cavadia, Vasile C. Ioniță, Afilon Lațcu, Olga Neagu, Alexandru Bârsescu, despre familiile Stela și Petru Brie ori Ligia și Dan Gh. Perianu ori despre furnale, despre „turbina numărul 100”, despre „locomotivele Reschitza (nr. 2), Szekul (nr. 1), Bogsan (nr. 3) și Hungaria (nr. 4)”, despre Muzeul Cineastului Amator ori despre expoziția *În lumea fușăraielor*, organizată de Andrei Florin Bălbărau sau chiar de planuri nefinalizate cum sunt cele despre un nou sediu al Bibliotecii Județene, un Muzeu al Reșiței Industriale, un Muzeu al Orașului cu Poeți, un altul în fosta casă de la Ticvanu Mic a poetului Gheorghe Azap și așa mai departe, Nicolae Sârbu nu poate stăpâni fluxul de entuziasm propriu revărsat, de sentiment uman, dar

încearcă un reglaj asupra-i, lăsându-l în același timp și liber asemenea spiritului celor amintiți/amintite. Așadar, cu bune, cu rele, cu ascensiuni ori căderi, Nicolae Sârbu își vede în continuare orașul prin Ochiul lui Homer și îi zugrăvește imaginea după propriile-i simțiri, conștient fiind că nu toți văd aceeași imagine și că alții îl privesc și simt rece, distant, parțial fără viață și așa mai departe.

După o lungă activitate de publicist concretizată în premii (Premiul III pe țară, decernat de Consiliul Național al Ziariştilor în anul 1981 pentru reportaje publicate în presa scrisă; a fost singurul premiu din presa locală / Premiul Alexandru Sahia pentru reportaj; Slobozia, 1982 / Premiul Semenicol pentru publicistică, acordat de cenaclul cu același nume; Reșița, 1987 / Premiul pentru cea mai bună lucrare de specialitate - acordat în anul 2000 de A.N.B.B.P.R. pentru volumul *Dicționarul scriitorilor din Caraș-Severin*), referințe critice (Ion Arieșanu, Mircea Martin, Ionel Bota, Gheorghe Jurma, Gheorghe Luchescu, Mircea Cavadia, Constantin Zărnescu, Steva Pantelici, Mircea Petean, Gheorghe Zincescu și mulți alții), dar și numeroase articole și reportaje la care se adaugă, pe lângă volumele de poezie, 11 volume de publicistică (cu tot cu acesta, 9 volume de autor și 2 volume în colaborare) – *Aurul din aripi*, 1986 / *La Paradisul mineral Gruescu*, 2001, 2002, ediția a II-a / *De o sută de ori Banat. Patima și pătimirile unui publicist în pustie*, 2003 / *O căsnicie infernală*, 2015 / *Cum am ajuns „Conte de Ohaba”*, 2020 / etc. – (1), Nicolae Sârbu, neobosit, continuă să facă ce știe mai bine și își așază aptitudinile scriitoricești și în această carte în care se raportează, de

exemplu, la industria Reșiței în capitole precum *Dintr-un multilateral declin*, unde amintește atât de atingerea unor recorduri – „Am acum în memorie o fotografie, format mare, cu Antonică Dijmărescu. Amândoi eram încă tineri, fotografiați probabil la o Zi a Siderurgistului. Nu mult după ce, în 1974, reușise cu secția sa un fantastic, de neegalat record, în istoria Reșiței: Un milion de tone de oțel într-un an! Privesc fotografia și nu-mi vine să cred că unul din cei de acolo, adică Antonică Dijmărescu, nu mai este.” (2) – cât și despre aspecte mai puțin fericite din viața orașului precum „episodul Casa Muncitorească” – „Astfel că zorii zile de 15 august 2002, de Sfânta Mărie Mare, aveau să vină cu gust de cenușă. Cu mirosul acela persistent, acru, înțepător, de lemn ars, peste care se turnase apă din belșug. Oameni obosiți și triști, tăcuți, îngrijorați, adunați în jurul unei clădiri agonizând. Violent, imprezvizibil cu o voluptate rea focul distrusese, în numai câteva ore un reper, un simbol al Reșiței, datând de peste 65 de ani de zile.” (3) – ori furnalele reșițene – „Un șoc fusese și oprirea furnalelor. Focul neîntrerupt al celor 220 de ani de siderurgie a fost brusc oprit în 1992. (...). Furnalele au rămas acum niște ciudate piese de muzeu și grave semne de-ntrebare.” (4) – și care le construiește în așa fel încât să se potrivească, precum un joc puzzle, cu celelalte capitole ale poveștii cum este Și din lumea de apoi, tot lângă noi unde autorul încropește un soi de medalioane în memoriam amintindu-i pe soții prof. Ligia și ing. Dan. Gh. Perianu, Alexandru Bârsescu, Mircea Cavadia, Iulian Vitalis „Bebe” Cojocariu, Ion Chichere – despre care spune „Îl iubea, uneori prea vizibil, pe Nichita Stănescu. (...) Existența sa de

tragic lunatic, amintind de Stelaru, Mazilescu și atâția alții, care și-au ars viața în poezie, până la limitele insuportabile.” (5) – Ana Selena, Gheorghe Zinescu, Afilon Lațcu, Radu Ciobotea, Romulus Dragoescu, dr. Mircea Meilă și alții, capitolul transformându-se într-un fel de „masă a tăcerii” în jurul căreia se adună cei care sunt alături de cei care au fost, într-o scenă ce găzduiește o reuniune a celor despre care se poate spune că sunt și au fost adevărate repere în meseria lor.

Fiind vorba despre o carte care poate fi citită de oriunde este, întâmplător sau nu, deschisă, este greu de vorbit despre ea tocmai fiindcă fiecare pasaj al ei poate fi un început de lectură, o poveste separată și de sine stătătoare fără a se desprinde de întreg, de Poveste, dar și fiindcă dozajul trăirii autorului în raport cu intensitatea relației cu orașul ori cu omul/prietenul din imediata-i apropiere este unul care uneori duce la bucurii, alteori la explozive stări de defulare, cum întâlnim, de exemplu, în episodul Constantin Brândușoiu – „A renunțat la garsonieră, în favoarea femeii pe care-o iubea. Și care s-a măritat cu altul. [...] / A fost trecut în șomaj, după 40 de ani de muncă, fiind păstrată în post o persoană angajată de nici un an de zile. A tot așteptat, degeaba, să i se dea cartea lui de poezie, care în sfârșit i-a fost tipărită drept premiu la un concurs. Și reținută abuziv de o anume instituție culturală. Astfel, Costică s-a dus parcă mai sărac, mai trist și mai singur. [...] / Nu zic că toți poeții o duc rău. Sunt și dintre cei care, puțini, au trăit și trăiesc bine. Ei își bat cărțile de versuri la mașină sau la laptop în timpul serviciului. Călătoresc enorm, fac parte din găști literare la modă, iau

premierii și burse, până obosesc. Unii înfloresc odată cu jigodiile. Așa cum se întâmplă azi, în jurul nostru, când insensibilii și escrocii, analfabeții și jigodiile înfloresc. În timp ce Dimitrie Stelaru și Constantin Brândușoiu, și atâția alți poeți adevărați asemenea lor, după ce trăiesc în stres și în sărăcie, mor mereu singuri și triști, când înfloresc jigodiile.” (6) – despre care, într-o manieră memorabilă, Gheorghe Jurma, în cartea *Reșița literară*, afirmă următoarele: „Ca un Robinson Crusoe pe insula indiferenței contemporanilor, neglijat sau refuzat, el a trăit [...] cu credința fanatică în poezie și în soarta sa.” (7). Afirmția lui Gheorghe Jurma pare să descrie exact același sentiment încercat de Adrian Marino – «Rar mi-a fost dat să văd, ca după 1989, „o viață literară” mai standardizată, mai conformistă și coruptă. Dar, cu o nuanță specială, specific românească, nu neapărat „interlopă”, ci doar personalizată, subiectivă, bazată pe un sistem individual și foarte rentabil de relații, figurat vorbind, de „rudenie.”» (8) – conturându-se astfel un soi de tunel temporal între atunci și acum, un element pe care Nicolae Sârbu îl trăiește atât de intens încât îl transpune în povestea Reșiței nu doar în termenii cei mai simpli, ci reglați până la o exactitate cu adevărat matematică.

Și totuși, ce să fie această carte? Să fie o minimă statistică a unui trecător prin timp și locuri? Ori un set de întrebări și răspunsuri, de oameni și trăiri? O întoarcere în timp? O clipă de odihnă pe marginea Timpului? Să fie o împăcare cu el însuși, cu oamenii, locul și istoria cărora le-a aparținut? Ori doar un simplu breviar, o ștafetă pentru cei care vin din urmă? Până una-alta, dincolo de a fi o filă

de istorie (cel puțin) literară și industrială, cert este că *Albastru de Reșița* este acea carte-oglină, acea carte a aducerilor aminte, un fel de jurnal, dar și de portretistică a orașului prin evenimente (250 de ani de tradiție industrială, 50 de ani de la înființarea Muzeului Locomotivelor cu Abur etc.), personalități, oameni care au avut tangențe mai mari ori mai mici cu Reșița, cu realizări și eșecuri toate acestea sub semnul unui limbaj direct, degajat, simplu și totodată rafinat, care introduce și păstrează cititorul în continuitatea exercițiului lecturii, dar și al dragostei față de oameni, locuri, fapte.

Nu știu ce ar mai scrie Nicolae Sârbu despre Reșița, ce ar mai vrea să îi spună, dar vreau să cred că dacă ar fi să îi scrie o

declarație de dragoste, aceasta ar fi: „Mă curenta privirea ta/ întâmplătoare./ Frunza tristeții de pe chip / deodată mi-o smulgeai,/ și stam în soare,/ cu chipul nemișcat și-ndrăgostit// Mă curenta privirea ta/ întâmplătoare,/ somnul cu vise mi-l smulgea./ O, și lăsa deasupra mea, în soare/ doar ramuri de copaci/ și păsări rotitoare.// Mă curenta privirea ta/ întâmplătoare,/ și totul devenea în jurul meu/ amănunțit./ Și îmi părea / c-a fost așa de totdeauna,/ și soarele-l uitam, pe boltă-nțepenit.” (9), iar asta dovedește încă o dată că Omul și Locul – Nicolae Sârbu și Reșița, în cazul de față – se aștern sub semnul trăirii și al dăinuirii în Timp.

1) date furnizate de scriitorul Nicolae Sârbu

2) Sârbu, Nicolae - *Albastru de Reșița* - Editura TIM, Reșița, 2022, p. 144

3) Sârbu, Nicolae - *Albastru ...*, p. 130

4) Sârbu, Nicolae - *Albastru ...*, p. 131

5) Sârbu, Nicolae - *Albastru ...*, pp. 336-337

6) Sârbu, Nicolae - *Albastru ...*, pp. 334-335

7) Jurma, Gheorghe - *Reșița literară* - Editura TIM, Reșița, 2016, p. 183

8) Marino, Adrian - *Viața unui om singur* - Editura Polirom, Iași, 2010, p. 459

9) Stănescu, Nichita - *Opera Magna I: 1953-1965* - Editura Muzeul Literaturii Române, București / Editura Semne, București, 2004, p. 293 (poemul *Aer de toamnă*)

Raftul cu cărți

***Clipa cea repede a lui Nei Darie:
19 iunie 1953 – 5 decembrie 2021***

Felix SIMA

Versurile lui Nei Darie aproape că aș fi putut să le reproduc din memorie pentru a fi publicate, dar ne-au fost puse la dispoziție de către familie manuscrisele lor și iată că avem ocazia să le citim în această carte ce va ajunge în biblioteci și la prieteni, dimpreună cu reproducerile pe planșe color ale câtorva tablouri din colecția sa (pictori contemporani Cristian Sima, Nicolae Theodorescu, Patrick Pelgher) și mai multe evocări despre autor (Marian Pătrașcu, Petre Cichirdan, Vasian Mircescu, Daniel și Cornel Medvedov), să nu se ducă pe apa sâmbetei tot ce a creat și a adunat, în timp, prietenul medic și poet Nei Darie, să nu se piardă în văzduh sentimentele noastre înclinare asupra sa!

„În școală a fost un băiat inteligent, ce lăsa impresia că-l așteaptă-ntr-un viitor nu prea îndepărtat niște realizări frumoase. Și așa a și fost! Nei a îmbrățișat minunata carieră de medic“ (dr. Valentina Gabriela Popescu).

„Nu e ușor să crești ca fratele lui Nei. Să fii la fel sau mai frumos, deștept, spontan, bun la baschet, poet, filosof, cântăreț... Nu pot să spun că am trăit în umbra lui, dar cele mai vechi amintiri sunt legate de el. Mi-a dat să joc baschet, să ascult muzică, să citesc poezii, să aud poezie, să dorm legănat de cântecele adolescenților șaptezeciști“ (dr. Călin Darie).

Dr. Adriana Trăistaru, prietena lui de o viață, mărturisește: „M-a surprins existența manuscrielor, despre care nu suflase niciun cuvânt, cantitatea scrierilor,

multe și felurite, adică în rime clasice și poezii în versuri albe și profunde eseuri filosofice și începutul acela de roman (Un domn suav, împreună cu poetul-prieten Felix Sima, cu subiect fantastic, inspirat din tradițiile din Țara Loviștei și foarte frumoase scrisori dedicate unei iubite imagine sau reale – nu mai contează – vorba lui din ultima poezie: *Nu mai contează cântul în sine/ Numai spre mine, numai spre tine...* Impresionează, mai ales, tristețea care răzbate din ele și mă întrebam ce-l face pe un tânăr de douăzeci de ani să scrie așa de trist... când era o vedetă printre adolescenții Râmnicului, adulat de toți și, mai ales, de toate“ (prof. Ecaterina Popa). După ce am citit manuscrisele, în câteva nopți albe, m-am hotărât să le facem publice, fiindcă – la ce bun să scrii frumos, dacă totul rămâne între copertile unui dosar?... Cartea trebuie înțeleasă și ca un dar pe care Nei ni-l face de dincolo, ajutându-ne să-i descifrăm sufletul misterios și chinuit de conștiința imposibilității de a se ridica la înălțimea așteptărilor celor dragi și de a se adapta cerințelor sistemului (socio-politic) din acea vreme, care nu permitea împlinirea vocațională și accesarea profesională a membrilor ei, decât dacă aparțineau eufemisticului pcr (pile, cunoștințe, relații). Nei s-a resemnat profesional și creativ. A devenit și a rămas un dezadaptat și cel mai aspru inchișitor al lui însuși! „Căci eu, nu ei mă condamnară!” Viața

lui Nei, trăită intens, un amestec ana partes de bun și rău, bucurie și tristețe, speranță și deznădejde, victorii și înfrângeri, piscuri și abisuri, greșeli și penitențe, a fost o splendidă exemplificare a îndemnului Sfântului Augustin: „lubește și fă ce vrei!” Nei a vrut să facă bine, numai bine... Duios trece Nei prin anii copilăriei, cu mintea celui de pe urmă: „Mă duc cu ei și m-oi întoarce/ Cu fir din plete de-mpărat.../ Dar, cu atât ce mai poți face/ Acum, când visul a-nnoptat”... („Copilărie”) – convins că „Ziua de mâine ca o pasăre/ De turtă dulce pe taraba sortilor/ Îmi rezervă un nume transparent/ În coloana albastră a morților./ Ziua de mâine, copilul/ Adormit pe bancheta plecărilor/ Îmi oferă ochiul pictat/ În cupolele albe ale zărilor./ Ziua de mâine, dorință/ Sfâșietoare a zborului înalt/ Când am ca fiecare/ Doar șansa unui salt.../ Ziua de mâine, ziua/ Când am un singur gând:/ Tu... pasărea... copilul.../ Și vin spre voi plângând...” („Imagini”)

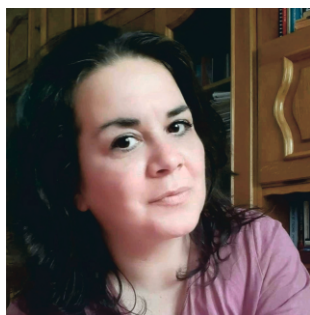
Ion Andreiță, „pălmașul cu condeiu”, într-o minunată tabletă publicată în Flacăra lui Păunescu din 30 iunie-6 iulie iulie 2023, pag. 9, în rubrica sa săptămânală, *Amprenta unui gând*, reluată ca postfață a cărții prezente, face un portret – tablou multicolor al celui care a fost Viorel- Nei Darie: „La vârsta de 68 de ani, Nei Darie a murit tânăr, așa cum s-a păstrat întreaga viață, așa cum l-au cunoscut și îl evocă prietenii, așa cum îl arată poezia lui. Exuberant, meditativ, duios, grav, intransigent, generos, loial, bătaios pentru adevăr și dreptate, cu puternica vocație a prieteniei, a iubirii de oameni; avea, în alcătuirea lui intimă, un inconfundabil atom eminescian, o amprentă de destin; chiar și la pahar, o ureche obișnuită cu sunetele de subtilă frecvență ar fi putut auzi măhnirea Poetului, prin glasul lui Nei: „Oh, neamul

nevoii!” – într-atât se dăruia, discret dar profund, durerii semenilor (pe care, de altfel, îi slujea cu deosebit devotament, ca medic, în comuna Pietrari de Vâlcea; deși ar fi putut deveni un savant; avea toate armele învingătorului; dar avându-le, le-a abandonat aidoma lui Eminescu).”

În prefața cărții, prof. dr. filolog Ioan St. Lazăr conchide: „Este o operă complexă, în care autorul, fără dorința de a ieși în arenă, s-a desfășurat în toată autenticitatea lui de om sensibil și de caracter, cu o vibrație aparte pentru cuvânt și melopeea poetică, cu incontestabil talent de scriitor adevărat, cu un verb aparte, o voce distinctă din surdina durerilor noastre existențiale în această vreme și prin vremi... Setul de scrieri inedite, o parte bruioane, rămase nefinisate, o alta, consistentă, cu realizări notabile, memorabile, merită a fi citit și explorat, apropiindu-ne un suflet care astfel își supraviețuiește ca un cântec al amintirii.”

Prin anii 75 ne-am salutat, o vreme, cu versul poetului din Iași, Ioanid Romanescu: „Trăiască poezia și marii visători!” Apoi, citind în revista „Luceafărul” un grupaj al aceluiași poet, i-am găsit versurile: „Înalt în cerul de stele,/ Huanudo/ Viața și-o va fi absolvit/ Magna cum laudae et solitudo.” Nei a preluat versurile și le recita, adesea, la simpozioanele noastre din camera sa călduroasă. Le-a preluat și le-a făcut, conștient sau subconștient, o credință de viață...

Subsemnatul, ca redactor și îngrijitor al volumului de față, editat în anul 2023, împreună cu dr. Adriana Trăistaru, am consemnat acestea pentru a aduce la cunoștința cititorilor un autor autentic, valoros pentru Istoria literaturii române care se scrie în permanență...

Raftul cu cărți

Cartografierea memoriei

Mihaela RĂDULESCU

Romanul *Iarna când s-au întors berzele*, publicat la Editura Eikon, București, 2023 este o carte tulburătoare despre sufletul uman, despre abisurile memoriei, despre viață și despre moarte. Ion Munteanu scrie un roman al adâncimilor subconștiente, dar și al dramelor sociale și istorice, fiind o poveste emoționantă a individului care își deconspiră cele mai ascunse cotloane ale interiorului prin rememorare. Un roman care abordează o triplă cartografiere: geografică, istorică și psihologică. Personajul principal, Anton, prin intermediul introspecției și al dialogului cu psihoterapeutul, reușește să surprindă trecutul și prezentul pe mai multe planuri: socio-istoric, geografic și afectiv. Povestea glisează mereu între trăire și receptare, între rememorare și reflexivitate, între analiză și meditație. Planul trecutului și cel al prezentului se intersectează la nivelul afectivului, amintirile povestite aducând la același numitor comun cele două dimensiuni temporale.

Pluriperspectivismul narativ conferă discursului epic o viziune veridică asupra relatării, contribuind la autenticitatea trăirii, a poveștii. Subiectivismului narativ i se suprapune vocea auctorială, ceea ce face ca structura compozițională a romanului să coincidă celor două planuri: cel al trecutului, prin subiectivismul

rememorării trecutului și cel al prezentului, prin reflectarea asupra faptelor de existență. În orice caz, personajul Anton recurge la câteva jocuri de perspectivă, mizând pe înșelarea auditoriului (doamna doctor psihoterapeut), istorisirea amestecând adevărul și ficțiunea, ceea ce sporește gradul de complexitate al decriptării propriului sens existențial. Subteranele subconștientului sunt dezvoltate asemenea unei fotografii, povestea protagonistului plecând de la dispariția prematură a femeii iubite, a Alexandrinei. Laitmotivul ședințelor de terapie, dialogul cu psihoterapeutul dezvăluie o poveste dramatică despre viață și moarte. Alexandrina, femeia pe care o întâlnește în Franța, pe plajă, după drama divorțului de Ana, va fi punctul nevralgic care va declanșa periplul epic al cărții.

Personajul recuperează secvențe din trecut, dinspre copilărie spre tinerețe, printr-un amplu proces al incursiunii în memorie. Prin această tehnică de construcție, romanul ni se înfățișează în mai multe straturi, pe mai multe paliere de receptare și interpretare, stilistica polifonică ducând scriitura spre o arhitectură tematică vastă. De la descrierea geografică a spațiului copilăriei, de pe meleagurile Amaradiiei, din apropierea Craiovei, la descrierea detaliată a Franței

moderne din anii maturității, asistăm la o radiografiere atentă a oamenilor, obiceiurilor, a specificului spiritual. Spațiul copilăriei coincide cu trecutul, cu episoade despre istorii îndepărtate ale oamenilor care povesteau despre cel de-al Doilea Război Mondial și despre instalarea regimului socialist-comunist.

Printr-o compoziție ramificată, prin tehnica poveștii în poveste, protagonistul aduce în prim planul narațiunii, personaje dintr-un trecut îndepărtat, personaje care contribuieră într-un efort individual la construirea istoriei mari. De la țărani care se luptaseră pe frontul de vest pentru apărarea integrității teritoriale, la țărani care se opuneau cu strășnicie la colectivizarea forțată, asistăm la evoluția istoriei, la schimbările politice și ideologice. Prin intermediul istorisirilor contrapunctice ale eroului, descoperim marile prefaceri sociale care au marcat poporul român. Dincolo de aspectele sociale ale romanului, observăm o descriere laborioasă a zonei Doljului, în special a spațiului rural, a Amaradiei, cu tot ceea ce înseamnă obiceiuri și elemente ale specificului spiritual al acestui ținut. E o monografie a spațiului oltenesc, unde felul de a fi al oamenilor locului este surprins îndeosebi la nivelul limbajului, care traduce aplecarea spre ironie și umor. Romancierul nu este doar un remarcabil mânuitor de fraze și idei, ci și un fin observator al psihologiei umane, detaliu care conferă cărții, o notă distinctă.

Întâlnirea cu Alexandrina, femeia care îi va schimba viața, va fi reperul în jurul căruia se concentrează întreaga stratificare epică a substraturilor semantice ale romanului. De la atracție erotică,

până la iubirea pură, eroul parcurge o călătorie inițiativă în adâncimile ființei. Într-un cadru estival, la Marea Mediterană, întâlnirea dintre cei doi prevestește într-un fel sau altul, povestea romantică ce se va contura încetul cu încetul. De la pasiunea senzuală, Anton va descoperi cu repeziciune, atașamentul față de această ființă enigmatică. Alexandrina avusese o copilărie nefericită, fiind rodul nedorit al părinților. Crescută de bunici, în zona Olteniei de sub munte, ea va suferi permanent după iubirea maternă și paternă. Aceste aspecte vor construi personalitatea femeii, Alexandrina tânjind după afecțiunea pură, după dragostea spirituală, ceea ce o determină să aibă o atitudine atipică în relație cu bărbații. După stingerea pasiunii dintr-o relație, ea părăsea această legătură fără nici un fel de explicație. De Anton se va îndrăgosti, se va atașa sufletește, fiindcă îi înțelege copilăria marcată de lipsa figurii materne și paterne. Periplul celor doi îndrăgostiți prin Franța devine o cale de a face cunoștință cu frumusețea locurilor, cu istoria acestei țări. Prin prisma aventurii în diverse peisaje ale Franței, putem identifica îndeaproape modul de a fi al francezilor, cu tot ceea ce înseamnă istorie, gastronomie, artă, istorie. Descrierile minuțioase ale locurilor, conferă cărții, aerul verosimilului, al autenticului.

Pe fundalul dialogului din cabinetul psihoterapeutic se înfiripă întreaga poveste a vieții lui Anton și, mai mult de atât, găsim resortul pentru care el apelează la acest tip de terapie: vrea să afle adevărul despre Alexandrina, să găsească răspunsuri referitoare la moartea ei: accident sau sinucidere. Fiecare filă

recuperată din trecutul protagonistului e o posibilă porțiță de înțelegere sau interpretare a personalității acestuia. Moartea Alexandrinei, întâmplătoare sau nu, provoacă un întreg scenariu, căruia vrea să-i descifreze sensul. Recursul la introspecția anamnetică e un fel de a străbate toate ramificațiile interioarei sufletești, un mod de a reprojecția ființa în forma ei totală, ca într-un joc prin care sunt adunate toate cioburile și se reconstruiește oglinda. Numai că e o oglindă falsă, mincinoasă, pentru că Anton nu vrea neapărat să se regăsească pe el, să-și recompună eul spart în zeci de fărâme, ci vrea să ajungă la secretele Alexandrinei, la ceea ce a condus-o la gestul fatal. Crezând că ea fusese pacienta doamnei doctor, Anton și-a confecționat o poveste despre o boală depresivă, închipuită sau nu. Tocmai acest joc confuz, al împletirii discursului real cu cel fantasmagoric creează premisa unei cărți în care Adevărul și Minciuna nu mai sunt două concepte delimitate clar, ci sunt înfățișate în nuanțe.

Protagonistul alunecă atât de ușor

dinspre faptul real spre ficțiune, încât lectorul rămâne suspendat între marginile verosimilului situațional și cele ale fantasmelor proiectate în poveste. Ultima imagine a Alexandrinei, cu căștile în ureche, lângă linia ferată, izbită de un tren pe care nu l-a văzut sau nu l-a auzit e cutremurătoare, și totodată misterioasă. A fost sau nu sinucidere? Aceasta este întrebarea în jurul căreia gravitează semnificațiile romanului. Construit pe mai multe straturi stilistice, cu arhitectură a epicului contrapunctic, cu un discurs narativ în ramă, romanul se definește prin prisma unei estetici moderne. Chiar finalul cărții, unul cu încărcătură metaforică, imaginea berzelor cu ciocurile înghețate în apa râului Amaradia, își revendică tendința modernismului: semantica imaginarului face referire la tragismul existențial, la imposibilitatea redării unui Adevăr pur, ultim. Ion Munteanu așează în paginile acestei cărți o poveste cu caracter individual, însă ea poate deveni simbol al unei povești universale, despre nuanțele conceptului de Adevăr.

Raftul cu cărți

Nei Darie – un autor nou, de talent

Ioan St. LAZĂR

Nei Darie – un autor nou ce va trebui să fie adoptat în conștiința literară a vâlcenilor (și nu numai). I s-a tipărit primul volum – volum postum! – la numai trei luni de la neașteptatul deces (5 decembrie 2021), iar reflecțiile noastre de aici sunt stimulate de conținutul acestui volum, intitulat cu nobilă modestie *Jocuri din acvariul familial* (Băile Olănești, Editura „Mircea cel Bătrân”, 2022), după titlul ciclului de versuri cu care se deschide (celelalte secțiuni cuprinzând *Mărturii despre ... și Ilustrații foto*).

Făcea parte din tânăra generație ce se afirma în viața literară vâlceană la sfârșitul deceniului al șaselea și începutul celui următor, exponențială pentru ea fiind poezia Felix Sima, la Râmnicu Vâlcea, și Dumitru Velea, la Drăgășani. Nei Darie (născut la 19 iunie 1953), abia ieșea din adolescență și, dintre toți tinerii ce apăreau alături de Felix Sima (născut la 6 iunie 1949), era cel mai frecvent, încât cred că formau un adevărat tandem, fiind totodată deosebiți: Felix Sima, deja afirmat, părea mai dezinvolt și mai vocal, în timp ce Nei Darie era mai reținut, mai tăcut, nu se manifesta literar în public. (Fie-mi îngăduit ca, în continuare, să-i numesc pe numele mic, ca amintire a empatiei în care trăiam împreună în acei ani și ca intenție de a câștiga empatia publicului cititor...)

Amândoi, la vârsta aceea, erau, în

mod firesc, stăpâniți de un sentiment ludic (pe care nu și l-au pierdut nicicând), dar „jocul poetic” al lui Felix era, în aparență, facil, o „joacă”, în timp ce acela al lui Nei era unul a-vocal, adâncit în sine, scrijelit pe suflet. Amândoi, pe când ieșeau din copilărie și adolescență în viața largă a maturilor, iar această viață îi sorbea, cu voia sau, mai ales, fără voia lor, ar fi vrut să-și prelungească habitatul de până atunci, al libertății, lipsei de griji și al jocului – jocul ca „joacă”, în copilărie, „jocul cu reguli”, în vremea școlii –, ceea ce nu se mai putea cu firescul de altădată, ei înșiși deveniți altfel și alții și alte cerințe impunându-li-se, în pofida dorinței lor intime. Nei, mai ales, era încredut de trecerea timpului, de intrarea în altă vârstă, de neputința (obiectivă) de a se mai întoarce în copilărie, de a-i mai revedea aieva universul, de a și-o ține cu sine, la sine, de faptul că, în locul ei, se inculca amintirea ei și, deopotrivă, (impostor!), cuvântul. (Cuvântul este o monstruoșitate, el și numai el mi-a întinat ochiul copilăriei, mi-a adus pasul aici unde nu mai există nici măcar un început. Îmi rămâne singurătatea și scârba, de neînving, de a fi – se destăinuia Nei, cioranian, în scripte ascunse. Mă regăsesc la fel de laș, ca ceilalți, pierdut în mocirla uzurii și angoasat de imposibila întoarcere în copilărie – p. 38). Copilăria va fi însemnat, pentru el, ca și

pentru oricare dintre noi, puritate și libertate, trăirea într-un propriu paradis, acestea devenind, dacă putem spune așa, un adevărat principiu al existenței, ce merita a fi perpetuat, pe când realitatea din jur îi era de acum opacă. Iar Nei mai era în ciudat și de faptul că bătrânii, între care se va fi jucat nestingherit cândva, de acum întomnau (*Bătrânii-ascultă, focul arde,/ sufletul din ei e toamnă...* – p. 13), în ciudat de faptul că satul însuși (cel al Boșoarei loviștene în care a copilărit), cu oameni liberi și de omenie, înțelepți în simplitatea lor, se transforma încet, pitorescul de altădată se modifica, oamenii nu se mai conduceau singuri, ci erau conduși, dependenți (de ceape). Nei se tulbura adânc, nu înțelegea și nu voia să înțeleagă. Era la vârsta marilor întrebări existențiale, ale căror răspunsuri – firești, evidente, raționale, legice – nu-i ofereau soluțiile dorite.

Și prietenul său Felix își va fi pus aceleași întrebări, va fi primit aceleași răspunsuri, va fi dorit și el alte soluții, care să convină tumultului sufletesc al vârstei. El va fi găsit o soluție (unică?): să continue jocul, de data aceasta, cu cuvintele, cele care se interpuneau între el și realitatea dorită, proiectată de acum în imaginar; cu o fantezie lirică de o prospețime frapantă, va configura personaje și realități ficționale, cuprinse în haina muzicală a unei prozodii impecabile, tinzând a se configura în cântec, în cântări – ceea ce va face, cu mare talent și aplomb, neuitatul folkist Laurențiu Mărgineanu. (Cât de plăcut răsuna, în anii '70, cântecele lui Laurențiu Mărgineanu pe versurile lui Felix Sima, „frumosul prinț” al poeziei vâlcene de atunci și pe totdeauna! ...)

Nei s-a antrenat și el în acest ambient vâlcean al vârstei tinere, asumându-și, volens-nolens, realitatea vieții din jur așa cum era ea, dar impunându-și să o trăiască după cum simțea și dorea el (ca și Felix și ceilalți din generație); preferând, „la suprafață”, soluția cântării (*Aș vrea să-mi împăiez trecutul/ Să-l altoiesc cu mâini de ceară/ Să-mi pară că-i fiesc tăcutul/ Că eu nu ei mă condamnară/ Să-mi împăiez și amintirea/ Acelui gând de nemurire/ Să mi-o notez cu despărțirea/ De ora dulce de citire/ E ziua cea mai încărcată/ Sunt de făcut parcă prea multe/ O să mă-ntorc la poarta-naltă/ Unde bătrânii stau s-asculte/ .../ Ne împăcăm oricum pieirea/ Sau gândul bun de dimineață/ Căci de ne-am împăiat simțirea/ Numai cânta-rea ne dezgheață* – p. 13). Dar odată cu ea, își asuma și... cuvintele, disimularea din ele și din scriitură, la care își pune mereu un sceptic bemol (*Singura nelămurire e relativ la imbecila putere pe care o am de a scrie, frumos câteodată, cu ferma convingere că nimeni n-ar putea accepta rândurile mele. Cred, totuși, că e un mod de a-mi disimula lașitatea și superficialitatea, sau poate un gând rămas curat din toamna copilăriei.* – p. 38)

Acest „gând rămas curat din toamna copilăriei”, la care Felix pune mereu un diez, dar Nei bemolul său, îi va fi legat cu un fir de argint mai tare decât orice lanț și îi va face să-și izvodească un personaj literar comun, numit „un domn suav”, în care se proiectau cu ființa lor din adânc, trăind ca și evanescent printre oameni, proiect configurat de Felix în poezie (*Un domn suav*) și de Nei în proză (romanul *Domnul Suav*, rămas în manuscris). Felix continua și în serviciul militar să-și păstreze în versuri condiția de „domn suav”, Nei, după un început împreună cu

Felix, în tandem, va scrie în toată viața la romanul său, citit parțial și apreciat de către experimentatul scriitor Ilie Purcaru, care știa să perceapă filonul de aur al unui talent. Oferindu-i lui Nei cartea sa *Țara Loviștei*, scria olograf în dedicație cu rara plăcere de a putea oferi ceva unui scriitor de talent și unui admirabil om și prieten, în respectiva carte integrându-l între scriitori ai Loviștei, cu rădăcinile înfipte în zăcământul folcloric, valorificându-i filioanele, valorificându-i și tehnica, valorificând, mai ales, dimensiunea fantastică, fabuloasă a acestui folclor, cu efecte adesea surprinzătoare în planul artei... (pag. 206, în ediția 1980). Și pentru a-și justifica afirmațiile, Ilie Purcaru chiar inserează (la pag 207-208) un fragment din romanul *Domnul Suav*, o pagină creată pe schema și tehnica basmului, inclusiv cu ecouri din zonele apocrife de care vorbeam (ale zăcământului folcloric – n.n., I. St. L.) și, desigur, și cu influențe din Urmuz, dar cu o altfel de culoare temperamentală și lexică. Astfel, în câteva alte cuvinte, putem spune și noi că Nei Darie, pe atunci student, își purta eroul prin universul satului loviștean (și nu numai), înregistrând, nu o dată perplex, „pierderile” și „adaosurile”, într-o scriitură proprie, mixtură de reflexe folclorice și culte, situată adesea pe muchea sensibilă dintre realitate și fantasticul sugestiv, cu tâlc.

Nu altfel au făcut cei doi prieteni purtându-se, cu un bilet CFR în circuit, prin țară, timp de o lună, intrigați de convenționalismul vieții curente din urbea natală – limbajul oficial „de lemn”, stereotipia faptelor, carapacea în care se închideau oamenii în public, duplicitatea existenței pe două planuri (exterior și interior) – și dornici de a vedea dacă și în

alte locuri era la fel, căutând aerul proaspăt în care viața ar pulsa liber, normal-omenește. Nu avem deocamdată mărturii scrise despre ce au aflat ei atunci, putem doar să presupunem din faptul că fiecare din ei, volens-nolens, a trebuit să se încadreze structurilor existenței în realitatea vremii, zvâcnind din când în când către altceva ce putea da impresia de a fi în (iluzorie) libertate (precum serviciul lui Felix pe șantierul hidrocentralei de pe Lotru, apoi servicii în domeniul culturii), sau adâncindu-și în intimitate nostalgia și melancolia, străduindu-se, totuși, precum Nei, să iasă din orizontul local în viața de studenție, soldată cu o profesiune onorabilă (aceea de medic). Fiecare pe drumul lui, dar rămânând prieteni și păstrându-și onestitatea față de adevărul interior, curăția sufletească, dăruirea pentru alții, săltarea „Domnului suav” din planul tern al cotidianului în aerul ozonat al exercițiului artistic (amândoi optau și pentru sculptură – Felix sau pictură – Nei). Iar, dacă Felix a fost mai prezent în viața publică (id est: cea culturală), Nei, măsurat și sceptic, a preferat „jocuri în acvariul familial”, sugerând transparența ca expresie metaforică a onestității în viață, adevărul simțirii și cugetul „la vedere”: *Eu sunt într-un acvariu,/ în transparența însăși/mă regăsesc candid./ Ea vine dinspre dreapta/ Ea vine dinspre vid./ Gândind ușor prezența/ Eu cerul îl deschid* (p. 6). Cerul său interior era un spațiu mult albastru, sinonim cu însăși nemurirea, în libertatea căruia, planând ca o pasăre ușoară, își contempla iubita (p. 7).

Nei Darie – el însuși un „personaj de roman”, cum l-au perceput apropiați ai lui, lăsând mărturie scrisă în volumul *Jocuri din acvariul familial*, lansat în ziua

de 3 martie la Galeria Artex din Rm. Vâlcea, într-o sală arhiplină. Îngrijit de poetul Felix Sima, cu concursul dr. Adriana Trăistaru, prietena timp de 30 de ani a „admirabilului om și prieten”, volumul cuprinde 25 de mărturii despre omul și faptele lui (inclusiv cele literare), despre elevul nu prea interesat de note, dar „tobă de carte”, inteligent și bun camarad, despre liderul echipei de baschet a liceului, despre prietenii lui și problematica dezbaterilor cu ei, despre medicul dăruit pacienților săi și iubit de aceștia (la Brezoi, în Loviștea, ca și în comuna Pietrari, unde va fi căutat și perceput ceva din lumea vechilor moșneni), despre modelul lui de a fi în viață, între oameni. Au scris, șocați de pierderea lui intempestivă și emoționați de amintiri: profesorii Dragoș Constantinescu, Radu Dusceac, Ecaterina Popa, Ion Predescu și subsemnatul, colegii Marian Pătrașcu, Werner Renner, unui alt coleg, Mugurel Bunescu, plecat mai demult „dincolo”, i s-a publicat o poezie de licean compatibilă, prietenii Cristian Alexandrescu, Simion Petre Cichirdan, Corneliu și Daniel Medvedov, Sanda Nestorescu, Nicholas Teodorescu, arhitectii Adrian Gusty, Cristiana Darie și Vasian Mircescu, scriitorul Spiridon Popescu, rudele: Călin Darie, Tamara și Dudu Darie, Patrick Pelgher și, desigur, realizatorii cărții: poetul Felix Sima și dr. Adriana Trăistaru. Din rațiuni de spațiu, nu selectez aici decât o frază semnificativă a profesorului Ion Predescu, care-l consideră pe Nei Darie un simbol al generației noastre, curat ca poezia, liber

ca libertatea, când faci ce vrei, adică ce are sens... S-ar mai putea spune, totodată, că, în ansamblu, asemenea mărturii au avut șansa de a contura, ca niște crochiuri din unghiuri diferite, un portret literar ce trebuie întregit prin noi secvențe memoriale și apreciative, de așteptat în continuare, ca și cum s-ar scrie, în romanul preconizat, „la mai multe mâini”.

Toate acestea pot îndreptăți opțiunea ca Nei Darie, un autor de talent, să fie adoptat în conștiința și în istoria literară, a Vâlciei sale, mai întâi.

Volumul de față, realizat prin conlucrarea nobilă a celor mai buni prieteni ai lui Nei, scriitorul Felix Sima și dr. Adriana Trăistaru, aduce în plus față de volumul anterior, sub formă de restitutio, întreaga operă poetică a lui Nei Darie, din nefericire postumă. O operă complexă, în care el, fără dorința de a ieși în arenă, s-a desfășurat în toată autenticitatea lui de om bogat sufletește, sensibil și de caracter, cu o vibrație aparte pentru cuvânt și melopeea poetică și cu incontestabil talent de scriitor adevărat, cu un verb aparte – de melancolic violoncel loviștean –, o voce distinctă din surdina durerilor noastre existențiale în această vreme și prin vremei... Setul de poezii inedite, o parte bruioane, rămase nefinisate, o alta, consistentă, cu realizări notabile, memorabile, merită a fi citit și explorat, apropiindu-ne un suflet care astfel își supraviețuiește ca un cântec al amintirii...

1. Vocația și voluptatea cugetării

Poștașul mi-a făcut recent încântătoare surpriză de a-mi aduce volumul de „proză poetică, poezie și cugetări” al doamnei Cristina Copia, nume de care nu aveam cunoștință, din cunoscuta și mereu incriminată cauză a difuzării actuale a cărții și presei de cultură, literatură și artă, total lipsită de posibila, necesară funcționalitate a unui sistem organizat, de profil.

Autoarea volumului a avut, însă, inspirația de a expedia și un cuprinzător „curriculum vitae” care, împreună cu „Cuvântul autorului” și „Cuvântul editurii”, care însoțesc în sumar creațiile incluse, ne-a furnizat, între multe altele, informația importantă că poeta Cristina Copia are deja o bogată și valoroasă bibliografie.

Poeta a publicat într-un timp neobișnuit de scurt 12 volume, într-o „colecție” cu titlul „Trăiri în colecție” și, acum, volumul recenzat de noi, „Trăiri neștiute”, dintr-o nouă, viitoare „colecție”.

Paralel cu aparițiile editoriale, publică frecvent în numeroase reviste din țară, nu numai poezie, ci și editoriale, articole de opinie și atitudine remarcabile, fapt pentru care a și devenit membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

Atât activitatea sa de creație, intensă, substanțială, susținută, cât și cea publicistică au atras atenția și viul interes al multor critici literari și au făcut subiectul unor remarcabile exegeze.

Astfel, în „Flacăra lui Adrian Păunescu”, cunoscutul scriitor și gazetar Dan Lupescu publică un studiu substanțial, pertinent, cu titlul „Cristina Copia sau Poezia ca meditație – suplă, viguroasă, contrariantă”, din care cităm numai câteva considerații critice de început „Scriitor rasat, de profunzimi nebănuite nici măcar de ea însăși, cu soclul trainic de cultură filosofică, asimilată răbduriu, Cristina Copia intră în Agora literară cu forța taurului care dă buzna, imperial, în miezul de foc al coridei dezlănțuite...”

Criticul Florin Căprar scrie între altele: „Ca om al cuvântului, în poezia *Poet călător* se definește ca fiind „un călător printre destine”, un călător care „se cufundă în scriere”, intrând într-o stare în

care ceasul măsoară „clișeele din umbră”, într-o stare în care palpabilul se împletește cu extrasenzorialul...”

Iar criticul Vergil Cojocaru, într-un izbutit, reprezentativ „Portret de autor”, afirmă cu fermă convingere: „Toate cugetările, dar și poeziile poetei Cristina Copia, reprezintă expresia acelei forțe vitale fondată pe raporturile obiective, raționale filosofice, pe înțelesul cititorilor, sintetizarea „Cugetărilor” fiind simbolul sugestiv al unei gândiri extraordinare, o importantă „decupare” din viață, ce poartă în ea măreția lumii în care trăim, așa... cu lumina și umbrele ei”.

Același exeget scrie în gazeta „Cronica timpului”: „Cugetările semnate de Cristina Copia reprezintă expresii literare, care pun în valoare rezultatul prin cuvinte rafinate și cu frumos duh, al unui fel elaborat de a gândi, inteligent și, totodată, artistic și literar”.

Am citat doar câteva considerații critice care sunt foarte apropiate de propriile noastre convingeri de ordin estetic, referitoare la creațiile doamnei Cristina Copia.

Foarte interesante, de o incontestabilă originalitate sunt „Cugetările” poetei pe tema actului de creație și a statutului auctorial, din care se poate configura mozaical întregul ansamblu al convingerilor de natură estetică al poetei: „Cartea. Răsufare răsfoită. Treacătoare între autor și cititor. Scară fără trepte (spiritul nu are nevoie de ele).” „Cartea editată. Locul în care cuvintele se asamblează de frică. Aici ele numără până la infinit de două ori”. „Cuvântul. Tăcerea complexă a gândului. Sonorul sufletului.”

Dar, pe lângă asemenea aforisme, se pot identifica din multe poezii grupuri de versuri de aceeași factură: „Mi-am înmuiat penelul în picuri calzi, trăiri,/ în mrejele silabei, cuvinte, m-am lăsat,/ pe foaie, fără număr, cuvinte am pictat.// Mi-am înmuiat penelul în picuri reci de ceară,/ silaba plânsă, pe foaie, cuvinte a lăsat/ s-aline fiecare rană,/ să-nvețe păcatul să moară”... (*Firidă de lumină*) /. *Pact călător*: „...în pieptul meu e un fior,/ fior de lut, turnat de Sus,/ ...condeiul-mi zice/ „vremea trece...”/ privesc adânc în mine,/ călător printre destine”.

Există și poezii întregi scrise în registrul alegoric și parabolic, sub formă de parabolă existențială, cu valoare de ars poetica.

Neintenționat, prin logica și structura culturii sale temeinice din varii domenii, discursul poetic, prezintă și câteva note ale poeziei postmoderniste: inserții intertextuale, numeroase trimiteri culturale livrești, registru de expresie epicizat, cu acumulări factologice și evenimențiale din cotidianul cenușiu, anost, timbru colocvial etc.

Poetă cerebrală prin excelență, Cristina Copia practică aproape continuu un discurs poetic reflexiv, gnomic, sapiențial, esențializat, concentrat până la starea de cristal strălucitor, chiar poeziile volumului fiind, de fapt, „cugetări” extinse despre viață și moarte, despre rosturile omului și lumii întregi. Pentru că doamna Cristina Copia este, indubitabil, o poetă cu vocația și voluptatea cugetării.

2. Voica Rusu: „Departee de Laguna Neagră”

Poetă de remarcabil talent și vocație, Voica Rusu ne face, de data aceasta, surpriza plăcută de a ne trimite o carte captivantă de proză – „Departee de Laguna Neagră”, care câștigă ab initio o maximă atenție și concentrare, atât prin eleganța și expresivitatea scriiturii, cât și prin densa, tensionată substanță de natură evenimential - epică abordată.

Abia după lectura întregului volum, ai revelația faptului că însuși titlul lui are dubla calitate, pe de o parte, de a sugera ideea centrală a cărții, în postură de metaforă și nume al unui areal în care se întâlnesc, se confesează și se raportează reciproc, atrase ca de o forță tainică, fantastică, destine nefericite, pe de altă parte, să releve dramatismul, uneori chiar tragismul mărturisirilor, starea de spirit dominantă, ce persistă în registrul emoțional, afectiv al protagoniștilor. De fapt, al protagoniștilor, pentru că este vorba de trei prietene, care se întâlnesc în scurte vacanțe să-și elibereze sufletele, prin confesiuni bogate în intense trăiri, greu de tradus și numi, de energii negative, îndelung acumulate. Else, Tania și Ana sunt cele trei personaje principale, dintre care Ana este un fel de cutie de rezonanță sensibilă, extrem de receptivă, gânditoare, cu reverberații reflexive grave, profunde.

Tot titlul cărții mai sugerează și paradigma în care trebuie citită și comentată, analizată de către criticii literari, una simbolică și parabolică, cea mai adecvată pentru o parte substanțială, precumpănitoare, a substanței epice a cărții.

În cuprins sunt ușor de identificat, sub

formă concentrată, în nuce, câteva posibile bildungsromane, ale protagoniștilor Elsa și Tania, ale înaintașilor și urmașilor acestora precum și al soților lor.

Cartea este scrisă într-o perioadă destul de recentă, de 4-5 ani, de aceea, când personajele evadează din lumea lor interioară, din amintiri și vise, la contactul cu lumea exterioară, cu contextul social-politic, au parte de surprize dintre cele mai neplăcute, șocante, dure, nu de puține ori de-a dreptul revoltătoare. În pasajele dedicate unor asemenea momente, stilul este unul de gazetar, ce relevă o îndelungată activitate publicistică și cititorii beneficiază de veritabile radiografii ale vieții social-politice a țării, scrise de un gazetar redevabil, cu un remarcabil spirit de observație, acut, penetrant, sagace, cu un impresionant volum de informații din toate domeniile de activitate. Stilul devine pamfletar, vitriolant, dinamitar, iar autorul acestor secvențe are în scrierea lor pricepere și aplomb de analist politic de marcă.

Indubitabil, Ana este un alter ego al autoarei, care își rezervă în cuprinsul cărții diverse ipostaze: de rezoner, de autoare de interviuri și convorbiri pe care le provoacă și conduce cu întrebări de finețe psihologică, de sui-generis analist politic. Dar intuim în Ana, deci în autoare, un personaj în căutarea febrilă, insistentă, a propriei identități. Și are inspirată, eficientă opțiune pentru modalitatea provocării de confesiuni, în scopul cunoașterii și înțelegerii modului în care au gândit, simțit, reacționat și acționat prietenele sale, în vederea descoperirii propriei identități prin raportare la alte identități.

Unde poate fi clasificată proza din această carte? Destul de dificil, la memorialistică. Dar sunt numeroase secvențe de proză realistă, de observație comportamentistă, behavioristă, de proză de analiză, de proză poetică (veritabile prozopoeme), de proză de tip sud-american, de factura realismului mitic. Aceste reale disponibilități de creație epică ne dau convingerea că Voica Rusu poate aborda în momentul acesta genul proteic, romanul.

Așadar, cred cu totală convingere că scriitoarea Voica Rusu merită cu prisosință să intre în atenția criticii de întâmpinare de elită a țării.

3. Lucia Ileana POP – Trepte peste timp

Din magistrala prefață de care beneficiază cel mai recent volum al doamnei Lucia Ileana Pop, datorată criticului și istoricului literar Delia Muntean, am intrat în posesia informațiilor esențiale că distinsa autoare este „profesoară, jurnalistă, scriitoare și traducătoare născută în Deseștiul Maramureșului Voievodal și stabilită de ani buni în Ardea - Italia”. Mai adaugă mențiunea extrem de interesantă că „vorbește, printre altele, de menirea scrisului (s.n.)”.

De menirea scrisului vorbește, într-adevăr, Lucia Ileana Pop și în admirabilul microeseu „Gânduri despre poezie”, tipărit la sfârșitul cuprinsului, care are valoare de concentrat crez și revelatoare sinteză a convingerilor sale estetice.

Asumându-ne în totalitate aserțiunile din „Gânduri despre poezie”, le vom împărtăși și cititorilor acestor rânduri.

Fire meditativă, cerebrală, poeta își scrie „Gândurile despre poezie” într-un registru accentuat aforistic, cu sintagme și enunțuri cu valoare de maxime, de aforisme și definiții, ce alternează cu secvențe poetice încântătoare.

Din categoria aforistică poezia este: „precum o rugăciune venită din inimă”. „Poetul dăruit cu harul lui Dumnezeu face cu adevărat legătura între lector și Dumnezeu”. „Simplitatea constituie o calitate pe care poeziile adevărate o au”. „Poezia este oglinda ființei care o scrie”. „Poezia se naște din iubirea de frumos, de cuvânt și de idee și se întrupează din cuvânt și prin cuvânt”. „Procesul creației poeziei, ca orice travaliu creator, îl imită pe acela al lui Dumnezeu”.

De-a dreptul tulburător este următorul citat poetic, dar scris tot în registru reflexiv: „Nu încerc să-i dau o definiție poeziei, pentru că ar fi imposibil. Cred că ea poate spune și oglindi orice, dar nu poate fi spusă și nici oglindită în întregime, căci va mai avea întotdeauna ceva de exprimat, ceva cu care să ne surprindă”.

De remarcat că poeta ce „profetește și profesează”, adică valorile estetice pe care le prețuiește sunt lesne de identificat în discursul ei liric. Ca și temele și motivele tematice predilecte.

În demersul hermeneutic din excelența prefață a doamnei Delia Muntean sunt semnalate, în chip firesc, mai multe particularități de ordin stilistic și tematic. Ceea ce autoarea volumului a intuit, prin instinct poetic și din practicarea actului de creație, este completat de criticul literar de profesie, cu un sistem de referințe teoretic și estetic mai amplu, mai temeinic articulat. Astfel, în palier tematic se semnalează „marile provocări ale zilelor noastre”, „poverile societății actuale (războiul, tehnologizarea, bolile, alienarea, nomadismul ș.a.), „iubirea, timpul, relația cu sacrul, copilăria, familia, dorul de casă”, „cunoașterea și autocunoașterea”, „simbolul reluat al rădăcinilor”, „metamorfozele în relația cu exteriorul, depășirea unor obstacole, ... răbdare, trudă. Umilință”, „geografia intimă, cu toposul paradisiac al Maramureșului”, „melancolia de meleag” (Al. Cistelec), „fapte de viață și figuri umane din zona de sensibilitate, cântarea/îmblânzirea dorului devenind un mod de a fi și de a merge mai departe”. Citatele, în acest sens, sunt de prisos, pentru că pot fi identificate ușor de lector.

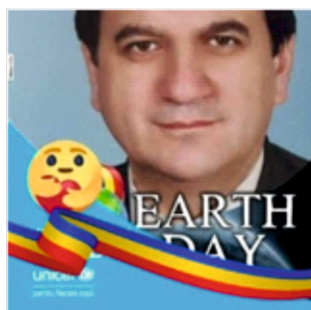
În plan stilistic, prefațatoarea adaugă la cele din „Gânduri despre poezie” – „Greutatea cuvintelor, nu podoabele”. Poezia „să determine atitudini, să emoționeze tocmai prin naturalitatea spunerii”. „... un crez artistic, particular, ... cu accent mai mult pe etic și pe irigare afectivă decât pe estetic”. „Comunicare aproape tranzitivă, deci cu largă adresabilitate”. La care smnalăm și noi paradigma parabolică și alegorică, fapt ce

conferă multor poezii statut de parabole existențiale cu miză majoră, „știința și arta sugestiei poetice, cu plurale virtuți de expresie, valorificarea potențialului sugestiv, revelator, al gesticii poetice”.

Dar, ca și în alte rânduri, voi rămâne și acum statornic în convingerea mea că, înainte de toate, versurile memorabile dau întreaga măsură a talentului unui poet. Vom transcrie, deci, câteva din volumul doamnei Lucia Ileana Pop: „... înapoi este imposibil de întors”. „Există dintre aceia/ care au lăsat/ această viață/ chiar dacă nu au terminat-o încă”. „Voi urmări unduirea/ literelor desenate de mâna ta/ și-ți voi citi în ele personalitatea”. „... Când bucuria te va invada/ și scrisul va începe să-ți urce pagina (s.n.)” Gestică superbă, sugestivă: „Îți voi scrie o scrisoare lungă/ scrisă de mâna mea./ Ți-o voi scrie cu atâta drag,/ că din fiecare literă va răsări/ o floare” ... „Vei continua să scrii (și iubitul n.n.) mereu de mână,/ așa încât mâna mea și mana ta/ într-un sfârșit se vor alătura”.

Deși în ale sale „Gânduri despre poezie” afirmă convingător că „nu intenționez să încerc să-i dau vreo definiție (poeziei n.n.) pentru că ar fi imposibil și ... pentru că nu poate fi spusă și nici oglindită în întregime”, poeta, totuși, încearcă și izbutește cu strălucire această definiție foarte originală și de concentrarea și flacăra albă a briliantului. „POEZIA Puține, puține cuvinte,/ dar mișcătoare ca vântul,/ emoții ce limpezesc cuvântul,/ se lipesc de suflet și de minte”.

Îi dorim poetei Lucia Ileana Pop o evoluție mereu ascendentă și forța creativă de a arcuri cu talentul ei viguros, polivalent, noi „Trepte peste timp” – cărți din ce în ce mai valoroase, adică.

NICU BREZOIANU

X

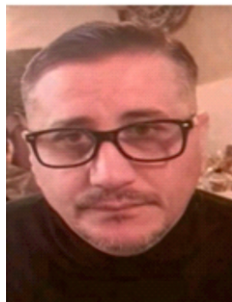
o liniște infinită
 s-a întins peste culmile netezite
 de oftatul prelung al timpului geologic
 siluetele înserării se răsfirau tăcute
 numărând turmele risipite în spiralele Căii Lactee
 din desişurile întunecate ale aducerilor aminte
 se ivesc ochii roşii ai fiarelor pădurii
 ochii copilului neîmblânzit
 plonjez în metafizica fiinţei
 caut în fiecare cotlon al memoriei
 slovele încrustate în ridurile străbunilor
 în hrisoave domneşti şi în cărţile bisericeşti ferecate în argint
 flăcări misterioase se contopesc într-un şuvoi năvalnic sub horstul Coziei
 luminând calea spiritelor păgâne agăţate de steiurile Cârligelor
 e trecut de miezul nopţii şi în Poiana Stânişoarei
 în cuiburile chiliilor săpate în carnea stâncii
 călugări hirsuţi psalmodiază imnurile bizantine ale utreniei
 acompaniaţi de dangăţul tăragănat al clopotelor
 mirosul tămâiei aromate ucide aura duhurilor rele
 ciobanii îşi îmbărbătează câinii înteteşesc focurile în vatră
 ascund discul lunii să nu-l devoreze vârcolacii
 şi privesc cum joacă diavoleşte stelele căzătoare
 peste comorile îngropate de haiducii lui Trancă
 în peştera misterioasă tupilată între colţii stâncoşi ai Forfecii
joacă banii murmură cotoroanţele
 mijesc zorile peste locul bun de vânat - Loviştea
 diapazonul după care îmi acordez respiraţia
 cuante de lumină mă învăluie haotic
 ecoul unui glas doinit urcă armonic în al meu spaţiu-timp
 de şapte generaţii, repetând monoton blestemul:
 tu eşti povestitorul!
 da Eu sunt cel condamnat
 Eu sunt povestitorul...

XI

Carlos Fuentes avea un crez
mă îndoiesc că Dumnezeu citește literatură
eu insist să scriu fiindcă Raiul s-a născut din cuvinte
împletesc din caierul Dochiei cu migala unui ceasornicar
firul dorului infinit rătăcit în ghemul Ariadnei
din când în când Dumnezeu coboară în salturi
din lumea lui nevăzută pe o pânză de păianjen
tăifăsuind cu umbra baciului din Poiana lui Pavel
proțăpită în interiorul unui con de lumină pascală
de ce Doamne m-ai ales tocmai pe mine - nevrednicul ?
Dumnezeu așezat la o masă cu trei picioare
cioplită cu barda din trupul unui paltin secular
legumea un balmoș cu brânză dospită
jintița sorbită dintr-o doniță suavă la trup
i se prelingea în firișoare subțiri peste vorbe
de ce ? ai fost inima acestui cnezat baciule
Tu un păstor destoinic ai dat viață Loviștei
vara turmele tale rumegau mana golurilor alpine
iarna coborai la șes să îmblânzești crivățul hain
sute de ani ți-ai plimbat tarhatul pe spinarea asinilor tăcuți
doinei din fluier și pășeau spre tenebre
trudit cu gândurile agățate de Steaua Polară
plecai și veneai plecai și veneai închideai cercul
și în interior satele roiau într-un stup roditor
Terra Lythua păstorită de viteazul Mislav
Țara cea Mare a lui Basarabă se umpluse cu țări mici
măști care păstrau sub jurământ sfânta credință
ai fost punte peste genuni și vameș la nevoie
pieptul tău a fost scut împotriva hainilor din pustie
ai fost durerea și bucuria - rugăciunea smerită
săgeata care a răstignit necuratul în găurile Pietrei Cântătoare
acel Unu infinit condensat din coduri ancestrale
demultiplicat în mii și mii de microuniversuri subiective
ai fost sinergia care a unit destine
în numele Tatălui și al Sfântului Duh
ai fost bosonul incert care a coagulat materia
ca pe un boț de mămăligă elastică
enigmaticul terț inclus ce a răzbit virtual
prin multiple planuri ale realității spirituale
ai fost cuanta de energie necesară impulsului creator
glasurile clopotelor trezeau conștiința muritorilor
vrăjitoarele își pierdeau puterea afundându-se în bulboane
în ape repezi sclipeau sfidător neuronii argintii

întrupați în păstrăvi iuți și lostrițe cu puteri miraculoase
 păcatele nopții se încolăceau într-o genune cețoasă
 risipită printre razele astrului dătător de viață
 se iveau zorii boabelor de rouă se făcuse lumină
 arhanghelul Mihail binecuvânta bucuriile și necazurile
 vestind Ziua Domnului venerabila duminică a Soarelui
 timp de odihnă și de pocăință pentru credincioși
 voineșarii mălăienii brezoienui boișoreni hurlupenii
 împodobiți în haine de sărbătoare dosite peste an în cufere
 coborau gruiurile înverzite spre locurile de închinăciune
 se cuminecau cu cinstitele daruri afierosite la proscomidie
 Dumnezeu surâdea malițios restabilise echilibrul
 materia și antimateria conviețuiau pașnic
 văzutul și nevăzutul se întrupaseră într-un ethos unic - Loviștea
 în Poiana lui Pavel se cuibărise liniștea
 unde ești Doamne?
 te-am căutat pe google maps și nu te-am găsit
 am plecat să citesc *elegiile loviștene*
 recomand *partea și întregul* a lui heisenberg
 Carlos Fuentes se înșelase

Poezie

Adrian George ITOAFĂ

Îmbătrânirea are nevoie de vise

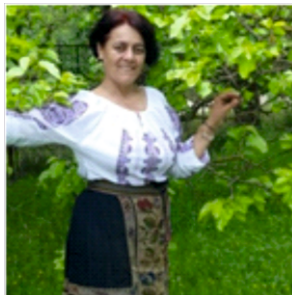
Ochii îi mângâie trupul fecioarei,
 reușind în timp scurt să scaneze
 fiecare formă.
 Satisfăcut de imaginație,
 o regăsește singur,
 în albumul cu vise,
 o alege pe Zâna Crăieselor.
 Doar culoarea o separă
 de indiferența albului,
 perfecțiunea nu are riduri și cearcăne,
 iar părul albit de-atâta supărare

se transformă în voal dantelat.
 Sâni îi acoperă puțin,
 să nu se trezească cu prunci la alăptat.
 Grăbită acoperă cu pantofi roșii,
 tălpile brăzdate.
 Oftează scurt și îmbracă tabloul în alb.
 Când se trezește,
 buzele uscate rămân amprentate
 pe pernă,
 amintind de dorințe și plânte.
 Află că îmbătrânirea are nevoie de vise,
 se hrănește, devenind o iluzie oarbă.

Picioarele ale superbe, le simt neieșite din mine

Picioarele ale legănându-se
pe cărarea orizontului meu,
trecând și pierind în adânc,
picioarele ale superbe, le simt
neieșite din mine, dansând în doi
prin vântul puternic, unde călătoresc
fără teamă că suntem,
picioarele ale perfecte le simt
cum se încalță cu tălpile mele,
șerpuiind în adâncul mării,
acolo scap de răstignite cuvinte,
eliberate din gura deschisă,
câtă splendoare se adăpostește
în epava umană, renăscută
pe fundul apelor reci,
n-ai idee, n-ai cum să mai pleci,
să ieși din picioarele astea cuprinse
de alge,

ce ne-au legat cununiile
în centrul acestei lacrimi nesfârșite,
dansezi cu picioarele astea superbe,
încălțată-n picioarele mele,
ieșim la mal poposind oboșiți printre
clipe,

IUBIRE

Fă-mi loc în liniștea ta,
Să n-aud cum undele timpului crapă,
Să-mi ostoiesc setea de tine!
Tu ești, pentru mine,
Un înger
De foc și de apă.

Fă-mi loc în brațele tale!
Ele îmi sunt
Și Rai, și Pământ.
Știi prea bine,

pe un val, ne retragem în apa discretă,
nu suntem animale marine,
doar picioare ce călătoresc în adâncuri.

Nichita e biblia noastră

Am descifrat mesajul de la balcon
„ Hic sunt leones" mă atrăgea,
așa că, iată,
bat la ușa apartamentului 16,
din Piața Amzei,
acolo, brațe lungi nevăzute nu deschid.
Pentru a fi admis trebuia să inspir
poezie
din norii neconsumați,
precum prietenii care inhalau și scoteau
fum,
auzeam vocea închinată poemului
inepuizat,
Nichita vorbea cu gura plină,
eliberând rând pe rând versuri albe
ce trebuiau degustate
de prezente urechi. Toate intrau în
transă,
doar zorii risipeau incertitudini.
Nichita e biblia noastră, pur și simplu o
trăim.

Poezie

Cristina TRUȚĂ

Eu, fără tine,
Nu sunt!...

Mi-ești înger.
- Ești îngerul meu.
La tine în suflet e pace.
Tăcerea mă-nalță și-mi place
Și-așa vreau să fie mereu!

Fă-mi loc în clipele tale!
Știi prea bine,
Doar cu tine
Sunt EU.

PÂINE

Rod trimis de Cuvânt:
Gust de izvor nesecat
Cu miros de tămâie
Din trupul cel sfânt
Al bobului de grâu,
În pământ plămădit:

Început și sfârșit.

Frământată de veacuri
De mâini pricepute, dibace,
Care coseau iile
Cu râuri multe,
Cu fluturi, șabace,
Intrând iarna-n țesut, la război.

Dulcea mea pâine,
Coptă pe vatră
Ori sub țestul de piatră.

Tu ai primit a focului biciuire,
Suportând transformări
Cu stoicism,
Din iubire.

Tu,
Care ești împărțită pe mese rotunde,
pătrate,
Acasă,
Ori în Altare,
Pe Sfânta Masă,

Tu, fărâma care se frânge
Din trupul cel Sfânt,
Alături de jertfa de Sânge.

Învrednicește-ne, Doamne,
Să ne împărtășim cu Tine,
Să nu-Ți irosim jertfa
De iubire supremă,
De Sine!

CE-I MAMA?

Mama-i cântec și e soare,
Mama-i cea mai mândră floare!
Mama-i cerul și pământul,
Este liniștea cuvântul.

Mama-i leagăn de iubire
Până dincolo de fire...
Mama-i raiul; mama-s toate!
Fără mamă, nu se poate...

DE ZIUA TA

Mereu îmi ești aproape
Atunci când dau de greu.
M-alinți, mă strângi în brațe,
Ador surâsul tău!

Te port în gânduri, mamă!
Ești înger pe pământ,

Icoana mea de suflet,
Un scut și-un legământ!
Blândețea vorbeii tale
E-o caldă alinare.
Să ne trăiești, măicuță,
Cât dor va fi sub soare!

Universalialia

Irealitatea imediată la Max Blecher

Jean DUMITRAȘCU

M. Blecher publică romanul *Întâmplări în irealitatea imediată* în anul 1936 și, de atunci și până în prezent, cum remarcă Nicolae Manolescu, „chestiunea situării scriitorului în istoria literaturii nu e pe deplin elucidată”. Romanul a fost și este considerat a fi „una din marile cărți ciudate ale secolului XX românesc” deși, la data apariției, lucrurile păreau mai simple, critica literară clasându-l în rândul prozei psihologice, pe linia deschisă de Marcel Proust. Cert este că, la apariție, nu suscită interesul meritat, fapt denunțat de Eugen Ionescu astfel: „Cartea d-lui M. Blecher zace în depozite; niciun critic nu l-a îmbrățișat; nicio revistă nu i-a solicitat vreun interviu”.

Întrucât nu există un „jurnal al creației”, ca la alți scriitori, nu se poate decât intui ce a urmărit M. Blecher însuși cu acest prim roman al său, apreciat la superlativ și contestat violent. Un critic literar de talia lui Pompiliu Constantinescu era de părere că *Întâmplări în irealitatea imediată* „nu e un roman, dar nici un eseu, nu e un poem și nici un jurnal intim”, iar Sașa Pană considera că „e o carte fără corespondență în literatura română”.

Tema irealității vieții proprii îl urmărea pe M. Blecher cu mult înainte de publicarea romanului său de debut, se confrunța cu aceasta, după cum îi

mărturisea prietenului său Sașa Pană într-o scrisoare din 1934: „Irealitatea și ilogismul vieții cotidiene nu mai sunt de mult pentru mine vagi probleme de speculație intelectuală: eu trăiesc această irealitate și evenimentele ei fantastice”. Din aceeași scrisoare mai aflăm că prin romanul la care scria, intitulat, într-o primă variantă, *Exerciții în irealitatea imediată*, încerca să se definească pe sine, în primul rând. Problema identității îl preocupa acut pe omul M. Blecher, era modul său de a trăi autentic, într-o vreme când problematica „autenticității” era abordată și de alți prozatori interbelici. Prin cartea la care scrie cu „o înfrigurare ascuțită la extrem”, Blecher încearcă să fie „autentic” și, în același timp, să dea seama de propria identitate, în condițiile în care, după cum s-a arătat în studiul *Strategii ale (de)construcției identitare în proza românească interbelică*, autenticitatea este un atribut al identității.

Dosarul receptării e voluminos și contradictoriu, M. Blecher fiind afiliat, printre altele, și suprarealismului de către critici ca Ion Pop, care susținea că „[i]ncidențele scrisului lui M. Blecher (1909-1938) cu spațiul avangardei sunt de găsit în zona suprarealismului”. Însuși M. Blecher considera că „suprarealismul trebuie să doară ca o rană profundă”. Mircea Cărtărescu consideră că și în

romanele lui Blecher se regăsesc „puncte de tangență cu interesantul postmodern: fascinația pentru kitsch, artificio și mai ales pentru simulacre” .

Socotită „cartea anului 1936”, o „capodoperă”, „o carte esențial metafizică”, romanul lui Blecher poate fi mai ușor definit prin ceea ce nu este decât prin ceea ce îl caracterizează în mod special, și anume legătura profundă cu cărțile „tinerei generații” interbelice de scriitori. O generație (numită fie „experiențialistă”, de Petru Comarnescu, fie „generația trăiristă”, de Șerban Cioculescu, fie „Generația '27” – de la anul „Itinerarului spiritual” eliadesc – de Dan C. Mihăilescu) pentru care „autenticitate”, „experiență”, „aventură interioară” sunt cuvinte cheie, la care Blecher adaugă „irealitatea imediată”.

Se poate spune că emblematic pentru „tânăra generație”, în general, și pentru M. Blecher, în particular, este ceea ce nota Mircea Eliade în postfața colecției de articole naeionesciene, *Roza Vânturilor*: „Se cere, înainte de toate, o totală sinceritate față de sine și față de ai tăi. Nu știi decât ceea ce trăiești tu; nu rodești decât în măsura în care te descoperi pe tine. Orice drum e bun, dacă duce în inima ființei tale, dar mai ales drumurile subterane, marile experiențe organice, riscurile, aventura. Un singur lucru e esențial: să rămâi tu, să fii autentic, să nu-ți trădezi ființa spirituală”.

Iar Blecher a rămas el însuși până la capăt, mizând totul pe autenticitatea trăirilor. Fără a uita că face literatură. În acest sens, nu trebuie să privim opera prin prisma biografiei sale.

Spre deosebire de celălalt roman al său (*Inimi cicatrizate*), în care naratorul este omniscient, în romanul *Întâmplări*

în irealitatea imediată, Blecher mizează pe autenticitate. În acest sens, se pot face apropieri de viziunea camilpetresciană care argumentează verosimilitatea ficțiunii naratorului-personaj: „Din mine însumi, eu nu pot ieși... Orice aș face eu nu pot descrie decât propriile mele senzații, propriile mele imagini. Eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi”. Deși ambele variante de roman (obiectiv/subiectiv) sunt legitime din punct de vedere artistic, se admite că „esența” romanului blecherian constă și în autenticitatea sa, autorul alegând să meargă pe linia trasată de Camil Petrescu, a cărui concepție asupra romanului este: „Să nu descriu decât ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele, ceea ce gândesc eu... Aceasta-i singura realitate pe care o pot povesti... Dar aceasta-i realitatea conștiinței mele, conținutul meu psihologic...”. Astfel că o posibilă justificare pentru această situație oglindește faptul că pentru cititorul modern poate este mai greu de admis varianta de realitate a naratorului omniscient, întrucât este neobișnuit ca o persoană să știe cu precizie ce gândesc și ce simt ceilalți.

Conform criticului Nicolae Balotă, între sagacitatea senzațiilor nemaiîntâlnite, decondensarea materiei, insuficiența realității din proza lui Blecher și boala lui cruntă (tuberculoză osoasă) nu se poate bănui o relație de cauzalitate: „Sensurile și valorile prozei lui Blecher nu ni se revelează decât după ce vom fi procedat la o prealabilă disjunctie între om și operă, între viață și creație. Structura acestei proze nu ni se dezvăluie cât timp o socotim generată de vreun sentiment existențial. Ea nu poartă, infuză, o trăire. Dacă omul Max Blecher

s-a născut sub semnul suferinței, dacă a trăit suferința - cum s-a afirmat - încă din copilărie, ca situație-limită, adică în mod existențial, creația sa nu este o continuare sau o simplă expresie a suferinței trăite, ea fiind posibilă în ciuda acesteia. Scriitorul Blecher s-a născut în pofida suferinței, nu sub imperiul ei".

În spiritul observației lui Nicolae Balotă, lucrarea de față își propune o analiză textuală a prozei lui Blecher și nu una contextuală, astfel încât trimiterile la detalii din viața autorului vor fi minime, totuși, atunci când acestea ies din text, vor fi semnalate și acceptate.

Intrând în substanța romanului *Întâmplări în irealitatea imediată*, vom aduce în discuție încercarea personajului principal de a evada într-o realitate subtilă stăpânită de puterea gândurilor lui, în substratul propriului inconștient, încercarea de redempțiune prin iubire și evadarea în fantastic. Personajul lui Blecher recurge la aceste modalități de evadare tocmai pentru a-și regăsi propria identitate.

Nicolae Manolescu remarca faptul că „Identitatea poate fi suspendată, o clipă, dar nu pierdută [...] Nu alteritatea e dureroasă, ci ipseitatea. Ceea ce Rimbaud excrează, Blecher dorește cu ardoare: unul suferă că eul este altul, celălalt, din contră, că eul nu este decât eu”. Astfel că, naratorul-personaj reduce totul la sine, nu poate ieși din sine și nu se poate identifica cu altcineva. De asemenea, „identitatea ca loc rău e marea temă a existențialismului la Blecher”. Identitatea este privită ca negație deoarece personajele lui Blecher resimt accidentalitatea existenței umane dar și zădărniciia lumii (naratorul-personaj blecherian, mărturisește că după

trecerea de la copilărie la adolescență, nu a mai avut crize, dar starea de întunecare/confuzie care era premergătoare acestor crize dar și senzația că lumea există în zadar pe care o simțea ulterior crizelor, s-au transformat în starea lui firească), insuficiența rațiunii, înstrăinarea față de propriul eu, limitarea cunoașterii lumii de către om, solitudinea, neantul.

Înainte de a vorbi despre lumile în care se refugiază personajul lui Blecher, este necesar să se aducă în discuție posibilul motiv care justifică nevoia acestuia de a evada din realitatea comună. În această direcție se deschid mai multe posibilități interpretative. Poate că personajul lui Blecher nu se poate împăca cu realitatea comună și de aceea dorește o realitate compensatorie: „Atunci simțeam mai profund și mai dureros că n-aveam nimic de făcut în această lume, nimic alta decât să hoinăresc prin parcuri, prin poiene prăfuite și arse de soare, pustii și sălbatice. Era o hoinăreală care într-un sfârșit îmi sfâșia inima”.

Deoarece personajul lui Blecher nu poate accede la cunoașterea absolută în realitatea comună, o caută în realități subtile, dar pe parcurs se convinge că nu există cunoaștere umană atât de sigură încât să nu poată fi pusă la îndoială: „Deodată într-o înfășurare de vânt mi se păru că o statuie albă de marmură se ridică în aer. Era în acel moment o certitudine incontabilă, ca orice certitudine”. Pentru încercarea de evadare într-o realitate alternativă este ilustrativă mărturia lui Blecher dintr-o scrisoare către Sașa Pană, despre nevoia de a pătrunde între „tentaculele” suprarealității, ar putea conține cheia viziunii sale: „Irealitatea și ilogismul vieții cotidiane

nu mai sunt de mult pentru mine vagi probleme de speculație: eu trăiesc această irealitate și evenimentele ei fantastice. Întâia libertate pe care mi-am acordat-o a fost aceea a iresponsabilității actelor mele interioare unul față de celălalt – am încercat să rup barierele consecințelor și, ca o onestitate față de mine însumi, am căutat să ridic la egal de lucidă și voluntară valoare orice tentație a halucinantului. Cât însă și cum își dezvoltă în mine suprarealitatea tentaculele ei, nu știu și n-aș putea ști.. Idealul scrisului ar fi pentru mine transpunerea în literatură a înaltei tensiuni care se degajă din pictura lui Salvador Dali. Iată ce aș vrea să realizez – demența aceea la rece perfect lizibilă și esențială“.

Pornind de la scrisoare, Mircea A. Diaconu este de părere că aceasta este descrierea optimă care s-ar putea face prozei lui Blecher: „Ce altă caracterizare mai bună a propriei scriituri sau, mai exact, a ființei angajate în scriitură decât cuvintele din urmă (cele citate mai sus, din scrisoarea către Sașa Pană - *n.n*)? Căci a înregistra mișcările indefinite ale sinelui și cu acuitate obiectele din jur sau întâmplările oarecare, anodine, dintr-un târg periferic, înseamnă a descompune lumea în fragmente, a percepe ilogical coerenței (din moment ce nu există sens care să ordoneze logic faptele), a simți lipsa de miez a lucrurilor, a le vedea mecanicitatea de carnaval. În fapt, o carte despre felul cum identitatea se nutrește din propriul hău, fără ca vreun strigăt disperat să poată țigși pentru a marca angoasa“.

Blecher își dorea să transpună în cuvinte ceea ce transmite pictura lui Salvador Dali, poate pentru că pictorul catalan „fixează în imagini aspecte

maladive, deformările patologice, pentru a descoperi motivații ale organizării afectiv-spirituale profunde. Pictează reziduurile memoriei, transferând, între modalitățile sale de expresie, descoperiri ale școlii psihanalitice.“ Se știe că Dali își numea lucrările „vise-fotografii pictate“, iar această omologie dintre imagine și viziune onirică ar fi o altă punte comună între Blecher și Dali, cel dintâi „pictând“ prin cuvinte. Romanul său începe pictural punând accent pe latura vizuală exact ca pictura: „Când privesc mult timp un punct fix pe perete mi se întâmplă câteodată să nu mai știu nici cine sunt, nici unde mă aflu. Simt atunci lipsa identității mele de departe ca și cum aș fi devenit, o clipă, o persoană cu totul străină. Acest personaj abstract și persoana mea reală îmi dispută convingerea cu forțe egale.“

Poate că incipitul trimite chiar la una dintre cheile de interpretare ale romanului, întrucât o conotație a aceluși „punct fix“ poate fi însăși realitatea comună privită infinitezimal de la depărtare, iar dincolo de acest punct începe „irealitatea imediată“. Prin acțiunea de a privi acel punct fix se realizează dedublarea personajului, ipoteză ce poate fi întărită de prezența celor două „forțe egale“. Decorporalizarea este în strânsă legătură cu pierderea temporară a identității, iar aceasta nu se produce în mod automat, ci doar atunci când personajul privește un timp îndelungat într-un punct fix. Punctul privit de naratorul-personaj blecherian se caracterizează prin trăsătura de a fi static, în termeni colocviali corespunde unui „punct mort“. Deși dezideratul acestei lucrări, nu este de a face psihocritică, anumite

detalii care ies din text și se pot lega de biografia autorului, vor fi semnalate. Punctul fix este un loc determinat în spațiu, imobil, fapt ce poate trimite ca într-o oglindă la condamnarea de a fi imobilizat la pat a autorului romanului: „Viața în aceeași poziție: pe spate cu genunchii împietriți în W întors. Săptămâni, luni de vară cu zilele mari, luni de iarnă cu nopți fără sfârșit, ani, ani după ani. Câțiva, la Berck-sur-Mer; alți doi la Leysin, apoi la Brașov, la Techirghiol și ultimul popas în mahalaua Romanului.”

„Personagiul abstract” din cadrul acestei dihotomii poate fi echivalat cu ceea ce Jung numește „umbra”, iar Frieda Fordham descrie drept „ființa inferioară din noi înșine.”

Dacă se trece peste spațiile semantice obișnuite ale elementelor verbale, tema identității din incipit poate fi interpretată și imaginând o realitate subtilă, o lume alternativă. Realitatea comună poate fi percepută prin simțuri, dar această percepție este incompletă. Din moment ce organele de simț nu sunt suficiente pentru a putea reprezenta realitatea, înseamnă că nici realitatea comună nu ne este îndestulătoare, de aceea ne propune Blecher o irealitate. Criticul Radu G. Țeposu subliniază: „Criza esențială nu provine, așadar, din trăirea unui sentiment tragic anume, ci din absența determinării, din sentimentul depersonalizării, care corupe autenticitatea ființei”. Personajul blecherian simte într-un mod acut senzația că lucrurile din jur nu sunt reale, o deconectare de la realitatea comună.

Unul dintre paradoxurile acestui roman constă în faptul că personajul principal percepe realitatea ca pe un

„spațiu blestemat”, realitate pe care nu o înțelege, deși personajul lui Blecher este înzestrat cu un simț foarte acut în ceea ce privește observarea detaliilor pe care un ochi obișnuit nu le-ar vedea..

Criticul Nicolae Manolescu subliniază că „la Blecher, ca și la Kafka, Breton sau Schulz, nimic nu mai este cu certitudine real. Universul nu mai este explorat psihologic, ci poetic și vizionar. Blecher nu jură pe realitate, ci pe irealitate, care poate fi onirică, suprarealistă, fantomatică sau mitică”. Poate că stilul blecherian și problematicile existențiale dezbătute sunt atât de bulversante pentru proza românească interbelică, încât „apropierile” sunt mai justificate cu alte literaturi europene mai dezvoltate, decât cu cea românească (dar nu se exclud nici posibilele legături cu scriitorii conaționali lui Blecher). În linii mari, s-ar părea că între proza blecheriană și proza kafkiană se pot stabili cele mai multe puncte de legătură, dar și deosebiri; de exemplu, în timp ce, în cazul scrierilor lui Kafka nu poate fi ignorat aspectul de parabolă, în proza lui Blecher, incongruența dintre realitate și irealitatea imediată ține de planul existenței. Posibila legătura dintre proza lui Blecher și cea a lui Schulz se poate referi la accentul pe materialitate și la faptul că omul este privit ca un manechin, iar cu Breton Blecher ar prezenta puncte similare în relația cu obiectele.

Revenind asupra începutului romanului *Întâmplări din irealitatea imediată* se poate adăuga că oglindește despărțirea temporară a sufletului de trup, o anume „dedublare”. În timpul dedublării, personajul lui Blecher încearcă să găsească răspunsuri la întrebări care îi

macină existența. Întrebarea retorică „Cine anume sunt?” apare ca un vid lăun-tric, care se suprapune vidului exterior: „Odaia e extraordinar de condensată în materia ei, și eu implacabil revenit la suprafața lucrurilor [...]”. Din moment ce verbul conține prefixul „re”, el poate face aluzie la faptul că până atunci eroul ar fi fost scufundat în materialitatea lucrurilor care, până la urmă, îl aruncă la suprafață. Obiectele îi par însuflețite. Imaginea lumii îi pare întoarsă și prezintă golurile realului și plinurile irealității imediate. Pentru a rezolva această ten-siune, este nevoie de o realitate com-pensatorie. Se poate admite că Blecher precedează într-o oarecare măsură proza sartriană, deoarece o viziune asemănătoare se regăsește mai apoi și la Jean-Paul Sartre: „În cele din urmă, mă desprind de imaginea mea și mă prăbușesc în pat. Privesc tavanul, aș vrea să dorm calm. Calm. Am încetat de a mai simți alunecarea, atingerile timpului. Văd imagini pe tavan. Cercuri de lumină mai întâi, apoi cruci. Totul flutură. Și apoi, iată formându-se altă imagine în adâncul ochilor mei, aceasta. E un animal mare, îngenunchiat”.

Se observă cum forța gândurilor lui Antoine Roquentin prezintă o realitate modificată. Se poate observa și cazul personajului sartrian nevoia de a părăsi o realitate care devenise insuportabilă prin refugiu în somn. Cu cât se desprindea

mai mult de realitate, Antoine Roquentin vedea „cercuri de lumină”, sugestia nu este întâmplătoare, inducând idee că lumina se află dincolo de realitatea comună. Este cert că prin prezența crucii nu se sugerează simbolistica ei creștină, ci mai degrabă chiar alcătuirea ei dintr-o linie orizontală (care poate fi asemuită realității obișnuite, lipsite de substanță) și una verticală care poate face trimitere la eul care nu se mulțumește cu o realitate lipsită de gravitate și tinde spre o realitate superioară. Elementele comune dintre personajul sartrian și cel blecherian ar fi chiar nevoia de părăsire (chiar și temporară!) a realității comune, prezența tavanului care simbolizează un spațiu îngrădit.

Atitudinea personajului față de obiecte este plurivalentă: de cele mai multe ori este adusă în discuție „tirania obiectelor”, alteori acestea sunt percepute ca fiind „obiecte mici și neînsemnate”, alteori obiectele sunt spații închise care reduc orice posibilitate de a evada din „bizara aventură de a fi om”. Aceasta „tiranie a obiectelor” poate fi interpretată și prin prisma faptului că locuința reprezintă un spațiu închis, obiectele sunt finite, de fapt tirania este dată de limitare. Se poate admite că viziunea lui Blecher despre obiecte ar semăna, până la un punct, cu obiectele din pictura expresionistă, deoarece obiectul e golit de utilitatea lui obișnuită.

Universalia

Alter-ego-urile lui Fernando Pessoa

Adrian George ITOAFĂ

S-a stins în umbra personalităților create de el, simțindu-se singur pe lume. Își amintește că „Dumnezeu m-a creat ca să fiu copil și am rămas mereu așa. Dar de ce a permis ca viața să mă bată, să îmi ia jucăriile și să mă lase singur?”

Noaptea și le petrecea adesea prin cafenele. Una din preferatele lui era A Brasileira, acolo unde putem admira statuia lui.

Descrierile aveau ca temă principală persoana lui, experimentând trăirile lăuntrice. Astfel, prefera să se transforme în personaje neliniștite ce-i afectează starea lui lăuntrică, mutând în spațiul real întâmplări înspăimântătoare, reușind să se elibereze de păcatele gândurilor ce îl urmăreau. El personal era discret, rămânând în afara spațiului creat, exteriorizând tragedia, fiind asaltat în permanență de singurătate. A preferat să trimită la luptă aceste personaje bizare, niște mercenari ce aveau ca scop eliberarea lui în lumea supraprealului. Avea să constate cu tristețe, că atunci „Când am vrut să-mi scot masca, era lipită de față”, prea târziu pentru a se mai identifica ca autor. Se instalează în diverse personaje, apărute în volume, pregătit să evolueze întocmai cu acestea.

Octavio Paz spunea că Pessoa poetul, nu are biografie, deoarece numele lui este suficient. Pessoa înseamnă „persoană”, întruchipată cel mai des în pseudonim.

A reușit să modifice numele, din Pessoa (persoană) să adauge un s, adică Pesoaș (persoane) ce conviețuiesc laolaltă, sub supravegherea atentă a autorului.

El nu caută a eluda ceea ce scria, era pură ficțiune a personajelor întruchipate, cu toate problemele ce îl frământau, preferând să descifreze mesajele celor care îi apreciază opera scrisă cu un creion. „Mă opresc, descifrez, apoi plec mai departe. Nu fac apel la nici un sentiment.” Mărturia lui „Vreau să domin lumea cu un creion”, spune totul. Adică scrierile lui să fie cunoscute în detrimentul personal.

A preferat să nu fie cunoscut, refuzând contactele cu societatea, creând alter-ego-uri pe care le va folosi până la sfârșitul operelor. Aceste alter-ego-uri „sunt rezultatul isteriei din mine”, avea să declare susținând că se impune să urmărească evoluția prin sinele ce îl fascinează, afirmând că „Temător privesc cu ochiul dinăuntru” pentru a da validare creației.

A lăsat în urma sa două plachete de poeme, o carte de versuri și un „cufăr cu manuscrise”. „Cartea neliniștii” fiind cea mai valoroasă. Avea să consemneze următoarea propoziție „Patria mea e limba portugheză”, așa cum Nichita Stănescu declara „Limba română este patria mea”, în anul 1982. În acel cufăr, au fost găsite nu mai puțin de 27.453 de

texte, unde evadează imaginitiv și își asigură liniștea pentru perioade de neregăsire.

În poezia „Autopsihografie”, pur și simplu, el simțea că trăiește sub protecția imaginației. Astfel, el transmite: „Nu-mi folosesc inima/ Ceea ce mi se-ntâmplă sau e visat,/ Ceea ce îmi lipsește sau mă-mplinește,/ Este asemeni unui strat așezat/ Peste un alt lucru și încă peste/ Iar frumosul acesta e-peste./ Astfel deghizat de perplexitate,/ În miezul a toate aceste/ Ce-mi sunt mai degrabă îndepărtate,/ Scriu adevărat despre ceea ce nu este/ Să simt? Simtă cel ce citește”. Astfel, lasă loc liber imaginației, celor ce îl citesc.

A ars cât un chibrit în spatele acestor heteronime, apoi s-a lăsat liniște. Descrierea întâmplărilor era plată, toate însemnările erau stăpânite de legile atracției. Și uite-așa cuvintele se plimbau libere prin necunoscutele lui înțelegeri. Drama făcea parte din aducerea personajelor pe scena interpretărilor, ca apoi să fie validate de spectatori, deși aceștia erau urmăriți în egală măsură de personajele heteronime.

În poezia „Dorm sau nu dorm”, acesta scria: „Cine sunt eu? Două ființe și două conștiințe/ Precum doi indivizi braț la braț, pășind somnolent, răstorn ideile-atotștiute, / Turbulent în mine stagnând/ Însă, treptat, ies din al meu doi”. Admite fără tăgadă că se poate distanța, ca apoi să retrăiască odată cu cealaltă ființă. Poate fi comparat cu un șantier aflat în plină construcție a unui personaj eliberat din sine, care părește benevol această creație, spre o proprie cunoaștere.

Insomniile deghizate în percepții bine definite îl fac să performeze în stare de veghe pe timp de noapte. Nesesizând că sinceritatea sfârșește pe patul umilințelor, unde decide să transpună idei

somnambule, cuprinse în diagnosticul înscenat de gânduri. A reușit să incendieze liniștea prin personificări ce ard de dorul interpretărilor. Transumanismul este necesar pentru a ne separa organele, conștientizând rolul suprem al neuronilor ce se folosesc de întreg, pentru a obține servicii utile. Passoa a fuzionat ultrastructurat, reușind să dea viață unor heteronimi, ce aveau să devină oameni vii, după decesul autorului, acest fenomen fiind recunoscut ca un curent postum „cazul Pessoa”.

De cele mai multe ori ideile lui călătoresc libere, față de trupul aflat într-un nonsens al existenței, totul îi pare lipsit de noimă, ca „o eroare metafizică a materiei”.

În pseudojurnalul persoan, folosea heteronime, dându-le statut literar, în dorința de a înălța nume spre spațiul cultural, păstrând pentru sine adevăratul nume. Fiind creatorul operelor, lăsa la latitudinea cititorului să placă creația ori să o displacă, în locul asumării numelui. Așa a ales să procedeze în „Cartea neliști”, semnând manuscrisul cu numele Bernardo Soares, peferând să se desprindă de povara sinelui prin cunoașterea acestui pseudonim.

Am întâlnit și în scrierile din heteronimile lui Kierkegaard asemănări, însă acesta impune o distanțare metatesexuală, autorul desprinzându-se de opera creată prin alegerea unui personaj fictiv. Meta-creația lui, numea heteronimele sale ca fiind „fii săi adoptivi”, autorul fiind identificat ca „autor-tată”, care dorește a nu fi confundat cu aceștia, autorul fiind mai degrabă un personaj pasiv, inexistent în măsura aceasta, dată de identificarea altui nume, ce predestinează ideile, înfăptuind opera prin alocarea unor pseudonime, ce fac posibilă dissocierea de autor.

Într-o notă de jurnal, Kierkegaard, afirma: „Această carte pare a fi scrisă de un doctor, eu, editorul, nu sunt doctorul, eu sunt unul dintre cei bolnavi”, în lucrarea „Boala de moarte”, de Anti-Climacus, autorul fiind S. Kierkegaard.

Fac aceste asocieri pentru a arăta similitudini în sfera heteronimilor create, pentru a proteja autorul, precum o portavoce ce folosește sunetul în detrimentul celui care îl eliberează, astfel tonul face muzica și nu cel care suflă.

Pessoa induce astfel în diferitele stări debarasate de eul pragmatic, că împarte fiecărei identități anumite atribute. Folosindu-se de heteronime creează personaje inexistente, care dau viață la rândul lor anumitor opere ce rămân astfel în conștiința noastră, a celor care se conectează neuronal la toate aceste descrieri, ducându-ne, în urma analizei, spre identificări asemănătoare, lăsate special pentru înțelegere, fiind conduși în cele din urmă la acest rezultat comun, identificându-l pe Pessoa în acest univers creat de el. Operele lui nu sunt umane, au fost create de idei ce readuc în plin plan heteronime, ca apoi să transceadă în universul operelor lui. Uneori reușește să scrie într-un timp scurt poezii, menționând că au fost cele mai fericite momente din viața sa, simțindu-se împlinit că ideile au curs ca un fluviu ce l-a renăscut. În spatele creațiilor se simte neliniștit, lipsit de sens. Declara că: „Niciodată nu sunt mai portughez ca atunci când mă simt diferit de mine”,

alegând astfel să dea viață altor personaje asumate, care să ducă la bun sfârșit opera, creând multipli ai universului lui prin aceste heteronime inventate, născute de la bun înțeles să își asume acest rol de împlinire. Îl împlineau imaginațiile în detrimentul personal.

Aceste heteronime aveau rolul de a separa opera, fiecare nume întregea opera unui anume stil literar, fiecare personaj era diferit, reușind ca aceste dezmembrăminte ale nefirescului să poată fi criticate sau apreciate ca un întreg. Fără să anticipeze că, dând identitate altora, și-o va pierde pe a sa, fiind trădat de aprecierea celor născuți din sine.

Admite că poate să decadă în lipsa identității ca persoană consacrată, lăsând loc persoanelor închipuite să bucure cititorii, el nefiind împlinit ca om: „Că nu voi fi vreodată cineva/ Știu că niciodată nu voi avea o operă vreodată/ Știu în fine, că niciodată nu voi ști de mine.../ Lăsați-mă să cred ceea ce niciodată nu voi fi”. A preferat să așeze persoanele închipuite ca oameni, iar el, creatorul să observe din afară evoluția lor prin constatarea cititorului.

Ultimele lui cuvinte, scrise cu o zi înainte să moară sunt: „Nu știu ce va aduce ziua de mâine”. Astfel, a lăsat liberă imaginația, ca noi, cititorii să îl identificăm în cele din urmă ca autor din această vastă operă sau să admitem aceste heteronime. Orice ar fi, ziua de mâine ne aduce în continuare bucuria de a descoperi vasta operă lăsată de Fernando Pessoa.

Universalialia

Punctajul fericirii

Șerban DINGER

Părem tentați să considerăm că în viață, orice am face, bucuriile și necazurile se neutralizează, la fel ca acizii și bazele în lumea microscopică.

În cazul în care, de pildă, satisfacțiile sunt mai multe, ne bucurăm mai puțin de fiecare. Dacă necazurile predomină, de asemenea, fiecare din ele ne afectează mai puțin. Nu avem cum să câștigăm, dar nici cum să pierdem.

Vedem frecvent oameni bogați, cu o poziție socială excepțională, sănătoși, cărora le reușește totul – și care nu sunt fericiți. Vedem sărmani prin colțuri uitate de lume, care trudesesc pentru a supraviețui – și care, totuși, nu și-au pierdut zâmbetul. Pe cine ar trebui să invidiem?

Când suntem jos, știm că nu putem decât să urcăm, iar asta ne umple de optimism. Nimic nu e mai frumos decât ascensiunea!

Când am ajuns sus, știm că nu putem decât să coborâm, iar asta ne umple de spaimă. Nimic nu e mai urât decât declinul!

Unde e mai bine să fim?

Întreaga noastră viață pare un nesfârșit lanț de dealuri și văi. Ca să urcăm trebuie mai întâi să coborâm. Pentru a ne bucura, trebuie, în prealabil, să suferim. Nu putem savura libertatea dacă nu am trăit în tiranie. Nu putem gusta bogăția dacă nu am fost niciodată săraci.

Să concluzionăm atunci că orice ni s-ar întâmpla, pe ansamblul vieții ieșim

pe zero, pe echilibru? Două exemple ne vor arăta contrariul.

Sultanul otoman Baiazid I a fost învins în anul 1402 în bătălia de la Ankara de către Timur Lenk, unul din cei mai mari (dar și brutali) lideri militari mongoli. Dacă el ar fi murit în luptă, desigur, ar fi fost tragic, dar mult mai bine decât așa cum s-a întâmplat: a fost băgat într-o cușcă, ținut acolo și umilit în toate felurile până când a murit de supărare, opt luni mai târziu.

Comparând viața sa reală cu cea, mai scurtă, pe care ar fi putut-o avea dacă nu supraviețuia bătăliei, e limpede că ele nu sunt echivalente. Ar fi fost infinit mai bine pentru Baiazid să nu trăiască acele opt luni în captivitate.

Dacă am acorda puncte (așa cum face adesea computerul în analizele sale) pentru toate lucrurile bune din viața sa și am scădea pentru cele rele, punctajul vieții reale a sultanului e mult mai mic decât al vieții pe care ar fi avut-o murind în luptă.

Un alt exemplu, pozitiv, ar fi acela al lui Peter Higgs, laureat al premiului Nobel pentru fizică pentru descoperirea unui mecanism menit să explice de ce particulele subatomice au masă și care presupune existența unui bozon. Cercetările sale s-au desfășurat în anii șaizeci, dar premiul Nobel l-a primit abia în 2013, când a fost descoperit "bozonul Higgs" prevăzut de el.

A trecut o jumătate de secol de la munca depusă până la recunoașterea ei cea mai înaltă. Higgs avea optzeci și patru de ani când i s-a decernat premiul. El ar fi putut să moară înainte de a trăi acest moment extraordinar. Din nou, dacă am face punctajul vieții sale reale și al celei pe care ar fi avut-o dacă murea înainte de premiere (și, mai important, de descoperirea particulei prezise de el), observăm că viața reală ar avea considerabil mai multe puncte.

Și exemplele pot continua la nesfârșit. Prin urmare, nu e corect să spunem că, orice am face și orice ni s-ar întâmpla în viață, pe ansamblu ieșim pe zero (sau puțin deasupra lui, cum pare tentant să credem). Unii ies mai bine decât alții – și nu întotdeauna cei la care ne gândim! Aceiași pot ieși mult mai bine sau mult mai rău în funcție de ce li se întâmplă.

În principiu, am putea acorda un anumit număr de puncte pentru fiecare satisfacție pe care o trăim în viață: o masă bună, o aventură romantică, o realizare profesională etc. Am putea apoi aduna toate punctele, având însă grijă să le și scădem pe cele pe care, de asemenea, ar trebui să le atribuim evenimentelor negative (moartea unei persoane apropiate, probleme de sănătate etc). Suma algebrică a celor de mai sus ar constitui, în momentul morții, valoarea netă a fericirii pe care am trăit-o pe ansamblu. Ea ar putea fi pozitivă, nulă sau chiar negativă.

Problema e că același eveniment îi afectează în mod diferit pe unii sau pe alții. De aceea, ar trebui să facem suma vectorială a punctelor respective, considerând că ele au nu numai valoare, ci și direcție și sens. Astfel, dacă un eveniment pozitiv are o anumită valoare standard (medie pentru întreaga societate), ea trebuie proiectată pe direcția fiecărui individ în parte (care, la rândul ei, poate fi variabilă de la un moment la altul).

Din păcate însă, o asemenea evidență e imposibil de ținut. Poate doar computerele viitorului, conectate prin cipuri la datele noastre biologice, ar putea măsura hormonii fericirii pe care îi trăim de-a lungul întregii vieți, pe cei ai stresului etc. Nici nu știu dacă ar fi bine asta și la ce ne-ar folosi să cunoaștem în permanență cât de (ne)fericiți am fost până la acel moment, dar probabil că aici vom ajunge până la urmă. Ni se vor da sfaturi, alerte de stres etc., mediul înconjurător inteligent va comunica permanent cu noi, în încercarea sistematică de a ne face cât mai fericiți. Rămâne de văzut ce rată de succes va avea.

Noi, cei de azi, părem niște eschimoși care au prins încălzirea globală, își dau seama că stilul lor de viață e condamnat la pieire și se întreabă dacă, în noul peisaj, de science-fiction, care se construiește în jurul lor, există și ceva bun pentru ei.

File de istorie literară

Urmuz, file de poveste

Florian COPCEA

Transfigurarea paradoxului este adesea o parte constructivă fundamentală a actului radical de explorare, greu de explicat, al universului intelectual/axiologic al unui scriitor. Înălăturând perspectiva holistă și ontologică asupra fenomenului de ipostaziere organicistă, prototipală, manifestat sub forma fascinant-arhetipală a unui legitim tipar de abordare, este pus în împrejurarea firească de a relativiza exercițiul ludic, empatic, produs pe contrasens, al canoanelor ce îl presupune, uzând grile evaziioniste, strict narrative, (re)poziționarea relațiilor estetice, paradigmatică ale discursului în care autorul se identifică, dialogic, cu eroul, antropologizând, astfel, cronotopul dedublării viziunii artistice care, în cea mai profundă descendență barthesiană, insuflă ființă „creaturii de limbaj”. Mergând pe această logică putem susține cu temei că, într-adevăr, „scriitura începe prin stil”, aceasta „asumându-și mari riscuri recuperatoare[...] inaugurând puterea semnificantului”. *Travaliul* accentuează chinurile facerii textului, subliniind avatarurile suprapunerii ficțiunii peste imaginile unei realități fetișizate, deopotrivă interioară și exterioară, contaminată de stresuri literare și alterități care hipertrofiază sensurile literare, deseori atemporale, ale „haosului inform” (N. Balotă).

În context, eliberat de complexele provocate de punerea în legătură a

viziunii proprii cu catharsisul ultimului „profet ce strigă în deșert” (G. Pruteanu), hotărât să pătrundă în mecanismul morfologic/magic, de „compunere” a textelor, caracterizate „prin stranietaatea absurd-fantastică a universului”, hermeneutul Lucian Costache, în masiva sa exegeză – *Urmuz sau Despre paradox* (Editura Zodia Fecioarei, Pitești, 2020), ne propune o incursiune substanțială în opera bizară a celui care rămâne pentru posteritate „un scriitor original dincolo de orice încercare de a-l încadra teoretic într-o ideologie literară strictă”.

Lucrarea, structurată piramidal, ne prilejuiește accesul, fără obstacole, în lumea-puzzle, real-onirică, a „creatorului de destine” care este Urmuz. Calificat drept un reformator al literaturii române, datorită anticipării spontane a noilor paradigme narrative ce aveau să marcheze sfârșitul secolului XIX, aflată în pragul imploziei, Urmuz, „cel mai subtil și mai insolit bufon al literaturii române” (G. Pruteanu), ne spune „că nu numai lumea, nu numai Universul sunt imense, ci și viața e imensă”. Lucian Costache aserționează: „Opera lui Urmuz este înalt estetică, educativă, transculturală și poate profetică, pilduitoare. Într-o lume în care individul, din ce în ce mai însigurat, mai agresiv și mai despiritualizat, deștelenit, robotizat în felul de va gândi și a acționa în viața de zi cu zi, din ce în ce mai ușor de manipulat și de

provocat, e în pericol de a-și pierde sufletul și a deveni din ce în ce mai violent sau din ce în ce mai retras, plecând într-un undeva care nu există”.

Sinteza Urmuz sau Despre paradox inventariază interpretările date de analiștii români și străini operei urmuziene în scopul expres de consolidare a unui mit care dezvoltă conștiința apartenenței la curente timpului. Textele prin care se valorizează receptările prozelor lui Urmuz sunt pigmentate de teoretician cu comentarii pertinente, cu un înalt grad de coerență. Originalitatea demersului lui Lucian Costache consistă atât în oglindirea arheologic-textuală a reperelor critice care grăvesc în jurul acestora, cât și a adăugării/introducerii, la/în matricea lor stilistică, a unor adnotări personale care tratează apologetic substanța epică. Aceasta, probabil, este calea de a menține în circuitul literar viu o personalitate unică, al cărui eu, refractar la tradiție, deschide spre contemporaneitate vectorii unei diegeze destructive a utopicelor arhetipuri clasico-avangardiste, consacrate. Narațiunile urmuziene – argumentează Lucian Costache – sunt sever critice, fără să cadă în primejdia sentimentalismului sau a simplei gratuități, a facilului. Umorul (lor – *n.n.*) e mai rafinat și, ca stare, și ca împlinire stilistică. Textele nu sunt o clovnerie de circ (dicționarele dau ca sinonim pentru clovnerie și subst. bufonerie). Diferența dintre un clovn și un bufon e esențială, pentru că primul joacă un scenariu pregătit înaintea spectacolului, cu mici inovații, în timp ce bufonul e mai puțin repetitiv și cu ochii larg deschiși la ceea ce-i oferă realitatea imediată”. Rezumând, lumea lui Urmuz, de un exotism aparte, puternic dominată

de „magnetism epic”, reface traseul inițiat, în „regatul” realității nude, al lui Dante. Spre deosebire de acesta din urmă, care identifică infernul cu „lumea celălaltă”, descriptivă și abstractă, cea a lui Urmuz (chiar dacă în aparență infernul devine un simplu/decorativ accesoriu) este purtătoare de formule, simboluri și semnificații definitorii pentru definirea și deconstrucția imaginarului absurd practicat în antume (*Pâlnia și Stamate, Ismail și Turnavitul*) și postume (Emyl Gayk, Plecarea în străinătate, Cotadi și Dragomir, Algazy & Grummer, După furtună, Fragmente antologice, Fuchsiada, Opera, Puțină metafizică și astronomie etc.). În consecință, lumea nemuritoare a lui Urmuz, nouă și alegorică, este populată de monștri cu mască de îngeri, anume înfățișați în preajma unui Dumnezeu pământean prin intenție, care îi manipulează, ca pe niște arlechini. Opinia lui Lucian Costache este edificatoare: „Eroii schițelor lui Urmuz sunt reali, scoși din viața tuturor timpurilor (inconștienții, îngâmfații plini de sine, inculții cu pretenții de atotștiutori etc.) – eroii lui Caragiale. Acești eroi, simbolizați, metamorfozați și ironizați de Urmuz, prin firea lor ce trece dincolo de cadrele naturii, acționează ca niște umbre ce nu-și dau seama încotro s-o apuce. Este logic, deci, e natural ca faptele lor alogice să fie povestite de Urmuz prin întrebuintarea unor cuvinte nepotrivite, neasimilabile, nesociabile, ce, prin asociația lor, dau naștere unui umor inimitabil, umorul lui Urmuz. Astfel s-au născut grotescul și absurdul în schițele lui. Făpturile grotești, create de el, nu i-au chinuit niciodată gândurile. Au rămas acolo, în paginile lui bizare, ca să delecteze pe alții”.

Fără a ne referi la detaliile spectacolului rocambolesc oferit generos de personajele care viețuiesc într-o ficțiune speculativă, vom scoate în evidență constatarea verosimilă a lui Lucian Costache: „Dincolo de jovialitate și de jocul pe care ni-l propune (Urmuz – n.n.) cu subtilități încă nedescifrate, scrisul său este plăcut, de un imaginar debordant și straniu, uneori absurd, alteori suprarrealist, de cele mai multe ori împreunându-le. Literatura lui e mereu un joc lingvistic cu imagini parcă din altă lume, cea a cuvântului ce se descoperă pe sine, având naivitatea copilului ce descoperă limbajul ca sursă a unei mereu alte realități. Stilul lui Urmuz este unitar pe întreaga sa întindere, ceea ce e specific numai marilor creatori, a căror scriitură o recunoaște fără confuzii. Și ce e altceva literatura, ca și oricare altă artă, decât un joc ce inventă mereu altă lume, o fantazie (Eminescu)!? Ce e altceva istoria literaturii decât încercarea de a așeza lumea, de a o re-crea într-o nouă formă!? Urmuz are forma sa proprie, așa cum Brâncuși o găsea pe a sa, în aceeași epocă, dar nu sculptată în piatră, ci în cuvinte”.

Revenind la presupusa paralelă sugerată de noi: Urmuz – Dante, vom arăta că primul, considerat fiind un inegalabil creator de personaje, nu plonjează în adâncurile abisale ale ființei doar pentru a se regăsi pe sine sau a da un răspuns timpului trăit, ci pentru a reface, cu ajutorul imaginației, aproximațiile unei lumi fără destin, inexprimabilă, dar existentă în act. Dante, în schimb, urmează, labirintic, ritualul exorcizant al vieții. Pentru nevoile demonstrației trebuie să acceptăm, în întreaga ei amploare, ideea că lumea sa este îndepărtată de idealuri, se refugiază în spații ezoterice unde

cuvântul, devenit utopie, nu numai că descompune imaginile vii ale sufletului omenesc, ci și își explică mistificarea. Așadar Dante construiește o lume contrastiv-fantasmagorică, în timp ce Urmuz, paradoxal, investește, în trăirile personajelor, o imediatomanie (L. Blaga) distructivă. Totuși, demonii lui Urmuz (metamorfozați în himere rătăcind „prin Haos”, ca și ai lui Dante, (aflați „acolo unde-orice lumină tace”), sunt hidoși și meschini; cei ai lui Urmuz, fiind creați de un Dumnezeu ipotetic și paradoxal, luând chipul omului-însuflețit, iar ai lui Dante monstruoși și abstracti, întruchipați fie în ființe fantastice, omenești, fie în animale, păsări, insecte sau plante, asemănătoare, bizar, personajelor din Istoria ieroglifică a lui Dimitrie Cantemir.

Considerațiile critice ale lui Lucian Costache, trebuie să recunoaștem, grefate pe receptarea operei lui Urmuz, relevă pluralitatea ideilor/teoriilor formulate de-a lungul istoriei literaturii de după tragica sa moarte. Meritul său este că fiecare dintre referințele erudiților comentați sunt puse în relație cu bizarele proze urmuziene, fără îndoială acesta fiind și unul dintre țelurile motivație pe care le-a urmărit în studiul *Urmuz sau Despre paradox*. Cercetările exegetului mai au ca obiect valorizarea bibliografică/antropologică a operei celui „mai plăsmuitor de universuri fictive din literatura noastră” (G. Pruteanu).

Iată cum își justifică Lucian Costache demersul: „De-a lungul timpului proza lui Urmuz a fost privită în fel și chip, de la aprecieri entuziaste, majoritare, la contestări radicale, foarte puține, dovedind obtuzitatea analiștilor ori, pentru a fi mai reținuți, refuzul bunului gust estetic în fața unei atare opere. Începând cu Tudor Arghezi, Sașa Pană, Geo Bogza, Mihail

Cruceanu, Perpessicius, Eugen Ionescu și continuând cu George Călinescu, Solomon Marcus, Valeriu Cristea, Paul Anghel, Marin Sorescu, Ion Pop, George Munteanu, Lucian Raicu, I. Negoitescu, Eugen Negrici, Artur Silvestri, Ioan Petru Culianu, Marin Mincu, Ana Olos, Aurel Rău, la care s-au adăugat studii mai recente, fie în articole distincte, fie în lucrări mai largi privind mișcarea avangardistă ori modernismul în ansamblu: Adrian Lăcătuș, Daniela Petroșel, Dan Gulea, Radu Cernătescu, Irina Ungureanu, Constantin Cubleşan etc. –, fiecare adăugând o nouă dimensiune prozei lui Urmuz. Între toate acestea, autoritatea critică, analiza de detaliu a lui Nicolae Balotă și analiza critică de încadrare în corintic, adică într-un stil narativ distinct, a lui Nicolae Manolescu, sunt studii care îl așează pe Urmuz la locul cuvenit unui talent autentic.[...] Incursiuni în diferite mitologii, în credințe și texte profetice, în istoria mai apropiată sau mai veche, în semnificațiile multiple ale unor cuvinte, descoperite doar în strădaniile celor ce construiesc dicționare ale limbii române istorice, în lucrări de filozofie, cum sunt cele ale academicianului Alexandru Surdu, în texte referitoare la semnificațiile numerologice ori la fenomenul masonic, în lucrări de poetică, retorică sau semiologie, în delimitări de substanță în teoriile despre semn și text, ca acelea ale savantului Eugen Coșeriu etc. –, toate au fost necesare pentru a pătrunde cât mai adânc în paginile bizare ale lui Urmuz”.

În dorința de a reconstitui cât mai fidel, la limita unor elemente de contact cu personajele auctoriale, fizionomia literară a autorului *Paginilor bizare*, Lucian Costache are inspirația să aducă din universul epic al textelor, fără a altera identitatea ce le-a fost dată, portretele

imagine sau reale ale eroilor. Precizează autorul: „...Dăm mai multă atenție aspectelor legate de sufletul (psihicul personajelor), determinărilor de adâncime, dar și unor aspecte particulare privind mediul social și familial, cadrului «intim» al dezvoltărilor psihice în act, în proces: agresivitatea, furia și frustrările personajelor. Ocupăm un anumit spațiu pentru evidențierea emotivității particulare a eroilor, densității, aglomerării stilistice, discursului privit ca efect estetic, în evidențierea acestor trăiri, de la speranță la prăbușirea psihică, morală și fizică, particularităților lingvistice, de la mediu, fizionomii, fiziologii (prezentate naturalistic), regim nocturn, «întunecat» ori umbrit, la îmbrăcămintea de carnaval a personajelor, până la «meniul» preferat, culinar și «spiritual», la comportamente și gesturi ritualice, ceremoniale, legate de credințele religioase, simbolice”.

Liniile disociativ-compoziționale ale exegetului nu merg în paralel cu „înfățișările” latent-deductive „creionate” de înaintași, nici nu sunt trasate polemic, ele converg spre punctul unde apare, în toată splendoarea literară, povestea Urmuz, poveste devenită un mit în care sunt concentrate meditații circumscrise, revizioniste, asupra lumii reflectată în oglinda etosului trecutului istoric-literar. Revenind la concepția critică prefigurată de Lucian Costache în lucrarea sa, trebuie să spunem că particularitatea stilului practicat constă, cu precădere, dincolo de luxurianța datelor și aprecierilor, în singularizarea și literaritatea paradoxului, condiție esențială a oricărei construcții hermeneutice. În consecință, orientarea criticului spre structurile solipsistice ale operei urmuziene, abateră sa programatică de la textul prozelor la estetic, desigur, pentru a le evidenția

profunzimea, sunt diacronice, rațiunea metodei „anatomice” aplicate, de cunoaștere și deconstrucție a mecanismelor de producere a scriiturii, constituind, proiectiv, ceea ce literalmente Roland Barthes numea: fantasmă. Insistând pe această idee trebuie să fim de acord cu Lucian Costache că studiul său, nu numai că are un predominant caracter monologic, dar consolidează bazele unei paradigme trebuitoare. În ce măsură Urmuz avea nevoie de aceasta nu este greu de dedus, mai ales că limbajul critic, tropologic, utilizat este expresia intenției lui Lucian Costache de a potența, de a dezvolta parafrastic sensurile semantico-estetice ale artei interpretării. Trebuie să observăm – aserționează – că textele lui Urmuz ne trimit spre «relații cu semne din alte texte», fie că numim doar precizările referitoare la apartenența unora dintre ele, la texte considerate a fi specii literare bine delimitate: romanul, epopeea, fabula. Se crează aici „un complex dificil de evaluat, subsumat termenului de «inter-textualitate», ușor de verificat la nivel intersubiectiv”, dar care trimite și spre ceea ce Coșeriu numește „caracterul nedesăvârșit» al textului, adică faptul că «sensul» textului reprezintă o rezultată a relațiilor intratextuale și extratextuale”. Noi înțelegem prin acest caracter nedesăvârșit al textului, aplicat mai cu seamă textelor literare, pornind de la „simplele” ziceri, până la textele complicate, de mare profunzime nu numai sub aspect filosofic, psihologic sau insolit formal, cum sunt multe texte ale avangardei absurdului (de la Lewis Carroll, Breton, Kafka, Beckett, Jarry, Joyce, la ai noștri, pornind de la Caragiale, Urmuz și Ionescu), faptul că orice text literar propune, teoretic, o infinitate de interpretări posibile (adevrate ori neadevrate, corecte sau incorecte, acceptabile

sau inacceptabile, absurde sau raționale, deși nu înțelegem absurdul ca irațional în absolut etc.).

Fără îndoială, Lucian Costache jalonează vectori noi, provocatori, în aprofundarea procesului de cunoaștere a destinului unui artist înnăscut, spirit reflexiv al veacului său, poziționat la începuturile moderne ale literaturii române. El reface, cu instrumentele teoretice și practice, universal admise, ale criticii literare, ceea ce Urmuz a conceput, limbajul, în acest context, fiind investit, în general, cu funcție referențială. Nu este un paradox: limbajul, dincolo de utilitarismul invocat, întruchipează o lume în sine. De aici se desprinde clar opinia, convergentă de altminteri, că teoreticianul introduce în tehnica discursului autotelic presupoziii originale care, sistematic încorsetate în jocul lingvistic, confirmă capacitatea sa de percepție, de receptivitate, de înțelegere a enigmaticelelor pagini bizare. Dar, acest mod de a întreprinde o judecată de valoare asupra unicității lor, și nu numai, se întemeiază pe experiența reală, cognitivă a exegetului. Analizată din acest unghi, lucrarea extatică a lui Lucian Costache corespunde unei comprehensiuni care validează, în mod cert, pe de o parte postulatul fundamental al operei literare a lui Urmuz, iar pe de altă parte existența/prezența epistemologică a glosarelor de repere critico-genetice constituente, cu alte cuvinte: circumscrise.

Este necesar să insităm câteva momente pe înțelegerea fenomenului urmuzian. Lucian Costache își cunoaște bine rostul: el nu vrea numai să ne aducă în actualitate personalitatea lui Urmuz, ci și să ne (re)amintească necesitatea (re)valorizării operei sale în tezaurul inestimabil al avangardei literare românești. *Urmuz sau Despre paradox* se dovedește a fi (să rămânem în atmosfera

urmuziană) și un bizar excurs istoric în aceasta din urmă, sau, cum se exprimă criticul, „o incursiune într-un univers literar inedit, cu multe tentații de analiză”.

Nu vom încheia intervenția noastră înainte de a prezenta încă un fragment din exegeza laborioasă a lui Lucian Costache, deosebit de sugestiv pentru condiția și obiectul criticii actuale care, firesc, impune multiplicarea formelor de investigare a literaturii, „multiplicarea științelor din domeniul limbajului: lingvistica textului, semantic, semiotica, semasiologia, paradigmatica, hermeneutica, gramaticile etc., etc. De asemenea, critica literară, domeniul care valorifică și «recrează» opera literară, instituie perspective multiple, construiește istorii tematice, coborând investigațiile la istoria unor motive, teme, specii literare, școli și mișcări literare mai mult sau mai puțin locale, la monografiile de autor, de epoci etc. Adică o extensie a cercetării științifice. În ciuda faptului că se scrie

foarte mult, și ca urmare a evoluției sociale, ideologiile literare, artistice, perspectivele estetice noi sunt puține. În domeniul romanului, de exemplu, după Balzac, Proust, Gide, Faulkner, James Joyce, Dostoievski, Kafka nu mai apar formule noi. Remarca pe care o face însă Nicolae Manolescu, că există tot atâtea genuri romanești câte romane există, făcând practic imposibilă orice clasificare strictă, este îndreptățită, cu amendamentul că doar unele amănunte, uneori semnificative, alteleori nu, ar putea elibera textele respective de încadrarea lui Ibrăileanu (romane de creație și de analiză) sau de încadrarea de excepție a exegetului nostru (doric, ionic sau corintic). Formula lui Urmuz, a romanului său «în patru părți», e una nouă, încadrabilă în ceea ce se înțelege prin originalitate, imposibil de imitat, pentru că formula ar fi imediat recognoscibilă, așa cum, dacă cineva ar imita «stilul» lui Brâncuși, ar fi imediat dat în vileag”.

File de istorie literară

Liviu REBREANU, zolist în romanul ION

Serghie BUCUR

Un anume Radu Dragnea semnează în paginile 66-67 ale revistei GÂNDIREA nr. 8 anul II din 1922, redactor 1921-1926, Cezar Petrescu (1892-1961), un rechizitoriu pe etajele rubricii „Cronici literare”, sub genericul „Imoralitatea criticii impresioniste” – „la apariția romanului «Ion», acuzându-l de zolism pe Liviu Rebreanu în scrierea romanului care i-a adus o faimă și după un secol, la fel de valoros ca operă epică românească.

„Cronicarul” ocupă două coloane și jumătate din spațiul rubricii amintite, divagând în următoarea formulare reproșabilă:

„Academia Română – arătând încă odată motivele pentru care rămâne așa de izolată în mișcarea noastră literară, – a premiat în 1921 romanul ION al unui prozator nou, Liviu Rebreanu. Ce prilej de a scrie critică, de a comunica publicului impresiunile, care nu ajung să-l

preocupe decât sub forma de reportaj, așa cum îl pot interesa impresiunile dela (sic!) o adunare sau ședință de sport. Dar nici cronicarul politic și nici reporterul, nu au tendința criticului literar impresionist de a da totuș (sic!) sentințe și de a determina o opinie care să rămână definitivă. În cazul criticilor lui ION opinia amenința să determine o judecată asupra romanului și nu dintre cele mai modeste (...). Astfel am ajuns că după doi ani de la apariția romanului, ION să fie clasificat la voia întâmplării ca «primul roman românesc», ca și când într-o literatură cu o evoluție artistică de un veac, se mai poate vorbi de începuturi în 1922! Nici CIOCOII VECHI ȘI NOI, altădată decretat întâiul nostru roman; nici VIAȚA LA ȚARĂ, care la fel, în alte dăți, după cum varia impresia – căci deaceea (sic) este impresie, ca să varieze! – era decretat tot întâiul roman; și nici scrierile în același gen ale d-lor C. Sandu-Aldea, M. Sadoveanu sau I. Agârbiceanu, nu mai erau ținute în seamă de criticii impresionisti. Trecutul a trebuit uitat, pentru ca să se poată exercita în toată libertatea și în afară de orice control, impresia. Iar pe alocuri s-au manifestat păreri deosebite, și nu dintre cele mai puțin autorizate, ca părerea d-lui N. Iorga că ION este o scriere imorală. Este critica impresionistă imorală pentru că (sic!) a răspândit un roman în care, reeditând în românește – cu întârziere de aproape o jumătate de veac – procedeele lui Zola, autorul, pentru a fi consecvent cu descrierea bestialității, a fost nevoit să afirme că pe valea Someșului, unde se petrece acțiunea, miresele merg la cununie cu copiii lor de mână. Critica

impresionistă este imorală, nu pentru că ar avea scopul răspândirii cărților rele, ci prin definiție și prin despărțirea literaturii de funcțiunea ei socială. Imoralitatea impresionismului constă în a face din impresia imediată, scopul lecturii și a o exprima independent de intervenția judecății și a memoriei, într-o vreme când însuș (sic!) artistul adună răbdător material, îl verifică, îl discerne, îl supune controlului și-l coordonează ca și istoricul, zile întregi și chiar ani îndelungați; - această imoralitate constă în a se introduce criticul pe sine în scris, comunicându-se publicului (...)

În subiectul de față, totuș ne întrebăm: va recunoaște generația ce va urma după noi, pe țăranul român în ION, care bate... bate... și iar... bate! Sau în ANA, bătută de toți, făcând să apară întreg mediul romanului într-o atmosferă am zice prea puțin, bestială! Va căuta împrejurul lui cetitorul (sic!) – dacă ION va mai fi cetit, – și negăsindu-l ca tip psihologic, nici în realitate și nici în literatură – sperăm ca literatura să se dezvolte pe căile ei trase în câteva generații, – nu va putea spune că ION a fost reprezentarea artistică a clasei țărănești, ci că a fost rezultatul eforturilor autorului; - pe de o parte de a corespunde naturalismului lui Zola, iar pe de alta de a da unitate literară unui material adunat cu minuțiozitatea de reportaj. Nu poate cetitorul să nu recunoască zugrăvirea reală a unei epoci (sic) în Ardeal, mânuirea cu talent a dialogului și am putea zice și a descripției dacă la autor n-ar merge de multe ori cuvântul înaintea gândului, ca și alte însușiri artistice pe care le are d-l Liviu Rebreanu.

Elena Văcărescu (1864-1947)

Mihaela STANCIU

În arhiva Muzeului Național al Literaturii Române există o fotografie de tip cabinet, realizată în unul dintre cele mai cunoscute studiouri din București, care îi aparținea lui Franz Duschek. Copila în ținută carnavalescă din fotografia lui Duschek face parte din renumita familie boierească a Văcăreștilor și se numește Elena. Descendentă pe linie paternă a lui Ienăchiță Văcărescu, premergătorul poeziei române culte, Elena devine o poetă remarcabilă la începutul secolului al XX-lea. Deși în fotografie nu pare să

aibă mai mult de câțiva ani, în fața fotografului pozează încântată probabil de plimbarea în centrul Capitalei alături de părinți sau de arsenalul alcătuit din substanțele și cutiile cu clișee din sticlă ale salonului. Fotografia datează din perioada anterioară mutării familiei sale la moșia de la Văcărești, înainte ca ea să împlinească 7 ani. Despre anii copilăriei petrecuți acolo, Elena va mărturisi cu duioșie că au fost însoțiți de cele mai semnificative și dragi momente din viața ei. Copil cu o educație aleasă, începută în momentul în care a avut angajată o guvernantă englezoaică, urmată de studiile la Paris, Elena Văcărescu va avea o biobibliografie foarte bogată. Selectiv merită amintit că a fost la un pas de a deveni Regina României, a fost domnișoara de onoare a Reginei Elisabeta și membră a Academiei Române, una dintre cele mai cunoscute românce din Franța, poetă, prozatoare și autoare de piese de teatru în franceză, o împătimită memorialistă, militantă pentru realizarea Marii Unirii de la 1918, traducătoare în franceză a poeziilor lui M. Eminescu, V. Alecsandri, O. Goga, Lucian Blaga etc. Elena Văcărescu a lăsat prin testament întreg ansamblul de la Văcărești Academiei Române și un nume bun pentru cultura română.

Galeria de artă
Gheorghe Reisz
(1934 – 2005)

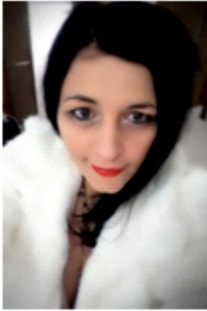
Ioan IOVAN

Lugojeni fiind, ne-am cunoscut foarte bine și am prețuit la Gheorghe Reisz, ca om, discreția și solitudinea, iar ca pictor, am apreciat la el consecvența și seriozitatea, continuitatea dintre intenționalitate și realizare. La vernisaje, i-am prezentat câteva expoziții personale la Lugoj și Timișoara. Avea ceva de spus în pictură și a găsit formula proprie pe care a făcut-o convingătoare, plauzibilă artistic; avea considerație deosebită pentru natură și pentru peisaj, cărora le-a rămas fidel în permanență, iar lucrările lui, compoziții cu forme abstractizate, au păstrat ca o constantă subtextul imagistic din figurativul văzut și cunoscut în peisaj, în natură.

A simțit intim, lăuntric, chemarea pentru pictură, a procedat ca atare pe un parcurs îndelungat și constant, liniar și ascendent. A creat o formulă artistică eficientă, evocatoare și sugestivă, de la forma peisagistică la forma abstractizată, dar păstrând în subtext, ca direcție, peisagismul, motivul de la care a pornit. Se păstrează în perimetrul organicului cu forme rotunde, circulare, evitând geometrizarea cu linii drepte și cu unghiuri. Posedă o dimensiune lirică datorită căreia picturile sale devin un fel de poeme cromatice. Utilizează forme clar definite și supunându-se întregului imagistic, cu efectul de a respira o viziune încrezătoare, optimistă, de siguranță și de caracter rotund, monolitic, dar fără a fi îndatorat mineralului. Sunt compoziții limpezi, compacte, afirmând unitatea și armonia lumii, iar detaliile implicate sunt orientate și gestionate spre a participa la întregul compozițional.

Sugestiile oferite de pictor în privința imaginii sale rămân la fel de valabile și inițial la începutul realizării, dar rămân valabile tot timpul, inclusiv în recuperare și se îndreaptă către arhetipurile funcționale, reperele fundamentale ale picturii, natura,

peisajul, pădurea, câmpul înflorit, dealurile, casele, drumurile și, pentru că acestea sunt elementele imagistice fundamentale, aici se află sensurile comunicării și ale înțelegerii. Ni se oferă un regim diurn de vară tomnatică, deținând o importantă tonalitate melancolică, aflată chiar din oferta imediată a imaginii. Structura compozițională caleidoscopică este vădit generativă, trimitând mereu spre altă și altă posibilitate compozițională, astfel încât fiecare formă echivalează o clipită, cere imperios timpul într-un fel surprinzător. Fiecare clipă prezentă în formă și culoare, fiecare secundă tinde să se prelungească, să rămână și să se eternizeze, tinde spre definitiv. Aici poate fi identificat mecanismul imagistic, cel care transformă peisajul trimitându-l spre abstractizare, spre a fi alcătuit din forme definitive. Formele abstractizate la care se ajunge vizează nevoia de fixitate a lumii. Toate formele tind să se oprească, arătând că se află în parcursul lumii către oprire. Fiecare compoziție este o haltă a formelor în trecerea spre definitivul lumii. De fapt, este un vis al lumii de a se opri, întrucât nu se va opri niciodată, chiar dacă dorește odihnă. Este vorba de eminesciana sete de repaus, tradusă ca pictură în *Compoziție, Peisaj mediteranean, Peisaj, Dealuri și văi, Insula, Grădini, Ritmuri, Teritoriu fantastic*. Evident, titlurile fac trimitere la peisaj, dar lucrările abstractizate, transfigurate, valabile în sine, sunt abstrase pentru a exprima o altă lume de sine stătătoare, posibilă dincolo de sugestia figurativă, posibilă mai ales în idee, în gând, de fapt, în imagine, cum o arată pictorul. Dacă formele sunt originar peisagistice aflate în drum spre abstractizare, le corespunde o imagistică evocatoare aflată, la rândul ei, în drum către imaginar.

Poezie

Haiku

Any DRĂGOIANU

xxx
gloria lumii
o haină zdrențuită
gemete și plâns

xxx
îngerii vestesc
ne-ncetat rugați-vă
Domnul la ușă

xxx
șarpele-i strivit
să-și răpească mireasa
va veni Isus

xxx
răutatea lor
pentru mii de păcate
cuie și lacrimi

xxx
drept mângâietor
ne-a lăsat Isus Hristos
Duhul Lui cel Sfânt

xxx
grele ca de plumb
ale noastre păcate
în rănilor Lui

xxx
sfatul Domnului
cercetați Scripturile
și trăiți veșnic

xxx
cei întorși strigă
Sfânt e Domnul Gloriei
noastre eterne

xxx
copiii cântă
Slavă Tatălui Ceresc
poarta Raiului

xxx
pământul arde
trâmbița se aude
Dumnezeu e Viu

xxx
creștinul rabdă
Isus Hristos e Domnul
Vieții Veșnice

xxx
mărturisire
neîntâlnirea cu El
ratarea Vieții

xxx
iubește-l pe El
cu toată inima ta
gusta-vei Raiul

xxx
eroii slavei
din mâna lui Dumnezeu
primesc cununa

xxx
fiu risipitor
în brațele Tatălui
capăt iertarea

xxx
piatră de hotar
dorința păcătoasă
te duce în iad

Constantin GEANTĂ

Oul lui Brâncuși –
increatul coboară
în piatra albă

*

Ploaie de vară –
la crucea copilului
flori de nu-mă-uita

*

Greierii tac –
prin foșnetul ierbii
mileniile apun în cânt

*

Printre troiene –
navetiștii grăbiți
cu vântul în față

*

Noapte târzie –
luminat de Orion
după vânat

*

Afară burniță
în casă candela –
eu în genunchi

*

Bocancii ruți –
cerșetorul în zloată
în casă bradul

*

Pe cer Orion –
În casă candela
s-a stins demult

*

Afară ninge –
bocancii la ușă
copilul visează

*

Priviți copii –
omul de zăpadă
zâmbește spre Orion

*

Primul nor –
cocorii în stoluri
au pornit înspre sud

*

Stea căzătoare –
dâre de foc brăzdează
cerul din vis

*

Stea căzătoare –
s-a înălțat un suflet
spre Calea Lactee

*

Noapte pustie –
o stea căzătoare
îmi luminează calea

*

Plugul ruginit –
pe crucea bătrânului
cântă cucul

*

La ceasul amiezii -
broaștele concurează
cu privighetorile

*

Noapte de vară –
cerul brăzdat de o stea
se răsfrânge în lac

*

Gutuia pe masă
chipul bunicii în ramă –
toamnă târzie

*

La Fukushima
vor înflori cireșii -
frați în speranță

*

Plugul răscolește
inima pământului – -
mireasma ierbii

*

Afară burnițează –
lângă cămin singur
număr scânteile

*

Ușa deschisă –
vântul pătrunde
prin freamătul inimii

*

Petale căzute –
anul acesta
toamna devreme

*

Noapte pustie –
în lumina lunii
Basho zâmbește

*

Noapte pustie –
chipul copilului mort
fulger în zare

*

Greierii tac –
prin noaptea pustie
ploaia și vântul

*

Bocancul spart
bugetarul zgribulit -
de ar înceta ploaia

*

Bocancul rupt
cerșetorul în ploaie –
în casă miros de brad

*

amurg de toamnă-
pe frunze de mesteceni
crește rugina

*

prima ninsoare-
cojocul bunicului
cu guler nou

*

primii ghiocei -
rămas din nou fără vârf
creionul verde

*

narcise albe-
întunericul ascuns
după colină

*

cireșe de mai-
în grădina bunicii
perseidele

*

poemele toamnei-
vântul răsfoind încet
frunză cu frunză

*

foșnet de frunze-
toată povestea toamnei
luată de vânt

*

păsări călătoare-
tot mai departe pe cer
păpădiile

*

fulgi de zăpadă-
o tornadă de fluturi
în curtea școlii

*

ninsori timpurii-
ghiocei înmuguriți
sub basmaua mamei

*

arșița verii-
două vrăbii cumpănind
ciutura spartă

*

păpădie-
în bătaia vântului
visul unui copil

*

punți peste rouă-
îndoind fire de iarbă
o buburuză

*

sfârșitul ploii-
pescărușii-ntind pe cer
un curcubeu

*

prima-ntâlnire -
două umbre se ating
din întâmplare

*

soare în amurg -
bunicul măsoară-n gând
umbra nucului

*

iazul cu sălcii-
primul fulg de zăpadă
atinge luna

*

șir de cocori-
un copil trimite-mi zori
scrisoare mamei

*

tapiserie-
durerea de mâini a mamei
pusă în ramă

farul de veghe -
singură în toată grădina
o crizantemă

casa bunicii-
tot mai puține file
în calendar

ploaie de vară-
o barcă de hârtie
scutură norii

vremuri de pace-
în podul casei prăfuit
războiul mamei

cer senin-
pe haina cerșetorului
petice noi

prun înflorit-
fiul risipitor
întors acasă

narcise albe -
strânse iarăși în mănunchi
raze de soare

Poezii pentru copii

Elena DICĂ

Misiune

În bătrânul tei din curte,
Tași își găsi sălaş.
Stă și toarce, nu se-ncurcă!
Doarme ca un copilaș.

De sub tei, Azor, cățelul,
Privește, uimit, în sus:
Ce mai toarce motănelul,
Îi place să doarmă dus!

De-aș putea și eu, sărmanul,
Să mă furișez din post,
Aș face schimb cu motanul,
Mi-aș găsi un adăpost.

Dar eu stau mereu de pază,
Fiindcă asta mi-e menirea.
Sunt un personaj de vază
Și n-o să mă pierd cu firea!

Dispariție misterioasă

Azi mi-a dispărut motanul,
(Despre Tași vă vorbesc.)
Uite! A plecat, sărmanul,
Nu știu unde să-l găesc!

Am cercetat curtea toată,
N-am avut pic de zăbavă.
Unde-o fi motanul asta?
Iar a făcut vreo ispravă!
Tot răscolind casa-n lat
(Că-n ogradă, iată, nu-i!),
Tași-apare de sub pat...
În toiul dezastrului!

Curaj

Astăzi, Tași, curajosul,
L-a-nhățat pe Azorel Drept de labele
din spate,
Ca să se joace nițel.

Blândul Azorel, săracul,
Ce stătea întins la soare
(Ca să își bronzeze blana),
A sărit drept în picioare.

Și-uite-așa, buimac, sărmanul,
Privește spre motănel:
– Ce-ai cu mine, bre, amice?
Că nu-s agresiv de fel?!

Mi-s un cățeluș cuminte,
Stau și apăr curtea toată
Și am grijă și de tine.
Ce-ți veni, așa, deodată?

– Am un chef nebun de joacă,
Se-auzi un mieunat.
N-ai vrea să te joci cu mine
Și să nu mai stăm la sfat?

– M-aș juca și eu cu tine,
Dar e multă treabă, frate!
(Cum ți-o fi venit ideea
S-ataci labele din spate?!)

Tași, fă puțin efort!
Spuse bunul Azorel.
Fii și tu atent oleacă,
Lasă joaca puțintel

*(Selecție din volumul de povestiri în versuri
pentru copii „Ghidușile lui Tași, cel mai
nostim motan”, Editura ELiteratura, București,
2019)*

Steluțe nocturne

Soarele a asfințit
 (Poate a și admit),
 Dar ce luminițe-apar
 O clipă, apoi dispar?

Păi, să dezlegăm misterul:
 Când seara brăzdează cerul,
 Lumea toată e-n cipici,
 Nu și domnii licurici.

Și chiar în această seară,
 Seară târzie, de vară,
 O să fie de serviciu
 Bunul licuriciu Picu.

Tocmai îi servește cina
 Scumpa lui soție, Gina...
 Ziua tot nu se dă dusă,
 Luna încă stă ascunsă.

Cu amicul Scăpărici
 (Uite-l colo! Ba-i aici!)
 Va face rondul de seară
 Pentru-a suta, mia oară.

Și-o să vină chiar acuș
 (După ce va face duș)
 Bunul prieten, Scăpăruș,
 Să străbată stufărișul,
 Să inspecteze frunzișul.

Luminițele zglobii,
 Mici ghirlande aurii,
 Vor cutreiera ținutul,
 Vor împodobi Pământul

Cu un strai de sărbătoare;

Roi de stele lucitoare,
 Minuscule lampioane
 Întâmpină înserarea,
 Luminează, blând, cărarea.

Prietenie

Iar prințul Broscoi,
 Un băiat de soi,
 Fiu de împărat,
 Băiat de palat,

Se tot opintește,
 Prin iarba gonește,
 Să ajungă-n grabă
 La broscuța dragă

Și să o vrăjească,
 S-o ademenească
 Cu vorbe de mag,
 Din al casei prag.

Cum c-o să-i adune
 Stelele nebune
 De pe ceru-nalt,
 Cu un singur salt.

Și luna cea mare,
 Ce se vede-n zare,
 I-o așază-n palmă,
 Ca pe o năframă.

Dar broscuța Pia
 Nu vrea bogăția.
 Stă și se gândește,
 Apoi îi șoptește:

Vrei să-mi aduci Cerul,
 Stelele și Luna,
 Carul cel de Foc
 (Și de-aci, din prag,
 Vorbești ca un mag?),

Eu îți cer, în loc,
 Lucruri mai de preț,
 Haide, fii isteț!

Vreau un singur lucru,
 Prințule Broscoi:
 Prieteni toată viața
 Să fim amândoi!

Niță plimbărețul

Cine-a răsărit în vale,
 Mergând molcom pe cărare?
 Este chiar ariciul Niță,
 Se plimbă prin poieniță.

Fără multă zarvă,
 Merge agale, prin iarbă;
 Fără gălăgie,
 Discret vrea să fie.

Pare foarte relaxat,
 După ce s-a speriat
 De un zumzet de albină
 Poposită pe-o sulfină.

Pe moment chiar a uitat
 Cât e el de împănat
 Cu sute de țepșori.
 Și-a țipat de zeci de ori,

Speriat de-un simplu ac,
 Care-o să-i vină de hac!...
 Dar acum este pe pace,
 Că are ace de cojoace!

*(Selecție din volumul de povestiri în versuri
 pentru copii „Întâmplări din Parcul Fermecat“
 – Editura ELiteratura, București, 2021)*

Vocalize

Rupi, măgărușul,
 Repetă febril,
 Timpul însă trece
 Și e dificil

Să te lupți într-una
 Ba cu o vocală,
 Să-i așezi alături
 Câte o consoană,

Să se-audă „hi-ha!”
 În ton cât mai sus.
 Încercați și voi?
 Mie mi-e de-ajuns!

Acrobație

Iepurașul Rilă
 Nu e deloc trist,
 El e balerin
 Și chiar prim-solist,

Poate sta pe vârfuri
 În două lăbuțe,
 Execută salturi
 În două mânuțe,

Face pirueta
 Și saltul mortal,
 Parcă a uitat,
 Că-i seară de bal!

Vrea să demonstreze
 (Toată lumea știe!)
 Că e campion
 În acrobație!

*(Selecție din volumul de povestiri în versuri
 pentru copii „Balul jucăriilor“
 – Editura pcprint.ro, Râmnicu-Vâlcea, 2023)*

Eroi au fost

Un destin ca-n filme

Cristina LOGOFĂTU

Chiar și în comunism, când soarta tuturor părea una singură și avea o singură culoare, gri, când singura visare a omului obișnuit era glasul de copil care cânta, privind spre albastrul nesfârșit al cerului, „Avion cu motor, ia-mă și pe mine-n zbor” unii, prin natura voinței lor, poate și cu ajutor providențial, au reușit să-și schimbe cursul predestinat. Iar unul dintre aceștia s-a făcut chiar pilot. Acesta a fost aviatorul Dumitru Ilie.

Dumitru Ilie, zis și Miu ale Matrozu, s-a născut la Vișina în 23 august 1913, într-o familie de țărani înstăriți și a executat un ultim zbor, fără întoarcere, pe data de 15 iulie 1968. Părinții lui se numeau Florea și Maria și mai avea încă cinci frați și surori, fiind șase copii în total. A urmat școala primară în satul natal între 1920 și 1924, apoi liceul teoretic „Nicolae Bălcescu” din Craiova, în intervalul 1924-1928, apoi a învățat la Oradea între 1929 și 1931 la un liceu comercial, iar în final a urmat Școala de Aviație din Cluj, începând din 1932. Merită amintit între fiii de seamă ai satului pentru talentul lui de pilot și curajul de care a dat dovadă în al Doilea Război Mondial, dar și pentru traseul special al vieții lui.

Dumitru Ilie a fost unul dintre așii aviației române în războiul sus-amintit. El a făcut parte din Grupul 6 Vânătoare, format în iunie 1940, ce zbura pe avioanele PZL P24E, avioane depășite. În

ianuarie 1941, un grup de 8-9 piloți, între care și Dumitru Ilie, s-au perfecționat în pilotaj la aerodromul Pipera, la Școala de Vânătoare Germană, cu specialiști nemți. În prima parte a războiului misiunile de luptă erau împotriva bombardierelor sovietice ce atacau Ploieștiul și Bucureștiul.

Din 1941, odată cu campania de pe frontul de est, unitatea a fost mutată în zona Odessa, unde a doborât 11 avioane sovietice, 5 în aer și 6 la sol. Grupul a revenit în țară pentru antrenamente, unii, între care și Dumitru Ilie, au făcut parte apoi, în intervalul 1942-1944, din Grupul 8 Vânătoare, primul grup ce a avut în dotare avioanele românești IAR-80. În septembrie-decembrie 1942 grupul a acționat la Stalingrad cu mai multe avioane IAR-81, de pe aerodromul Tusov, apoi Morozovskaia, Tatchinskaya, Bacovskaya și Pereleasovsky. În acest interval au fost numeroase ieșiri, loviri de ținte, vânătoare liberă, escortă a bombardierelor He-111 românești și Stuka-uri germane, o activitate intensă ce a atras atenția și a determinat atacarea aerodromului Morozovskaia, pe care îl foloseau atunci. Din ianuarie 1943 au folosit aeroportul de la Rostov, dar temperaturile scăzute au cauzat probleme motoarelor avioanelor, așa că s-a decis o perioadă de refacere.

Bilanțul războiului era: 138 zile pe front - din care 81 zile de luptă, 255 misiuni, 718 ieșiri, din care 30 au fost misiuni de atac în picaj, 22,6 tone de bombe lansate și 26 victorii aeriene confirmate, iar alte două probabile. 11 IAR-uri au fost pierdute în luptă (8 în lupte aeriene și 3 doborâte de antiaeriană).

În februarie 1943 grupul și-a început deplasarea la aerodromul Târgșor, în România, unde s-a reintegrat în sistemul de apărare al Văii Prahovei. În 1943 și până la 23 august 1944 au existat mai multe lupte, piloții români folosind IAR-80B și IAR-81C. Din aprilie 1944, pe lângă adversarii sovietici, s-a luptat și împotriva americanilor. În septembrie 1944, după schimbarea alianței, au luptat deasupra orașului Turda contra germanilor și au fost doborâte 4 avioane Luftwaffe.

În aceste lupte Dumitru Ilie a avut mai multe momente dificile. Primul a fost în septembrie 1942, când avionul IAR nr. 163 pe care-l pilota s-a avariat în timpul aterizării. Altul a fost pe 23 iunie 1944, când a fost rănit împreună cu un coleg, dar a fost norocos, alți doi piloți murind în lupta în care românii au doborât patru B-17, dar au suferit de pe urma intervențiilor Mustangurilor americane.

Dumitru Ilie a fost decorat cu *Ordinul Virtutea Aeronautică de război cu spade*, clasa Cavaler, pe 4 noiembrie 1941, moment la care avea „14 ieșiri la front cu cincisprezece avioane sovietice sigur doborâte și unul probabil. De două ori lovit cu gloanțe și schije”. A fost avansat la gradul de adjutant-maior aviator și a primit aceeași decorație, *Ordinul Virtutea Militară, clasa Cavaler cu două barete* pe 6 octombrie 1944. Ambele decorații le-a primit prin decrete regale și au fost con-

semnate în *Monitorul oficial*.

Ordinul Virtutea Militară a fost primit numai de 25 de piloți în timpul războiului. La fel de interesant este destinul lui ulterior. După război a stat mai mult în București, dat fiind că în 1946 s-a căsătorit cu o tânără consăteancă, Elena Ilie (născută Gavrilesco), licențiată a Facultății de Litere și Filozofie din capitală, care lucra în București din 1939.

Destinul lui a luat însă o altă turnură, care a schimbat nu numai viața lui, în 24 mai 1948, când Dumitru Ilie a devenit coautor cu drepturi depline la unul dintre zborurile de evadare din țară. Un mic avion civil aparținând Institutului Național al Cooperăției, cu un pilot și doi inspectori la bord, a aterizat pe aerodromul ce exista în sudul Vișinii, spre satul Tudor Vladimirescu, sat unde Dumitru Ilie avea o soră căsătorită. Acolo cei doi inspectori au fost obligați să coboare, iar Ilie Dumitru și alt pilot, Romeo Neacșu, le-au luat locurile. Ei au zburat la înălțime joasă de-a lungul Dunării și peste Marea Neagră, în Turcia, iar a doua zi Dumitru Ilie a vorbit la radio, din Ankara.

După acest episod soția lui și-a părăsit locul de muncă fără a anunța, a fost urmărită ca soție de fugar, a avut problemele pe care le avea orice familie cu un fugar, iar la presiunea securității a fost silită să și divorțeze. Nu a renegat însă familia soțului, ci dimpotrivă, s-a implicat în creșterea și educarea unor nepoți și nepoate ale acestuia. După moartea lui Dumitru Ilie, supravegherea și persecuțiile s-au diminuat, iar ea s-a reprofilat și a lucrat ca asistentă medicală.

Nu doar soția lui a avut probleme, ci și fratele lui, care era unul dintre fruntașii satului, gospodar înstărit, cu pământ și

batoză de treierat cu vapor. La fuga lui din 1948 au fost reținuți toți membrii familiei, cu excepția unei surori însărcinate.

Revenind la traseul pilotului-fugar, din Turcia Dumitru Ilie a ajuns în SUA, la Cleveland, Ohio, și a obținut cetățenia americană. A tot încercat să ia legătura cu ai lui, dar se știe bine azi practicile aceluia timp: era interceptată corespondența, familia era spionată etc. Dorul de casă a învins și după un timp a decis să vină ca turist, iar ulterior ca repatriat.

Astfel, s-a întors în satul natal în 1966 în calitate de turist, lăsând o impresie cu totul și cu totul deosebită datorită mașinii mari, puternice, americane pe care o conducea, datorită aparatului foto Polaroid, ce făcea poze la minut și altor obiecte străine dăruite rudelor. În plus, era un bărbat frumos, athletic, plăcut, sociabil și făcea cinste la bar, cu generozitate, atât cunoscuților, cât și celorlalți

clienți...

Ulterior, în 1968, a revenit ca repatriat, de data aceasta bolnav de cancer... A lăsat mașina cu acte unui nepot, a revăzut satul și cunoscuții, iar la scurt timp s-a stins și a fost condus pe ultimul drum de o mare mulțime de oameni.

Aceasta este reconstituirea reușită de mine cu ajutorul unor surse precum: *worldwar2.ro*, *Romanian Armed Forces in the Second World War*, unde i se dedică o pagină, *rumaniamilitary.ro*, articol despre *Grupul 6 Vânătoare*, pagina de wikipedia dedicată lui Ilie Dumitru, articolul *Evaziuni aeriene 1944-1948: recuperarea avioanelor românești ajunse în Turcia*, publicat în *culoriletrecutului.ro* de Sorin Turturică, informații de pe diverse site-uri dedicate aviației și de la foști și actuali localnici ce încă mai știu despre el. Consider că merita cinstită amintirea lui și dusă povestea mai departe.

Etnografica

De-a lungul firului de borangic

Claudia BALAȘ

Cu ocazia acestui nou material vom continua călătoria pe care am propus să o facem împreună în articolul publicat în nr. 4 (45), noiembrie 2023 intitulat „Scurtă istorie a mătăsii naturale”, al revistei Oltart. De data aceasta vom porni de-a lungul firului de borangic depănat de atâtea secole pe teritoriul țării noastre. Va fi o călătorie interesantă până vom ajunge la destinație, la expoziția BORANGIC.

Utilizarea (la început sporadică) a borangicului pe teritoriul țării noastre este atestată arheologic încă din secolele X - XIII. Din prima jumătate a secolului al XIV - lea se cunosc atestări documentare din care aflăm că românii care locuiau pe malul Dunării își achitau obligațiile feudale și prin fire de borangic (legături de mătase), iar cu două secole mai târziu se menționează vămuirea unor asemenea produse la trecătorile noastre carpatice. Referitor la secolul al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir, V. A. Urechia și Nicolae Iorga consemnează „țesături subțiri” și „marginii” de borangic, datorite în cadrul nunților sau pregătite pentru confecționarea unor piese fine de port. Dar cultura viemilor de mătase a pătruns temeinic în satele românești pe la mijlocul secolului al - XVIII - lea, pe filieră turcească.

Anton-Maria Del Chiaro, învățatul italian care a servit în Țara Românească

ca secretar al domnului Constantin Brâncoveanu și tutore al copiilor lui Ștefan Cantacuzino, precum și Episcopul Bandinus, un arhiepiscop romano-catolic de origine bosniacă ce a îndeplinit funcția de administrator apostolic al credincioșilor catolici din Moldova (1644-1650) la Dieceza de Bacău, făceau, în anul 1646 mențiuni referitoare nu numai la creșterea viermilor de mătase, ci și la meșteșugul de a broda.

Într-o perioadă, surplusul de borangic a fost exportat, fapt atestat de de un tarif vamal din anul 1552 în care se spune că vămile ardelenesti luau pentru produse din Țara Românească „de centrum Litris Serici, Litras tres”. Românii de peste Dunăre plăteau pe la 1348 unei mănăstiri, Bistrița, lângă Prizrek (azi Prizren, cel mai frumos oraș din Kosovo), tribut pe mătase „una dintr-o sută sau două legături de mătasă sau o sută de pesperi” (1 pesper = ½ ducat de aur)”. Pesperul/ Perperul era denumirea dinarului sârb folosită în Țaratul Sârb, sub Țarul Dușan, până la desființare. În Serbia lui Dușan, perperul avea o valoare mare: taxa imperială percepută pentru fiecare casă era stabilită la un perper pe an.

În ajunul anului 1725, pe teritoriul românesc aflat sub dominație austriacă se pun bazele unor întreprinderi de aba, postav și blănuri, pentru a limita importul de produse textile. Tot acum se

introduce în această parte de țară creșterea viemilor de mătase precum și meșteșugul depănării, toarcerii și țesutului mătăsii. În acest scop, la Timișoara a fost înființată o întreprindere care ulterior a fost mutată la Biserica Albă.

În secolul al XIII-lea, în București locuitorii unui întreg cartier, denumit „Nicolae Postăvaru”, se ocupau cu prelucrarea lânii. Alături de aceștia existau și mătăsarii, constituiți într-o breslă, specializați în realizarea țesăturilor și cingătoarelor din mătase.

În 1874 se înființează fabrica de borangic „P. Falk” care avea sediul pe Str. Sf. Apostoli nr. 46-48. Deși de foarte mici dimensiuni, câștigă în 1907 medalia de aur la Expoziția generală de la București și la Expoziția de la Paris. Conform almanahului „Socec” din 1913, era prima fabrică de acest fel din România.

Pe măsură ce industria de textile se dezvolta, în România a apărut, cum era și firesc, nevoia de cadre calificate, ceea ce a dus la înființarea unor școli specializate. Astfel, la 1 iulie 1840, domnitorul Mihail Sturdza, emitea hrisovul domnesc prin care, la propunerea lui Gheorghe Asachi, se înființa „în leși cel dintâi Institut de Arte și Meșteșuguri pentru informarea industriei naționale”. În 1841 își începea activitatea Institutul de Arte și Meșteșuguri din Iași, astăzi Colegiul Tehnic „Gh. Asachi”. Pentru a avea numărul necesar de elevi, Asachi întocmește „Instrucțiunile fundamentale a Școlii de Arte și Meșteșuguri din Iași”, în care se arătau obligațiile maiștrilor, calfelor, ucenicilor și cum trebuie să se desfășoare întreaga activitate din școală. Era prima școală de acest gen din Principate.

În domeniul sericiculturii, activități de

perfecționare au avut loc la București. S-a înființat și societatea Țesătoarea, la 27 ianuarie 1905, cu sediul în București, sub protecția Reginei Elisabeta, cu deviza: *Viitorul țării îl țese femeia*. Regina Elisabeta a susținut „Țesătoarea”; în Actul de fundație al societății ea a scris: „Neconținut preocupată de binele iubitelui nostru popor și totdeauna cu mintea și inima la fericirea sa, am chibzuit că unul din mijloacele prin care s-ar putea ajunge la propășirea pe tărâmul economic este înflorirea industriei casnice, atât de însemnată și productivă odinioară. Călăuzită de acest gând, am ales una din ramurile acestei industrii cultura gândacilor de mătăsă, mai la îndemână tuturor și cu care poporul nostru este obișnuit, cultură, ce prin voința Domnului, va procura celor care o vor cuprinde, mari foloase, după cum și altă dată le producea însemnate venituri. Și atuncea, am făurit cu gândul un așezământ, căruia i-am zis: *Țesătoarea*, care să aibă ca țel răspândirea culturii gândacilor de mătăsă și întrebuintarea mijloacelor prin care ar fi posibilă desăvârșirea scopului”.

Scopul societății „Țesătoarea” era încurajarea și dezvoltarea în România a culturii gândacilor de mătase, a țesătoriei mătăsii și comercializarea acestor produse. Prima adunare generală a societății țesătoarea a avut loc la 27 ianuarie 1907, când s-au analizat greutățile culturii gândacilor de mătase și s-au căutat soluții. În anul 1906, activitățile societății se extinseseră în 27 județe, printre care Ilfov, Dolj, Mehedinți, Teleorman.

În 1907, un comitet de femei din care făceau parte Alexandrina Cantacuzino, Alexandrina Barbu, Zoe C. Goleșcu, Ana Th. Nica, Maria Racotta, Fanny Seculici,

condus de Zoe Gr. Râmniceanu, a înființat școala-atelier „Regina Elisaveta țesătoare”, cu regulament și program de funcționare, cu centrul în București și sucursale în comunele rurale și urbane. Școli de țesătorie au fost întemeiate la București, Chișinău, Sulina, Ismail.

În perioada interbelică, industria textilă cunoaște cea mai mare dezvoltare de la apariția sa. Industria mătăsii s-a dezvoltat constant până în anul 1939, perioadă în care au mai apărut încă 18 fabrici iar capitalul investit a fost majorat de 5 ori.

Viermii de mătase din specia *Bombyx mori*, care erau crescuți la noi în țară se hrănesc exclusiv cu frunze de dud. Dudul, originar din Asia meridională, a intrat în țara noastră la pachet cu viermii de mătase. Poziția geografică, condițiile climatice și pânza freatică de apă au favorizat cultivarea cu succes a dudului. De-a lungul timpului au fost luate măsuri în privința creșterii numărului de plantații de duzi care să susțină dezvoltarea sericiculturii. Începutul secolului al XIX – lea aduce o scădere în domeniul sericiculturii și implicit industriei mătăsii naturale. Pentru contracarea acestui fapt era nevoie de implicarea cârmuitorilor țării.

În Țara Românească, în anul 1842 erau, conform statisticilor, 99.499 duzi. În Moldova, în anul 1845, ocârmuirea înlesnea plantarea a 60.000 puieti de duzi.

În anul 1849, în Muntenia apare tratatul de sericicultură de 174 pagini al lui Petru Poenaru „Învățătură pentru prășirea duzilor și creșterea gândacilor de mătase, adunate și întocmite pe clima țării românești de la clucerul și cavalerul Petru Poenaru”, închinat lui Barbu Știrbei

Voevod. În același an, Știrbei Vodă înființează o pepinieră de duzi la Pantelimon, lângă București, din care să se împartă în dar puieti de duzi crescătorilor de viermi de mătase din țară. Pepiniera ar fi dat 400.000 de duzi.

Această măsură domnească a avut rezultat pozitiv. În documentele vremii se spune că „mulți locuitori au fost siliți să-și facă gropi adânci cam până la brâu, încât abia le-ar fi putut sări un om”. Hotărârea domnească spunea că „...se vor lua măsuri ca estimp într-un raion de două poștii împrejurul Pantelimonului să se facă zece gropi împrejurate de gard de fiecare sătean sub direcțiunea și prin vederea de oameni orînduiți din cei cu știință întru aceasta, și să sădescă duzi din pepiniere, care iarăș prin privighetori într-adins să se îngrijească a se uda la vreme și cu chipul cuvincios”. Porunca domnească, „cu alte arătări folositoare asupra culturii gândacilor de mătăsă trebuie să se cetească de trei ori în biserică”.

Odată cu aceste resădiri se distribuie și instrucțiuni scrise. În anul 1846, în gazeta „Învățătorul satului” se scriau articole și îndrumări privitoare la înmulțirea duzilor și creșterea viermilor de mătase. În anul următor înființării pepinierii numărul duzilor distribuiți pentru plantare se reduce de la 10 la 4. După această perioadă de revigorare a sericiculturii, mișcarea lâncezește, din rațiuni economice. Abia în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, bugetul anului 1862 prevedea suma de „20.000 lei pentru adunat sămîntă de gândaci și procurat niște mașini la școalele de duzi din Pantelimon”.

Bugetul anului 1864 prevedea 39.130 lei pentru înființarea a 5 pepiniere de duzi la Giurgiu, Brăila, Ismail, Bărăgan și

lași, cu o suprafață de 400 pogoane. Duzii proveneau de la Pantelimon - câte 1000 și 2 500 pentru lași.

Începând cu anii 1863 – 1864 și următorii, s-a diminuat simțitor creșterea viermilor de mătase, datorită epidemiei de Prebină – boală a gândacilor, adusă odată cu sămânța importată. În această perioadă, până la 1864, o oca de gogoasă se vindea cu 10 – 12 lei în medie pentru județul Muscel. În Prahova ajunsese și la 86 lei, iar mătasea până la 150 lei ocaua.

În 1858 se înființează o asociație sericicolă „Compania sericicolă” cu 5000 de galbeni capital. Erau și mici fabrici de filat (tras) borangicul, cum era cea de pe moșia Dămăroaia, de lângă București. Mătasea filată se vindea la Viena cu 12 galbeni ocaua. Calitatea mătăsii și starea sanitară a viermilor face ca străini să vină în țara noastră pentru a se interesa de acest comerț și astfel ajung gogoșile să se vândă cu 1 – 3 napoleoni ocaua.

Însă concurența și problemele economice duc la prăbușirea Companiei sericicole.

În 1884, Școala de Agricultură de la Herăstrău are voie să împartă în 22 de județe 3600 gr de sămânță. Din acesta, 300 gr de sămânță este dată Prefecturii de Teleorman. Dar fiindcă sericicultura era tot în declin, din anul 1895 se înființează școlile de 45 de zile, la mănăstirea Văratec, reducându-se la 40 de zile din 1896 și 1897. În total, au urmat practica 84 de învățători, câte unul la 3 din fiecare județ. La terminarea cursurilor și practicii, acești învățători primesc drept ajutoare: hârtie găurită, mașini japoneze lucrate în școlile de meserii autohtone, precum și 8000 de duzi de 3 - 4 ani și sămânță de gândaci de mătase.

Ministerul Agriculturii recurge la „încurajări bănești”: 10% spor peste salariu învățătorului care va cultiva în școală 20 de duzi cel puțin, va crește 5 gr de sămânță cel puțin și va recolta 7 – 7 ½ kg gogoși.

Borangicul, acest material de lux, are o vechime de 200 de ani în județul Olt. Un document din 1818 menționează că locuitorii județului Olt cultivau duzi pentru creșterea viermilor de mătase, ceea ce ne arată că în acea vreme țesăturile din borangic erau destul de răspândite în acest areal.

Singurele piese de port țesute integral din borangic sunt maramele, care au înlocuit cârpele de bumbac după Primul Război Mondial.

Nu voi încheia materialul de față fără a aminti câteva din superstițiile legate de creșterea viermilor de mătase. Astfel, când se porneau plugurile pentru prima dată, gospodarii puneau o legătură cu sămânță de viermi pe brazdă să o răstoarne boii, pentru ca gogoșile să umble ușor la trasul lor.

Unele gospodine aruncau resturile gogoșilor în drum, ca gogoșile să umble cum umblă drumul, ori în pomi, ca gândacii să se urce pe suporti.

Dacă într-o casă avea loc un deces, în anul următor nu se mai creșteau gândacii de mătase, fiindcă ar muri și în lumea de dincolo vor roade din trupul celui răposat.

Dacă se întâmpla un deces chiar în timpul creșterii gândacilor erau aruncați ori li se da de pomană grâu cu lapte pentru a avea ce roade pe lumea cealaltă.

Dacă se întâmpla să fie uitată sămânță de gândaci într-o cameră în care era un decedat, ea se arunca pe streșina casei

sau se da unei vecine, fiindcă așa cum nu înviază mortul la acea casă, tot așa nu avea să învieze viermele în gogoasă.

Tinerii căsătoriți nu trebuia să se îndeletnicească cu creșterea viermilor de mătase în primul an ca să nu se despartă de viață (să survină decesul) așa de repede ca gândacii. Dacă, totuși, nu ascultau, nu aveau succes fiindcă fie nu le-ar merge bine gândacilor și nu ar avea randament, fie ar muri în găoace din pricina zgomotului de la nuntă.

În unele sate nu se creșteau gândaci de mătase fiindcă exista credința că tinerii căsătoriți erau „răi de deochi” iar viermii deocheați de aceștia vor muri.

Teama că gândacii se puteau deochea era prezentă pretutindeni unde erau crescuți. De aceea, multe gospodine nu

lăsau pe nimeni să-i vadă, iar dacă nu puteau evita acest lucru, îi acoperea cu o pânză roșie.

Unele gospodine presărau peste gândaci cenușă, ca să fie curați. Altele, aproape de perioada de urcare a lor pe suportii speciali, îi stropeau cu rachiu sau țuică, ca să se urce mai repede.

Deoarece în procesul de obținere a borangicului, la final fluturii din interiorul gogoșilor sunt omorâți înainte de a se trece la ultima operație, cea a trasului/depănării firului de mătase de pe gogoasă, se credea că este păcat să fie omorâte atâtea suflete. De aceea se dădeau de pomană pentru gândaci bucate, ca să-l ierte pe stăpân. Unii gospodari făceau praznic în toată regula, spre a nu fi mâncați de gândaci pe lumea cealaltă.

Eveniment cultural

Adrian SIMEANU

1. Flonta și Cioroianu. Pe scurt

Ambii oaspeți ai Centrului Cultural Pitești, în sala cu simeze ocupate mereu cu ceva de admirat. Nonagenarul epistemolog bucureștean, specialist, de asemeni, în filozofia limbajului, a vorbit deloc banal despre succes și merit în zilele noastre atât de încărcate de paradouri existențiale. Evidențiind relația dintre ele. Uneori pozitivă, prin supra-punere binevenită și de dorit. Alteori nu, cel mai adesea, pe plai carpato-danubian. Că știm cum e cu succesele multora pentru care banu` contează. Nicicum educația, cultura, știința. Comportamentu` și comunicarea civilizate. Generatoare cu adevărat de idei remarcabile, înnoitoare...

Preț de vreo două ceasuri bune s-a dovedit clar că academicianu` Mircea Flonta are acumulări intelectuale și profesionale îmbelșugate. De care n-a pregetat a a face uz în dizertația sa cuceritoare neîndoios. Cred că pentru toți auditorii, utile foarte. Prin cele grăite liber, plăcut și cu miez valoros. Adevăruri veritabile, certamente, necesare diurn oricui nu trăiește doar pentru instincte primare. E cazul, o spun ferm, ca o nouă invitație să-i fie adresată venerabilului profesor. Subtil gânditor, orator, formator de opinie, intelectual vădit. Că teme atractive la-ndemâna lui sunt nenumărate...

Cam același lucru putându-l afirma și despre Adrian Mihai Cioroianu. Craiovean de fel, școlit profitabil într-ale istoriei. Cadru didactic în materie, da` și publicist neobosit. Nu în ultimul rând, versat politician de tip liberal. Ocupând, timp, varii demnități în statu` român. Este, inevitabil, un om cu multe, multe cunoștințe. Așa că știe atâtea ș-atâtea, fără însă a le da la iveală pe toate. La-ntâlnirea din urbea argeșeană înfățișând pe larg perioada-i pariziană. De ambasador la UNESCO. De fapt, prezentându-și cartea cu acest subiect. Firește, de interes pentru noi. Ce ne-a făcut să-l ascultăm cu plăcere, să-l chestionăm și să luăm autografe. Întrucât opul e accesibil tuturor nu intru-n amănunte asupra poveștii, de viață, desigur, relatată convingător de autor. Constituind și ea un episod din istoria autohtonă contemporană...

Adrian dovedește, sper eu, totdeauna, erudiție și farmec în ce spune. Încercând, în speță, a sugera că amintirile de pe Sena pot creiona pentru oricine o Franță. Ceea ce n-ar fi puțin lucru. Cu alte prilejuri și despre alți semeni, fapte, întâmplări de pretutindeni. Că, la urma urmei, lumea e vastă și de aflat în dreapta și-n stânga, o droaie. Ne-om reîntâlni, profesore, de-o vrea Cel de Sus, să mai aflăm câte ceva, nu?

2. Niște ani la Paris

În deceniul trecut. Când olteanu` bucureștean Adrian Mihai Cioroianu este ambasador al României la UNESCO. Om de cultură incontestabil, el se arată, în timp, și un mânuitor de condei demn de citit. Anul acesta, apărându-i o carte* pe tema asta realmente de larg interes. Atât pentru compatrioți, cât și, y compris, pentru francezi. Adrian fiind un bun vorbitor al limbii-surori. Iubitor al capitalei franceze. Chiar dacă nu mai este ea ca odinioară. Adaptat rapid la realitățile-i de azi. Aidoma integrat în misiunea și activitatea specifică. În proiectele pentru-a căror realizare-a depus apăsător eforturi bene-fice. Cultura și politica familiare fiindu-i în egală măsură. La nivel înalt, neîndoios...

Povestea are un titlu poetic. Încât n-ai zice, la prima vedere, că adună peste două sute de file numai și numai în proză. Fie documentară preponderent, expunând (inattractiv, nicidecum) fapte reale petrecute-n răstimpul menționat sau pe-aproape. Fie literară evident, pe alocuri. Într-un melanj sugestiv și îmbietor la lectură nespuse. Aducând sub ochi curioși informații multe și persoane varii din România, Franța și alte țări corelativ. Adrian dovedindu-se atât un specialist în istorie europeană (franceză-ndeosebi), cât și românească. Contemporană, în mod predilect. Asta fiind, cred eu, unul dintre atuurile incontestabile ce l-au

condus util spre politica de vârf. Alături de acumulările culturale certe și de substanță. Ce-au făcut și fac dintr-însul interlocutor redutabil, când stă la catedră. Sau în conferințe deloc puține la număr...

Ei bine, tomu` (pe scurt semnalat în aste rânduri, ca să nu micșorez defel curiozitatea) spune - atâtea despre el și despre alții, încât nu-ți vine nicicum să-l neglijezi. E un mix elegant și bogat în relatări, portrete și descrieri. Etalând eforturi, împliniri, neîmpliniri. În prim-plan dorința de a pune România, benefic, în atenția lumii civilizate și-n arealul culturii mondiale de top. Chiar dacă azi Europa e frământată nefast de ce știm cu toții, din nefericire. Noi, autohtonii, deocamdată feriți fiind de răbufniri neocomuniste nimicitoare din Est, putem citi în tihnă despre Sena și frumusețile ei neprețuite. Mai cu seamă, cei neajungând s-o vadă-n realitate vreodată pe la picioare curgând. Concluzia: Cioroianu-i istoric, politician (de dreapta, firesc) da` și scriitor clar promițător. Conțutistic, stilistic, volumu-i valoros, agreabil intens. Memorialistică și manual, deopotrivă. Folositor categoric. Îns-o corectură meticuloasă la ediție nouă nu i-ar strica. Ar fi păcat să nu se-ntâmplesse asta cât mai iute posibil...

*Adrian Cioroianu, *Frumoasă era Sena pe sub florile mele*, Ed. Curtea Veche Publishing

Muzica zilelor noastre

***Festivalul Brahms este ocazie de sărbătoare
pentru filarmonica Ion Dumitrescu din Râmnicu Vâlcea***

Cristian Ovidiu DINICĂ

Luni, 25 martie, sala Lahovari a înregistrat triumful orchestrei simfonice din Râmnicu Vâlcea cu ocazia Festivalului „Brahms” organizat de „Filarmonica Ion Dumitrescu”. Cu aceasta ocazie, cuvântul *festival* a fost folosit în sens de sărbătoare. Lucrările interpretate în cadrul festivalului aparțin lui Johannes Brahms. Deja a devenit obișnuința ca săptămână de săptămână cei mai buni dintre muzicienii contemporani să fie invitați să susțină spectacole pe scena filarmonicii din Râmnicu Vâlcea. Efortul instituției este răsplătit de fiecare dată cu ropote de aplauze. La pupitrul festivalului s-a aflat dirijorul Tiberiu Soare care ca

absolvent al Universității Naționale de Muzică București a obținut în 2018 titlul de doctor în muzică cu lucrarea „Tragedia lirică Oedip de George Enescu, o perspectivă dirijorală”. Este dirijor din 1999 și s-a făcut remarcat pe plan internațional, susținând concerte cu orchestre din Suedia, Japonia, Germania, Cehia, Turcia, Coreea de Sud Irlanda. Tiberiu Soare în prezent este Dirijor al Operei Naționale din București. A dovedit măiestrie în abordarea reprezentației muzicale, iar tehnica sa dirijorală a scos în evidență forța lucrărilor lui Brahms. Solistul serii a fost violonistul Antonio Piculeață care, la cei șaptesprezece ani ai

săi, s-a făcut remarcat prin virtuozitate și energie muzicală. Capacitatea sa interpretativă a uimit publicul meloman. Concertul pentru vioară și orchestră în RE Major, op 77 i-a solicitat întreaga sa dexteritate înglobată în tehnica desăvârșită pe care o deține. Puritatea sa de june solist l-a determinat să acorde întreaga sa concentrare pentru a pătrunde cu viziune dar și sensibilitate în gândirea simfonică a compoziției. Tânărul solist s-a născut în S.U.A., în 2007, într-o familie de muzicieni renumiți, formați la Academia de muzică din București. Violonistul a debutat la vârsta de 9 ani, când a susținut primul său concert cu Orchestra

Medicilor dirijată de Iosif Pruuner, în sala Ateneului Român. Cântă pe o vioară Pietro Guarneri da Veneția din anul 1756. Rechemat cu puternice aplauze pe scenă, tânărul a răspuns interpretând lucrarea „Lăutarul” de George Enescu care, de asemenea, i-a solicitat putere interpretativă. Partea a doua a spectacolului, după binemeritata pauză, a cuprins *Simfonia a IV-a în mi minor*, op. 98, care cuprinde patru părți echilibrate. Partea a patra, finală, este una dintre cele mai remarcabile pagini simfonice dintre lucrările lui Brahms. Această a patra simfonie compusă de Brahms este omagiul adus titanilor Beethoven și Bach.

*Muzica zilelor noastre****O baghetă de admirat oriunde, oricând***

Adrian SIMEANU

În mâinile sigure și energice ale germanului Walter Hilgers. Om de brass cândva, tubist. În prezent, dirijor în deosebi și profesor. Pe bună dreptate, director artistic onorific la Filarmonica „Paul Constantinescu”, din Ploiești. Sexagenar aprig, tumultuos, captivant. Cuceritor fenomenal și-al orchestrei, și-al publicului. Îl știu de mult, îl apreciez și-l respect enorm pentru munca sa. Cu-adevărat și pe deplin nemțească. Chiar de laudat cu vârf și-ndesat...

M-am convins încă o dată luna asta. Când Walter fu oaspe iară la Filarmonica Pitești. Adjudecându-și cu brio „Scoțiana” lui Mendelssohn. La finele căreia au fremătat îndelung atât tutuștii, pe scenă, cât și auditoriul, în sală. Atâta precizie, spontaneitate, vigoare, vioiciune transmițând și-ntr-o parte, și-n alta, încât nimeni nu s-ar supăra dacă și joia viitoare ar poposi pe plaiuri argeșene. Cu altceva, cel puțin la fel de bine ales și dăruit sonor...

Stă zvelt și impunător la pupitru. Gestica pregnantă îi dă anvergură. Dovedindu-se plin de elan, deopotrivă „mână de fier” cu cei conduși spre victorie clară-n cazu` de față. Știe partiturile fără probleme și, ca atare, poate controla

„supușii” permanent, cu maxim randament. Ceea ce i-a adus aplauze duium în final. Pentru că-n tălmăcirea lui, simfonia menționată ni se arată minunat. Încântător. Splendidă. Măreață. Nemuritoare. Spun asta fără să neglijez ingeniozitatea regretatului tătâne faimos, de asemeni german. Astfel că Felix și Walter aduseră bucurie-n suflete și aură divină-ntr-a` noastre minți. Apăsate preponderent de vicisitudinile vieții trepidante și tulburătoare de azi. Reușind peste timp, împreună, să ne convingă înc-o dată de puterile magice ale supermuzicii fără frontiere. Hilgers contemporanul onorându-și cu brio înaintașu` compatriot, cu virtuțile sale dirijorale temeinice. Bine puse la punct și folosite cum se cuvine. Succesul real nelipsindu-i, clar. Meritat neîndoios. Fie ca la următoarea-ntâlnire, Walter, dragă, s-aduci și-un solist din patria ta. Pianistul André Parfenov, de la Mönchengladbach/Krefeld, for exemple. Fain compozitor, clăpar tot așa, inimă de artist, categoric. Ca și tine, cert. Prevăd c-ați forma un tandem de top. Cum nu găsești decât arar. V-așteptăm, deci, la Pitești, cu meganerăbdare și speranță idem...